

Begroting 2022

Provincie Noord-Brabant

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave	3
Leeswijzer	5
Algemeen hoofdstuk	6
Samen bouwen aan de kwaliteit van Brabant	6
Focus op uitvoering	7
Onze speerpunten in 2022	8
Brede welvaart en digitalisering als samenbindende thema's	11
Financieel totaalbeeld	12
Programma 1 Bestuur en veiligheid	18
Programma 2 Ruimte en wonen	24
Programma 3 Water en bodem	30
Programma 4 Natuur en milieu	40
Programma 5 Economie, Kennis en Talentontwikkeling	50
Programma 6 Energie	62
Programma 7 Landbouw en voedsel	69
Programma 8 Basisinfrastructuur mobiliteit	74
Programma 9 Mobiliteitsontwikkeling	80
Programma 10 Vrijetijd, Cultuur, Sport en Erfgoed	85
Algemeen financieel beleid	92
Algemene dekkingsmiddelen	92
Stelposten	94
Paragrafen	97
Bedrijfsvoering	97
Provinciale heffingen	102
Weerstandsvermogen en risicobeheersing	113
Onderhoud kapitaalgoederen	117
Onderhoud wegen	117
Onderhoud provinciale gebouwen en installaties	120
Onderhoud vaarwegen	121
Financiering, treasury	121
Verbonden partijen	126
Ontwikkelbedrijf en grondbeleid	141
Investeringsagenda	146
Europese programma's	154

Financiële begroting	160
Algemene grondslagen voor begroting en jaarstukken	160
I Financiële positie: Overzicht van lasten en baten	163
II Uiteenzetting van de financiële positie	173
Arbeidskosten gerelateerde verplichtingen	178
Geprognoseerde balans	178
Verleende garanties en waarborgen	182
II Kengetallen financiële positie	182

Leeswijzer

Leeswijzer

In de programma's zijn de doelen, prestaties en middelen van de provincie opgenomen:

- Wat willen we bereiken?
- Wat gaan we daarvoor doen?
- Wat mag het kosten?

In de paragrafen wordt het beleid op een aantal specifieke onderdelen uiteengezet. De paragrafen geven daarmee een dwarsdoorsnede van de programma's op deze onderdelen.

Op grond van het Besluit Begroting en Verantwoording provincies en gemeenten (BBV) zijn zeven paragrafen voorgeschreven. Naast de verplichte paragrafen zijn ook de paragrafen "Investeringsagenda" en "Europese programma's" opgenomen.

Onder Bijlagen (boven aan de rechter kant van de pagina) vindt u o.a. het statenvoorstel bij de Begroting 2022. In dat document geven wij een toelichting over de belangrijkste beslispunten in het dossier dat op 5 november door de Provinciale Staten wordt behandeld.

Algemeen hoofdstuk

Inleiding

De begroting 2022 volgt op een bijzonder jaar waarin de coronapandemie in de wereld, en zo ook in Nederland en Brabant, prominent aanwezig was met verstrekende gevolgen. Met de begroting 2022 laten we 2021 achter ons en kijken we vooruit naar dit komend jaar. Het bestuursakkoord 'Samen, Slagvaardig en Slim' en het addendum 'Samen Bouwen aan de Kwaliteit van Brabant' vormen het uitgangspunt voor deze begroting. De vijf opgaven¹ uit de Brabantse Omgevingsvisie en de twee samenbindende thema's 'brede welvaart (inclusief gezondheid)' en 'digitalisering' blijven ons ijkpunt voor 2030. We zetten de werkwijze van de open parlementaire samenwerking voort. We ambiëren een zo breed mogelijk draagvlak voor onze besluiten, zowel onder onze inwoners en partners als bij Provinciale Staten. We nodigen alle fracties in Provinciale Staten dan ook van harte uit om te komen tot een gezamenlijke en breed gedragen begroting.

Samen bouwen aan de kwaliteit van Brabant

Opgaven en transities

Brabant barst van de uitdagingen én van de kansen. Grote opgaven en transities komen op ons af. De kansen liggen in het gecombineerd aanpakken van onze opgaven en het toepassen van het in Brabant aanwezige innovatieve vermogen.

Deze zomer zagen we in delen van ons land ongekende hoosbuien en wateroverlast. Eén van de tekenen dat ons klimaat langzaam verandert. Het klimaat is maar één van onze opgaven. De energietransitie is een andere opgave. En die aanpakken, draagt bij aan het afremmen van verdere klimaatverandering. Willen we de energietransitie realiseren, dan zullen we op tal van terreinen moeten verduurzamen. Door enerzijds in te zetten op slimme en groene vormen van mobiliteit én het verduurzamen van onze infrastructuur en anderzijds op 'anders werken en anders reizen', versnellen wij eveneens de energietransitie in Brabant. Tegelijkertijd investeren wij hierdoor in het verminderen van onze filedruk en het goed bereikbaar houden van Brabant. Winst valt ook te behalen in het verduurzamen en het vergroenen van onze economie. De aanpak van het stikstofvraagstuk is een andere uitdaging die we zullen moeten aanpakken. Evenals het herstel van onze biodiversiteit en het behouden, uitbreiden en toegankelijk maken van onze prachtige natuurgebieden en landschappen. Het Brabantse landbouw en voedselsysteem is een belangrijke economische en innovatieve sector voor onze provincie. Tegelijkertijd veroorzaakt het landbouw- en voedselsysteem ook druk op onze omgeving. We staan voor de opgave om samen met onze partners invulling te geven aan een transitie in de landbouw en daarmee aan een duurzaam en toekomstbestendig landbouw- en voedselsysteem. Daartegenover staat de verstedelijking met leegstand in de binnensteden en een tekort aan woningen. De woningnood is ook in Brabant groot. De komende 10 jaar moeten er in Brabant maar liefst 120.000 woningen worden gebouwd. Een karwei van formaat.

De Brabantse economie draait – ondanks corona - voor veel sectoren nog steeds op volle toeren. Maar zorgen zijn er ook als het gaat om de vitaliteit van economische sectoren als horeca, de evenementenindustrie en de culturele sector. Zij zijn hard geraakt door corona. Zorgen zijn er ook als het gaat om onze arbeidsmarkt. De arbeidsmarkt vormt de achilleshiel van onze economie. De dynamiek en krapte op de arbeidsmarkt is immers groot in Brabant. Om een vooraanstaande speler in het Europese innovatiesysteem te kunnen zijn en blijven, alsook om een internationaal uitstekende concurrentiepositie te houden, vraagt dat enerzijds om een permanente ontwikkeling van Brabanders. Anderzijds vraagt de krappe arbeidsmarkt om het nationaal en internationaal aantrekken van mensen met kwaliteit. Beiden met als doel vraag en aanbod op de arbeidsmarkt goed op elkaar te laten aansluiten. Ook als provinciale organisatie kampen we met een krappe arbeidsmarkt. Het is lastig talent voor de provincie te werven, zeker op de werkvelden 'energie' en 'ruimte'.

Om onze opgaven het hoofd te kunnen bieden, blijven wij onverminderd inzetten op het realiseren van onze ambities en doelen uit de Brabantse Omgevingsvisie. Hierbij komen we echter ook voor scherpe keuzes voor de lange termijn te staan. We lopen in Brabant tegen een aantal grenzen aan. Door de schaarste aan onder meer ruimte, biodiversiteit, transport, middelen en talent, kan niet alles én kan niet alles overal. Dat is de realiteit van nu.

Onzekerheden

Hoewel we onze opgaven kennen en onze inhoudelijke richting hebben bepaald, is de toekomst ook spannend. Onze toekomst gaat hoe dan ook gepaard met onzekerheden. We weten bijvoorbeeld niet hoe corona zich ontwikkelt. Of nieuwe varianten opdoemen. Wel weten we dat corona voorlopig onder ons blijft en de samenleving in meer of mindere mate zal blijven beïnvloeden. De langdurige kabinetsformatie brengt - op het moment van schrijven van deze begroting - ook onzekerheden met zich mee. Rijkskaders die van invloed zijn op provinciaal beleid en handelen blijven uit. De Omgevingswet is opnieuw uitgesteld, nu naar 1 juli 2022. De implementatie ervan is complex. De Omgevingswet leidt tot nieuwe verhoudingen tussen gemeenten, provincies, waterschappen en het Rijk, met meer ruimte voor initiatief vanuit de samenleving, verandering van werkwijzen én nieuwe vormen van leges. Om de nieuwe werkwijze van de Omgevingswet goed in onze organisatie te kunnen inregelen en toe te passen, zijn in 2022 en 2023 extra middelen nodig die ten laste komen van de vrije begrotingsruimte in deze bestuursperiode. Vooruitlopend op de Omgevingswet experimenteren wij met verschillende participatievormen en stellen wij een participatieverordening op.

In de huidige tijd is het meer dan ooit belangrijk om aan vertrouwen en geloofwaardigheid bij onze inwoners te werken. We zien dat de samenleving verandert. Het maatschappelijk debat lijkt te verharderen en verschillen tussen groepen lijken toe te nemen. Ook in Brabant. En welke rol hebben wij dan als provincie in relatie tot onze inwoners? We zien bijvoorbeeld verschillen tussen groepen inwoners ontstaan als gevolg van de schaarste op de woningmarkt. De hoge huizenprijzen, zowel in de koop- als particuliere huursector, zorgen voor een scheiding tussen zij die wel kunnen meedoen op de woningmarkt en zij die het niet kunnen. Wat doet dit met de Brabantse samenleving?

Als provincie hebben wij te maken met een nieuwe financiële realiteit. De incidentele middelen uit de Investeringsagenda, die verkregen zijn door de verkoop van Essent, zijn inmiddels in Brabant geïnvesteerd of belegd. Daarnaast lopen onze inkomsten uit vermogen terug door lage rentestand en dividenden. Ons financieel uitgavenkader loopt als gevolg daarvan de komende jaren verder terug. Om hierop te anticiperen, boeken wij de afgesproken structurele taakstellingen de komende jaren in. Het effectueren van deze taakstellingen vraagt dat we nú, deze periode, voor het komende decennium beleidskeuzes moeten maken. We kunnen niet op alle onderdelen ons ambitieniveau vasthouden. 2022 is daarmee het jaar dat wij als college lastige en ingrijpende voorstellen aan Provinciale Staten zullen moeten voorleggen. De besluiten over deze voorstellen worden daarna meerjarig en gericht in de begrotingsprogramma's verwerkt. Tegelijkertijd biedt de immunisatieportefeuille ons mogelijk nieuwe financiële perspectieven.

Focus op uitvoering

Focus op uitvoering

In de afgelopen jaren hebben we meerdere langjarige richtinggevende beleidskaders opgesteld. Onder meer op het gebied van energie, digitalisering, economie en mobiliteit. In 2022 volgt nog een aantal beleidskaders. Met deze beleidskaders hebben we de Brabantse Omgevingsvisie nader kaderstellend en inhoudelijk uitgewerkt. De komende periode ligt de focus daarom op het boeken van tastbare resultaten voor Brabant. Dat is geen sinecure want - zoals eerder aangegeven - niet alles kan én niet alles kan overal. Onze opgaven vragen meer ruimte en

middelen dan wij beschikbaar hebben. We moeten keuzes maken en kansen creëren. Want in Brabant

maken wij van een nood een deugd. We maken slimme combinaties, ontwikkelen nieuwe financiële strategieën en organiseren onze uitvoering integraal en gebiedsgericht. Zo wordt één plus één drie. Een voorbeeld hiervan is de gebiedsgerichte aanpak die we het komend jaar verder doorontwikkelen. Onze opgaven komen steeds samen in verschillende gebieden. Dat zien we voor de groenblauwe opgaven in onze stikstofgevoelige natuurgebieden. In deze gebieden werken we tegelijkertijd aan natuurherstel en –ontwikkeling, de waterkwaliteit, de aanpak van de verdroging, een vitale bodem, het verlagen van de stikstofdepositie en een nieuw duurzaam perspectief voor de landbouw. We zien de gebiedsgerichte aanpak eveneens in onze verstedelijkte regio's zoals de Brainport Eindhoven, de stedelijke regio Breda - Tilburg en 's-Hertogenbosch waarin wonen, werken, openbaar vervoer en klimaat samenkomen en in samenhang opgepakt moeten worden vanwege de betaalbaarheid ervan en de inwerking op elkaar. We onderzoeken hoe we – vooruitlopend op het aanstaande beleidskader Leefomgeving - onze verstedelijkingsambities ook financieel kunnen waarmaken. We verkennen onder meer of het instellen van een aparte 'spaarpot' voor deze ambitie van meerwaarde is.

Onze speerpunten in 2022

Een gezonde en veilige leefomgeving

De basis voor een goed woon-, leef- en vestigingsklimaat wordt gevormd door een gezonde en veilige leefomgeving en een goede omgevingskwaliteit. Dat vergt onder meer dat wij voldoen aan de wettelijke milieunormen en borgen dat we schoon, voldoende, veilig water en een gezonde bodem hebben. Evenals dat we zorgen voor voldoende natuurgebieden en landschappen en de biodiversiteit herstellen. Alsook dat we via ons landbouw- en voedselsysteem toegang hebben tot gezond voedsel. Maar het vraagt ook dat Brabanders zich veilig en onderling verbonden voelen. Met het beleidskader Gezondheid bevorderen we mede een gezonde en veilige leefomgeving in Brabant.

Wij werken aan een gezonde en veilige leefomgeving door de luchtkwaliteit continu te verbeteren en de geluid-, geur- en lichthinder te verminderen. In 2022 geven wij voortvarend uitvoering aan het Schone Luchtakkoord. Met het nieuwe beleidskader Milieu, dat wij komend jaar aan Provinciale Staten voorleggen, worden nadere milieudoelen voor Brabant gesteld. Als onderdeel van onze inzet op gezondheid, leggen wij – zoals afgesproken in het addendum - op het gebied van luchtkwaliteit en geluid streefwaarden vast in het beleidskader Milieu

Schoon, voldoende en veilig water en een gezonde bodem zijn bouwstenen voor een duurzame leefomgeving. De vraag naar voldoende en bruikbaar water en een vitale bodem wordt steeds groter. Gezien de urgentie van wateropgaven, zoals verdroging, is een trendbreuk nodig: een nieuwe en adaptieve manier van denken en werken.

Ook vitale natuurgebieden en waardevolle landschappen dragen bij aan die Brabantse gezonde en veilige leefomgeving. Aanleg en herstel daarvan blijven dan ook een stevige opgave voor de komende jaren. In 2022 stellen we onder meer een nieuw beleidskader Natuur op. Met gebiedsgerichte aanpak groen-blauwe opgaven werken we aan een sterke natuur en een veerkrachtig natuurlijk systeem (water, bodem, lucht) mét duurzaam perspectief voor de landbouw en waar nodig ook aandacht voor ruimtelijke ontwikkelingen (verstedelijking, infrastructuur, ruimte voor energie). Deze gebiedsgerichte aanpak kan mogelijk vragen dat wij – voor wat betreft de uitvoering ervan - samen met onze partners tot nieuwe afspraken en samenwerkingsvormen moeten komen om de toekomstbestendigheid van deze aanpak te kunnen borgen. De aanpak van het stikstofvraagstuk is en blijft een majeur en urgent vraagstuk voor de komende jaren. Als vanzelfsprekend volgen wij de landelijke ontwikkelingen op de voet. Met de Brabantse Ontwikkelaanpak Stikstof blijven we samen met partners, ondernemers en inwoners inzetten op het sterker en robuust maken van stikstofgevoelige natuur. We willen de natuur sterker maken, de stikstofdepositie verminderen en economische en maatschappelijke ontwikkelingen mogelijk maken. Ook is er dan voldoende ruimte voor economische en maatschappelijke ontwikkelingen in Brabant. Tegelijkertijd hebben wij niet altijd invloed op de ontwikkelingen op het gebied van stikstof. Er kunnen gebeurtenissen zijn die mede bepalend zijn voor

de wijze waarop wij onder meer onze woningbouw, werklocaties en bereikbaarheidsopgave kunnen realiseren.

Een gezonde en veilige leefomgeving gaat, tot slot, ook over hoe veilig Brabant is. We zien dat het gezag van de overheid steeds vaker door ondermijning onder druk komt te staan. Daarmee wordt ook het vertrouwen in de overheid geschaad. Deze tendens vraagt dat wij blijven investeren in een weerbare en integere overheid, maar ook in een weerbare samenleving. Hiervoor werken we nauw samen met andere overheidspartners en stimuleren wij gemeenten om hun 'fitheid' tegen ondermijning te versterken. Als vanzelfsprekend bevorderen wij ook binnen de provinciale organisatie onze weerbaarheid.

Energietransitie

In 2030 willen we samen met onze partners de CO₂ -emissies als gevolg van energieverbruik met 50% verminderd hebben. Ook willen we dan tenminste 50% van de nog benodigde energie duurzaam opwekken. Met het realiseren van de energietransitie kunnen we een belangrijk bijdrage leveren aan het tegengaan van verdere klimaatverandering. Als provincie zijn wij echter maar één van de vele en noodzakelijke spelers in de realisatie van deze transitie. Voor 2022 zien wij een aantal vraagstukken die in het oog springen. Vraagstukken die mogelijk ook spanning veroorzaken in de uitvoering ervan en waarbij wij onze rol als provincie helder moeten definiëren.

Een urgent en actueel vraagstuk is dat van transportschaarste. De maximale belastbaarheid van het elektriciteitsnet wordt bereikt door de toenemende elektrificatie en de grote hoeveelheid aan duurzaam opgewekte energie. Deze transportschaarste treft inmiddels ook het Brabantse elektriciteitsnet en houdt voorlopig nog aan. Een uitbreiding van het elektriciteitsnet is immers niet van vandaag op morgen gerealiseerd. De beschikbare capaciteit moet daarom zo goed mogelijk ingezet worden. Dit vraagt om keuzes en prioritering om te komen tot een toekomstbestendig elektriciteitsnet. In 2022 vullen we de provinciale rolname in relatie tot de transportschaarste nader in. Op basis van een Statenmededeling hierover in het eerste kwartaal van 2022, stellen wij bij de 1e BURAP voor om de - voor de programmering van het elektriciteitsnet - beschikbare middelen uit het addendum toe te voegen aan de begroting.

Nu de Regionale Energie Strategieën (RES) 1.0 zijn vastgesteld, richten we ons vizier in 2022 op de uitvoering van deze RES'en 1.0. Zoals ook volgt uit de Omgevingsvisie, ligt de primaire verantwoordelijkheid hiervoor bij de gemeenten. Daar waar nodig, ondersteunen wij de gemeenten in de realisatie ervan. Zo blijven we ook partner bij de opstelling van de RES 2.0 waarin de warmtetransitie een belangrijk onderdeel zal worden.

Bijzondere aandacht hebben we in 2022 voor de vergroening en verduurzaming van werklocaties. We ambiëren in 2022 niet alleen voor 13 werklocaties een plan van aanpak te hebben opgesteld, maar we willen samen met onze partners ook de eerste stappen in de uitvoering hebben gezet.

Vanzelfsprekend continueren we onze inzet op de verdere verduurzaming en besparing van energie. Bijvoorbeeld door energie-innovaties, de grootschalige verduurzaming van maatschappelijk vastgoed en utiliteitsbouw en het verbeteren van ventilatie en verduurzaming van scholen. Deze laatste twee zijn grote projecten uit recente Brede herstelplanpak corona Brabant: de Actie- en investeringsagenda van de provincie, B5, M7 en de BOM. In

aansluiting op onze ambitie om het maatschappelijk vastgoed in Brabant te verduurzamen, zetten we ook extra in op de verduurzaming van het provinciehuis.

Klimaatproof Brabant

We willen Brabant klimaatbestendig en waterrobuust inrichten en bestand zijn tegen extreme weersomstandigheden. Nu veroorzaken heftige buien en droogteperiodes nog schade aan natuur en landbouw. Zoals ook in steden en dorpen regelmatig water op straat en in kelders staat. Voldoende water (niet te veel, niet te weinig) is geen vanzelfsprekendheid meer.

Eind 2021 ligt het Regionaal Water- en Bodemprogramma (RWP) 2022 – 2027 ter vaststelling voor in Provinciale Staten. Met het RWP wordt samen met partners invulling gegeven aan het op orde houden van het water- en bodemsysteem en het realiseren van de doelen van de Kaderrichtlijn Water in 2027. Een essentieel onderdeel van het RWP is de verdrogingsaanpak. Ondanks genoeg regen en voldoende water via onze rivieren, is er in Brabant toch sprake van droogte en verdroging. Daar waar droogte en verdroging nu vooral effect hebben op de natuur, biodiversiteit en gewassenopbrengst uit de landbouw, zal de verdroging – als een doelmatige aanpak uitblijft - in de toekomst ook effect hebben op bebouwing, industrie, leefbaarheid en mobiliteit. Om de verdroging echter adequaat te kunnen aanpakken, is aanvullende dekking nodig. Hiervoor wordt een verkenning uitgevoerd naar de verhoging van de grondwaterheffing in combinatie met een mogelijke verbreding van het heffingsbereik. Om de klimaatverandering het hoofd te bieden en Brabant klimaatproof te maken, richten we ons in 2022 nog sterker op een samenhangende aanpak tussen klimaatadaptatie en klimaatmitigatie en een gecoördineerde uitvoering van de verplichtingen uit het klimaatakkoord.

Duurzame verstedelijking, vitaal platteland & mobiliteit

We willen een Brabant met een excellent en duurzaam woon-, leef- en vestigingsklimaat én met een comfortabel, betrouwbaar en multimodaal verkeers- en vervoersysteem. We staan voor grote uitdagingen als het gaat om het realiseren van deze ambitie. Net als in de rest van Nederland, woedt ook in Brabant de woningbouwcrisis. De situatie op de woningmarkt is nijpend en vraagt om een versnelling van de woningbouw. We koppelen onze woningbouwopgave aan het versterken van de omgevingskwaliteit in onze steden en dorpen, alsook aan het realiseren van de transitie waarvoor we staan.

Samen met het Rijk en onze stedelijke regio's werken wij aan een verstedelijkingstrategie die in het voorjaar tot verstedelijkingsakkoorden met het Rijk moeten leiden. Voor Brabant betekent dat er op een aantal plekken voor veel Brabanders uitdagende en concurrerende woon-, werk- en leefmilieus worden gemaakt. Ook dit vraagt om stevige keuzes die mede de kracht van Brabant voor de komende decennia gaan bepalen. De uitdaging en de opgave is hier groot én waarin we als provincie een verantwoordelijkheid hebben te nemen. We beginnen hierbij overigens niet op nul, maar bouwen voort op de reeds in gang gezette stedelijke transformaties in onze (middel)grote steden en de aanpak leegstand.

Het Ontwikkelbedrijf wordt ingezet voor de uitvoering van provinciale beleidsdoelstellingen, waaronder deze stedelijke transformaties. Om het Ontwikkelbedrijf op de toekomst voorbereid te laten zijn en in te kunnen blijven zetten voor de realisatie van een breed pallet aan provinciale doelstellingen, werken wij als college aan een toekomstbestendige berekeningssystematiek van het weerstandsvermogen van het Ontwikkelbedrijf. We hebben dit uitgewerkt en toegelicht in de statenmededeling Toekomstbestendig Ontwikkelbedrijf en tevens opgenomen in de paragraaf Grondbeleid.

Onze culturele voorzieningen, sportevenementen en erfgoed spelen een voorname rol in het levendig en vitaal houden van onze steden en dorpen én zijn bovendien van grote waarde voor onze vestigingsklimaat. Corona

heeft een flinke impact op deze sectoren gehad. Het is echter onduidelijk wat de structurele effecten van corona

op deze sectoren zijn. In 2022 wordt aan Provinciale Staten een nieuw beleidskader voor een Levendig Brabant in 2030 voorgelegd. Cultuur, sport, recreatie, toerisme en erfgoed maken hier integraal deel van uit.

Als het gaat om het vitaal houden van ons platteland, zien wij dat het aantal agrarische bedrijven in Brabant afneemt en er daarmee minder agrarische bedrijfsgebouwen in gebruik zijn. Dit heeft impact op het aanzien van het landschap en de kwaliteit van de omgeving. Het kan leiden tot verloedering en ondermijning, maar het is ook een kans om door een nieuwe invulling van deze gebouwen bij te dragen aan de vitaliteit van het platteland.

Middels het nog vast te stellen beleidskader Landbouw & Voedsel werken wij aan een Brabantse landbouw die landschaps- en gemeenschapsinclusief is. De landbouwsector heeft een economische waarde én heeft tegelijkertijd een rol in natuur- en landschapsontwikkeling. Er is een herkenbare verbinding tussen stad en platteland, tussen producent en consument en met de Brabantse samenleving als geheel.

Voor een goed woon-, leef- en vestigingsklimaat is een goede bereikbaarheid randvoorwaardelijk. 2022 is voor ons het jaar van het openbaar vervoer. Als gevolg van de coronacrisis heeft het openbaar vervoer in Brabant harde klappen gehad. Met een passend aanbod willen we het openbaar vervoer snel weer terug op niveau brengen. Investerings zijn nodig om het openbaar vervoer flexibel, toekomstbestendig en betaalbaar te maken.

Bij de wettelijke taak van het beheer en onderhoud van provinciale wegen zien we de kosten oplopen vanwege indexatie. Voor 2022 en 2023 stellen we voor de indexatie financieel op te vangen middels een beroep op de vrije begrotingsruimte in deze bestuursperiode van €3,4 mln per jaar. Voor de dekking van de jaarlijkse indexatie ná 2023 zullen we in het kader van 'schoon opleveren' een voorstel doen.

Daarnaast zien we de beheer- en onderhoudstaak van de provinciale infrastructuur toenemen door de uitbreiding en opwaardering van het areaal. We verwachten jaarlijks additioneel circa €10 mln nodig te hebben om de kwaliteit van het areaal op peil te houden door het plegen van onderhoud. Dit komt bovenop de eerder afgesproken structurele taakstelling van € 7 mln op mobiliteit. Er moeten dus scherpe- en mogelijk pijnlijke - keuzes worden gemaakt. In 2022 brengen wij voor Provinciale Staten in beeld welke consequenties minder middelen hebben voor de kwaliteit van de provinciale infrastructuur in Brabant. Op basis hiervan gaan wij graag met Provinciale Staten in gesprek over de te maken keuzes.

Economie, Kennis & Talentontwikkeling

Brabant is een Europese top kennis- en innovatieregio en dat willen we naar de toekomst ook blijven.

Bovendien ambiëren we een toekomstbehoudende economie: een wendbare en duurzame economie voor alle Brabanders.

Ondanks de coronacrisis draait de Brabantse economie naar behoren. Veel economische clusters hebben beperkt last ondervonden van corona. Maar sectoren als de horeca, de evenementenindustrie en cultuur zijn hard geraakt en hebben hersteltijd nodig. In 2022 zetten wij vol in op het versterken van ons innovatief vermogen om de economie van morgen vorm en inhoud te geven. We stimuleren dat het innovatief vermogen bijdraagt aan de transitie waarvoor we staan. Hiervoor sluiten we innovatiecoalities met het bedrijfsleven en kennisinstellingen.

Onze grootste zorg ligt bij de arbeidsmarkt. We zien een toenemende schaarste aan talent ontstaan.

Daarom zetten we in 2022 extra in op het aantrekken en behouden van nationaal en internationaal talent om onze economie op peil te kunnen houden. We investeren daarnaast in een leven lang ontwikkelen door het faciliteren van om – en bijscholing zodat meer Brabanders kunnen meedoen op de arbeidsmarkt en de economie van morgen. Daarnaast zien wij kansen om de krapte op de arbeidsmarkt aan te pakken door de arbeidsproductiviteit te verhogen. Hiervoor bevorderen wij de digitalisering en dataficering bij het MKB.

Als vanzelfsprekend hebben wij ook oog voor het verduurzamen van onze economie door duurzamer om te gaan met de beschikbare grondstoffen en natuurlijke hulpbronnen. Om dit te kunnen bereiken, zetten we onder meer samen met VNO-NCW in op het vergroten van het bewustzijn bij bedrijven om meer circulair te gaan werken.

Brede welvaart en digitalisering als samenbindende thema's

Inleiding

Dwars door onze opgaven uit de Omgevingsvisie lopen brede welvaart (incl. gezondheid) en digitalisering. We hebben een verantwoordelijkheid om vanuit de volle breedte van ons beleid en uitvoering bij te dragen aan een brede welvaart voor alle Brabanders. De alsmaar verdergaande digitalisering en dataficering kan ons ondersteunen om ons beleid effectiever en efficiënter te laten zijn. Naast kansen op nieuwe

beleidsopties (innoveren) stelt het gebruik van data ons ook in staat om bestaande taken tegen minder kosten of met minder capaciteit uit te voeren. Dit draagt direct bij aan onze noodzakelijke wendbaarheid. Voor de begroting betekent dat in meerdere begrotingsprogramma's is opgenomen hoe het desbetreffende beleid bijdraagt aan deze twee samenbindende thema's.

Brede Welvaart (incl. gezondheid)

We willen onze opgaven in onderlinge samenhang en vanuit een breder perspectief aanpakken met als doel de brede welvaart voor alle Brabanders te verstevigen. Vanuit alle begrotingsprogramma's wordt bijgedragen aan het versterken van de welvaart en het welzijn in Brabant, en daarmee de brede welvaart. We werken onder meer aan een toegankelijk openbaar vervoer voor iedereen, een economie die mensen omarmt en een waardengedreven landbouw- en voedselsysteem. Evenals dat we permanent onze omgevingskwaliteit verbeteren om een zo'n prettig mogelijk leefklimaat voor Brabanders te creëren. Daarnaast dagen we onszelf en anderen uit om samen drie gezonde levensjaren erbij te realiseren voor elke Brabander. Vanuit het perspectief van brede welvaart, besteden we komend jaar ook aandacht aan een veilig en weerbaar Brabant. De bestuursopdracht 'veilig en weerbaar Brabant' loopt in deze bestuursperiode af. In de Staten wordt nog deze periode discussie gevoerd over welke rol en verantwoordelijkheid de provincie in de toekomst zou moeten nemen op dit thema. We zien ook dat veel Brabantse gemeenten en regio's werken aan brede welvaart. We verkennen hoe de provincie haar rol en samenwerking op het gebied van brede welvaart in relatie tot regio's en gemeenten vorm en inhoud kan geven.

Met de Staat van Brabant brengen wij in beeld hoe Brabant ervoor staat, ook op het gebied van brede welvaart. De Staat van Brabant is een cijfermatige foto van de stand van zaken van de vijf opgaven uit de Brabantse Omgevingsvisie. De indicatoren uit de regionale monitor Brede Welvaart van het CBS zijn in deze Staat van Brabant geïntegreerd. Aanvullend hierop verkennen wij wat de voor- en nadelen zijn om het begrip Brede Welvaart te gebruiken om beleid beter te duiden en te sturen, met name in de onderlinge samenhang tussen de verschillende aspecten van brede welvaart. Hiermee geven we tevens invulling aan motie 45a – 2021 'Sturen op Brede Welvaart'

Digitalisering

Corona heeft de digitalisering van de samenleving in een stroomversnelling gebracht. De digitale infrastructuur en de kansen die dat ons biedt, zijn niet meer weg te denken. Digitalisering, maar ook dataficering, heeft daarmee volop de aandacht. Of het nu gaat om klimaat, energie, mobiliteit of economie, slimme digitale toepassingen kunnen bijdragen in het innovatief aanpakken van deze vraagstukken. Data wordt daarbij steeds belangrijker voor het verkrijgen van informatie en het omzetten ervan in toegevoegde waarde. Ook Digital Europe gaat ons kansen bieden om het gebruik van digitale technologieën te bevorderen. In 2022 willen we de datavolwassenheid van zowel het bedrijfsleven, als van onszelf als provincie verhogen. Het goed benutten van data helpt ons om nog meer dan nu opgavegestuurd te werken en onze doelen en ambities te realiseren. Het datalab, een centrale ontmoetingsplek om datagedreven werken binnen onze organisatie te ondersteunen en aan te jagen, moet ons daarbij gaan helpen. Ook leiden we via JADS een aantal van onze medewerkers op in datagedreven werken.

Met verdergaande digitalisering maken we in 2022 onze bedrijfsvoeringprocessen toekomstbestendig. Het biedt ons bovendien de mogelijkheid om efficiënter en effectiever te kunnen werken.

Financieel totaalbeeld

Inleiding

In het bestuursakkoord hebben wij de meerjarige ontwikkeling van de provinciale financiën geschetst. Daarbij is geconstateerd dat het in de meerjarenbegroting beoogde rendement op ons vermogen van structureel € 122,5 mln per jaar door de aanhoudend lage rentestand en door teruglopende dividenden de

komende jaren niet meer gerealiseerd zal worden. Om ook op termijn onze inkomsten en uitgaven structureel in evenwicht te houden hebben we maatregelen genomen. Enerzijds is bij de begroting 2021 besloten tot een bezuiniging op de structurele lasten opbouwend naar € 29 mln per jaar vanaf 2025 en de verdeling daarvan over de diverse beleidsterreinen/begrotingsprogramma's. Anderzijds treffen wij maatregelen om het rendement op de middelen uit de immunisatieportefeuille (verder) te optimaliseren. Hiertoe is in juli 2021 door Provinciale Staten de aanpassing van de Verordening Treasury vastgesteld. Wij werken voortvarend aan het implementeren van de mogelijkheden die de aangepaste verordening biedt om de middelen uit de immunisatieportefeuille in te zetten voor projecten die bijdragen aan de maatschappelijke opgaven in onze provincie en tegelijkertijd een financieel rendement op geïnvesteerd vermogen opleveren. Of dat voldoende is voor een structureel sluitende meerjarenbegroting in 2030, is sterk afhankelijk van de rente- en rendementsontwikkeling. Bij een lagere dan nu geprognosticeerde ontwikkeling kan het op termijn noodzakelijk zijn om richting 2030 aanvullende maatregelen te treffen (aanvullende bezuinigingen en/of belastingverhogingen). Indien de rente echter stijgt, dan zal dit niet nodig zijn.

Bezuinigingen

In de begroting 2021 is besloten om te bezuinigen op de structurele lasten opbouwend naar een bedrag van € 29 mln per jaar vanaf 2025. Voor een aantal beleidsterreinen is de bezuinigingstaakstelling al nader ingevuld en voor de overige beleidsterreinen zullen wij dit het komende jaar doen zodat alle afgesproken bezuinigingen verwerkt kunnen worden in de meerjarenbegroting 2023-2026. In de beleidskaders is het meerjarig financieel uitgavenkader waarin rekening is gehouden met de bezuinigingstaakstelling het vertrekpunt zodat inhoudelijke ambities ook in evenwicht zijn met de financiële mogelijkheden en de financiële kaders voor de op te stellen uitvoeringsagenda's bekend zijn.

Begrotingsprogramma	Bedrag (€ x 1mln)	Vanaf jaar	Inhoudelijke
Bestuur en veiligheid	0,55	2025	Beleidskader (Q1 2022)
Ruimte en wonen	1,02	2025	Beleidskader Leefomgeving
Water en bodem	0,55	2025	Contourendo
Natuur en milieu	10,00 0,42	2024 2025	Beleidskader (Q2 2022)
Economie	2,11	2025	Evaluatie van 2012-2020' e daarvan gem 2030 (Q1 2022)
Energie	0,01	2025	Wordt in min 2025 beschik
Mobiliteit	7,17	2025	In de program voornemen a ten laste van

			te brengen. E uiterlijk bij de programmeri voorliggen.)
			Structurele in voor € 5,9 ml statenmeded onze maatsc leefbaarheid samenbinder in het Beleids Sport 2021-2 bezuiniging v BURAP 2022
Vrije tijd, cultuur, sport en, erfgoed	1,30 0,19	2023 2025	
Samenleving	5,70	2023	

Voorstellen om extra middelen beschikbaar te stellen

Na besluitvorming over de 2e bestuursrapportage inclusief de verwerking van de financiële voorstellen uit het addendum bedraagt de vrije begrotingsruimte voor deze bestuursperiode nog ruim € 42 mln. Zoals we eerder hebben afgesproken reserveren we hiervan een bedrag van € 15 mln onvoorziene knelpunten die zich in 2022 en 2023 mogelijk nog voordoen. Daarmee rekening houdend is er een bedrag van maximaal € 27 mln beschikbaar om in te zetten voor een aantal onderwerpen die we binnen de in de bestaande meerjarenbegroting opgenomen middelen niet kunnen oppakken of uitvoeren.

Voor de volgende onderwerpen stellen wij u voor extra middelen beschikbaar te stellen en hiervoor een beroep te doen op de vrije begrotingsruimte in deze bestuursperiode.

Implementatie omgevingswet (2022/2023) € 3,9 mln

Dit betreft middelen voor zowel de verlenging van het tijdelijk implementatieteam als gevolg van het uitstel van de invoering van de Omgevingswet als het beschikbaar stellen van extra middelen voor de invoering van een nieuwe werkwijze in de provinciale organisatie om de Omgevingswet op alle beleidsterreinen goed te kunnen toepassen.

Onderhoud provinciale infrastructuur (KOPI) (2022/2023). € 6,8 mln.

Bij de wettelijke taak van het beheer en onderhoud van provinciale wegen zien we de kosten oplopen vanwege indexatie met een bedrag van € 3,4 mln per jaar.

Daarnaast zien we de beheer- en onderhoudstaak van de provinciale infrastructuur toenemen door de uitbreiding en opwaardering van het areaal. We verwachten jaarlijks additioneel circa €10 mln nodig te hebben om de kwaliteit van het areaal op peil te houden door het plegen van onderhoud. Dit komt bovenop de eerder afgesproken structurele bezuinigingstaakstelling van € 7 mln op mobiliteit. Er moeten dus scherpe- en mogelijk pijnlijke - keuzes worden gemaakt. Bij de vaststelling van KOPI is reeds aangegeven dat dit risico speelde en dat er op basis van de daadwerkelijke ontwikkelingen in (de begroting) 2022 zo nodig een voorstel gedaan wordt om extra middelen beschikbaar te stellen.

Voor 2022 en 2023 stellen we voor de hogere kosten vanwege indexatie financieel op te lossen middels een beroep van €3,4 mln per jaar op de vrije begrotingsruimte in deze bestuursperiode.

Hoor- en adviescommissie (HAC) (2022/2023). € 0,35 mln

De Hoor- en adviescommissie voor bezwaarschriften en klachten heeft de verwachting uitgesproken dat de te verwachten stroom aan bezwaarschriften rondom de Stikstofwet en de komst van de Omgevingsverordening tot extra werkbelasting bij het HAC-secretariaat zal leiden. Op 12 juli jl. hebben PS een jaargesprek met de drie voorzitters van de Hoor- en adviescommissie voor bezwaarschriften en klachten gevoerd. In dit gesprek hebben de HAC-voorzitters expliciet aandacht gevraagd voor het behoud van de hoge kwaliteit van het ondersteunend HAC-secretariaat, voor de werkdruk en voor de werkbelasting die voortkomt uit de Omgevingsverordening.

Om deze reden wordt voorgesteld om tegemoet te komen aan het uitdrukkelijke verzoek van de HAC en de capaciteit van het HAC-secretariaat per 1 januari 2022 met 1,5 fte (€ 0,17 mln) op te hogen. Wij stellen voor de kosten hiervan voor 2022 en 2023 (totaal € 0,35 mln) een beroep te doen op de vrije begrotingsruimte in deze bestuursperiode.

Indien u instemt met deze voorstellen, dan zullen wij de financiële consequenties daarvan bij de Slotwijziging in de begroting verwerken.

Voor zover aan deze voorstellen ook na 2023 (structurele) kosten verbonden zijn, wat zowel bij KOPI, als de HAC het geval is, doen wij u nu geen voorstel om in de structurele dekking daarvan te voorzien, maar zullen wij dat meenemen in het proces van schoon opleveren.

Resumé

Bedragen x € 1mln	2021-2023	2024	2025
<u>Stand na burap II 2021</u>			
- Knelpuntenbuffer	15,0		
- Vrije begrotingsruimte	27,1	54,8	59,6
<u>Voorstellen begroting 2022</u>			
- Implementatie Omgevingswet	-/-3,9		
- Onderhoud provinciale infrastructuur	-/- 6,8		
- Hoor- en adviescommissie	-/- 0,35		
<u>Stand na burap-2 2021</u>			
- Knelpuntenbuffer	15,0		
- Vrije begrotingsruimte	16,05	54,8	59,6

Indien u instemt met de voorstellen om een beroep te doen op de vrije begrotingsruimte in deze bestuursperiode resteert na deze begroting nog een bedrag van ruim € 31 mln waarvan wij € 15 mln reserveren voor onvoorziene knelpunten die zich de rest van deze bestuursperiode voordoen.

Dit lijkt een omvangrijk bedrag, maar er spelen een aantal onderwerpen/ontwikkelingen waarvoor naar verwachting de komende periode nog een beroep op de vrije begrotingsruimte in deze bestuursperiode gedaan zal moeten worden. Te denken valt hierbij aan, zonder uitputtend te zijn, Gebiedsontwikkeling Oostelijke Langstraat, circulaire economie (GCC), bibliotheken en transformatie opgaven/woningbouw. Zodra plannen voor deze of andere onderwerpen/ontwikkelingen voldoende uitgekristalliseerd zijn om daarvoor ook daadwerkelijk bedragen in de begroting op te nemen, dan zullen wij u daarvoor bij een volgend S&V-moment of zo nodig tussentijds separaat voorstellen doen toekomen. Daarbij zullen wij voordat wij een beroep doen op de vrije begrotingsruimte in de bestuursperiode de financiële afwegingsladder doorlopen en kritisch kijken naar mogelijkheden voor herprioritering.

Voorstellen waarbij wij een beroep doen op de vrije begrotingsruimte zullen wij in principe altijd via een statenvoorstel of als een expliciet voorstel bij een S&V-moment aan u voorleggen. Onderwerpen waarbij geen beroep wordt gedaan op de vrije begrotingsruimte, maar waarvoor wel een begrotingswijziging nodig

is omdat voor het beleidsterrein geormerkte middelen nog niet op de begroting zijn geraamd, zullen wij afhankelijk van de casus en de fase waarin de beleidsontwikkeling op het beleidsterrein verkeert via een beleidskader (dus als statenvoorstel), een uitvoeringsagenda of programmeringsdocument (dus als statenmededeling) of als eigenstandige statenmededeling aan u voorleggen en onderbouwen. Indien u instemt met het statenvoorstel en in het geval van een statenmededeling deze in de agendavergadering voor kennisgeving heeft aangenomen of in een themabijeenkomst instemmend heeft besproken, dan zullen wij de daaruit voortvloeiende begrotingswijziging als eerdere besluitvorming bij het eerstvolgende S&V-moment verwerken.

Schoon opleveren

Als college voelen we de verantwoordelijkheid om de winkel zo achter te laten als dat je hem zelf wilt aantreffen; geen losse eindjes of lijken in de kast. Met andere woorden we willen 'schoon opleveren'. In het verleden zijn diverse taken of intensiveringen op enig moment als een tijdelijke taak opgepakt en ook tijdelijk gefinancierd, bijvoorbeeld uit bestuursakkoord- of investeringsagendamiddelen. Denk hierbij bijvoorbeeld aan:

- Een groot deel van de personele capaciteit voor energietaken;- Het CIO-office en ICT;
- Uitvoeringskosten Europese programma's;
- Aanpassing van de indexatiesystematiek.

In veel gevallen is de taakuitvoering daarna verlengd en is daarbij nogmaals in tijdelijke dekking voorzien. In de praktijk zijn het daarmee structurele taken geworden. Doordat er altijd ruimschoots incidentele middelen ter beschikking stonden, vormde dit tot voor kort geen probleem. Gelet op de teruglopende financiële middelen is het echter onwenselijk en op termijn ook onmogelijk om deze vorm van financiering van structureel geworden taken voort te zetten. Dit zou in de toekomst leiden tot financiële tegenvallers. Om dat te voorkomen zullen we een proces van 'schoon opleveren' starten. Hierbij kijken we welke structureel geworden taken in onze begroting nog incidenteel gefinancierd zijn en op welk niveau deze taken structureel voortgezet moeten worden. Uiterlijk bij de meerjarenbegroting 2023-2026 zullen wij uw staten een voorstel doen voor structurele financiering van deze taken.

We hanteren hierbij de volgende uitgangspunten:

1. bij de overdracht naar een nieuw bestuur wordt gestreefd naar een minimale structurele vrije begrotingsruimte van € 40 mln per jaar, zodat een nieuw bestuur ook nog financiële ruimte heeft om nieuwe ambities te realiseren;
2. structurele provinciale taken zijn in onze meerjarenbegroting ook structureel gedekt; dat geldt ook voor de voor de uitvoering van deze taken benodigde capaciteit;
3. in de beleidskaders tot en met 2030 en de daar onderliggende uitvoeringsagenda's zijn de meerjarige ambities en de daarvoor structureel beschikbare middelen in evenwicht;
4. per begrotingsprogramma zijn de tot en met 2025 te realiseren bezuinigingen op de structurele lasten verwerkt in de structureel beschikbare middelen.

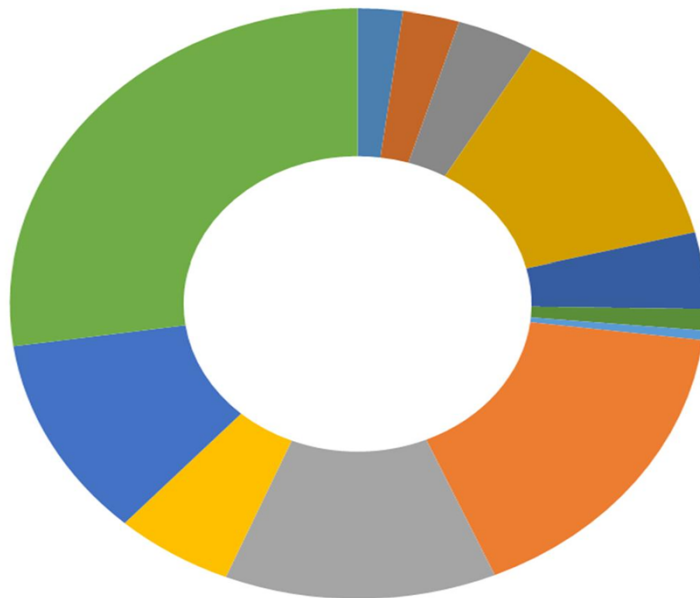
Begroting in evenwicht

De provincie heeft voor 2022 een sluitende begroting met een saldo van € 0.

De geraamde lasten + de geraamde toevoegingen aan de reserves EN de geraamde baten + de geraamde onttrekkingen aan de reserves zijn zowel voor 2022 als voor de jaren 2023 t/m 2025 in evenwicht.

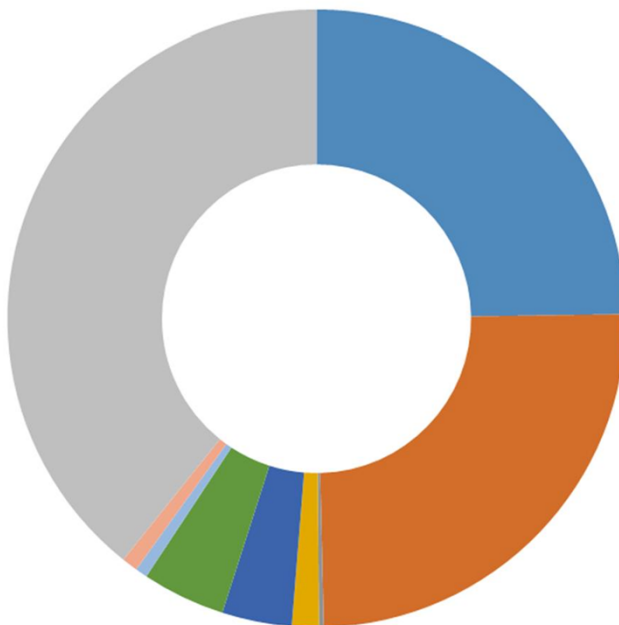
De financiële omvang van de begroting van Noord-Brabant komt voor het jaar 2022 uit op € 1.106,0 mln.

Bestedingen 2022:
€ 1.106,0 mln

Bestuuren en Veiligheid	€ 23,1 mln. (2,1 %)
Ruimte en Wonen	€ 29,1 mln. (2,6 %)
Water en Bodem	€ 40,4 mln. (3,7 %)
Natuur en Milieu	€ 140,8 mln. (12,7 %)
Economie, Kennis en Talentontwikkeling	€ 45,9 mln. (4,2 %)
Energie	€ 12,9 mln. (1,2 %)
Landbouw en Voedsel	€ 5,8 mln. (0,5 %)
Basisinfrastructuur mobiliteit	€ 183,6 mln. (16,6 %)
Mobiliteitsontwikkeling	€ 139,8 mln. (12,6 %)
Vrije tijd, Cultuur, Sport en Erfgoed	€ 60,8 mln. (5,5 %)
Alg. financieel beleid	€ 122,1 mln. (11 %)
Stortingen in reserves	€ 301,7 mln. (27,3 %)

Herkomst middelen 2022:
€ 1.106,0 mln

Opcenten Motorrijtuigenbelasting	€ 273,9 mln. (24,8 %)
Algemene uitkering provinciefonds	€ 275 mln. (24,9 %)
Decentralisatie-uitkeringen provinciefonds	€ 2,8 mln. (0,3 %)
Dividenden en winstuitkering	€ 15,5 mln. (1,4 %)
Baten Financieringsfunctie	€ 40,4 mln. (3,7 %)
Doeluitkeringen van het Rijk & Europa	€ 48,1 mln. (4,3 %)
Leges en heffingen	€ 7 mln. (0,6 %)
Overige baten	€ 9,2 mln. (0,8 %)
Onttrekkingen aan reserves	€ 434,2 mln. (39,3 %)

Programma 1 Bestuur en veiligheid

Inleiding

We werken aan goed en integer openbaar bestuur, omdat dit noodzakelijk is voor het functioneren van onze democratische rechtsstaat.

Opgaven worden steeds complexer, en dat vraagt om een daadkrachtig bestuur dat in staat is om problemen op te lossen. Er komen grote veranderingen op de samenleving af op het gebied van onder meer digitalisering, klimaat, energie, economie en arbeidsmarkt. Daarom is een aanpak nodig die aansluit bij de eisen van deze tijd: betrokken, betrouwbaar, effectief, integer en waar nodig opererend als één overheid.

Zelfs in een welvarend land als Nederland staan de betrouwbaarheid en de legitimiteit van de overheid onder druk, mede door de alsmaar toenemende (zware) criminaliteit en de vermenging van de onder- en bovenwereld. Daarom geven we onverminderd uitvoering aan de bestuursopdracht “veilig en weerbaar Brabant”. Als we daarbij de diverse (landelijke) incidenten in ogenschouw nemen die een directe aanval zijn op de democratische rechtsstaat, dan is duidelijk dat een gezamenlijke inzet van de overheid langjarig zal moeten zijn. Landelijk wordt daarbij al gesproken over een termijn van minimaal tien jaar, wat mogelijk al iets zegt over de benodigde provinciale inzet na 2023.

We hebben een kwalitatief goed bestuurlijk netwerk nodig, dat effectief samenwerkt met burgers en triple-helix partners. Hoe en hoeveel we als overheden samenwerken, bepaalt voor een belangrijk deel hoe inwoners de doelmatigheid en de kwaliteit van het overheidsbeleid ervaren. Het is daarbij belangrijk om inwoners te betrekken bij besluitvorming.

In 2022 stellen we het beleidskader voor een Toekomstbesteding bestuur op. Deze bevat ook een visie op de regionale samenwerking. Deze visie is overigens ook via de koepels (VNG-IPO-UvW) en de minister van BZK aangekondigd in de Tweede Kamer. De overheden trekken hierin gezamenlijk op.

In het addendum op het bestuursakkoord 2020-2023 "Samen bouwen aan de kwaliteit van Brabant" wordt ingezet op Brede Welvaart voor alle Brabanders. Brede Welvaart, waaronder onder meer gezondheid valt, is evenals digitalisering, een samenbindend thema dat door alle dossiers heen loopt, en invulling moet krijgen via alle portefeuilles. Vanwege het samenbindende karakter geven we Brede Welvaart, inclusief gezondheid, een plek in dit begrotingshoofdstuk Bestuur.

Als provinciale organisatie bieden we ook adequate ondersteuning aan de eigen bestuursorganen.

Wat willen we bereiken?

Bevorderen van bestuurlijke en maatschappelijke weerbaarheid en integriteit

Steeds vaker zorgt de georganiseerde misdaad voor ondermijning van het gezag van de overheid en onze samenleving. Een succesvolle aanpak van deze ontwikkeling vraagt om een weerbare en integere overheid, maar ook om een weerbare samenleving. Een openbaar bestuur dat niet doeltreffend op kan treden tegen georganiseerde criminaliteit en ondermijning, verliest uiteindelijk het vertrouwen van de inwoners en grip op de samenleving. Een integere en weerbare overheid die actief samen optrekt met inwoners, bedrijven en instellingen, is daarom een belangrijke kernkwaliteit van het openbaar bestuur. Met het in 2021 vastgestelde Masterplan interne weerbaarheid zetten we hiermee zelf belangrijke stappen als provinciale organisatie, waarbij we tevens de boodschap van noodzakelijke integriteit en weerbaarheid uitdragen naar de aan de provincie verbonden partijen.

Indicatoren:

- Door een online social media campagne is de meldingsbereidheid positief beïnvloed.
- Door een risicotaxatietool met indicatoren worden de mogelijkheden vergroot om criminaliteit en ondermijning op bedrijventerreinen tegen te gaan.

- Een zogenaamde Bibob-APK (een periodieke check up) stimuleert het verkrijgen van inzicht in de huidige stand van zaken rond de toepassing van de Wet Bibob door de Brabantse gemeenten.

Wat gaan we daarvoor doen?

Cursus ‘Vergroting weerbaarheid’ verzorgen voor provinciale collega’s, die nieuw binnenkomen of die waarvoor dat gezien hun taak van belang is

Streefwaarden:

Indicator	2022	2023	2024	2025
Aantal provinciale collega’s dat de cursus ‘Vergroting weerbaarheid’ heeft gevolgd	100	100		

Samen met Taskforce-RIEC Brabant Zeeland gesprekken voeren met gemeenten om hun fitheid tegen ondermijning te stimuleren

Onder “gemeenten” worden ook verstaan gesprekken met vertegenwoordigers of groepen van gemeenten.

Streefwaarden:

Indicator	2022	2023	2024	2025
Gemeenten die stappen zetten om fitheid tegen ondermijning te vergroten	15	15		

Uitvoering aanbevelingen uit het Masterplan interne weerbaarheid

De twaalf aanbevelingen uit het Masterplan op het terrein van “bewustzijn en betrokkenheid”, “bestuur en beleid”, “borging organisatie” en “cultuur en handelen” zijn in 2022 uitgevoerd. In 2022 zal een lichte toets op noodzaak herijking Masterplan door actuele ontwikkelingen plaatsvinden. Op basis hiervan kan de invulling voor 2023 nader bepaald worden.

Wat willen we bereiken?

Brede Welvaart

Om de Staten meer dan nu de mogelijkheid te geven om te sturen op Brede Welvaart, rapporteren en monitoren we in onze plannings- en verantwoordingscyclus op basis van onze opgaven en stellen we jaarlijks de Staat van Brabant op.

Eind 2021 zal het beleidskader gezondheid in PS worden vastgesteld. Vervolgens worden in de uitvoeringsagenda (planning voorjaar 2022) de KPI's uitgewerkt en hierna opgenomen in de begroting.

Wat gaan we daarvoor doen?

Opstellen van uitvoeringsagenda, die invulling geeft aan rolneming van provincie

Indicator	2022	2023
pm	pm	pm

pm: Na vaststelling zullen de indicatoren en de streefwaarden worden verwerkt in de begroting.

Wat willen we bereiken?

Een toekomstbestendig openbaar bestuur

Onze ambitie is om de kwaliteit van het openbaar bestuur en de bestuurlijke samenwerking te blijven verbeteren, zowel binnen Brabant met (maatschappelijke) partners, als met de andere provincies (Interprovinciaal Overleg) en het Rijk. Dit willen we doen met de Brabanders, om de maatschappelijke opgaven in Brabant zo goed mogelijk te realiseren. De klimaatopgave, energietransitie, het verstedelijkingsvraagstuk, de toenemende ongelijkheid in de samenleving en het omgaan met de gevolgen van de vergrijzing zijn grote maatschappelijke opgaven. Ze spelen lokaal, regionaal en wereldwijd en stellen meer dan ooit hoge eisen aan de samenwerking van bestuurlijke organisaties. Het vraagt om een bestuur dat functioneert als één overheid door overheidslagen, schaalniveaus en maatschappelijke opgaven heen. Hiervoor zijn slagkracht en schakelkracht essentieel. Daarom investeren wij in de bestuurlijke samenwerking, op regionaal en interregionaalniveau. Dat doen we onder meer via de regionale ontwikkeldagen, BrabantStad, M7/M9 en samenwerkingsagenda met de Vereniging Brabantse Gemeenten (VBG).

In de Statenmededeling Stand van zaken uitwerking thema 'samen' hebben we laten weten dat we begin 2022 het nieuwe participatiebeleid en de participatieverordening zouden vaststellen. We gingen er toen echter van uit dat de Omgevingswet en de Wet versterking participatie decentrale overheden van kracht zouden zijn. Dat is niet het geval. De invoering van de Omgevingswet is verplaatst naar 1 juli 2022 en de Wet versterking participatie decentrale overheden is nog niet naar de Tweede Kamer gestuurd. Dat betekent dat we de participatieverordening op z'n vroegst medio 2022 naar de Staten kunnen sturen. Voorafgaand aan de participatieverordening leggen we het participatiebeleid aan de Staten voor, als onderdeel van het beleidskader Toekomstbestendig Bestuur. Het Uitdaagrecht, het participatiekompas en jongerenparticipatie maken onderdeel uit van het participatiebeleid en krijgen (waar mogelijk/noodzakelijk) een plek in de verordening.

Indicatoren:

- **Inwoners zijn bij tenminste zes beleids- en uitvoeringsontwikkelingstrajecten betrokken tot en met 2023**
- **De kwaliteit van het openbaar bestuur bevorderen we via bestuurlijke samenwerking in Brabant**

Wat gaan we daarvoor doen?

Burgers zijn meer betrokken bij beleidsontwikkeling en -uitvoering

Toelichting: In 2022 voeren we bij geplande beleidsvormingsprocessen tenminste drie experimenten uit met verschillende vormen van participatie.

Streefwaarden

Indicator	2022	2023	2024	2025
Experimenten met verschillende vormen van participatie bij geplande beleidsvormingsprocessen	3	3		

Opkomst verkiezingen in Noord-Brabant

Verplichte indicator: De opkomstcijfers in Noord-Brabant van verkiezingen voor de Tweede Kamer, Provinciale Staten en gemeenteraden, weergegeven in % kiezers/stemgerechtigden
Afspraak is geen percentage op te nemen, maar achteraf te rapporteren over de opkomst.

Organiseren bestuurlijke samenwerking

In 2022 organiseren we tenminste acht ontwikkeldagen samen met de regio.

Wat willen we bereiken?

Gemeenten, waterschappen en Gemeenschappelijke Regelingen voeren hun wettelijke taken conform de wet uit

Met Interbestuurlijk Toezicht bevorderen wij dat gemeenten, waterschappen en gemeenschappelijke regelingen hun wettelijke taken uitvoeren. Het is onze ambitie dat het toezicht hen ondersteunt bij het voortdurend verbeteren van hun taakuitvoering. Zo dragen we bij aan het goed functioneren van het openbaar bestuur en het vertrouwen van de burger in de overheid. Daarnaast willen wij de komende jaren de impact van ons toezicht vergroten door nog méér in dialoog te gaan met de toezichtontvangers. Daarmee kan een sterker lerend effect worden gerealiseerd.

Indicator:

- Eind 2023 kunnen we minstens 75% van de Gemeenten, waterschappen en Gemeenschappelijke Regelingen als 'voldoet' beoordelen en is er geen die een 'voldoet niet' heeft gekregen. (Beoordelingen: voldoet / voldoet gedeeltelijk / voldoet niet)

Wat gaan we daarvoor doen?

We beoordelen of Gemeenten, Waterschappen en Gemeenschappelijke Regelingen hun wettelijke taken uitvoeren conform de wet

Indicator	2022	2023	2024	2025
% toezichtontvangers dat door ons op één of meer toezichtsgebieden wordt beoordeeld	100% *	100% *	100% *	100% *

* Aantal toezichtontvangers op 1-7-2021: 103

We stimuleren dat toezichtontvangers van elkaar leren via toezicht

Toelichting

We voeren thema-onderzoeken uit met betrekking tot actuele risico-thema's. We delen de uitkomsten en aanbevelingen tijdens regio-bijeenkomsten. We willen stimuleren dat toezichtontvangers van elkaar leren en best practices delen.

Indicator	2022	2023	2024	2025
Aantal georganiseerde regiobijeenkomsten	4	4	4	4

Aantal gemeenten onder preventief financieel toezicht

Toelichting**Verplichte indicator:** Aantal gemeenten onder preventief financieel toezicht.

Indicator	2022	2023	2024	2025
Aantal gemeenten onder preventief financieel toezicht	0	0	0	0

Beleidskaders en uitvoeringsagenda's**Beleidskaders**

- Beleidskader Interbestuurlijk Toezicht 2020-2023
- (Rijks) Beleidskader gemeentelijk herindeling 2018
- Beleidsregel Wet Bibob Noord-Brabant 2018 (Wet bevordering integriteitsbeoordelingen door het openbaar bestuur)
- Statenvoorstel Kennis & Onderzoek: Nota onderzoeksbeleid
- Bestuursopdracht 'Veilig en weerbaar Brabant'
- Beleidskader ontheffing verboden handelingen

Verbonden partijen

Voor het realiseren van de doelstellingen uit dit begrotingsprogramma worden onderstaande verbonden partijen ingezet:

- Interprovinciaal Overleg (IPO)
- INPA Huis van de Nederlandse Provincies
- Zuidelijke Rekenkamer

Nadere informatie over verbonden partijen staat in de paragraaf Verbonden partijen.

Ontwikkelingen en onzekerheden

De uitwerking van de participatieverordening is mede afhankelijk van de invoering van de Omgevingswet en de Wet versterking participatie decentrale overheden.

Wat mag het kosten?

Financiële toelichting op de verschillen tussen begroting 2022 en begroting 2021

Lasten

De raming van de programmalasten zijn in 2022 bijna gelijk aan 2021. Daarbinnen is sprake van een toename van € 1,1 mln voor het afdekken van de gemaakte afspraken met o.a. Steenbergen en Suikerunie over het Agrofood cluster. Dit wordt gecompenseerd door de lagere raming bij diverse andere budgetten, waaronder de raming voor de pensioen- en wachtgeldten GS en het voorbereidingsbudget gezondheid.

Centrale Stelpost Brede Welvaart

Voor het programma Bestuur en veiligheid is in het onderdeel algemeen financieel beleid van de begroting voor het jaar 2022 een stelpost Brede welvaart opgenomen van € 2 mln. Het betreft de bij het addendum op het bestuursakkoord beschikbaar gestelde middelen voor brede welvaart inclusief gezondheid. Zodra de beleidsmatige invulling van deze stelpost door PS is geaccordeerd worden de middelen toegevoegd aan programma Bestuur en veiligheid.

Centrale Stelpost Bestuur en veiligheid

Voor het programma Bestuur en veiligheid is in het onderdeel algemeen financieel beleid van de begroting voor de jaren 2021 en 2022 een stelpost opgenomen van respectievelijk € 1,2 mln en € 0,935 mln. Zodra de beleidsmatige invulling van deze stelpost door PS is geaccordeerd worden de middelen toegevoegd aan programma Bestuur en veiligheid.

Stand Reserve

De lasten van het programma bestuur en veiligheid worden deels gedekt vanuit de reserve Vergunningverlening toezicht en handhaving omgevingsdiensten.

Het verloop van de stand van die reserve is onderstaand weergegeven. Deze reserve draagt ook bij aan de dekking van de lasten van programma 4 Natuur en milieu.

Bedragen x € 1.000	Realisatie 2020	Begroting 2021	Begroting 2022	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025
<u>Lasten</u>						
Programmalasten	13.096	17.325	17.416	14.628	10.359	9.978
Organisatiekosten	6.921	6.702	5.706	0	0	0
totaal lasten	20.017	24.027	23.122	14.628	10.359	9.978
<u>Baten</u>						
totaal baten	500	2	2	2	2	2
saldo baten en lasten	-19.426	-24.025	-23.120	-14.626	-10.356	-9.976

Stand reserve x € 1.000	Saldo per 1-1- 2021	Saldo per 31- 12-2021	Saldo per 31- 12-2022	Saldo per 31- 12-2023	Saldo per 31- 12-2024	Saldo per 31- 12-2025
Reserve VTH omgevingsdiensten	6.839	7.367	7.995	8.871	8.476	8.081

Programma 2 Ruimte en wonen

Inleiding

Zorgdragen voor een goede ruimtelijke ordening is een belangrijke kerntaak van de provincies. Onder de Omgevingswet verschuift de focus naar het samen werken met gemeenten, waterschappen en Rijk aan het versterken van de omgevingskwaliteit in Brabant. Dit gebeurt in een complexe en dynamische omgeving. De komende jaren zullen in Brabant veel veranderingen plaatsvinden, in een hoog tempo. De vraagstukken zijn urgent, ingrijpend, grootschalig en met elkaar verweven: versneld bouwen van nieuwe woningen, aansluiten van nieuwe woningbouwlocaties en werklocaties op mobiliteitsnetwerken, opwekken van duurzame energie, ontwikkelen van een circulaire economie, omschakelen naar een inclusieve landbouw en aanpassen aan een veranderend klimaat. De vraag naar ruimte voor de realisatie van de grote maatschappelijke opgaven is groter dan ooit. In het te ontwikkelen beleidskader Leefomgeving wordt de met de Omgevingsvisie ingezette koers uitgewerkt en wordt concreet aangegeven hoe we samen met onze partners willen werken aan de ruimtelijke opgaven en transities. De nieuwe werkwijze vereist dat voldoende arbeidscapaciteit beschikbaar is en dat de organisatie beschikt over voldoende uitvoeringskracht.

Naast het vinden van een balans tussen het vormgeven van de grote ruimtelijke opgaven en transities en het versterken van de kwaliteit van de leefomgeving, wordt binnen dit programma gewerkt aan het versnellen van de woningbouw (Flexpool Wonen), het versnellen van de verduurzaming en vergroening van de werklocaties (Grote Oogst) en het samenwerken (als één overheid) bij ruimtelijke ontwikkelingen, zowel binnenstedelijk als in het landelijk gebied. Via de Flexpool wonen zetten we in op realisatie van de woningbouw door de focus te leggen op de op korte termijn realiseerbare locaties.

In 2022 gaan we door met de Brabantse Ontwikkelaanpak Stikstof (BOS). Samen met partners, ondernemers en inwoners wil de provincie Noord-Brabant er de komende jaren voor zorgen dat stikstofgevoelige, beschermde natuur weer sterk en robuust wordt, de uitstoot van stikstof fors omlaag gaat en dat er weer voldoende ruimte is voor economische en maatschappelijke ontwikkelingen in Brabant. Brabant vervult een voortrekkersrol, bijvoorbeeld als het gaat om innovatie, stalemissie-eisen en een eigen stikstofloket om vraag en aanbod van stikstof bij elkaar te brengen. We wachten niet af als zich nieuwe kansen voordoen; we pionieren elke dag, in de praktijk, samen met onze partners en ondernemers.

Impact corona

Het lijkt erop dat de coronacrisis autonome ontwikkelingen versnelt. Denk hierbij aan het groeiende woningtekort en de voorspoedige realisatie van grote, nieuwe werklocaties. We zien de versnelling ook terug in de toename van het aantal gemeentelijke plannen dat voor begeleiding of ter beoordeling wordt voorgelegd; het aantal is in 2020 en in de eerste helft van 2021 met 20% gestegen. Het is een uitdaging om deze groeiende stroom gemeentelijke plannen binnen de gestelde termijnen af te handelen met inzet van de huidige arbeidscapaciteit en ondanks de beperkingen van het thuiswerken. Uit de monitoring retail en detailhandel zien we (nog) geen sterke toename van leegstand, hier is de autonome ontwikkeling vergelijkbaar met eerdere jaren.

Voor de begroting 2022 is vooral aansluiting gezocht bij de huidige meerjaren doelstellingen en prestaties zoals opgenomen in de begroting 2021. Op dit moment wordt gewerkt aan een integraal beleidskader Leefomgeving, dat naar verwachting medio 2022 wordt vastgesteld. Op basis hiervan zullen de doelstellingen en prestaties in de begroting op een later moment worden aangepast.

Wat willen we bereiken?

Verbeteren van omgevingskwaliteit

Zorgdragen voor een goede ruimtelijke ordening is een wettelijke provinciale kerntaak. De basis daarvoor ligt in de huidige Wet Ruimtelijke Ontwikkeling (WRO). In 2022 wordt deze wet vervangen door de nieuwe Omgevingswet. In de ruimtelijke ordening wordt de ruimtelijke neerslag van de maatschappelijke opgaven binnen Brabant voorbereid, op basis van een integrale belangenafweging en een gebiedsgerichte aanpak.

De Omgevingswet bundelt verschillende wetten in één wet, waaronder de WRO. In de Omgevingswet is de transitie van 'ruimte' naar 'omgeving' een wezenlijk verschil. De implementatie van de nieuwe wet leidt tot veranderingen in de werkprocessen.

Indicatoren:

Werkend stelsel om wettelijke taken, zoals beoordeling van ruimtelijke plannen, onder de Omgevingswet uit te kunnen voeren.

Vanuit een integrale, gebiedsgerichte benadering – 'diep, breed en rond' – participeren we in wisselende rollen ('richting geven', 'beweging stimuleren', 'mogelijk maken') in ruimtelijke ontwikkelingen, zowel binnenstedelijk als in het landelijk gebied en op verschillende schaalniveau's (van lokaal tot Rijk).

Voortgang in uitvoering van ruimtelijke (gebieds)ontwikkelingen

Aan het einde van deze bestuursperiode participeren wij in 10 à 12 stedelijke transformaties en in maximaal 3 coalities m.b.t. de aanpak van leegstand in het buitengebied. Hierin zien we voortgang doordat de ontwikkeling steeds een fase dichterbij de uitvoering komen.

Wat gaan we daarvoor doen?

Participeren in gebiedstransformaties en aanpakken van leegstand

In 2022 werken we samen met gemeenten en andere partners aan concrete programma's die inzicht en overzicht geven in de (integrale) transformatiepotenties en -opgaven van Brabant voor de komende 20 tot 30 jaar. De programma's bieden de basis voor samenhangende actieprogramma's op (sub)regionale schaal, met daarin opgenomen de ontwikkeling van concrete binnenstedelijke gebiedstransformaties en de concrete aanpak van leegstand in het buitengebied. De uitgangspunten blijven: de eigenaar is verantwoordelijk, gemeenten zijn de eerste overheid, niet alles is oplosbaar of herbestembaar (sloop zal vaker aan de orde zijn) en kansen verzilveren door combinaties te maken met andere opgaven. We continueren de jaarlijkse monitor 'stand van leeg', doen aan actieve kennisverspreiding. We stimuleren visieontwikkeling, aanpassing werkwijze (cultuurverandering) en samenwerking van gemeenten als randvoorwaarde voor transformaties die de omgevingskwaliteit versterken. Wij professionaliseren VAB Impuls. Daarnaast verkennen we de mogelijkheden van financieringsarrangementen voor kleinschalige gebiedsontwikkelingen in combinatie met woningbouw.

Begeleiden en beoordelen van initiatieven met ruimtelijke impact

Afgelopen jaar zagen we een toenemende stroom aan ruimtelijke initiatieven op ons af komen. De verwachting is dat dit aantal ook in verder 2022 zal toenemen. Deze plannen variëren van gemeentelijke omgevingsvisies tot concrete lokale initiatieven. We zetten daarbij in op maatwerk en vernieuwing. Overleg over deze plannen vindt bij voorkeur in een vroegtijdig stadium plaats, in de fase van ideevorming. Deze intensieve werkwijze vraagt om grote inzet van arbeidscapaciteit.

Implementeren van de Omgevingswet

Vanuit onze rol als middenbestuur hebben we het vermogen om overzicht te creëren bij (nieuwe) ontwikkelingen, verbindingen te leggen, onderzoek te entameren en data te vergaren, signalen te bundelen en daarmee schaal te maken en kennis en best practices bij elkaar te brengen en te verspreiden. We verbinden ons aan tal van projecten en proeftuinen waarbij het werken in de geest van de Omgevingswet het gezamenlijke uitgangspunt is én de sleutel tot een oplossing kan zijn. Deze kennis en ervaring delen we actief en verwerken we in onze werkprocessen en ketensamenwerking.

De Omgevingsvisie verbindt daarbij 5 kernwaarden waarbinnen de samenhangende ontwikkeling van de maatschappelijke opgaven direct verbonden wordt met de ambitie voor een verbeterde omgevingskwaliteit. Via de Omgevingsverordening wordt hier invulling aangegeven en we maken we afspraken met Rijk en

regio. Bijvoorbeeld via de Regionale Omgevingsagenda's, de verstedelijkingsstrategie, Novi-gebied de Peel en van Gogh NP. We werken aan het beleidskader leefomgeving dat medio 2022 gereed is.

Wat willen we bereiken?

Versnellen van de woningbouw

Voor Brabant geldt een flinke woningbouwopgave. Onze meest recente bevolkings- en woningbehoefteprognose laat zien dat tot 2050 circa 220.000 woningen aan de voorraad moeten worden toegevoegd, waarvan circa 120.000 tot 160.000 woningen in de komende 10 tot 15 jaar.

Het is van belang om de woningbouwopgave te koppelen aan het versterken van de omgevingskwaliteit in onze steden en dorpen (inbreiden, herstructureren, transformeren) en het herbestemmen van leegstaand vastgoed, soms ook in het buitengebied. Ondanks de nadruk op inbreidingslocaties zullen uitbreidingslocaties nodig zijn voor een voldoende en voldoende gedifferentieerd (plan)aanbod van woningen en woonmilieus.

In de komende jaren is onze inzet gericht op versnelling van het bouwtempo, versnelling van het gemeentelijke planaanbod (in bestemmingsplannen en woningbouwprogramma's) met aandacht voor betaalbaarheid en gerichtheid op de vraag vanuit de markt, realisatie van nieuwe woonvormen en zorgvuldig ruimtegebruik.

Indicatoren:

Groei van woningvoorraad

Om in de behoefte aan nieuwe woonruimte te voorzien, zullen de eerstkomende vier jaar (2022 t/m 2025) ca. 50.000 woningen aan de voorraad moeten worden toegevoegd

Zorgvuldige inpassing van nieuwe woonruimte

Circa 70% van de jaarlijkse woningbouw (toevoeging aan de woningvoorraad) wordt op binnenstedelijke locaties gerealiseerd

Wat gaan we daarvoor doen?

Actualiseren informatie over bevolking, bouwen en wonen

We actualiseren de 'Monitor Bevolking en Wonen' en het 'Kwartaalbeeld Woningmarkt Noord-Brabant' (4x per jaar) en rapporteren de omvang en samenstelling van het (gemeentelijke) planaanbod voor woningbouw. Informatie over actuele ontwikkelingen van de Brabantse bevolking, de woningbouw en het planaanbod worden breed gedeeld en gepubliceerd op onze provinciale website. Vanuit een steeds actueel beeld van 'feiten, plannen en prognoses' speelt de provincie een actieve rol op het vlak van 'kennis en onderzoek' en 'reflectie en agendering' m.b.t. tal van onderwerpen rond 'bevolking, bouwen en wonen'.

Actualiseren van regionale afspraken over planning, programmering en realisatie

In elk van de 9 woningmarktgebieden maken we kwantitatieve, kwalitatieve én ruimtelijke afspraken over de (sub)regionale woningbouwplanning en –programmering. We stellen samen met de regio's, per regio, een uitvoeringsgerichte 'woon-agenda' op. De verduurzaming van de bestaande woningvoorraad krijgt (steeds) meer aandacht, evenals de inzet van innovatieve en duurzame bouwtechnieken (industriële, demontabel en biobased bouwen). Om zo – via circulair en conceptueel bouwen – bij te dragen aan het versnellen van de woningbouw, de betaalbaarheid van het wonen en het tegengaan van klimaatverandering.

Stimuleren van nieuwe woonvormen

We stimuleren, zoals vastgelegd in het 'Actieprogramma Nieuwe Woonvormen en Zelfbouw', de planontwikkelingen voor nieuwe woonvormen, de beschikbaarheid van locaties, het (mede)financieren van

initiatieven, aanpassen van regelgeving en het bevorderen van nieuwe woonvormen en zelfbouw als volwaardige bouwstroom in de (sub)regionale en gemeentelijke woningbouwplanning en -programmering. Binnen het brede palet aan nieuwe woonvormen ligt de nadruk vooral op (kleinschalige) initiatieven van particulieren en sociale ondernemers voor groepswonen en collectieve woningbouw, zoals geclusterde woonvormen voor ouderen (al dan niet met zorg) en collectief particulier opdrachtgeverschap (CPO).

Wat willen we bereiken?

Verbeteren van vitaliteit en toekomstbestendigheid van werklocaties

Vitale en toekomstbestendige werklocaties dragen bij aan de economische ontwikkeling van Brabant.

Werklocaties bieden ruimte aan bestaande (en toekomstige) ketens van samenwerkende bedrijven.

Campussen bieden werknemers inspirerende werkomgeving en bevorderen innovatie.

Vitale en toekomstbestendige werklocaties kunnen bijdragen aan het realiseren van de doelen voor 2030 uit het klimaatakkoord. Daarbij wordt ingezet op energiebesparing, energietransitie, circulariteit, klimaatadaptatie, gezondheid en biodiversiteit.

Versterkt door Corona zal het winkelgedrag fors veranderen en zal de leegstand van winkelpanden in de (stads)centra toenemen. Transformatie biedt daar kansen voor ontwikkelingen met andere functies, zoals wonen en werken.

Indicatoren:

Ontwikkeling van werklocaties

Vraaggerichte ontwikkeling van vitale en toekomstbestendige werklocaties vanuit de regionale afspraken en samenwerking. Hiertoe maken wij met de vier regio's plannings- en programmeringsafspraken. Voor 2022 agenderen wij nadrukkelijk ook regionale afspraken over detailhandel.

Verduurzamen van werklocaties

13 bedrijventerreinen, waar maatregelen worden genomen betreffende de energietransitie, circulariteit en klimaatadaptatie (grote "oogst")

Wat gaan we daarvoor doen?

Actualiseren van informatie over werklocaties en detailhandel

We bieden inzicht in de actuele situatie op Brabantse werklocaties en nieuwe prognoses werklocaties geven een doorkijk naar de toekomstige vraagontwikkeling. Voor de detailhandel wordt inzicht verkregen via de koopstromenonderzoeken.

Actualisering van regionale afspraken over planning, programmering en realisatie

We maken regionale afspraken over de planning en programmering van werklocaties in de Regionaal Ruimtelijke Overleggen (RRO's). Hiermee beogen we een kwalitatieve match tussen vraag en aanbod op werklocaties te realiseren en overaanbod van werklocaties te reduceren. Vraaggericht ontwikkelen is voor ons uitgangspunt. Voor 2022 agenderen wij nadrukkelijk ook regionale afspraken over detailhandel.

We continueren de Retailadviescommissie voor de advisering over detailhandelsontwikkelingen, veelal in het bredere perspectief van transformatie. We geven ondersteuning bij detailhandels- en centrumontwikkelingen en bij het opstellen van centrumvisies. Onze inzet is om de kwalitatieve vraag van werklocaties in centrumgebieden te kunnen accommoderen.

Verduurzamen van werklocaties en versterken van campussen

We zetten in op de vergroening en verduurzaming van werklocaties via 13 grote "oogst"-terreinen. Het is de bedoeling om in 2022 per terrein een uitgewerkt plan van aanpak te hebben en de eerste stappen te zetten. Ook zetten wij in op de verdere ontwikkeling van de campussen conform de Uitvoeringsagenda Versterking

campussen, stedelijke innovatiedistricten, fieldlabs en hybride leeromgevingen 2021-2023. Daarnaast begeleiden wij naar behoefte bedrijven met complexe huisvestingsvraagstukken.

Kwaliteit

Voor 2020 is het belangrijk om naast de doorontwikkeling van de campussen een keuze te maken voor 8 “grote oogst”-terreinen; dit zijn bedrijventerreinen met (grote) mogelijkheden voor verduurzaming. De versnelling van campus- en locatieontwikkelingen laat zich op voorhand moeilijk ramen.

Beleidskaders en uitvoeringsagenda's

Beleidskaders

- Verordening Ruimte
- Brabantse Omgevingsvisie (overkoepelend beleidskader)
- Interim Omgevingsverordening (regels)
- Brabantse Agenda Wonen

Uitvoeringsagenda's

- Bestuursopdracht Terugdringen woningtekort en leegstand en participeren in transformaties
- Actieprogramma Nieuwe Woonvormen en Zelfbouw
- Uitvoeringsprogramma aanpak Werklocaties 2021-2023
- Brabantse Aanpak Leegstand
- Brabantse Ontwikkelaanpak Stikstof

Verbonden partijen

Voor het realiseren van de doelstellingen uit dit begrotingsprogramma worden onderstaande verbonden partijen ingezet:

- Ontwikkelingsmaatschappij Ruimte voor Ruimte
- Stichting Brainport Smart Districts

Nadere informatie over verbonden partijen staat in de paragraaf Verbonden partijen.

Ontwikkelingen en onzekerheden

Veel prestaties worden geleverd in samenwerking met externe partners. Ook wordt steeds meer ‘van buiten naar binnen’ gewerkt: het initiatief van externe partners wordt gekoppeld aan de maatschappelijk opgaven van de Provincie. Dit biedt kansen, maar creëert in sommige gevallen ook afhankelijkheid als het gaat om het daadwerkelijk realiseren van prestaties. Denk aan de woningbouwopgave en ontwikkeling van campussen. Door de Corona-crisis en de Stikstof-crisis worden de beoogde prestaties en de uitvoering van geplande werkzaamheden op gewijzigde manieren opgepakt. Bijvoorbeeld door digitale participatieprocessen. Dit vergt flexibiliteit in nieuwe manieren van werken en het ontwikkelen van nieuwe samenwerkingspatronen. Daarnaast bieden de ontwikkelingen in het Stikstofdossier kansen maar leiden ook tot risico's, onzekerheden en onduidelijkheid. Het programma is afhankelijk van bijvoorbeeld toekomstige inzet van een nieuw kabinet. De haalbaarheid van plannings van concrete doelen zijn daardoor ook niet altijd zeker.

Wat mag het kosten?

Financiële toelichting op de verschillen tussen begroting 2022 en begroting 2021

Lasten

Het verschil tussen de raming 2022 t.o.v. 2021 van € 3,8 mln behelst met name hogere raming t.a.v. GOL van € 12,5 mln en lagere ramingen t.o.v. 2021 ten aanzien van Flexpool Wonen (€ 3,5 mln), Stikstof (€ 2,9 mln), Verkenningen Ontwikkelbedrijf (€ 2,3 mln).

Baten

De raming van de programmabaten ad € 4,1 mln in 202,1 betreft in hoofdzaak de van het rijk in 2021 ontvangen specifieke uitkering voor flexpool wonen.

Centrale Stelpost

Voor het programma Natuur en milieu is in het onderdeel algemeen financieel beleid van de begroting voor het jaar 2022 een stelpost opgenomen van € 15 mln. Het betreft de reservering van de € 5 mln aan extra middelen voor Natuur, zoals faunapassages en weide- en akkervogels, en de reservering van € 10 mln aan budget voor de aanpak stikstof en de gebiedsgerichte aanpak. Zodra de beleidsmatige invulling van deze stelpost door PS is geaccordeerd worden de middelen voor de gebiedsgerichte aanpak toegevoegd aan programma Natuur en milieu. De middelen voor de aanpak stikstof zullen worden toegevoegd aan programma Ruimte en Wonen.

Voor het programma Ruimte en Wonen is in het onderdeel algemeen financieel beleid nog een stelpost opgenomen van € 0,4 mln t.b.v. invoering omgevingswet. Dit betreft de restant middelen van de bij Perspectiefnota 2018 beschikbaar gestelde middelen t.b.v. invoering omgevingswet (totaal € 4,4 mln).

Stand Reserves

De lasten van programma 2 Ruimte en wonen worden deels gedekt vanuit de reserve Ontwikkelbedrijf en de reserve Werklocaties. Het verloop van de stand van die reserves is onderstaand weergegeven.

Bedragen x € 1.000	Realisatie 2020	Begroting 2021	Begroting 2022	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025
<u>Lasten</u>						
Programma lasten	9.648	19.536	23.320	17.609	3.664	3.660
Organisatiekosten	7.152	8.143	5.748	0	0	0
totaal lasten	16.800	27.678	29.068	17.609	3.664	3.660
<u>Baten</u>						
totaal baten	350	4.085	0	0	0	0
saldo baten en lasten	-16.450	-23.593	-29.068	-17.609	-3.664	-3.660

Stand reserve x € 1.000	Saldo per 1- 1-2021	Saldo per 31- 12-2021	Saldo per 31- 12-2022	Saldo per 31- 12-2023	Saldo per 31- 12-2024	Saldo per 31- 12-2025
Reserve ontwikkelbedrijf compartiment verkenningen	6.389	5.573	7.093	8.812	8.812	8.812
Reserve werklocaties	15.142	21.788	21.877	21.965	22.054	22.142

Programma 3 Water en bodem

Inleiding

We werken aan schoon, voldoende en veilig water en aan een schone en vitale bodem. Dit zijn bouwstenen voor een duurzame leefomgeving. Water raakt de kern van ons bestaan, denk aan gezondheid, biodiversiteit, identiteit, beleving en economie.

Als provincie hebben we verantwoordelijkheid voor de beschikbaarheid en de kwaliteit van water. De kwaliteit van het water voldoet nergens helemaal aan de afspraken die daarover zijn gemaakt. Veel natuurgebieden in Brabant zijn structureel verdroogd. Er zijn vergaande maatregelen nodig om de waterhuishouding weer op orde te krijgen. Heftige buien en droogteperiodes veroorzaken steeds vaker en meer schade aan natuur en landbouw. Ook in steden en dorpen staat regelmatig water op straat en in kelders. Dit zijn geen incidenten maar het gevolg van structurele problemen. Voldoende (niet te veel, niet te weinig) water is geen vanzelfsprekendheid meer.

Om Brabant klimaatbestendig te maken werken we samen met waterschappen, gemeenten, natuurbeheerders, boeren en andere bedrijven. Maatregelen kosten veel tijd en geld. We plannen over een lange tijd zodat we in 2050, conform de landelijke afspraken, heel Brabant waterrobuust en klimaatbestendig hebben ingericht. In 2020 hebben we de problematiek verwoord in Statenvoorstel 31/20 Visie klimaatadaptatie inclusief uitwerking bestuursopdracht 'Stoppen van de verdroging met een waterrobuuste inrichting van Brabant'. Eind 2021 leggen wij het Regionaal Water en Bodem Programma 2022-2027 (RWP) (met bijbehorende te realiseren doelen en prestaties) aan Provinciale Staten ter besluitvorming voor. Hierdoor zijn in de nu voorliggende Begroting nog maar een beperkte set indicatoren opgenomen.

In 2023 hebben we maatregelen genomen in de gebieden waar de urgentie het grootst is. En hebben we een onomkeerbaar proces van verbetering in gang gezet. In 2027 zijn de maatregelen genomen die leiden tot een goede kwaliteit aan grond- en oppervlaktewater. In 2030 hebben we de verdroging van de belangrijkste natuurgebieden en de gevoelige landbouwbodems gekeerd. De vitaliteit en hiermee het agrarisch productievermogen van deze bodems is verbeterd omdat neerslag beter wordt vastgehouden en kan infiltreren zodat perioden van droogte en wateroverlast beter kunnen worden overbrugd. Daarnaast kunnen goede gewasopbrengsten toe met minder kunstmest en chemische gewasbeschermingsmiddelen en is er minder uitspoeling omdat meststoffen beter worden benut en risico's op ziekten zijn verminderd. Dit komt de kwaliteit van het watersysteem en de biodiversiteit ten goede. Deze ambities kunnen we alleen waarmaken als we opgaven en maatregelen combineren. Zo laten we bodemverbetering en aanpassingen aan extreem weer zo veel mogelijk overlappen met de aanpak van verdroogde natuur en landbouwgronden met een afgenomen bodemvitaliteit. De aanpak die we voorstaan om onze doelen te realiseren, samen met de programma's Natuur, Landbouw & Voedsel, Ruimte en Stikstof en de partners buiten, noemen we de Gebiedsgerichte Aanpak Groen-Blauwe opgaven.

In 2022 gaan we voortvarend aan de slag met het uitvoeren van de afspraken met de Waterschappen, vastgelegd in een Brabantbrede koepelovereenkomst en uitgewerkt in Maatwerkovereenkomsten per Waterschap. Deze overeenkomsten vormen de basis voor de realisatie van de groen-blauwe opgaven tot en met 2027.

Bodemverontreinigingen uit het verleden, in zowel grond als grondwater, die een risico vormen voor mens, natuur of het grondwater (de zogenaamde speedlocaties) worden gesaneerd of beheerd. Wanneer er niemand meer aanspreekbaar is wordt de aanpak, vanuit de wettelijke taak Wet Bodembescherming en conform landelijke afspraken, uitgevoerd door de provincie met financiën vanuit het Rijk. De bodemsaneringsoperatie loopt zeker tot 2027. De natuurlijke waarde van de diepe ondergrond wordt beschermd en tegelijkertijd onderzoeken wij de benuttingsmogelijkheden voor maatschappelijke opgaven als de energietransitie.

Impact Corona-crisis:

De coronacrisis heeft gezorgd voor beperkte maar wel voelbare vertraging op de samenwerkingen zoals de klimaatadaptatiedialogen en het daarop gebaseerde Uitvoeringsprogramma Klimaatadaptatie Zuid-Nederland, enkele STUW-projecten (inrichtingsmaatregelen KRW), Waterpoort en het interactieve proces ten behoeve van het ontwikkelen van strategische beleidskeuzes en een programma Integraal Riviermanagement (IRM), onder trekkerschap van het ministerie IenW en met een regionale regierol van de provincies. Als de positieve tendens van medio 2021 door blijft zetten verwachten wij voor 2022 dat Corona geen grote impact heeft op onze prestaties.

Wat willen we bereiken?**Klimaatproof Brabant. Realiseren van een klimaatbestendige en waterrobuuste inrichting en bijbehorend gebruik**

Door klimaatverandering krijgen we te maken met langdurige perioden van droogte, heviger regenbuien met kans op wateroverlast en extreme hitte.

Als provincie hebben we ons gecommitteerd aan de landelijk gemaakte afspraak dat Nederland in 2050 waterrobuust en klimaatbestendig is ingericht. We willen voorkomen dat veranderende weersextremen ontwrichtend zijn voor de samenleving, maar ook kansen benutten. In de Omgevingsvisie hebben we, in het kader van de opgave Klimaatproof, de ambitie neergelegd om in 2030 de eerste grote gebiedsopgaven hiervoor gerealiseerd te hebben. Op een zodanige schaalgrootte dat sprake is van een klimaatbestendig en waterrobuust systeem. Dat stelt eisen aan de ruimtelijke inrichting en het grondgebruik. Daarom is een gebiedsgerichte aanpak nodig. We combineren dit met de transitie naar een duurzame landbouw, CO2 vastlegging (als onderdeel van een vitale bodem), natuur, wonen, werken en hernieuwbare energie.

Indicator:

- Mate waarin gebieden klimaatbestendig en waterrobuust zijn ingericht (100% in 2050).

Wat gaan we daarvoor doen?**Bewustwording, samenwerking en verankering 'klimaatbestendig handelen'**

We borgen klimaatadaptatie in al onze provinciale opgaven en brengen daarvoor kwetsbaarheden in beeld. In 2020 is een provinciale klimaatstresstest uitgevoerd die de komende jaren verder zal worden aangescherpt en verdiept en welke we in 2023 actualiseren. We werken samen met onze partners, waaronder gemeenten en waterschappen, aan een uitvoeringsprogramma klimaatadaptatie Zuid-Nederland, ontwikkelen en delen kennis onder meer via ons klimaatportaal (www.klimaatadaptatiebrabant.nl) en stimuleren het uitvoeren van klimaatadaptatiedialogen door gemeenten.

Indicator	Streefwaarde 2022	Streefwaarde 2023	Streefwaarde 2024	Streefwaarde 2025
Voortgang beleidsmatige implementatie Stresstest provincie		1 (actualisatie)		

 Kwaliteit
Concrete aanpak in projecten en gebieden

We dragen (financieel) bij aan projecten uit het Uitvoeringsprogramma Klimaatadaptatie Zuid-Nederland. In gebieden gaan we grootschalig aan de slag met waterschappen, gemeenten, grondeigenaren en (drinkwater)bedrijven. Door gebiedsgericht te werken laten we maatregelen gericht op klimaatadaptatie samenvallen met de ontwikkelaanpak stikstof, de aanpak van watertekorten (anti-verdrogings- en bodemherstelmaatregelen buiten de natte natuurepaleis, maar ook Deltaplan Hoge Zandgronden) en het stimuleren van de kringlooplandbouw.

Indicator	Streefwaarde 2022	Streefwaarde 2023	Streefwaarde 2024	Streefwaarde 2025
<i>Voortgang uitvoering</i>				
Aantal provinciaal gefinancierde projecten	40	50	*	*
Aantal grote gebiedsopgaven dat is gestart (cumulatief)*	4	5	*	*

* In overleg met onze samenwerkingspartners gaan we de ambitie concretiseren; met een mogelijk denkbeeld als 'in 2023 is 10.000 ha waterrobuust ingericht'. De formulering en daarbij passende methodiek is nog niet voorhanden en zal in gezamenlijkheid met o.a. de waterschappen en belanghebbenden tot stand moeten komen in het spoor van de Maatwerkovereenkomsten met de waterschappen en de Gebiedsgerichte aanpak groen-blauwe opgaven.

Kwaliteit

Wat willen we bereiken?

Veilig Water. Blijven zorgen voor veiligheid door de bescherming tegen hoogwater

Bescherming tegen hoogwater is essentieel om Brabant leefbaar te houden en ruimte te hebben om te kunnen wonen en werken. Hoogwaterveiligheid gaat over de grote rivieren Maas en Merwede en over het regionale watersysteem.

Dijken en andere primaire waterkeringen langs de grote rivieren moeten uiterlijk in 2050 aan de wettelijke waterveiligheidsnormen voldoen. Voor de keringen langs de Maas en Merwede is dat een taak van waterschappen en Rijkswaterstaat, waarbij het college van GS bevoegd is de dijkverbeterplannen goed te keuren. Bij de waterveiligheidsstrategie van de grote rivieren zet de provincie in op een combinatie van versterking van de dijken en maatregelen om de rivier ruimte te geven; als provincie nemen we actief deel aan rivierverruimingsprojecten en voeren we (mede) de regie op de regionale strategie op niveaus van riviertakken (zoals de Bedijkte Maas) en de Maas en de Rijn. In integrale projecten combineren we de waterveiligheidsopgave met andere regionale en rijksopgaven, zoals natuur, economie, omgevingskwaliteit en identiteit (o.a. Zuiderwaterlinie). De provincie neemt actief deel in het nationale Deltaprogramma en de ontwikkeling van het programma Integraal Riviermanagement.

Regionale keringen langs de regionale rivieren, beken/kreken moeten voldoen aan de provinciale beschermingsnormen. De waterschappen staan aan de lat om dat te realiseren, waarbij zij met de provincie afspraken maken over de termijnen.

Indicatoren:

- Het percentage rivierenlandschap waar sprake is van sterke dijken in combinatie met een uitbreiding van de afvoercapaciteit.

100% van de primaire keringen voldoet aan de veiligheidsnorm in 2050 in combinatie met gerealiseerde waterstandsdeling door rivierverruimende maatregelen.

- De regionale keringen zijn veilig.

100% voldoet aan de norm. De wettelijke verantwoordelijkheid van de provincie ligt bij de normering voor

de 280 km regionale keringen en het toezicht op de herstelmaatregelen door de uitvoerende waterschappen.

Wat gaan we daarvoor doen?

Toezicht op uitvoering verbeterplannen waterschappen

De regionale keringen in waterschap Aa en Maas, waterschap Rivierenland en waterschap De Dommel voldoen aan de veiligheidsnorm. Waterschap Brabantse Delta heeft een herstelopgave van 21,4 km afgesproken is dat deze in 2023 gereed is.

Indicator	Streefwaarde 2022	Streefwaarde 2023	Streefwaarde 2024	Streefwaarde 2025
Km te herstellen regionale keringen waterschap Brabantse Delta (cumulatief)	15,9	21,4		

Uitvoeren Deltaprogramma Maas

De laatste jaren zijn maatregelen genomen in het kader van Ruimte voor de Rivier, Deltaprogramma Rivieren en het Hoogwaterbeschermingsprogramma om Noord-Brabant te wapenen tegen hoogwater. Dit is essentieel voor de bescherming van grote aantallen bewoners en hoge economische waarden achter de dijken. Er wordt nu gewerkt aan een nieuw programma: Integraal Riviermanagement, om juist nog meer integraal te kijken wat nodig is. Dit doen we samen met alle partneroverheden: Rijk, waterschappen, provincies en gemeenten en in nauw overleg met diverse sectoren en maatschappelijke organisaties.

Indicator	Streefwaarde 2022	Streefwaarde 2023	Streefwaarde 2024	Streefwaarde 2025
<i>Voortgang rivierverruimingsprojecten (MIRT fase)</i>				
Lob van Gennep	Planstudie	Planstudie	Uitvoering	Uitvoering tm 2026
Meanderende Maas	Uitvoering	Uitvoering	Uitvoering	Uitvoering tm 2028
Oeffelt	Planstudie	Planstudie/ Uitvoering	Uitvoering	Uitvoering tm 2027
IRM pilot Hoogwater 's-Hertogenbosch/Crèvecoeur	Onderzoek			

Wat willen we bereiken?

Voldoende Water. Zorgen voor voldoende grond- en oppervlaktewater (voorkomen van overlast en tekorten)

De provincie is verantwoordelijk voor de regie rond (grond)watervraagstukken in Brabant, zodat er voldoende zoetwater beschikbaar is voor economische, ecologische en humane functies. De provincie is daarmee een belangrijke partij in het vinden van de balans tussen beschermen en benutten. Veel partijen zijn nodig voor het realiseren van de doelen rond het (grond)waterbeheer in Brabant. De provincie kan dit niet alleen.

De provincie is bevoegd gezag ten aanzien van het diepe grondwater (voor drinkwater en grote industriële onttrekkingen). In 2022 zullen Aanvullende Strategische Voorraden (ASV's) worden vastgesteld ten behoeve van een robuuste drinkwatervoorziening 2040. In strijd met de Kaderrichtlijn Water wordt er momenteel meer grondwater onttrokken dan aangevuld: in de Centrale Slenk is sprake van onbalans, niet alleen in Brabant maar ook in Limburg, Noordrijn-Westfalen en Vlaanderen. Aanpak van de onbalans kan alleen internationaal, hierover vindt overleg plaats.

Provincie en waterschappen zijn samen verantwoordelijk voor het ondiepe grondwater ten behoeve van natuur en landbouw. Structurele ontwatering en afwatering en verslechterde bodemkwaliteit leiden ertoe dat er te weinig water beschikbaar is. Extremen in het weer (met name hitte en droogte) zetten hier extra druk op. Voor de verdeling van zoet water worden, waar nodig, nieuwe gebiedsafspraken gemaakt. Bij droogte gelden regels voor beregening en worden prioriteiten in de watertoevoer vastgelegd (regionale verdringingsreeksen). Door snelle afvoer van water via beken en sloten (ontwatering), diepe onttrekkingen en beregening maar ook door verstedelijking, heeft het merendeel van de natuurgebieden in Brabant last van structurele verdroging. Hierdoor worden tevens de doelstellingen voor biodiversiteit niet gerealiseerd. Beleidsmatig is de verdrogingsaanpak vertaald naar 36.000 ha verdroogde natte natuurgebieden (NNP), in tranches wordt sinds medio jaren 90 gewerkt aan het herstel hiervan. We constateren dat forsere maatregelen worden gevraagd, juist ook buiten de natuurgebieden. In maart 2021 hebben we de afspraken met de Waterschappen vastgelegd in een Koepelovereenkomst en uitgewerkt in een Maatwerkovereenkomsten per Waterschap ter vaststelling eind 2021. Dit vormt de basis voor de realisatie van de groen-blauwe opgaven tot en met 2027.

Voldoende grondwater bereiken we door de grondwateraanvulling te verbeteren en door acties gericht op grootverbruikers en op verminderen drinkwatervraag bij consumenten. Om te voldoen aan de normen voor regionale wateroverlast en de afspraken over waterbeschikbaarheid te kunnen nakomen, maken we met onze partners (met name waterschappen en grondgebruikers) afspraken.

Indicatoren:

- Diep grondwater: Grondwaterstand en stijghoogte in de grondwaterlichamen voldoet aan de norm (uiterlijk 2027 moeten beide grondwaterlichamen voldoen, 1 voldoet momenteel niet).
- Ondiep grondwater: Areaal natte natuurgebieden dat niet langer verdroogd is (uiterlijk 2027 is 36.000 ha NNP niet langer verdroogd).
- Het Brabants grondgebied voldoet aan de norm voor regionale wateroverlast.

Wat gaan we daarvoor doen?

Verdrogingsaanpak natte natuurgebieden

Maatregelen om de waterhuishouding in verdroogde natte natuurgebieden op orde te krijgen. Voor 2022-2027 worden nieuwe afspraken met de waterschappen gemaakt. We gaan daarin uit van de nieuwe integrale gebiedsaanpak Groen-Blauw, met maatregelen binnen en buiten de natte natuurgebieden, zoals omschreven in de Visie Klimaatadaptatie en de uitwerking van de bestuursopdracht 'Stoppen van de verdroging met een waterrobuuste inrichting van Brabant'.

Indicator	2022	2023	2024	2025
Hectares binnen natte natuurgebied waarin maatregelen zijn getroffen (cumulatief)	(*)	(*)	(*)	(*)
Hectares buiten natte natuurgebied waar maatregelen zijn getroffen, inclusief bodemverbeteringsmaatregelen (cumulatief)	(*)	(*)	(*)	(*)

Wat willen we bereiken?

Schoon Water. Herstellen van de kwaliteit van oppervlakte- en grondwater tot tenminste het basisniveau

Schoon water is cruciaal met het oog op de leefbaarheid en gebruiksmogelijkheden van het water voor plant, dier, mens en economie. Bovendien moeten we op tijd voldoen aan de eisen van de Kaderrichtlijn Water. Geen van de oppervlaktewateren in Brabant voldoet aan alle waterkwaliteitsdoelstellingen. De bemesting door de landbouw is in Brabant verantwoordelijk voor het grootste aandeel fosfaat en nitraat in het water. Sinds 2009 wordt tranchegewijs gewerkt aan de herstelmaatregelen; de laatste 6-jaarlijkse planperiode staat voor de deur (2022-2027). De maatregelen die de waterschappen treffen (natuurvriendelijke oevers, beek- en kreekherstel) hebben een positief effect op de aanwezigheid van waterplanten, vissen en op de helderheid van het water. De effecten van maatregelen die met name agrarische ondernemers treffen om uitspoeling van mest en andere verontreinigingen naar het water te voorkomen, zijn tot nog toe minder zichtbaar in meetresultaten. Ook in het ondiepe grondwater zitten te veel meststoffen. Daarmee wordt niet voldaan aan de Nitraatrichtlijn en dreigt in toenemende mate verontreiniging van het diepe grondwater. Daarnaast wordt de waterkwaliteit negatief beïnvloed door medicijnresten en hormonen.

Indicatoren:

- Alle oppervlaktewaterlichamen in Brabant voldoen aan alle waterkwaliteitseisen conform de Kaderrichtlijn Water in 2027.
- Het grondwater in de drinkwaterbronnen in Brabant blijft van goede kwaliteit.

Wat gaan we daarvoor doen?

Schoon grondwater

Voor de bescherming van de kwaliteit van het grondwater doen we onder andere het volgende:

- Eisen stellen (en handhaven) op grond van de provinciale milieuverordening (in alle 38 grondwaterbeschermingsgebieden en daarbuiten).
- Signaleren of er geen achteruitgang in de grondwaterkwaliteit optreedt middels metingen.
- Uitvoeren van afspraken in het kader van het 6e Nitraatactieprogramma (NAP) en haar opvolger het 7e NAP.
- Door het opschalen van het project BodemUp willen we de doelstellingen vanuit de Nitraatrichtlijn en Kaderrichtlijn Water behalen. In de aanpak is er synergie met de doelstelling Vitale Bodem en kringlooplandbouw (programma Landbouw en Voedsel).
- Voor PFAS en ZeerZorgwekkende Stoffen zijn activiteiten (o.a. monitoring en gebiedsdossiers grondwaterbeschermingsgebieden) opgenomen in het RWP.

Na vaststelling van het RWP 2022-2027 zullen we de indicatoren en streefwaarden uit het RWP in de begroting verwerken bij de eerste bestuursrapportage 2022.

Schoon oppervlaktewater

Met het oog op schoon water ondernemen we samen met onze partners een reeks aan activiteiten, waaronder:

- Prestatieafspraken met de waterschappen over inrichtingsmaatregelen in het watersysteem zoals beek- en kreekherstel en vispassages die bijdragen aan de biologische en fysische aspecten van waterkwaliteit. Eind 2021 worden de nieuwe prestatieafspraken 2022-2027 in de Maatwerkovereenkomsten met de Waterschappen vastgelegd, als opvolger van STUW 2016-2021 (*).
- Maatregelen door grondgebruikers gericht op verminderde uit- en afspoeling van meststoffen naar bodem

en water (BodemUp).

- Aandringen bij het Rijk tot handhaving van het oude / geactualiseerde meststoffenbesluit.

Indicator	2022	2023	2024	2025
<i>Inrichtingsmaatregelen Kaderrichtlijn water door waterschappen</i>				
Beek- en kreekherstel	(*)	(*)	(*)	(*)
Vispassages	(*)	(*)	(*)	(*)

(*) Voor de periode 2022-2027 worden in de tweede helft van 2021 nog concrete uitvoeringsafspraken gemaakt met de waterschappen via de Maatwerkovereenkomsten over de resterende Kaderrichtlijn Water opgave. Op basis daarvan actualiseren we bovenstaande indicatoren.

In het proces van het vaststellen van het RWP komen we eind 2021 met aanvullende indicatoren voor het 7^e Nitraatactieprogramma.

Wat willen we bereiken?

Vitale Bodem. Herstellen van de vitaliteit van de bodem

Bodemvitaliteit gaat over een goede bodemstructuur en voldoende organische stof in wisselwerking met een gezond en veelzijdig bodemleven. In een vitale bodem worden water en meststoffen beter vastgehouden, kan regenwater infiltreren naar het grondwater en gaat een goede gewasopbrengst samen met de gewenste waterkwaliteit. De basisvoorwaarden voor duurzame voedselproductie, een goede waterhuishouding (hoeveelheid en kwaliteit) en biodiversiteit zijn niet overal op orde vanwege de verminderde bodemvitaliteit. We stimuleren een zodanig beheer van de Brabantse landbouwbodem dat meststoffen optimaal worden benut, het gebruik van chemische hulpstoffen kan worden beperkt het watersysteem beter functioneert en de agrarische gebruiksmogelijkheden - waar nodig- worden verbeterd. Daarbij zetten we bekende en innovatieve bodembewerkingstechnieken in. Een vitale bodem is essentieel voor (de transitie naar) kringlooplandbouw en natuurinclusieve landbouw, een gezond watersysteem, biodiversiteit en het vermogen om CO₂ in de bovengrond op te slaan. De bodem is integraal onderdeel van de opgave voor klimaat en de verdrogingsaanpak. De vitaliteit van de natuurbodem wordt via de aanpak van stikstof en verdroging van het natuurnetwerk op orde gebracht.

Indicator:

- De mate waarin de Brabantse landbouwbodem vitaal is.
- Er is geen sprake meer van verdichting (meer voeding van het grondwater)
- Het gehalte aan organische stof is op voldoende niveau (betere binding meststoffen en water)
- Bodemleven is gevarieerd (betere ziektevermindering en bodemstructuur) .

Streven: 100% van de landbouwbodems in 2050 vitaal, gekoppeld aan klimaatadaptieve inrichting en gebruik.

Wat gaan we daarvoor doen?

Met agrarische ondernemers bodemverbeteringsmaatregelen doorvoeren in landbouwgebieden

Gebiedsgerichte investeringen in bodemverbetering op landbouwgrond (27.000 ha in 2027); voornamelijk te realiseren in de landbouwgebieden in de omgeving van verdroogde Natura 2000 gebieden en natte natuurgebieden om zo de kwaliteit van het water te verbeteren, de hoeveelheid grondwater te vergroten en de natuurgebieden van voldoende en kwalitatief goed water te kunnen voorzien. Verder stimuleren we duurzaam bodembeheer binnen de grondwaterbeschermingsgebieden (voor drinkwaterwinning) om de belasting van meststoffen en gewasbeschermingsmiddelen in het grondwater te voorkomen en op gronden waar de agrarische productie schade ondervindt door een tekort en teveel aan water en verdichting. Door het betrekken van het agrarisch onderwijs en stimuleren van agrariërs werken we continue aan het

bevorderen van draagvlak en bewustwording van het belang van een vitale bodem voor landbouw (minder opbrengstrisico's vanwege klimaatverandering) en natuur. Zie de indicator bij verdrogingsaanpak Natte Natuurparels.

Organiseren bodemnetwerk Brabant

Herstel van de bodem is onderdeel van de transitie naar kringlooplandbouw en natuurinclusieve landbouw, gericht op onder andere het vergroten en uitwisselen van kennis over duurzaam bodembeheer, ondersteunende innovaties en het inzetten van datamanagement via het bodemnetwerk Brabant. Als er de komende jaren steeds 100 actieve deelnemers (agrariërs) aan het netwerk kunnen worden toegevoegd, ontstaat er een goede basis voor blijvende bodeminvesteringen op het agrarische bedrijf.

Indicator	2022	2023	2024	2025
Aantal nieuwe deelnemers aan bijeenkomsten kennisoverdracht (*)	100	100	100	100

(*) Na vaststelling van het RWP 2022-2027 passen we de indicator aan.

Beleidskaders en uitvoeringsagenda's

- Provinciaal Milieu- en Water Plan 2016-2021 (besluit 78/15) - tot 1.1.2022 voor het Water-deel.
- Visie klimaatadaptatie inclusief uitwerking bestuursopdracht 'Stoppen van de verdroging met een waterrobuuste inrichting van Brabant' (besluit 31/20)
- Regionaal Water en Bodem Programma 2022-2027 vanaf 1.1.2022 (nog vast te stellen door PS december 2021)

Verbonden partijen

Voor het realiseren van de doelstellingen uit dit begrotingsprogramma worden onderstaande verbonden partijen ingezet:

- GOB BV
- Brabant Water
- Nederlandse Waterschapsbank NV

Nadere informatie over verbonden partijen staat in de paragraaf Verbonden partijen.

Ontwikkelingen en onzekerheden

- Besluitvorming RWP 2022-2027 door PS in december 2021. Ten gevolge van het uitstel van de Omgevingswet wordt het RWP onder de Waterwet vastgesteld.
- De omvang van de opgaven in het Regionaal Water en Bodemprogramma 2022-2027 (RWP) overstijgt de huidige beschikbare dekking. De opgaven zijn groot en in ontwikkeling zoals gemeld in de Visie Klimaatadaptatie en de Statenmededelingen over het RWP. Hierbij bekijken we momenteel alle opties naar aanvullende dekking en komen we bij de besluitvorming in december met een geactualiseerd beeld. Via het jaarlijks op te stellen programmeringsdocument nemen we PS vervolgens mee in de voortgang.
- Een van de opties in het kader van aanvullende dekking voor de verdrogingsopgave, als onderdeel van het RWP, is een verkenning naar de verhoging van de grondwaterheffing al dan niet in combinatie met een mogelijke verbreding van het heffingsbereik. Eind 2021 ontvangt PS een update over de verkenning. Nadere informatie over financiële risico's en risicomanagement staat in de paragraaf weerstandsvermogen en risicobeheersing.

Wat mag het kosten?

Financiële toelichting op de verschillen tussen begroting 2022 en begroting 2021

Lasten

In het kader van de realisatie van de KRW-opgave in 2027 worden eind 2021 de nieuwe prestatieafspraken 2022-2027 in de Maatwerkovereenkomsten met de Waterschappen vastgelegd. Hiervoor ramen wij een intensivering van de uitgaven. Dit leidt tot €3,5 mln hogere uitgaven in 2022.

De openstelling van de subsidieregeling voor Venherstel loopt tot in het laatste kwartaal van 2021. De subsidieverleningen daarop vinden grotendeels begin 2022 plaats. Dit leidt tot €2,0 mln hogere uitgaven in 2022.

De bijdrageregeling klimaatadaptatieprojecten is in 2021 door GS vastgesteld. Oorspronkelijk zou hier een subsidieregeling voor worden opgesteld. Omdat onder de bijdrageregeling klimaatadaptatie de aanvragers meer tijd hebben om een goede aanvraag in te dienen, valt een groot deel van de uitgaven in 2022. Dit leidt tot €3,2 mln hogere uitgaven in 2022.

Bestuursakkoordmiddelen 2024-2030

Voor de periode 2024 t/m 2030 is aan bestuursakkoordmiddelen € 21 mln voor dit programma beschikbaar.

Stand Reserves

De lasten van programma 3 Water en Bodem worden deels gedekt vanuit:

- de reserve Essent-investeringsagenda. Een nadere toelichting op deze middelen is opgenomen in paragraaf 8 Investeringsagenda;
- de reserve Cofinanciering Europese programma's
- de reserve DU-Bodem;
- de reserve PMWP;
- de reserve Regionaal waterprogramma.

Het verloop van de stand van die reserves is onderstaand weergegeven.

NB. De reserve Cofinanciering Europese programma's draagt ook bij aan de dekking van de lasten van programma 4 Natuur en milieu, van programma 5 Economie Kennis en Talentontwikkeling en van programma 7 Landbouw en Voedsel.

<i>Bedragen x € 1.000</i>	Realisatie	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting
	2020	2021	2022	2023	2024	2025
<u>Lasten</u>						
Programma lasten	29.324	26.930	35.854	25.123	21.982	23.096
Organisatiekosten	4.583	4.837	5.045	0	0	0
totaal lasten	33.907	31.768	40.899	25.123	21.982	23.096
<u>Baten</u>						
totaal baten	8.466	5.593	5.922	4.325	4.235	4.235
saldo baten en lasten	-25.440	-26.174	-34.978	-20.798	-17.747	-18.861

<i>Stand reserve x € 1.000</i>	Saldo per	Saldo per	Saldo per	Saldo per	Saldo per	Saldo per
	1-1-2021	31-12-2021	31-12-2022	31-12-2023	31-12-2024	31-12-2025
Reserve cofinanciering Europese programma's	20.789	15.866	10.422	10.422	10.422	10.422
Reserve bodem-DU-bodem	32.660	30.292	28.789	27.715	26.641	18.980
Reserve PMWP	68.878	61.970	38.607	25.668	16.638	13.208
Reserve regionaal waterprogramma	8.250	23.300	35.050	46.800	49.800	52.800

NB. De reserve Cofinanciering Europese programma's draagt ook bij aan de dekking van de lasten van programma 4 Natuur en milieu, van programma 5 Economie Kennis en Talentontwikkeling en van programma 7 Landbouw en Voedsel.

Programma 4 Natuur en milieu

Inleiding

We werken aan een natuur-, landschaps- en milieubeleid dat bijdraagt aan een veilige en gezonde leefomgeving, aan herstel van de biodiversiteit en aan prachtige Brabantse natuurgebieden en landschappen voor mens, plant en dier.

Natuur en landschap

Onze natuur verdient een goede bescherming tegen de druk van activiteiten die haar verstoren, verarmen en vervuilen. Een vitale natuur en waardevolle landschappen zijn voorwaarden voor het welzijn van mensen en voor de ontwikkeling van Brabant als belangrijke kennis- en innovatieregio. In een aantrekkelijke groene provincie is het immers beter wonen, werken en leven.

We zorgen voor een goede en voortvarende uitvoering van nationale en internationale afspraken die zijn gemaakt over biodiversiteit. Hiermee moeten alle bedreigde planten en dieren in Brabant, zoals weide- en akkervogels, weer een geschikte leefomgeving krijgen. Hiervoor investeren we in een verbonden en samenhangend natuurnetwerk en in versnelling en intensivering van het natuurherstel. Ook nemen we maatregelen om de externe druk op de natuur te verminderen. Zo verminderen we de uitstoot van ammoniak rondom natuurgebieden. En pakken we de verdroging van natuurgebieden aan.

Daarnaast versterken we de kwaliteit van het Brabantse landschap en verankeren we de natuur en het landschap in de samenleving.

Het herstel van de biodiversiteit is in belangrijke mate afhankelijk van onze gezamenlijke prestaties in de water-, en bodem- en stikstofopgave en de transitie van de landbouw en hun ruimtelijke samenhang.

Tegelijkertijd biedt de natuuropgave ook kansen voor (agrarische) ondernemers. De natuur-, water-, stikstof- en landbouwopgaven worden daarom zoveel mogelijk in samenhang en gebiedsgericht aangepakt. De middelen van de eerste tranche (2021-2023) van het landelijk Programma Natuur zullen hierbij optimaal ingezet worden. Ook om de aanvraag voor de 2e tranche (-2030) goed te onderbouwen.

Milieu

We willen dat Brabant een fijne, veilige en gezonde provincie is om in te wonen en te ondernemen. Een schone lucht en bodem en geen hinder van onder meer geluid en geur zijn hiervoor basisvoorwaarden. In lijn met de Omgevingsvisie streven we daarom naar een continue verbetering van onze leefomgeving. Met de uitvoeringsagenda Schone Lucht Akkoord dragen we bij aan het landelijk doel om 50% gezondheidswinst te behalen. Met het actieplan Geluid 2018-2023 verminderen we het aantal mensen dat wordt gehinderd door het geluid van provinciale wegen. Daarnaast wordt ook Brabant in toenemende mate geconfronteerd met urgente sector- en thema-overstijgende vraagstukken, zoals de noodzaak van een transitie naar een duurzame samenleving. In het beleidskader Milieu (dat het provinciaal Milieu- en Waterplan opvolgt) zullen wij ons milieubeleid voor de periode tot 2030 actualiseren en waar nodig aanvullen, en uitwerken in een uitvoeringsagenda. In dit beleidskader zullen we onder meer streefwaarden opnemen voor luchtkwaliteit en geluid.

Vergunningverlening, toezicht en handhaving

Het instrument vergunningverlening, toezicht en handhaving (VTH) zetten we in voor een gezonde en veilige fysieke leefomgeving en daarmee aan een goed werk- en woonklimaat. We werken hierbij rechtmatig en volgens de afgesproken kwaliteitsnormen. We werken aan het scheppen van een goed vestigingsklimaat voor ondernemers, waarbij ruimte geboden wordt aan innovaties en de bureaucratie niet in de weg staat. Ook is er in specifieke aandacht voor de veiligheidscultuur bij BRZO-bedrijven (Besluit risico's zware ongevallen) en het niveau van toezicht op de industrie. We zorgen tevens dat de inzichten uit het project Intensivering Toezicht Veehouderij worden geïmplementeerd in de reguliere werkwijzen. Ontwikkelingen rondom de Omgevingswet en Stikstof leiden tot onzekerheden bij de uitvoering van VTH en financiën.

Wat willen we bereiken?

Realisatie van een robuust en samenhangend natuurnetwerk

Een robuust en samenhangend natuurnetwerk is nodig om de achteruitgang van natuur en biodiversiteit te stoppen. Daarom vergroten we natuurgebieden en verbinden we natuurgebieden met elkaar tot het Natuurnetwerk Brabant (NNB).

Uitbreiding met nieuwe natuur vindt plaats door (landbouw)gronden te verwerven of functie ervan te wijzigen (grond met particulier beheer). Vaak moeten deze gronden ook worden ingericht en beheerd zodat de nieuwe natuur zich in de gewenste richting kan ontwikkelen. Daarnaast leggen we ecologische verbindingzones (EVZ's) aan om natuurgebieden met elkaar te verbinden.

Voor het realiseren van het NNB en de EVZ is het Groen Ontwikkelfonds Brabant (GOB) ingesteld. Het GOB financiert initiatiefnemers die het NNB en de EVZ aanleggen. Daarnaast stimuleert het GOB nieuwe initiatieven om tot natuurontwikkeling te komen.

Bij het realiseren van het NNB en de EVZ's wordt zoveel mogelijk gewerkt aan het gelijktijdig realiseren van onze water-, bodem-, landbouw-, en energiedoelen.

Noord-Brabant heeft nog een grote restantopgave in het realiseren van nieuwe natuur. Dit komt vooral doordat Noord-Brabant van alle provincies veruit de grootste totaalopgave heeft, de natuur in Brabant versnipperd is en gronden niet altijd makkelijk beschikbaar komen. Onze ambitie is om het NNB in 2027 gereed te hebben. Met het huidige realisatietempo gaat dit echter niet lukken. Daarom zetten we in op een versnelling van de realisatie. Het tempo van aankoop en inrichting moet omhoog. In de komende jaren moeten blijken of de versnellingsacties die we samen met onze gebiedspartners oppakken het gewenste effect hebben. Er is een reële kans dat we in het nieuwe Beleidskader Natuur (2022) moeten voorstellen om de planning aan te passen.

Indicator:

- **In 2027 is het robuuste en samenhangende natuurnetwerk gerealiseerd**

Wat gaan we daarvoor doen?

Beheer van het Natuurnetwerk Brabant

De grondeigenaren zijn verantwoordelijk voor het beheer van het NNB. Dit zijn met name Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten, Brabants Landschap, gemeenten en landgoedeigenaren. Ook komen er steeds meer particulieren die natuur gaan beheren. De provincie subsidieert het natuur- en landschapsbeheer van het NNB op basis van het Subsidiestelsel Natuur en Landschap.

Indicator	Opgave t/m 2027	2022	2023	2024	2025
Beheerde ha via de Subsidiestelsel Natuur en Landschap – onderdeel natuurbeheer (cumulatief)	90.200	83.000	84.000	85.500	87.000

Realisatie ecologische verbindingzones

Een essentieel onderdeel van een robuust en samenhangend natuurnetwerk zijn de ecologische verbindingzones (EVZ). Deze groene verbindingen tussen natuurgebieden zorgen ervoor dat dieren en planten niet geïsoleerd raken en er een aaneengesloten natuurgebied ontstaat. In 2021 is de opgave geactualiseerd.

Realisatie Natuurnetwerk Brabant: grondverwerving / functieverandering

Om het hele Natuurnetwerk Brabant (NNB) in 2027 te realiseren, is tijdige beschikbaarheid van gronden cruciaal. Conform het bestuursakkoord zetten we in op een versnelling van de grondverwerving. Het doel is

om in 2025 alle benodigde gronden beschikbaar te hebben. Daarmee resteert nog twee jaar om de gronden ook in te richten.

Indicator	Opgave 2012 t/m 2027	2022	2023	2024	2025 t/m 2027
Gerealiseerde ha (cumulatief)	9.600	6.000	7.000	8.200	9.600

Realisatie Natuurnetwerk Brabant: inrichting

Nadat de benodigde gronden zijn verworven of van functie zijn veranderd, moeten de gronden veelal nog worden ingericht. In het Bestuursakkoord is opgenomen om in deze bestuursperiode 4.500 ha nieuwe natuur te realiseren.

Indicator	Opgave 2012 t/m 2027	2022	2023	2024	2025 t/m
Gerealiseerde ha (cumulatief)	15.200	7.500	9.000	10.500	15.200

Wat willen we bereiken?

Herstel van de biodiversiteit

Het gaat nog steeds niet goed met de Brabantse natuur. De biodiversiteit in de natuurgebieden is de afgelopen decennia afgenomen en blijft op een te laag niveau. In het agrarisch gebied neemt de biodiversiteit nog steeds verder af. Dit komt doordat onze natuur te lijden heeft onder verdroging, vermessing, verzuring, versnippering, vergiftiging en verstikking. Het is hard nodig om maatregelen te nemen die zorgen voor behoud en herstel van de biodiversiteit.

Daarom voeren we herstelmaatregelen uit in en om Natura2000-gebieden en treffen inrichtingsmaatregelen in leefgebieden, leggen we faunapassages aan, investeren we in agrarisch natuur- en landschapsbeheer, stimuleren we boeren om in hun bedrijfsvoering meer rekening te houden met natuur, leggen we nieuwe bossen aan en worden bestaande bossen omgevormd. Daarnaast zetten we in op soorten- en gebiedsbescherming op basis van de Wet natuurbescherming, faunabeheer en het bestrijden van invasieve exoten.

Ook werken we in 2022 verder aan de aanpak van stikstof waarbij drie doelen hand in hand gaan: versnelling en intensivering van natuurherstel, terugdringen van de stikstofdepositie en ruimte voor economische en maatschappelijke ontwikkelingen.

Het Rijk stelt met het landelijk Uitvoeringsprogramma Natuur in de komende 10 jaar landelijk ca. € 3 miljard beschikbaar voor versnelling en intensivering van het natuurherstel in en om de stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden. In 2021 hebben we de eerste beschikking van € 70 miljoen voor de periode tot en met 2023 ontvangen ten behoeve van deze stikstofoverbelaste gebieden. Daarnaast zullen we voor deze periode € 10 miljoen ontvangen voor de compensatie van bossen die vanaf 2017 in het kader van natuurherstel zijn gekapt en een extra jaarlijkse bijdrage om de subsidiepercentage voor het natuurbeheer te kunnen verhogen met terugwerkende kracht vanaf 1 januari 2021.

Indicatoren:

- In 2030 is de afname van de biodiversiteit naar een positieve trend omgebogen

Wat gaan we daarvoor doen?

Agrarisch natuur- en landschapsbeheer

Per 1 januari 2016 is het Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer (ANLb) ingevoerd. De kern hiervan is een leefgebiedenbenadering voor (dier)soorten van internationaal belang op basis van een collectieve, gebiedsgerichte aanpak. De beheeractiviteiten worden uitgevoerd in een agrarisch leefgebied. In Noord-

Brabant voeren 4 agrarische collectieven het ANLb uit. In de beschikkingen met de collectieven is een bandbreedte voor de beheerde hectares opgenomen, we zetten hier samen met de partners maximaal op in. De werkelijk beheerde hectares komen hiermee per jaar tussen de 4.252 ha en maximaal 4.889 ha uit.

Indicator	2022	2023	2024	2025
Beheerde ha via de Subsiestelsel Natuur en Landschap – onderdeel agrarisch natuurbeheer	4.252 – 4.889	4.252 - 4.889*	4.252- 4.889*	4.252- 4.889*

* Vanaf 2023 wordt dit mogelijk anders/hoger als het nieuwe GLB in werking treedt.

Bosuitbreiding en bosvorming

In de Brabantse Bossenstrategie staat dat we bijdragen aan de klimaatopgave door meer bossen aan te leggen en de bestaande bossen op de droge zandgronden om te vormen naar meer gevarieerde bossen. Met een grotere oppervlakte bos en meer gevarieerdere bossen zorgen we voor meer binding van CO₂, versterken we de bosbiodiversiteit, gaan we verdroging tegen en ontstaan meer mogelijkheden voor houtproductie.

Bovendien zijn gevarieerde bossen veel beter opgewassen tegen de klimaatverandering met minder risico op grootschalige sterfte door plaaginsecten en uitslaande bosbranden.

De ambitie is om tot 2030 het bosgebied in Brabant te laten groeien met ca. 13.000 ha. In het Bestuursakkoord is opgenomen om in deze bestuursperiode een begin te maken met de aanplant van 2.500 ha bos. Daarnaast is de ambitie om in 2050 een groot deel van de Brabantse bossen te hebben omgevormd.

Indicator
In uitvoering genomen ha bosuitbreiding (cumulatief)

Uitvoeren herstelmaatregelen in N2000-gebieden

Natura 2000 is het Europese netwerk van beschermde natuurgebieden. Van de 21 Brabantse N2000 gebieden zijn er 14 gevoelig voor stikstof. In vooral deze stikstofgevoelige N2000-gebieden worden herstelmaatregelen uitgevoerd. Deze herstelmaatregelen zijn erop gericht om de natuur bestendiger te maken tegen een overbelasting van stikstof.

Indicator
Aantal uitgevoerde maatregelen (cumulatief)

* afhankelijk van de invulling van de 2e fase N2000-herstelmaatregelen

Uitvoeren inrichtingsmaatregelen in leefgebieden

Meer dan 1000 planten en dieren in Brabant zijn bedreigd in hun voortbestaan omdat hun leefgebied in kwaliteit en omvang achteruit is gegaan. Daarom neemt de provincie voor het behoud en herstel van de biodiversiteit maatregelen in de leefgebieden van deze bedreigde soorten.

Indicator	2022
Gerealiseerde ha (cumulatief)	3.000

pm: afhankelijk van de invulling van het leefgebiedenbeleid in het nieuwe beleidskader Natuur

Uitvoeren herstelmaatregelen landelijk Uitvoeringsprogramma Natuur

In het kader van het landelijk Uitvoeringsprogramma Natuur worden er maatregelen getroffen voor versnelling en intensivering van het herstel van de 14 stikstofgevoelige N2000-gebieden in Noord-Brabant.

Hiervoor zal er, naast de reguliere N2000-herstelmaatregelen, o.a. ingezet worden op extra hydrologische maatregelen, het verhogen van de kwaliteit van natuurgebieden, het aanleggen van extra bos en het inrichten van overgangszones.

Indicator

Aantal uitgevoerde maatregelen (cumulatief)

Wat willen we bereiken?

Versterking van de kwaliteit van het Brabantse landschap

Het Brabantse landschap is aantrekkelijk om te wonen, te werken en te recreëren en biedt ruimte voor verscheidenheid aan planten en diersoorten. De identiteit en verscheidenheid van het Brabantse landschap wordt gewaardeerd door de Brabanders en bezoekers aan onze provincie. Ze zijn een belangrijk factor om in Brabant te komen wonen en om als bedrijf zich in Brabant te vestigen.

De provincie investeert in het landschap om de karakteristieke Brabantse landschappen te behouden en te versterken.

Indicatoren:

- In 2030 zijn de waardevolle cultuurhistorische landschappen in Brabant behouden en waar mogelijk versterkt

Wat gaan we daarvoor doen?

Maatregelen die de karakteristieke Brabantse landschappen versterken

Om de karakteristieke Brabantse landschappen te behouden en te versterken, stimuleren we Brabantse organisaties, ondernemers en particulieren om concrete maatregelen te nemen. Dit doen we vooral met de Stimuleringsregeling Landschap en de Subsidieregeling voor de aanleg van landschapselementen en het herstel van cultuurhistorische landschapselementen.

Indicator	2022	2023	2024	2025
Gerealiseerde ha via de stimuleringsregeling Landschap en de subsidieregeling voor de aanleg van landschapselementen en het herstel van cultuurhistorische landschapselementen	15 ha	15 ha	15 ha	15 ha
Beheerde ha via de stimuleringsregeling Landschap	450 ha	450 ha	450 ha	450 ha

Wat willen we bereiken?

Verankering van de natuur in de samenleving

We werken aan slimme verbindingen van natuur en landschap met de Brabantse samenleving en economie. Daarbij zetten we erop in dat burgers bewust zijn van het belang van natuur en landschap en daar zelf aan bijdragen. En dat (agrarische) ondernemers hun economische activiteiten natuurinclusief laten plaatsvinden.

Indicator:

- In 2022 investeren meer Brabantse burgers en ondernemers in hun groene leefomgeving

Wat gaan we daarvoor doen?

Maatregelen die de verankering van de natuur in de samenleving versterken

We verbinden de natuur en het landschap met de Brabantse samenleving en economie door actief in te spelen op initiatieven uit te samenleving en kansen mogelijk te maken. Zo investeren we in de kracht van

de groene vrijwilligers, in het verbeteren van de toegankelijkheid van natuurgebieden voor mindervaliden, in groene, klimaatbestendige schoolpleinen en in ondernemers die “ondernemen met natuur”. En versterken we de wisselwerking tussen landbouw en natuur.

Indicator	2022	2023	2024	2025
<i>Ondernemers en burgers die investeren in hun groene leefomgeving</i> Aantal uitgevoerde maatregelen/initiatieven	35	pm	pm	

pm: afhankelijk van de invulling van het natuur- en landschapsbeleid in het nieuwe beleidskader Natuur

Wat willen we bereiken?

Milieu. Continue verbetering van de luchtkwaliteit en vermindering van de geluid-, geur- en lichthinder

We werken eraan dat luchtkwaliteit, geluid-, en geur- en lichthinder geen overlast veroorzaken bij mens en dier. Een ongezond buitenmilieu veroorzaakt 3,5% van alle ziektelast in Nederland. De wettelijke milieunormen zorgen voor een bepaalde basiskwaliteit. We voldoen hier minimaal aan. Daarnaast is onze ambitie om de ernst en cumulatie van milieubelasting terug te dringen. Hiermee dragen we bij aan de ambities van de provincie om gezondheid, kwaliteit van leven en welzijn te beschermen en te bevorderen. Met het Schone Lucht Akkoord hebben we afgesproken dat we een passende bijdrage leveren aan de landelijke doelstelling van 50% gezondheidswinst uit binnenlandse bronnen in 2030 ten opzichte van 2016.

Indicator:

- In 2030 is de luchtkwaliteit verbeterd en de geluidsoverlast verminderd

Wat gaan we daarvoor doen?

Beperken van geluidsoverlast voor Brabanders

Geluidshinder heeft een sterke invloed op de gezondheidsbeleving van Brabanders. Daarom voeren we de komende jaren een provinciale subsidieregeling uit om bewoners langs provinciale wegen in staat te stellen hun woningen te voorzien van geluidwerende maatregelen, als zij veel geluid ontvangen vanwege deze wegen. Deze isolatiemaatregelen zorgen vaak ook voor minder energieverbruik. Aanvullend bieden we bewoners een energiescan, zodat ze kunnen overwegen om gelijktijdig meerdere energiebesparende maatregelen te nemen. Deze provinciale regeling uit het actieplan geluid 2018-2023 is gekoppeld aan de groot onderhoudsplan bij provinciale wegen. Zo kunnen we maatregelen om de geluidsbelasting te verminderen aan of bij de weg en aan huizen optimaal afwegen.

Indicator	2021	2022	2023	2024
Aantal resterende woningen met een geluidsbelasting > 60 dB met een onbekend binnenniveau of een binnenniveau > 36 dB)	5.400	5.200	4.800	4.400

Gezondheidswinst door schonere lucht

In 2022 gaan we verder met uitvoering van de Uitvoeringsagenda Schone Lucht Akkoord. We blijven inzetten op het integraal aanpakken van opgaves en zullen hiervoor onder meer de toegekende projecten met rijksbijdrage binnen maximaal drie jaar (betreft specifieke rijksuitkering) uitvoeren. Deze projecten gaan over emissieverlaging op bedrijventerreinen en binnen het onderhoudscontract voor provinciale wegen, een pilot voor combiluchtwassers, aanleg van walstroom op Moerdijk en een bijdrage voor roulerende meetpunten. Ook zetten we ons maximaal in om ook in 2022 Rijksmiddelen op luchtkwaliteit binnen te

halen voor het mogelijk maken van Brabantse projecten. We verstevigen de slagkracht door verdere uitwerking van de pilots, versterken van de kennis over luchtkwaliteit en versterken de dialoog met de regio.
Indicator 2022 2023 2024 2025

Aantal SLA projecten dat gereed is 1 4 5

Aanvragen voor Rijkscofinanciering 1

Indicator	2022	2023	2024	2025
Aantal SLA projecten dat gereed is	1	4	5	
Aanvragen voor Rijkscofinanciering	1			

Steverige monitoring kwaliteit van de leefomgeving

In 2022 worden de moties 'Meer meetpunten in Brabant' uitgevoerd. Het RIVM zal een ankermeetpunt luchtkwaliteit realiseren in Noordoost-Brabant voor de periode 2022-2026. Ook zullen vanaf 2022 twee meetpunten van LML-kwaliteit roulerend ingezet worden in Noord-Brabant. Daarnaast wordt in de periode 2020-2024 in samenwerking met de brede regio rondom Eindhoven gewerkt aan een innovatief regionaal netwerk met sensormetingen in Zuid-Oost-Brabant. Verder is opdracht gegeven voor een aantal meetstations nabij de industrieterreinen Moerdijk en Antwerpen én aanvullende ammoniakmeetpunten vanuit het MAN.

Indicator	2022	2023	2024	2025
Rapportage over resultaten	1	1	1	1

Wat willen we bereiken?

Vergunningverlening, Toezicht en Handhaving (VTH) leveren een bijdrage aan een gezonde fysieke leefomgeving en daarmee een bijdrage aan een goed werk- en leefklimaat.

Indicator:

- De uitvoering VTH voldoet aan de beleidskaders uit de opgaven Natuur, Water en Milieu

Wat gaan we daarvoor doen?

De vergunningverlening, toezicht en handhaving voldoen aan de gestelde generieke kwaliteitsdoelstellingen van rechtmatigheid en kwaliteit

Prestaties/maatregelen	Indicator	2022	2023	2024	2025
De vergunningverlening voldoet aan de gestelde generieke kwaliteitsdoelstellingen van rechtmatigheid en kwaliteit	Aantal vergunningverleningsprocedures waarin gebruik wordt gemaakt van de Wet dwangsom	<1%	<1%	<1%	<1%
	Aantal van rechtswege verleende vergunningen a.g.v. late of geen reactie bestuursorgaan (lex silencio positivo)	0	0	0	0
	Beschikkingen zijn binnen de wettelijke termijn afgehandeld – norm 90%	90%	90%	90%	90%

Toezicht en handhaving voldoen aan de gestelde generieke kwaliteitseisen	Handhavingsbeschikkingen blijven in stand na gerechtelijke toetsing	90%	90%	90%	90%
	Mate van spontane naleving (na eerste controles)	60%	60%	60%	60%

Beleidskaders en uitvoeringsagenda's

- Brabant Uitnodigend Groen (BrUG) (Besluit: PS 50/12; Afweegmoment: 2022)
- Beleidsactualisatie BrUG (Besluit: PS 77/17)
- Groen Ontwikkelfonds Brabant BV (Besluit: PS 42/13; Afweegmoment: 2027)
- Provinciaal Milieu- en Water Plan 2016-2021 (Besluit: 78/15; Afweegmoment: 2021)
- Beleidsvisie op het benutten van de potenties in de ondergrond (Besluit: 49/13)
- Instrumenteel kader VTH 2018
- Beleidsnota luchtvaart Noord-Brabant
- Interim omgevingsverordening Noord-Brabant
- Beleidsnota hergebruik stortplaatsen

Verbonden partijen

Voor het realiseren van de doelstellingen uit dit begrotingsprogramma worden onderstaande verbonden partijen ingezet:

- Fonds Nazorg Gesloten Stortplaatsen
- Groen Ontwikkelfonds Brabant BV
- Omgevingsdienst Brabant Noord
- Omgevingsdienst Midden-en West-Brabant
- Omgevingsdienst Zuidoost Brabant

Nadere informatie over verbonden partijen staat in de paragraaf Verbonden partijen.

Ontwikkelingen en onzekerheden

- Er wordt gewerkt aan een nieuw Beleidskader Natuur dat in 2022 aan de Staten wordt voorgelegd.
- Er wordt maximaal ingezet op de realisatie van het natuurnetwerk in 2027, maar het is nog onzeker of de ingezette versnellingsacties het gewenst effect hebben. Dit zal verder uitgewerkt worden in het nieuwe Beleidskader Natuur (2022).
- De invoering van de Omgevingswet en de ontwikkelingen in het Stikstofdossier bieden kansen, maar leiden ook tot risico's, onzekerheden en onduidelijkheid voor het natuurbeleid en de uitvoering van VTH.
- Door de gerechtelijke uitspraak Logtsebaan vervalt de vergunningplicht deels en moeten PAS-meldingen worden gelegaliseerd. Dit heeft ook belangrijke financiële gevolgen. De extra incidentele kosten worden opgevangen binnen het VTH-programma.
- De invoering van de Omgevingswet leidt tot extra kosten, maar geeft tegelijkertijd de mogelijkheid om milieuleges te heffen.
- In beide dossiers worden de incidentele tegenvallers opgevangen binnen de Egalisatiereserve VTH. De egalisatiereserve komt daardoor onder druk komt te staan, met het risico dat toekomstige afwijkingen niet opgevangen kunnen worden door de egalisatiereserve. De egalisatiereserve dient de jaarlijkse afwijkingen in opdrachtverlening en legesinkomsten op te vangen. Daarnaast brengt de financiële positie van de omgevingsdiensten ook financiële risico's met zich mee. Als daartoe aanleiding is worden PS in positie gebracht.

- Beperken geluidsoverlast. De aanschrijvingen voor sanering van woningen zijn gekoppeld aan groot onderhoud van provinciale wegen. De realisatieplanning is daarmee afhankelijk van de onderhoudsplanning rondom provinciale wegen. De omvang van de pre-saneringsopgave is daarnaast afhankelijk van de keuze van gemeenten om de bevoegdheid voor geluidssaneringen voor woningen langs provinciale wegen al vooruitlopend op de omgevingswet over te dragen naar de provincie.

Wat mag het kosten?

Financiële toelichting op de verschillen tussen begroting 2022 en begroting 2021

Voor de uitvoering van het Natuurnetwerk Brabant is in 2022 € 14,5 mln minder geraamd aan lasten en € 5,5 mln aan baten, omdat de grondposities (aankoop, verkoop en doorlevering) zich moeilijk laten ramen. Bij de jaarrekening 2021 worden begrotingswijzigingen voorgesteld op basis van de meest recente grondmutaties.

Als gevolg van de projectuitgaven voor ontsnipperingsmaatregelen aan de N65 zijn er in 2022 € 4,1 mln meer uitgaven gepland dan in 2021.

De raming van de baten met betrekking tot de stimuleringsregeling landschap zijn in 2022 € 1,4 mln lager omdat er in 2021 extra is gefactureerd aan de deelnemende partijen. Dit betreft met name de restant bedragen uit de oude regeling stimuleringskader groen blauwe diensten die op verzoek van de gemeenten opnieuw zijn ingezet voor de nieuwe stimuleringsregeling landschap.

Centrale Stelpost

Voor het programma Natuur en milieu is in het onderdeel algemeen financieel beleid van de begroting voor het jaar 2022 een stelpost opgenomen van € 15 mln. Het betreft de reservering van de € 5 mln aan extra middelen voor Natuur, zoals faunapassages en weide- en akkervogels, en de reservering van € 10 mln aan budget voor de aanpak stikstof en de gebiedsgerichte aanpak. Zodra de beleidsmatige invulling van deze stelpost door PS is geaccordeerd worden de middelen voor de gebiedsgerichte aanpak toegevoegd aan programma Natuur en milieu. De middelen voor de aanpak stikstof zullen worden toegevoegd aan programma Ruimte en Wonen.

Stand Reserves

De lasten van programma 4 Natuur en Milieu worden deels gedekt vanuit:

- de reserve Essent Investeringsagenda. Een toelichting op deze middelen is opgenomen in paragraaf 8 Investeringsagenda.
- de reserve Natuur en landschapsbeleid
- de reserve Du verkeer en vervoer SIF
- de reserve Cofinanciering Europese programma's
- de reserve Natuurbeheer en ontwikkeling
- de reserve PMWP
- de reserve VTH omgevingsdiensten.

Het verloop van de stand van die reserves is onderstaand weergegeven.

NB. De reserve Du verkeer en vervoer draagt ook bij de dekking van de lasten van de programma's 8 en 9. De reserve Cofinanciering Europese programma's draagt ook bij aan de dekking van de lasten van programma 3, 5 en van programma 7. De reserve PMWP draagt ook bij de dekking van de lasten van programma 3. De reserve VTH-omgevingsdiensten draagt ook bij de dekking van de lasten van programma 1.

<i>Bedragen x € 1.000</i>	Realisatie	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting
	2020	2021	2022	2023	2024	2025
<u>Lasten</u>						
Programma lasten	137.209	143.170	132.227	104.685	93.267	72.662
Organisatiekosten	10.582	11.982	8.561	0	0	0
totaal lasten	147.791	155.151	140.788	104.685	93.267	72.662
<u>Baten</u>						
totaal baten	12.730	13.615	6.335	6.150	5.271	5.227
saldo baten en lasten	-135.062	-141.536	-134.453	-98.535	-87.996	-67.434

<i>Stand reserve x € 1.000</i>	Saldo per 1-	Saldo per 31-	Saldo per 31-	Saldo per 31-	Saldo per 31-	Saldo per 31-
	1-2021	12-2021	12-2022	12-2023	12-2024	12-2025
Reserve Natuur & Landschapsbeleid	19.021	28.282	23.875	17.080	11.791	14.084
Reserve DU-verkeer en vervoer / SIF	433.099	471.900	462.314	463.342	427.874	376.421
Reserve cofinanciering Europese programma's	20.789	15.866	10.422	10.422	10.422	10.422
Reserve Natuurbeheer en ontwikkeling	135.810	129.650	128.394	143.161	167.285	191.446
Reserve PMWP	68.878	61.970	38.607	25.668	16.638	13.208
Reserve VTH-Omgevingsdiensten	6.839	7.367	7.995	8.871	8.476	8.081

NB. De reserve Du verkeer en vervoer draagt ook bij de dekking van de lasten van de programma's 8 en 9. De reserve Cofinanciering Europese programma's draagt ook bij aan de dekking van de lasten van programma 3, 5 en van programma 7. De reserve PMWP draagt ook bij de dekking van de lasten van programma 3. De reserve VTH-omgevingsdiensten draagt ook bij de dekking van de lasten van programma 1

Programma 5 Economie, Kennis en Talentontwikkeling

Inleiding

De kwaliteit van leven in Brabant is gebaat bij een goed draaiende innovatieve economie. In het beleidskader Economie 2030 zet het Brabants bestuur in op een toekomstbehoudende economie: een economie die wendbaar is en duurzaam is vormgegeven. De ambities zijn hoog. We willen dat Brabant in 2030 bij de Europese top 15 hoort qua concurrerend en innovatief vermogen. Tegelijkertijd staan we voor de uitdaging een groeiende economie zó in te richten, dat het effect op de leefomgeving positief is. Het moet bovendien een economie zijn die 'inclusief' is, dus geen mensen uitsluit. Kortom: we zetten in op een brede welvaart.

In 2021 is het beleidskader Economie 2030 uitgewerkt in diverse uitvoeringsagenda's met daarinbinnen verschillende ontwikkelingsporen: we zetten in op een missiegedreven innovatiebeleid, op talentontwikkeling en een maximale benutting aan Europese fondsen. Tegelijkertijd versnellen we het digitaal werken en produceren en geven we vorm aan de circulaire economie, met duurzaam gebruik en hergebruik van materialen en grondstoffen als uitgangspunt.

Prioriteiten 2022

In deze begroting schetsen we de inzet voor het jaar 2022. Na zware coronajaren trekt de economie aan. In vele sectoren worden weer overuren gedraaid en stijgt de omzet, met name in Brabantse maakindustrie, in de logistiek, in de voedselindustrie en in het life science cluster. In sommige sectoren is de impact van corona groot geweest, denk aan de horeca, de evenementenindustrie en cultuur. In die sectoren zal het herstel langer duren.

We sluiten met het bedrijfsleven en kennisinstellingen innovatiecoalities om de economie van morgen vorm te geven, en zorgen dat we als Brabant koploper blijven op een aantal technologievelden. Op die manier willen we bijdragen aan maatschappelijke transitie. We helpen bedrijven bij investeringen in digitalisering en in data-economie. We zien graag dat ons MKB voorop gaat lopen in datagebruik en -benutting, dat zal bijdragen aan een hogere arbeidsproductiviteit. Ook zetten we in 2022 flinke stappen om duurzaam materiaal- en grondstoffengebruik te stimuleren.

In allerlei sectoren zien we dat het tekort aan personeel steeds nijpender wordt. We blijven met partners, verenigd in het Pact Brabant (het bedrijfsleven, het onderwijs en de regio's) investeren in het ontwikkelen van mensen en hun vaardigheden. In 2022 geven we een impuls aan het aantrekken van (internationaal) talent.

Het is ook het eerste jaar dat er veel nieuwe Europese programma's starten. Een aantal daarvan hebben we samen met de provincies Zeeland en Limburg zelf in uitvoering, zoals Interreg, EFRO, POP/NSP. Nieuw is het programma JTF, gericht op de transitie naar een duurzame regionale economie. Door middelen van cofinanciering gaan we maximale inspanningen leveren om komend jaar te beginnen met de uitvoering van zo veel mogelijk projecten. Samen met regio's in het buitenland versterken we de ketens van het Brabantse bedrijfsleven en gaan we op zoek naar nieuwe vormen van samenwerking rondom nieuwe innovatiecoalities.

Impact corona

Onzeker is nog hoe corona Brabant in 2022 in de greep houdt. Tegelijk zien we dat de Brabantse economie zich veerkrachtig heeft getoond de afgelopen periode. De impact van corona op de maakindustrie is gering geweest, de sector draait weer op volle sterkte. Wel is er onzekerheid over de (betrouwbaarheid) van ketens en de levering van grondstoffen. Op diverse plaatsen vindt een herbezinning plaats op ketens, en de afhankelijkheid daarinbinnen van grondstoffen en producten wereldwijd. In de uitrol van de innovatiecoalities spelen we hierop in. Voor jongeren was het in de coronaperiode lastig om een goede plaats te vinden op de arbeidsmarkt. Deze situatie keert nu snel. Personeelstekorten geven veel nieuwe kansen op werk. Om huidige vacatures in te vullen, zetten we komend jaar extra in op programma's die

mensen de juiste kwalificaties geven. Het gaat dan met name om programma's rondom energietransitie en in de sectoren data en AI. Na de coronaperiode zal het reizen weer op gang komen maar alle beperkingen wereldwijd zullen nog niet zijn opgelost. Daarom bestaat het risico dat ambities rondom het aantrekken van buitenlandse werknemers en/of studenten (nog) niet volledig waargemaakt kunnen worden. Ook zullen handelsmissies veelal nog digitaal verlopen. De Actie- en investeringsagenda Coronaherstel zal in 2022 grotendeels gerealiseerd worden.

In dit programma hebben we onze plannen voor 2022 samengevat in 4 hoofdambities. Per ambitie wordt vervolgens uitgewerkt hoe we die plannen willen gaan realiseren.

Wat willen we bereiken?

Stimuleren van missie-gedreven innovatie door sterke ecosystemen en clusters van bedrijven.

Belangrijke schakel in sterke kennis- en innovatiesystemen is de beschikbaarheid van sleuteltechnologieën en de toepassing daarvan in concrete producten en diensten. We zijn hier als Brabant sterk in, maar stellen ook vast dat er nog leemtes zijn. Ecosystemen zijn nog niet overal compleet. De samenhang en samenwerking tussen de verschillende clusters moet Brabantbreed worden versterkt en uitgebouwd, ook rond bestaande en nieuwe sleuteltechnologieën. We gaan met het bedrijfsleven, overheden en onze samenwerkingspartners in gesprek om deze leemtes op te vullen en crossovers aan te gaan. Dit doen we zowel binnen systemen (bijvoorbeeld HTSM, Life sciences, Maintenance) als tussen systemen (bijvoorbeeld tussen HTSM en Agrofood). Op deze manier borgen we het verdienvermogen van morgen en zorgen we voor maximale ondersteuning van het stuwende deel van de economie.

Indicatoren:

Brabantse positie op de (RIS) en (RCI) ranglijsten

RIS is de Regional Innovation Scoreboard van de Europese Commissie, een gerenommeerde lijst van de meest innovatieve regio's in Europa (250 regio's in totaal). Onze ambitie is in 2030 minimaal bij de beste 15 regio's te horen. De huidige innovatiepositie (plek 36 in 2021) betekent dat we een uitdaging hebben.

RCI is de Regional Competitiveness Index, eveneens van de Europese Commissie. Deze index meet het concurrentievermogen van alle Europese regio's, bijvoorbeeld op het gebied van infrastructuur en opleidingen. Brabant scoort hoog op opleidingsniveau en technologisch niveau. Huidige positie: 20 (2019)

Jaarlijks procentuele toename van het bruto regionaal product (BRP)

Het BRP groeit in 2021 (t.o.v. 2020)

In de begroting brengen we in beeld welke resultaten we leveren voor de structurele deel van de begroting. Voor meer inzicht in de prestaties uit de uitvoeringsagenda's verwijzen we naar het programmeringsdocument dat GS eind augustus 2021 aan de Staten heeft aangeboden.

Wat gaan we daarvoor doen?

Een impuls aan de circulaire economie/samenleving

Toelichting

Wij werken aan een circulaire economie en samenleving door duurzamer om te gaan met de beschikbare grondstoffen en natuurlijke hulpbronnen. We verminderen samen met maatschappelijke partners het gebruik van niet-hernieuwbare grondstoffen volgens de landelijke afspraken met 50 procent in 2030. In IPO-verband wordt samen met PBL en CBS verkend hoe we deze voortgang kunnen meten en welke monitoringssystematiek hierbij past. Op dit moment is er namelijk nog geen bruikbare data beschikbaar. In de vastgestelde Uitvoeringsagenda Circulaire Economie hebben we onze uitvoering beschreven voor de komende jaren, op weg naar een verminderd grondstoffenverbruik in 2022. Zo subsidiëren we projecten binnen het thema voedsel om voedselverspilling tegen te gaan en de eiwittransitie aan te jagen. Binnen de Maakindustrie werken we door middel van kennisdeling, samen met o.a. VNO-NCW, aan het vergroten van de bewustwording bij o.a. MKB-bedrijven om meer circulair bezig te zijn. In de bouw subsidiëren we

projecten om meer circulair te bouwen, geven we uitvoering aan de City Deal “Circulair en conceptueel Bouwen” en ontwikkelen we de Brabantse aanpak circulair bouwen; ook gericht op bewustwording en verdere afname van benodigde grondstoffen. In 2022 optimaliseren we het biobased ecosysteem op basis van inzichten van twee onderzoeksopdrachten die we hebben uitgezet en zetten we in op meer samenwerking en ketenaanpak samen met onze partners.

Streefwaarden

Outcome-Indicator	2022	2023	2024	2025
grondstofverbruik				In 2030 is 50% van ons primaire grondstofverbruik verminderd
Output-Indicator	2022	2023	2024	2025
Vergroten bewustwording binnen het thema maakindustrie	80 bedrijven zijn benaderd om ze te enthousiasmeren	250 bedrijven zijn benaderd		
Binnen het thema Voedsel en het project Agrofoodvoice worden 2 concrete initiatieven uitgevoerd m.b.v. innovatiecontracten en vouchers.	1 project met voucher uitgevoerd	2 projecten met vouchers zijn uitgevoerd.		Reststromen worden beter benut en leidt tot minder voedselverspilling, stimuleert de eiwittransitie.
Optimaliseren biobased ecosysteem	2 onderzoeksopdrachten zijn uitgevoerd			
Aanjagen van circulaire initiatieven binnen het thema bouw	2 projecten zijn gestart	6 projecten zijn gestart	7 projecten gestart	

Voor een uitgebreider overzicht van prestaties/resultaten verwijzen we naar het programmeringsdocument EKT 2021-2023

Een impuls in digitalisering

Toelichting

Dataficering is een mondiale trend die gaat over het verkrijgen van digitale data en het vertalen ervan in informatie. We streven er als regio naar om de economische kansen van digitalisering optimaal en op een verantwoorde manier te benutten. Om dit te bereiken, voeren we een reeks aan projecten en activiteiten uit. In de Uitvoeringsagenda Data economie worden deze onderverdeeld in: het aanjagen van data innovatie, data business, het verhogen van data maturiteit en meer data delen. In 2022 richten we ons onder meer op

cyberweerbaarheid. Ook gaan de icoonprojecten Agrifood en AI (in afstemming met de Nationale AI coalitie en de Brainport AI hub) van start. Komend jaar maken we MKB-ers datacompetenter door de inzet van datacoaches en investeren we in betere infrastructuur. Dat doen we door middel van businesscases die helpen om het delen van data te stimuleren. Verder bevorderen we de groei van het aantal dataprofessionals en stimuleren we een leercultuur.

Streefwaarden

Indicator	2022	2023	2024	2025
Datamaturiteit van het stuwende mkb	750 MKB-bedrijven hebben online datascan gedaan**)		Stijging naar gemiddeld 3,5 (op schaal van 1 tot 5)	
Omvang Brabantse data-economie	2 nieuwe icoonprojecten**)		Groei van de waarde van de Brabantse data-economie (€) met 20 %	
	Programma voor datastarters**)		Groei van het aantal bedrijven in de Brabantse data-sector met 15%	
	2 nieuwe digitale werkplaatsen **)		Groei van het aantal data-professionals in Brabant met 6 %	

Voor een uitgebreider overzicht van prestaties/resultaten verwijzen we naar het programmeringsdocument EKT 2021-2023.

**) De UA Data-economie is begin 2021 goedgekeurd. Vervolgens hebben we overleg gevoerd met onze uitvoeringspartners. Een groot deel van die overleggen resulteren in projectplannen in de 2e helft van 2021. De effecten van de acties kunnen daarom ook pas na 2022 worden gemeten. Eind 2021 bepalen wij de nulmeting door een vernieuwd data-onderzoek zoals dat ook in 2018 is uitgevoerd door JADS en de BOM. In 2024 zullen we dat onderzoek herhalen om daarmee het resultaat van onze activiteiten te kunnen bepalen.

We versterken het organiserend vermogen in triple helix samenwerkingen op verschillende niveaus: in steden en op regionaal niveau

Toelichting

In 2022 maken we met betrokken partijen, zoals arbeidsmarktregio's, de BOM en Braventure, nieuwe afspraken over hun prestaties met betrekking tot het beleidskader Economie 2030. De afspraken worden meegenomen in de reguliere monitoring. Hierbij zetten we specifiek in op de versterking van de Brabantse clusters waarbij we middelen van het rijk en Europa slim combineren. We gaan voor een betere samenwerking en onderlinge afstemming tussen de partners bij de ondersteuning van start-up en scale-up.

Streefwaarden

Indicator	2022	2023	2024	2025
Geharmoniseerde jaarplannen & afsprakenkaders	6 (4 regio's,			

 BOM &
Braventure)

We zorgen dat rondom sleuteltechnologieën zogenaamde innovatie-coalities tot stand komen

Toelichting

Om innovatie in de breedte te versterken ontwikkelen we de komende jaren Brabantse innovatie-coalities. In deze coalities verenigen we stakeholders, optimaliseren we de inzet van instrumenten en zorgen we dat nationale (Groeibrief) en regionale groei-initiatieven (regiodeals) hun doorvertaling krijgen. In 2022 gaan we aan de slag met 5 innovatie-coalities:

Streefwaarden

Indicator	2022	2023	2024	2025
Innovatiecoalities	Min. 5			

Voor een uitgebreider overzicht van prestaties/resultaten verwijzen we naar het programmeringsdocument EKT 2021-2023

We zorgen voor een organisatorisch sluitende keten voor de ondersteuning van innovatieve starters, groeiers en scale-ups.

Toelichting

We hebben de BOM opdracht gegeven om samen met de regionale ontwikkelmaatschappijen een Pledge Fund te ontwikkelen. Verder wordt eind 2021 in samenwerking met de regio's een subsidieregeling opengesteld. Die wordt in 2022 uitgerold om een impuls te kunnen geven aan breder MKB en start-ups.

Streefwaarden

Indicator	2022	2023	2024	2025
Slagings% innovatieve startups in Brabant	*)	*)	*)	10% hoger dan in 2020
Aantal nieuwe snelle groeiers in Brabant	5	5	5	5

*) In het najaar 2021 worden met BOM en Braventure afspraken gemaakt over de activiteiten die nodig zijn om de doelstelling (2025; 10% t.o.v. 2020) te realiseren. Hiertoe wordt een jaarlijkse monitor ontwikkeld waarin de voortgang te volgen is.

Voor een uitgebreider overzicht van prestaties/resultaten verwijzen we naar het programmeringsdocument EKT 2021-2023

Wat willen we bereiken?**Inzetten op talentontwikkeling voor de kenniseconomie van morgen**

Het arbeidsmarktbeleid draagt bij aan de doelen van het beleidskader Economie 2030: brede welvaart, een goede concurrentiepositie en innovatiekracht. Dat alles vraagt om mensen op de arbeidsmarkt die kunnen voldoen aan de eisen die een hoogontwikkelde economie stelt. Om daaraan te kunnen voldoen is het nodig dat mensen zich blijven ontwikkelen én dat Brabant nationaal en internationaal goede

arbeidskrachten aantrekt en behoudt. Op bepaalde delen van de arbeidsmarkt heeft corona grote negatieve gevolgen (gehad). Het is belangrijk om ons dáár gericht extra in te zetten.

We ondersteunen partners in het aantrekken en behouden van voldoende talent voor de innovatie-opgaven van de toekomst, zoals vastgelegd in het Actieplan Arbeidsmarkt: Talent voor de Kenniseconomie van Morgen. In 2022 geven we een extra impuls aan het aantrekken van nationaal en internationaal talent. Hoewel de Corona crises heeft gezorgd voor onzekerheid, zien we tekorten aan talent en werknemers ontstaan, met name in de techniek en ICT-sector.

Indicatoren:

• Spanningsindicator Brabantse arbeidsmarkt

De spanningsindicator Brabantse arbeidsmarkt geeft de verhouding aan tussen het aantal vacatures en het aantal kortdurend werklozen. De indicator vergelijkt dus de actuele vraag naar personeel ten opzichte van het actueel beschikbaar aanbod.

In het 1e kwartaal (Q1) 2020 was de gemiddelde spanningsindicator onder de vijf Brabantse arbeidsmarktregio's 1,51. Arbeidsmarkt cijfers Om tot een evenwichtige arbeidsmarkt te komen zou de spanningsindicator voor alle sectoren tenminste lager moeten worden dan deze in Q1 2020 was met als optimale eindwaarde 1,0.

• % bruto arbeidsparticipatie (werkgelegenheid)

De bruto arbeidsparticipatie wordt gemeten ten opzichte van de totale beroepsbevolking in de leeftijd van 15–75 jaar. In Q1 van 2020 was er een bruto arbeidsparticipatie van 71,3%. (zie opendata.cbs). Omdat de coronacrisis een hevig negatief effect heeft gehad op de bruto arbeidsparticipatie is het streven om deze op het niveau van Q1 2020 te krijgen.

• Succes broedplaatsen

Het succes van broedplaatsen wordt gemeten in het aantal broedplaatsen wat versterkt is, door onderwijs en bedrijfsleven beter met elkaar te verbinden en zichtbaar programma's met elkaar in te richten en talent te ontwikkelen.

Wat gaan we daarvoor doen?

Aantrekken en behouden van nationaal en internationaal talent

Aantrekken en behouden van nationaal en internationaal talent

Toelichting

Met de inzet op een Talent attraction programm en een International student programm ondersteunen we bedrijven bij het werven van (Inter)nationaal Talent. We verwachten 500 talenten aan te trekken en die te binden aan Brabant. Met behulp van het programma Innovation Makers, zorgen we voor een ecosysteem waardoor tenminste 3500 talenten de mogelijkheid krijgen zich beter voor te bereiden op de Brabantse arbeidsmarkt. Daarnaast ontwikkelen we 10 broedplaatsen waar talent en bedrijfsleven elkaar kan treffen. Streefwaarden

Indicator	2022	2023
Aantrekken van 500 extra talenten en binden aan Brabant via de programma's Talent attraction Programm en International student programm.	250	250

Het Innovation Makers Programma zorgt ervoor dat we 3500 talenten met behulp van innovatieve challenges zich beter kunnen voorbereiden op de arbeidsmarkt.	500	3000
Ontwikkeling van 10 broedplaatsen waar talent en bedrijfsleven elkaar treffen	5	5

Inzicht in de arbeidsmarkt ontwikkelingen t.b.v. maatschappelijke transitie

Er is al veel gedaan om het inzicht in maatschappelijke transitieopgaven voor de arbeidsmarkt en talentontwikkeling te vergroten, er is veel informatie beschikbaar. We brengen deze samen in één geïntegreerde brede Human Capital Agenda.

Streefwaarden

Indicator	2022	2023
1 Human Capital Agenda die maximaal inzicht biedt in de benodigde vaardigheden voor maatschappelijke transitie	50%	100%

Leren en ontwikkelen

Het faciliteren van om- en bijscholing en het aanleren van vaardigheden middels opleidingen en loopbaanadviezen ten behoeve van de economie van morgen.

Streefwaarden

Indicator	2022	2023
Brabant leert; Minimaal 5000 Brabanders krijgen de mogelijkheid zich gesubsidieerd om- en bij te scholen	2500	2500

Wat willen we bereiken?

Realiseren van sterkere clusters door Europese en internationale samenwerking

Brabantse bedrijven en kennisinstellingen hebben veel baat bij de internationale oriëntatie van de provincie. We helpen hen om krachtige allianties te smeden met innovatieve bedrijven en kennisinstellingen in andere (Europese) regio's en stimuleren samenwerking met internationale (Europese) instellingen. We werken aan acquisitie van hoogwaardige bedrijven die onze clusters versterken, het bevorderen van onze export, het werven van internationaal talent en internationale innovatiesamenwerking. Internationale samenwerking zorgt ervoor dat onze economie beter functioneert en dat de export toeneemt. De economische samenwerking binnen Europa wordt daarbij steeds relevanter voor het Brabantse verdienvermogen en de vorming van economische ecosystemen en clusters.

Wat gaan we daarvoor doen?

Bouwen en onderhouden van contacten en netwerken voor internationale innovatiesamenwerking

Doel is om zo veel mogelijk aan te sluiten bij op te zetten innovatiecoalities binnen de maatschappelijke thema's: 1) De energietransitie; 2) Gezond ouder worden in een vergrijzende maatschappij; 3) Mobiliteit behouden in een drukker en steeds meer verbonden land; 4) De opkomst van artificial intelligence; 5) Voedselketens in harmonie met de omgeving en het klimaat. Daarbij kijken we nadrukkelijk naar relevante, sterke, innovatieve kennisregio's binnen én buiten Europa. De Brabant Innovation Days (BID) bieden dé

kans om Brabantse kennisinstellingen te positioneren op de wereldwijde kennis-as Japan, Israël, USA, Europa.

Streefwaarden

Indicator	2022	2023	2024	2025
Brabant Innovation Days (BID) die leiden tot	4 BID's	4 BID's	4 BID's	4 BID's
-nieuwe contacten	320	320	320	320
-contracten kennisinst..en bedrijven	10	10	10	10
Aansluiten bij innovatiecoalities	5	5	5	5

Continueren van investeringsbevordering

We continueren investeringsbevordering: in samenwerking met de Brabantse Ontwikkelingsmaatschappij (BOM) trekken we buitenlandse bedrijven en investeringen aan. We blijven inzetten op de acquisitie en doorontwikkeling van buitenlandse bedrijven die kwalitatief bijdragen aan de vorming van sterke economische ecosystemen. Nieuwe investeringen zullen de positie van Brabant als hoog innovatieve hotspot versterken.

Streefwaarden

Indicator	2022	2023	2024	2025
Aantal leads	35	35	35	35
Aantal arbeidsplaatsen	1000	1000	1000	1000

Stimuleren van de internationale handel

We faciliteren in samenwerking met de Brabantse Ontwikkelingsmaatschappij een kwalitatief hoogwaardig pakket aan handelsbevorderingsactiviteiten gericht op sterke economische ecosystemen en clusters. Dit doen we in aanvulling op onder meer de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO) én branche- en clusterorganisaties.

Streefwaarden

Indicator	2022	2023
Aantal handelsbevorderende activiteiten	12 handelsmissies 12 informatie-bijeenkomsten 90 trade relationsgesprekken	12 handelsmissies 12 informatie-bijeenkomsten 90 trade relationsgesprekken
Aantal deelnemende bedrijven/kennisinstellingen	60	60

Wat willen we bereiken?

Het versterken van de ruimtelijke-economische structuur

Als middenbestuur overzien we de ruimtelijk-economische structuur waarin Brabant als een stedelijke agglomeratie met meerdere kernen kan functioneren en waarin alle subregio's deelnemen. De wisselwerking tussen stad en land versterkt specifieke Brabantse kwaliteiten, wat ontwikkeling in de hand werkt. We werken daarbij als provincie samen met de steden en opereren tevens als partner in gebiedsontwikkelingen. Om in de toekomst te kunnen blijven concurreren met andere regio's, is het zaak om het onderscheidend vermogen en de innovatiekracht van deze plekken te versterken. Meer nog dan voorheen zijn deze ruimtelijke en regionale aspecten (landschap, woonkwaliteit, bereikbaarheid, interactiemilieus, aanwezig talent, leefbaarheid et cetera) van belang voor de concurrentiekracht en vestigingsklimaat. Al die aspecten dragen bij aan de brede welvaart.

Indicatoren:

- Provincie Noord-Brabant scoort gemiddeld op de Brede Welvaartsindicator (BWI in 2021)
- Groei werkgelegenheid

Wat gaan we daarvoor doen?

Bijdragen aan campusontwikkeling

Campussen en innovatiedistricten nemen een belangrijke positie in als brandpunt voor innovatie en (nieuw) ondernemerschap. Ze zijn een kraamkamer van talent, toekomstige technologische ontwikkelingen en daarmee een katalysator van de ontwikkeling van de regionale en nationale kenniseconomie. Ze zijn bepalend voor het onderscheidend vermogen van de regio, wat belangrijk is om te behouden en verder uit te bouwen.

Samen met campusorganisaties, bedrijven en kennisinstellingen stellen we per campus een concreet ontwikkelperspectief (roadmap) op, waarin we aangeven welke doorontwikkeling – gelet op de beoogde effecten – nodig is, wat daarbij maatregelen zijn die genomen moeten worden en op welke manier de provincie daarin ondersteunt. Daarnaast versterken we de samenwerking tussen verschillende locaties en organisaties, zodat campussen van elkaar kunnen leren, het milieu van open innovatie wordt versterkt en verbinding met het onderwijs wordt gelegd. We zetten daarvoor een netwerk van Brabantse campussen op en onderhouden deze via een breed campusoverleg, waarin partijen periodiek bij elkaar worden gebracht. Daarbij faciliteren we campussen in (gedeelde) faciliteiten, testruimten, fieldlabs et cetera, wanneer deze cruciaal zijn voor het ecosysteem en uniek in het Nederlandse innovatielandschap.

Streefwaarden

Indicator	2022	2023
Ontwikkelperspectief (roadmaps) campussen	3	3
Opwerken broedplaatsen/hybride leeromgevingen waarbij arbeidsmarkt en bedrijfsleven worden verbonden	10	

(Door)ontwikkelen van stedelijke innovatie districten

Op steeds meer locaties vindt innovatie plaats. Die locaties verschuiven richting (binnen)stedelijke gebieden. Die zijn aantrekkelijk, onder meer vanwege de potentie van stationsgebieden en (OV-) knooppunten (met betrekking tot bereikbaarheid). Dit zijn de zogenaamde stedelijke innovatiedistricten, of moderne stadscampussen, die de uitwisseling van kennis en de interactie tussen mensen, bedrijven en instituten stimuleren.

We ondersteunen lokale partners (overheden, kennisinstellingen, bedrijven) bij hun inspanningen om innovatiedistricten en/of moderne stadscampussen door te ontwikkelen. Met gemeenten werken we de komende periode verder aan inhoudelijke plannen als onderdeel van de bestuursopdracht m.b.t.

transformatie van binnensteden. Die bestuursopdracht is versneld door afspraken met de B5- en M7-gemeenten in de Brabantse Actie- en Investeringsagenda Coronaherstel.

Streefwaarden

Indicator	2022	2023
Verkenning Brabantse steden	2	2
Ondersteuning fieldlabs/faciliteiten	5	3

Beleidskaders en uitvoeringsagenda's

Beleidskaders

- Beleidskader Economie 2030

Uitvoeringsagenda's/Strategische documenten

- Innovatieprogramma Agrofood Brabant 2020
- Cluster Actieagenda's
- Data Science: Graduate School en Cluster Initiatief
- Digitalisering: verkenning Brabant digitaliseert. Agenda Digitalisering in Brabant.
- Smart data: eerste stap richting een vooraanstaande data-economie
- Evaluatie fondsen uit de eerste en de tweede tranche Investeringsagenda Essent
- Aanpassingen Innovatiefonds Brabant BV, 2017
- Businessplan Valorisatiefonds Brabant
- Aanpak Werklocaties 2020-2023
- Pact Brabant
- Actieplan Arbeidsmarkt "Talent voor de kennis economie van morgen"
- Statenmededeling "Continuering aanpak Internationalisering en Branding en beschikbaar stellen stelpost"
- Statenmededeling Bouwsteen Economie & Internationalisering Brabant
- UA DataEconomie
- UA Circulaire Economie
- UA Toekomstige Clusters en Triple Helix Samenwerking 2021-2023
- UA Versterking campussen, stedelijke innovatiedistricten, fieldlabs en hybride leeromgevingen 2021-2023

Verbonden partijen

Voor het realiseren van de doelstellingen uit dit begrotingsprogramma worden onderstaande verbonden partijen ingezet:

- BOM Holding BV
- Meerjarenplan BOM 2017-2020
- Businesspark Aviolanda (BPA)
- Pivot Park holding
- Green Chemistry Campus BV
- Havenbedrijf Moerdijk
- Stichting Leisure Ontwikkelfonds Noord-Brabant
- Brabant Startupfonds

Nadere informatie over verbonden partijen staat in de paragraaf Verbonden partijen.

Ontwikkelingen en onzekerheden

De effecten van de coronacrisis zullen zeer zeker ook nog voelbaar zijn in 2022, alhoewel we nog niet weten in welke mate en op welke terreinen. In tegenstelling tot 2021 verwachten we in 2022 een 'verhitte' arbeidsmarkt. Dat dwingt ons om de arbeidsproductiviteit te verhogen (o.a. door innovatie).

Een andere kritische succesfactor is de mate waarin we erin slagen om samen op te trekken met onze partners. Gemeenten hebben (mede door de effecten van de coronacrisis) moeite om de eigen begroting rond te krijgen. Partners in het veld kennen een soortgelijke druk op hun bedrijfsvoering. Belangrijk is dat we samen ruimte ervaren om te investeren in de economische kracht van Brabant van morgen.

Wat mag het kosten?

Financiële toelichting op de verschillen tussen begroting 2022 en begroting 2021

Lasten

De verschillen in de raming van de lasten in 2022 ten opzichte van 2021 (ruim € 24 mln.), worden met name veroorzaakt doordat voor de cofinanciering Europese Programma's (Interreg, OP Zuid en Passport4work), MIT en Efro-bijdragen er in 2022 nog geen bedragen geraamd zijn terwijl in 2021 hiervoor een bedrag is opgenomen van € 12,3 mln (en dus in 2022 lager).

Verder zijn er in 2021 nog extra middelen geraamd als uitloop van (besteding van middelen van) de bestuursperiode 2016-2019. (vanuit Investeringsagenda Economische Structuur-versterking 3e tranche.)

Dat geldt voor de volgende onderwerpen: Mindlabs, Regiodeal M-W Br., Innovatie met topsectoren (HTSM, LS&H en Maintenance). In totaal is hierdoor de raming in 2022 € 5,5 mln. lager dan in 2021.

Structurele basissubsidie aan de BOM is in 2022 € 1 mln. lager dan in 2021. (De BOM heeft hiertoe een transitieplan opgesteld). Voor het opwerken van Investeringsbenadering Corona is in 2021 eenmalig € 1 mln. vanuit knelpuntenbuffer beschikbaar gesteld (en dus in 2022 € 1 mln. lager)

Voor de uitvoering van de UA DataEconomie is – zoals ook vermeld in het programmeringsdocument EKT - in 2022 een bedrag van € 5,7 mln opgenomen in de begroting. Dat bedrag is lager dan in 2021 (€ 9,7 mln), maar betekent niet dat we minder ambitie leggen op de uitvoering van de UA. Er worden namelijk in 2021 al meerderjarige verplichtingen aangaan, die in één keer ten laste van dat jaar zijn gebracht. De verwachte prestaties uit de UA worden kortom geleverd.

Baten

De verschillen in de raming van de lasten in 2022 ten opzichte van 2021 (ruim € 9 mln.), worden met name veroorzaakt doordat de Efro-bijdragen m.b.t. Europese programma's en Rijksbijdragen MIT in 2022 nog niet in de raming zijn opgenomen.

Stand Reserves

De lasten van programma 5 Economie, Kennis en Talentontwikkeling worden deels gedekt vanuit:

- de reserve Essent Investeringsagenda. Een nadere toelichting op deze middelen is opgenomen in paragraaf 8 Investeringsagenda.
- de reserve Beleidskader Economie 2030
- de reserve Cofinanciering Europese programma's.

Het verloop van de stand van die reserves is onderstaand weergegeven.

NB. De reserve Cofinanciering Europese programma's draagt ook bij aan de dekking van de lasten van programma 3, 4 en 7.

M.b.t. reserve beleidskader Economie 2030 zijn nog bedragen gereserveerd voor de diverse UitvoeringsAgenda's.

Deze bedragen zijn nog niet in de begroting verwerkt, voorstellen hiertoe doen we door middel van de programmeerdocumenten (2022/2023). Voor het bedrag (€22 mln.) wat nog in reserve zit, na uitvoering van de Uitvoeringsagenda's, komen we in Q4 2021 met een statenvoorstel hoe we met deze middelen voorrang kunnen geven aan versneld programmeren.

<i>Bedragen x € 1.000</i>	Realisatie 2020	Begroting 2021	Begroting 2022	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025
<u>Lasten</u>						
Programma lasten	63.928	64.013	39.669	21.762	20.240	20.240
Organisatiekosten	7.069	6.318	6.205	0	0	0
totaal lasten	70.998	70.331	45.874	21.762	20.240	20.240
<u>Baten</u>						
totaal baten	23.452	9.855	578	545	0	0
saldo baten en lasten	-47.546	-60.476	-45.296	-21.217	-20.240	-20.240

<i>Stand reserve x € 1.000</i>	Saldo per 1-1- 2021	Saldo per 31- 12-2021	Saldo per 31- 12-2022	Saldo per 31- 12-2023	Saldo per 31- 12-2024	Saldo per 31- 12-2025
Res.Co-financiering Europese programma's	20.789	15.866	10.422	10.422	10.422	10.422
Reserve Beleidskader Economie 2030	69.000	53.140	40.702	40.702	40.702	40.702

Programma 6 Energie

Inleiding

Het begrotingsprogramma Energie gaat over de energietransitie als onderdeel van de opgave om verdere klimaatverandering te voorkomen door de uitstoot van broeikasgassen terug te dringen (mitigatie).

De Brabantse energietransitie is één van de hoofdopgaven uit de Brabantse Omgevingsvisie en krijgt vorm langs de lijnen van het Nederlandse Klimaatakkoord dat Provinciale Staten hebben onderschreven. Een duurzame en energiezuinige samenleving zorgt ervoor dat we onze provincie aantrekkelijk en concurrerend houden richting 2030. Dat doen we op basis van de Energieagenda 2019-2030 (2021), de Uitvoeringsagenda Energie 2021-2023 (GS februari 2021) en het addendum op het bestuursakkoord. We zien de energietransitie als een gezamenlijke opgave. De inzet van burgers, bedrijven, overheden en maatschappelijke organisaties is nodig om deze systeemverandering te laten slagen. Daarvoor vervolgen wij in 2022 via Brabant Geeft Energie en het programma Sociale Innovatie Energietransitie (SIE) onze ondersteuning aan co-creatie trajecten gericht op het mogelijk maken van systeemveranderingstrajecten waarbij iedereen kan meedoen. Daarnaast staat 2022 in het teken van de start van de uitvoering van de RES'en 1.0. De provincie stelt zich richting gemeenten op als betrokken partner: zij neemt een proactieve rol in bij de realisatie van de RES'en en biedt vanuit dat oogpunt waar nodig en gewenst ondersteuning. We trekken in gelijkwaardigheid met de gemeenten op in de regio om onze gezamenlijke ambities te realiseren. In de nog op te stellen governance op de uitvoering van de RES 1.0 zullen we de onderlinge rollen verder uitwerken.

In RES-verband zal de komende jaren tevens gewerkt worden aan de RES 2.0, waarin aandacht zal zijn voor de warmtetransitie en voor actualisatie van de RES'en 1.0.

Al deze voornemens zijn er op gericht om met onze partners richting 2030 de CO₂-emissies als gevolg van energiegebruik met 50% te verminderen ten opzichte van 1990 en ten minste 50% van de nog benodigde energie duurzaam opwekken. Daarmee voldoen we aan onze verplichtingen uit het Klimaatakkoord. Door in te zetten op besparing en hernieuwbare energieproductie leveren we een bijdrage aan het terugdringen van de uitstoot van broeikasgassen en stikstof en verbeteren we de luchtkwaliteit voor onze inwoners. Op de langere termijn zal er een nieuw energiesysteem ontstaan, waarbij we overgaan op bronnen die in de meeste gevallen tijdelijker en lokaler van aard zijn. Met meer flexibiliteit op het energienet is het belangrijk om te werken aan mogelijkheden voor opslag (en conversie) en voor buffering van energie. Dit gebeurt onder meer via de Innovatiecoalitie Energieconversie en Opslag. Daarbij worden ook de mogelijkheden voor waterstof onderzocht.

De energietransitie vraagt om het optimaal benutten en uitbreiden van het brede energiesysteem voor elektriciteit, gas en warmte. Om een steeds beter beeld te krijgen van de mogelijkheden voor en randvoorwaarden vanuit een toekomstige energiemix, vervolgen we in 2022 de energiesysteemstudie waarvan de eerste fase medio 2021 is afgerond.

De overgang naar het nieuwe systeem verandert alle sectoren, van mobiliteit (elektrisch rijden) tot wonen (over op nieuwe warmtesystemen) en industrie (nieuwe energiedragers en nieuwe processen). De transportschaarste die inmiddels ook het Brabants elektriciteitsnet treft, een schaarste die naar verwachting nog jaren zal aanhouden, laat zien dat er daarbij sprake is van 'transitiepijn'. In 2022 vullen we de provinciale rol in relatie tot de transportschaarste nader in.

Wat willen we bereiken?

Verduurzaming van de energieopwekking

Om het doel (100% duurzame energie in 2050, grotendeels afkomstig uit Noord-Brabant) te behalen, leggen we de komende jaren sterk de nadruk op de ontwikkeling van energieprojecten, zoals wind- en zonprojecten, geo- en aquathermie en projecten voor conversie en opslag van energie. Het toekomstbeeld

van 100% duurzame energie vormt een grote uitdaging. Complex, maar zeker mogelijk met de Brabantse mentaliteit van 'de handen ineenslaan en aanpakken'.

Indicator*:

• **Totale productie van hernieuwbare energie in petajoule (PJ) (verplichte indicator, bron Klimaatmonitor)**

• **Opgave opwek hernieuwbare elektriciteit in de RES'en (6,5 TWh in 2030)**

*zie programmeerdocument Energie voor inzicht in meerjarige ontwikkelingen

Wat gaan we daarvoor doen?

Afspraak Wind op Land 2020, inclusief techniekneutrale verdubbelingsopgave

Wij zetten ons er voor in dat de Brabantse doelstelling van 470,5 MW windenergie op land in 2020, conform afspraken met het rijk, uiterlijk in 2023 is gerealiseerd. Op basis van de landelijke Monitor Wind op Land 2020, is daarbij in beeld gebracht welk deel van de landelijke opgave van 6.000 MW wind op land, op 31 december 2020 nog niet is gerealiseerd. Conform afspraak moet deze opgave verdubbeld zijn gerealiseerd in 2023. Dit mag techniekneutraal en er is geen taakstelling per provincie. Berekeningen van het PBL geven aan dat deze verdubbelingsopgave, via de uitvoering van de RES'en, in 2023 gerealiseerd kan zijn.

Indicator	2022	2023	2024	2025
Opgesteld vermogen		685 MW		

In 2023 is per RES-regio 1 maatwerkoplossing voor optimaal en efficiënt gebruik van het energienetwerk gerealiseerd.

In samenspraak met gemeenten, netbeheerder(s) en ontwikkelende partijen is het streven om te zoeken naar maatwerkoplossingen waarbij het energienetwerk zo optimaal en efficiënt mogelijk wordt ingericht en gebruikt. Het voorkomen van hoge maatschappelijke kosten en het huidige gebrek aan transportcapaciteit op het elektriciteitsnetwerk zijn directe aanleiding. Oplossingen kunnen bestaan uit gedeelde aansluitingen van zon- en windparken of lokaal/regionaal aanbod en vraag van energie op elkaar afstemmen.

Indicator	2022	2023	2024	2025
Aantal maatwerkoplossingen voor optimaal en efficiënt gebruik energienetwerk		Per RES-regio 1 maatwerkoplossing dat is opgestart		

Regionale Energie Strategieën

De energietransitie is een gezamenlijke opgave. Waarbij de afstemming tussen verschillende partijen noodzakelijk is. Of dat nu gaat om grootschalige opwek van hernieuwbare energie, besparing of de warmtetransitie. In de RES'en werken gemeenten, waterschappen en provincie samen aan het opstellen van een strategie om subdoelen te stellen en de weg naar uitvoering daarvan. De vastgestelde RES'en vormen het afsprakenkader waarbinnen de verschillende genoemde partijen hun bijdrage leveren aan de doelstelling van de energietransitie.

Om de in 2021 vastgestelde RES'en 1.0 succesvol te realiseren, dienen nadere afspraken te worden gemaakt tussen de betrokken partijen. Daartoe stellen we in 2022 gezamenlijk afspraken vast over governance en gezamenlijke uitvoering. In RES-verband zal de komende jaren tevens gewerkt worden aan de RES 2.0, waarin aandacht zal zijn voor de warmtetransitie en voor actualisatie van de RES'en 1.0.

Indicator	2022	2023	2024	2025
Afsprakenkader over governance en uitvoering RES 1.0	Vastgesteld afsprakenkader			
Aantal RES'en		4 vastgestelde RES-en 2.0		

Wat willen we bereiken?

Verminderen emissies broeikasgasemissies

Fossiele brandstoffen leveren door CO₂-uitstoot de belangrijkste bijdrage aan de totale uitstoot van broeikasgassen. We zetten volop in op besparing en verduurzaming, want brandstoffen die je niet verbruikt leveren geen uitstoot op en duurzame energie evenmin.

Indicatoren*:

- (Verplicht) Totale emissie broeikasgassen (uitgedrukt in CO₂-equivalenten) in tonnen uitstoot (bron Klimaatmonitor) (streefwaarde 2030 10.7 Mton)
- Emissie gerelateerd aan energie: totale CO₂- emissie in tonnen uitstoot (bron Klimaatmonitor) (streefwaarde 2030: 7,6 Mton)
- Verbruikte energie totaal in PJ (bron: Klimaatmonitor) (streefwaarde 2030: 240 PJ)

*zie programmeerdocument Energie voor inzicht in meerjarige ontwikkelingen

Wat gaan we daarvoor doen?

Bevorderen naleving van de wettelijke energiebesparingsverplichtingen bij bedrijven onder provinciaal bevoegd gezag

Bij de verduurzaming van de industrie in Brabant faciliteert de provincie in netwerkvorming, kennisdeling en het coördineren van strategische vraagstukken zoals de benodigde toekomstige energie-infrastructuur voor de industrie. We doen dat onder meer door de belangen van Brabant te borgen in de Cluster Energie Strategieën (CES-en). Ook ondersteunen we de vorming van een industrietafel Midden-en West-Brabant om samen met de industrie op te trekken bij strategische trajecten. Gezien de meerwaarde van de BEL-groep (Brabantse Energy Leaders) zetten we onze trekkende rol hiervoor onverminderd voort.

Bevorderen naleving van landelijke wet- en regelgeving over energiebesparing bij bedrijven onder provinciaal bevoegd gezag. Via toezicht en handhaving door de omgevingsdiensten wordt er op toegezien dat de energiebesparingsmaatregelen bij bedrijven daadwerkelijk worden gerealiseerd. Hiermee bevorderen we de vermindering van de broeikasgasemissies en bevorderen we tegelijkertijd een gelijk speelveld. In 2022 is 75% van de energierelevante bedrijven gecontroleerd door de omgevingsdiensten.

Indicator	2022	2023	2024	2025
Het aandeel van bedrijven dat gecontroleerd is door de omgevingsdiensten	75%	100%		
Aandeel van de bedrijven dat maatregelen treft/voldoet		75%	100%	

We ontwikkelen een aanpak voor de verduurzaming van (maatschappelijk) vastgoed

In samenwerking met de Rijksoverheid geven we decentraal uitvoering aan het ontzorgingsprogramma voor 'kleine' maatschappelijk vastgoedeigenaren. Er is een provinciaal ontzorgingsloket opgezet dat zich richt op maatschappelijk vastgoedeigenaren met een kleine vastgoedportefeuille in de kleine Brabantse gemeenten, bijvoorbeeld van zorginstellingen, scholen en sportbedrijven. Het ontzorgingsloket helpt deze vastgoedeigenaren bij het verduurzamen van hun gebouwen. Het Rijk heeft voor de uitvoering van het 3-jarig programma een specifieke uitkering van € 2 mln beschikbaar gesteld. Met dit bedrag beoogt de provincie 140 vastgoedeigenaren 210 gebouwen te helpen verduurzamen en daarmee te komen tot meer energiebesparing en of duurzame opwek en vermindering van CO₂-uitstoot. Het uiteindelijke aantal verduurzaamde gebouwen hangt af van de bereidheid van de vastgoedeigenaren de verduurzamingsmaatregelen daadwerkelijk uit te voeren.

Indicator	(2021)	2022	2023	2024	2025
Ontzorging maatschappelijk vastgoedeigenaren	20-30	40-55	40-55		
* Aantal deelnemende vastgoedeigenaren					
* Beoogd aantal verduurzaamde vastgoed objecten	0	20-40	30-50	50-70	30-50

Mobiliteit

Zie programma 8 "Basisinfrastructuur Mobiliteit" m.b.t. duurzaam bouwen en beheren van provinciale infrastructuur en 100% elektrische bussen in concessies in Brabant.

Wat willen we bereiken?

Bijdrage leveren aan een toekomstbestendige energie-infrastructuur

We gaan van een centraal gestuurd, fossiel energiesysteem (voor elektriciteit, warmte en voorstuwingskracht) naar een flexibel, duurzaam energiesysteem. Een systeem met bronnen die in de meeste gevallen meer tijdelijk en lokaal van aard zijn, zon- en windenergie bijvoorbeeld zijn variabel. Energieconversie en -opslag zullen daarom van cruciaal belang worden om altijd voldoende energie te kunnen leveren.

Indicator:

- Bijdragen aan de ontwikkeling van oplossingen voor opslag en conversie voor een haalbare en betaalbare energietransitie

Wat gaan we daarvoor doen?

Ontwikkelen van een aanpak om ontwikkelingen in vraag- en aanbod van energie enerzijds en ontwikkelingen in beschikbare netcapaciteit anderzijds met en tussen diverse partijen op elkaar af te stemmen

Het aanbod van decentraal opgewekte elektriciteit zal de komende jaren steeds meer toenemen. Echter ook de vraag naar elektriciteit. Hierop moet het bestaande elektriciteitsnetwerk ingrijpend worden aangepast. Dit vraagt de komende jaren afstemming tussen diverse partijen en projecten. Zowel in ruimte als in tijd. In dat kader stellen we in 2022 discussienotitie over programmeringsafspraken met betrekking tot netcapaciteit.

Realiseren van een strategisch netwerk van (semi-)publieke laadpunten

In samenwerking tussen de provincie Noord-Brabant; Limburg en 78 gemeenten wordt uitvoering gegeven aan de Regionale Aanpak Laadinfrastructuur (RAL) Zuid. In dat kader is het doel om in 2024 minimaal 4.500 en maximaal 8.000 (semi-)publieke laadpunten te realiseren voor elektrische (personen)voertuigen binnen de deelnemende gemeenten. Hiervoor is in 2020 een concessie verleend aan een marktpartij die daarvoor gaat zorgdragen. Hoofddopgave vanuit de Nationale Agenda laadinfrastructuur (NAL) is dat de beschikbaarheid van (semi-)publieke laadpunten geen belemmering mag vormen voor de uitrol en groei van elektrische personenvoertuigen.

Indicator	2022	2023	2024	2025
Verhouding (semi-)publieke laadpunten / elektrische personenvoertuigen	Minimaal 1 (semi-)publiek laadpunt per 5 elektrische personenvoertuigen	Minimaal 1 (semi-)publiek laadpunt per 5 elektrische personenvoertuigen		

Stimuleren netwerksamenwerking rond en eerste uitrol van innovaties in de energie-infrastructuur

Samen met externe partijen en met Programme Economie wordt gewerkt aan de verdere ontwikkeling van de innovatie coalitie energieconversie en –opslag. Daarbij is er specifieke aandacht voor de thema's 'slimme integreerbare zonne-energieoplossingen', 'waterstof als enabler voor industrie en maatschappij' en 'de batterij van en voor de toekomst'. Vanuit het Programma Energie wordt gewerkt aan de toepassing en uitrol van de energie-innovaties binnen de 3 genoemde thema's.

Indicator	2022	2023	2024	2025
Opslag en conversie voor een haalbare en betaalbare energietransitie		2 pilots gestart		
Uitrol van een nieuwe technologie een bijdrage levert aan het eerder en/of tegen geringere kosten behalen van de provinciale energiedoelstellingen		1 project gestart		

Beleidskaders en uitvoeringsagenda's

Beleidskaders

- De Brabantse Omgevingsvisie 'De kwaliteit van Brabant';
- Energieagenda 2019-2030 (PS 14 december 2018, 86/18);
- Nationaal klimaatakkoord (28 juni 2019);

Uitvoeringsagenda's;

- Uitvoeringsprogramma Energie 2021-2023 (februari 2021)

Verbonden partijen

Voor het realiseren van de doelstellingen uit dit begrotingsprogramma worden onderstaande verbonden partijen ingezet:

- Brabantse Ontwikkelingsmaatschappij;
- Energiefonds Brabant;
- Innovatiefonds Brabant;
- Enexis NV/ Enpuls.

Nadere informatie over verbonden partijen staat in de paragraaf Verbonden partijen.

Ontwikkelingen en onzekerheden

Afhankelijkheid vele partners / marktwerving

De energietransitie biedt grote kansen, maar is tevens een complexe opgave, waarin op vele terreinen gelijktijdig verandering noodzakelijk is en waarvoor vele spelers nodig zijn. De vijf transitiepaden vragen allemaal, op zichzelf én in onderlinge samenhang, verandering van overheden, maatschappelijke instituties, bedrijven en inwoners. De provincie is slechts één van de vele noodzakelijke spelers en bovendien een speler met beperkte sturende mogelijkheden. Daarmee is onze invloed beperkt en is focus op samenwerking en rolneming belangrijk. We hebben weinig wettelijke taken op het gebied van de energietransitie, het grootste gedeelte van de opgave dient gerealiseerd te worden door andere partijen dan de provincie. Als provincie zijn we slechts één van de spelers die aan deze opgave werken. Samen met Europa, het Rijk, provincies, gemeentes, kennisinstellingen en het bedrijfsleven (MKB) leveren we een bijdrage aan het genoemde resultaat. Nadere informatie over financiële risico's en risicomanagement staat in de paragraaf weerstandsvermogen en risicobeheersing.

Transportschaarste

Als gevolg van het wijzigende aanbod van elektriciteit (zowel wat betreft locatie van levering als ook het moment van levering (weersafhankelijk)) zijn uitbreiding van het elektriciteitsnetwerk noodzakelijk. Uitbreidingen die echter niet van vandaag op morgen gerealiseerd kunnen worden. Opgave is dan ook om de beschikbare capaciteit zo goed mogelijk te gebruiken. (Grootschalige) opwek van hernieuwbare energie zal altijd moeten worden geprioriteerd, zowel onderling, als ook met bedrijvigheid en woningbouw. Dit maakt het niet vanzelfsprekend dat ieder grootschalig project zonder vertraging kan worden aangelegd. Dat kan mogelijk gevolgen hebben voor het behalen van doelstellingen, zeker de doelstellingen voor de eerstkomende jaren.

Klimaatakkoord

Gezien het feit dat de doelstellingen van het Klimaatakkoord passen binnen de kaders zoals PS deze heeft vastgesteld in de Omgevingsvisie en Energieagenda 2019-2030 voorzien wij vooralsnog geen extra provinciale kosten. Landelijk volgt een bestuurslasten onderzoek. Wij gaan ervan uit dat indien er extra taken naar de provincie komen daarvoor ook extra middelen vanuit het rijk meekomen.

Wat mag het kosten?

Financiële toelichting op de verschillen tussen begroting 2022 en begroting 2021

Lasten

De verschillen in de raming van de lasten in 2022 ten opzichte van 2021 (bijna € 2 mln. hoger), worden met name veroorzaakt doordat (er op basis van realistisch ramen) de uitgaven m.b.t. uitvoeringsagenda in de bestuursperiode niet gelijkmatig over de jaren gespreid worden.

Baten

Voor 2021 is een bedrag van € 1,9 mln. in begroting opgenomen als (verwachte) inkomsten van ontwikkelaars m.b.t. het Windproject A16 (conform de afspraken betalen de ontwikkelaars de ontwikkelingskosten terug na definitieve vergunningverlening).

Centrale Stelpost

Voor het programma Energie is in het onderdeel algemeen financieel beleid van de begroting voor het jaar 2022 een stelpost energie, circulaire economie en gezondheid opgenomen van € 2 mln. Het betreft de middelen t.b.v. de aanpak capaciteitstekorten op het elektriciteitsnet conform addendum bestuursakkoord. De voorbereidingskosten worden op dit moment gedekt uit de huidige middelen voor Energie. Zodra de beleidsmatige invulling van deze stelpost door PS is geaccordeerd worden de middelen toegevoegd aan programma Energie.

Bestuursakkoordmiddelen 2024-2030

Voor de periode 2024 t/m 2030 is aan bestuursakkoordmiddelen nog € 14 mln. voor dit programma

beschikbaar. Bij Burap 2022 zullen we voorstellen € 2 mln. per jaar (periode 2024-2030) te ramen als Programmamiddelen voor de structurele energietaken volgend uit de Energieagenda en de uitvoeringsagenda.

Stand reserve

De lasten van programma 6 Energie worden deels gedekt vanuit de reserve Essent Investeringsagenda. Een toelichting op deze middelen is opgenomen in de paragraaf 8 Investeringsagenda.

<i>Bedragen x € 1.000</i>	Realisatie 2020	Begroting 2021	Begroting 2022	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025
<u>Lasten</u>						
Programma lasten	6.901	5.890	7.777	8.778	1.536	973
Organisatiekosten	3.534	4.533	5.119	0	0	0
totaal lasten	10.435	10.422	12.896	8.778	1.536	973
<u>Baten</u>						
totaal baten	2.326	2.111	181	181	181	181
saldo baten en lasten	-8.109	-8.311	-12.715	-8.597	-1.355	-792

Programma 7 Landbouw en voedsel

Inleiding

In het programma Landbouw en Voedsel streven we naar een nieuwe balans tussen economie, maatschappij en ecologie in Brabant. We transformeren daarmee naar een waardengedreven landbouw- en voedselsysteem. Zo dragen we bij aan een brede welvaart in Brabant.

Daarbij zien we landbouw en voedsel als een belangrijke innovatieve sector met een duidelijke toegevoegde waarde voor Brabant. Zowel in economische zin als in onze voedselvoorziening en leefbaarheid van de vele dorpen en kernen die Brabant rijk is. Tegelijkertijd kunnen we niet ontkennen dat ook deze sector druk legt op onze natuur, water, bodem en leefomgeving. In de toekomst willen we in deze sector een meer evenwichtige balans realiseren tussen de economische, maatschappelijke en ecologische waarden. We zien het als onze verantwoordelijkheid om te sturen op randvoorwaarden: lagere emissies, een beperkte CO₂-voetafdruk en een diervriendelijke aanpak verlagen de druk op onze leefomgeving. Daarbij zien we ook onze verantwoordelijkheid om bij te dragen aan een L&V sector met perspectief. In lijn met de landelijke visie 'Kringlooplandbouw' streven we ook in Brabant naar een landbouw- en voedselsysteem waarvan de kringlopen gesloten zijn. Een van de manieren waarop we dat willen doen is door bij te dragen aan de gebiedsgerichte aanpak, in samenhang met de beleidsvelden natuur, stikstof, water en bodem.

Het beleidskader Landbouw en Voedsel is in 2021 ontwikkeld in samenwerking met interne en externe stakeholders. Door het formatieproces van een nieuwe coalitie in Brabant is het proces van besluitvorming in Provinciale Staten aangepast. Waar er eerst werd uitgegaan van oktober 2021 is nu het doel om het beleidskader Landbouw en Voedsel begin 2022 aan de Staten ter vaststelling aan te bieden. Het beleidskader Landbouw en Voedsel heeft veel raakvlakken met andere provinciale beleidskaders en werkt aan de integrale opgave om een nieuwe balans tussen economie, maatschappij en ecologie te ondersteunen.

Ook hebben we het doel gesteld om de transitie naar een vernieuwd landbouw en voedselsysteem (mede) te begeleiden met als kenmerken slim, waardevol, circulair en verbonden. Hierdoor voorzien wij een wijzigingen in de huidige meerjaren-doelstellingen, prestaties en indicatoren zoals opgenomen in de Begroting 2022 die moeten zorgen voor een betere aansluiting bij de doelen en resultaten van het nog vast te stellen beleidskader. De aanpassing zal plaatsvinden bij het eerste daarop volgende S&V-moment.

Wat willen we bereiken?

Bijdragen aan het minimaliseren van ongewenste effecten van de landbouw op de omgeving

In de veehouderij hanteren we een "One Health" aanpak gericht op de gezondheid van mensen en dieren. Aspecten zijn onder meer: de emissies van geur, ammoniak, fijnstof, endotoxinen, antibioticagebruik, verbeterde dierenwelzijn en acceptabel lage risico's voor de gezondheid van boeren en burgers en de leefbaarheid van het buitengebied.

De doelstelling bevat geen vaste streefwaarden m.b.t. emissie fijnstof. Om de emissie fijnstof wel goed zichtbaar te kunnen maken presenteren we de gegevens in de vorm van meerjarige trends. In het Infoboard Veehouderij is een aantal trends betreffende de effecten van veehouderij op de omgeving opgenomen. Deze actualiseren we regelmatig.

Indicatoren

- Emissie fijn stof uit veehouderij in Noord-Brabant
- Aantal woningen met een berekende kans op geurhinder groter dan 20%

Wat gaan we daarvoor doen?

Ontwikkeling en toepassing van innovatieve stalsystemen

Door de ondersteuning van de ontwikkeling en toepassing van innovatieve stalsystemen die emissies bij de bron aanpakken dragen we bij aan de transitie naar een duurzame landbouw.

Indicator:

- Ontwikkelde en toegepaste innovatieve stalsystemen (aantal: 2)

Stimuleren van veehouders om gebruik te maken van de ondersteunende maatregelen

Indicator:

- Veehouders die gebruik maken van ondersteunende maatregelen (aantal 250)

Wat willen we bereiken?

Stimuleren van de ontwikkeling van een economisch gezonde agrarische sector in Noord-Brabant

We streven naar een Brabantse landbouw – en voedselsysteem dat in 2030 koploper is in vernieuwing in Europa: zeer innovatief en met een sterke concurrentiepositie.

Hiervoor bevorderen we de ontwikkeling van nieuwe verdienmogelijkheden die Brabant helpen een inkomen te verwerven. Ook gaan we door met de ondersteuning van jonge boeren. Bij technische en sociale innovatie richten we ons op het versterken van een kennis- en innovatiesysteem, samen met de regionale triple-helix-organisaties, de BOM en kennisinstellingen binnen en buiten Brabant. Belangrijke thema's bij de innovatie-aanpak zijn 'smart farming', 'smart processing', 'korte ketens', 'eiwittransitie', "reststroomverwaarding", 'future foods' en 'synergie landbouw en natuur'.

Indicatoren: PM, nader in te vullen op basis van het Beleidskader L&V

Wat gaan we daarvoor doen?

Ondersteuning initiatieven agrofood high-tech trajecten (inclusief crossovers)

Het betreft concrete initiatieven, veelal vanuit de samenwerking met de triple-helices en BOM, die worden toegeleid naar nationale of Europese financiering.

Indicator:

- initiatieven begeleid naar aanvraag Europese of nationale financiering (aantal: 4)

Realisatie en bieden experimenteerruimte voor innovatieve projecten

We zullen nieuwe innovatieve projecten ondersteuning bieden bij de ontwikkeling van hen projecten door hen ruimte te bieden. Dat kan bijvoorbeeld door gebruik te maken van de hardheidsclausule of het verlenen van de status als pilotproject.

Indicator:

- Casussen (aantal: 3)

Wat willen we bereiken?

Bevorderen van het sluiten en verkleinen (in tijd en ruimte) van kringlopen in de Brabantse landbouw

Wij willen kringlooplandbouw bevorderen door een palet aan activiteiten te stimuleren: een beter bodembeheer, minder waterverbruik, andere (eiwit)gewassen, (her)gebruiken en verwaarden van reststromen en het (anders) produceren, opslaan en bewerken van dierlijke mest en een sterk verminderd gebruik van kunstmest. Het project Brabant Bemest Beter zal daar onderdeel uit gaan maken van de Uitvoeringsagenda Mest.

Bij de uitvoeringsagenda landbouw en voedsel gaat het in dit kader o.a. om zowel nieuwe eiwitbronnen, alsook de verwerking ervan en reststroomverwaarding. We zoeken bij deze onderwerpen de samenwerking met de uitvoeringspraktijk kringlooplandbouw op nationaal niveau.

Indicatoren: PM, nader in te vullen op basis van het Beleidskader L&V en uitvoeringsagenda's.

Wat gaan we daarvoor doen?

Ondersteuning projecten nieuwe teelten/teeltmethodieken plantaardige eiwitten

We richten ons hierbij vooral op de ondersteuning van nieuwe teelten zoals bijvoorbeeld Sorghum, Veldbonen en op nieuwe teeltmethodieken zoals strokenteelt.

Indicator:

- Ondersteunde projecten (aantal: 4)

Uitvoeringsagenda mest

Opstellen uitvoeringsagenda mest, waaronder de uitvoering van projecten binnen Brabant bemest Beter.

Indicatoren:

- Uitvoeringsagenda mest opgesteld
- Uitvoeringsagenda landbouw en voedsel opgesteld

Wat willen we bereiken?

Bijdragen aan maatschappelijke waarden met de Brabantse landbouw- en voedselsector

We bevorderen natuurinclusieve landbouw door ondernemers te ondersteunen bij hun omschakeling en door het beschikbaar stellen van grond onder voorwaarden tegen een marktconforme, gereduceerde pacht prijs. We werken –samen met de programma's Stikstof, Natuur en Water & Bodem- aan de Gebiedsgerichte Aanpak Groen Blauw. De inbreng van landbouw is zowel belangrijk vanwege de sleutelpositie die boeren als grondeigenaren in een gebiedsgerichte aanpak hebben, maar zeker ook vanwege het werken aan structuurverbetering voor de landbouw zelf zoals een betere verkaveling (meer beweiding mogelijk in melkveehouderij), alsook het faciliteren van extensivering van grondgebonden veehouderij, bijv. In de directe omgeving van natuurgebieden.

We beogen een betere verbinding tussen maatschappij en de boer. Met 'Food Up'- projecten werken we aan een betere boer-burger-relatie.

Wat gaan we daarvoor doen?

Ondersteunen initiatieven Voedsel 1000

Tijdens de Voedsel1000 gingen honderden Brabanders met elkaar in gesprek over wat er nodig is voor een toekomstbestendig voedselsysteem, en werkten zij samen ideeën en voorstellen uit. In 2022 zullen we een aantal initiatieven ondersteunen die zijn voortgekomen uit dit proces. Het betreft voedselverspilling, gezondheid en Bodem.

Indicator:

- Ondersteunde trajecten (aantal: 3)

Beleidskaders en uitvoeringsagenda's

Beleidskaders

- Omgevingsvisie
- Notitie "Versnelling transitie veehouderij"

Uitvoeringsagenda's

- Programma 'Ondersteunende maatregelen versnelling transitie veehouderij'
- Uitvoeringsagenda mest
- Uitvoeringsagenda Landbouw en Voedsel (in ontwikkeling)

Verbonden partijen

Voor het realiseren van de doelstellingen uit dit begrotingsprogramma worden binnen het programma geen verbonden partijen ingezet.

Nadere informatie over verbonden partijen staat in de paragraaf Verbonden partijen.

Ontwikkelingen en onzekerheden

Het programma Landbouw & Voedsel heeft op dit moment te maken met aantal belangrijke ontwikkelingen zoals de vorming van een nieuwe coalitie binnen de provincie, kabinetsformatie en de vorming van een nieuw regeerakkoord in Den Haag, en de daarbij behorende ontwikkelingen rondom landbouw en stikstof. De gevolgen hiervan op de resultaten van het programma zijn op dit moment nog niet duidelijk. De hiermee gepaarde kansen en onzekerheden vragen adaptiviteit van het programma.

Wat mag het kosten?

Financiële toelichting op de verschillen tussen begroting 2022 en begroting 2021

Lasten

Het verschil tussen de geraamde lasten van 2021 en 2022 van € 18,7 mln betreft:

- € 8,3 mln Inzet Rijksmiddelen t.b.v. Zuidoostelijke Zandgronden (€ 6,7 mln) en Brabantse Bodem (€ 1,6 mln)
- € 2,6 mln Ondersteunende maatregelen
- € 1,9 mln Innovatieprogramma Agrofood
- € 1,4 mln Inzet POP3
- € 4,5 mln Overige diverse onderdelen Landbouw en voedsel

Baten

Het verschil in de geraamde programmabaten van 2021 en 2022 betreft de in 2021 geraamde rijksbijdragen voor Zuidoostelijke zandgronden en Brabantse bodem.

Centrale Stelposten

Daarnaast zijn voor het programma Landbouw en voedsel in het onderdeel algemeen financieel beleid van de begroting de volgende stelposten opgenomen:

- € 7,1 mln restant middelen t.b.v. Ondersteunde Maatregelen. Betreft restant middelen van de totaal bij begroting 2017 beschikbaar gestelde € 30 mln.
- € 6,6 mln restant bestuursakkoordmiddelen '20-'23 (van de totaal € 9 mln) het betreft € 3,6 mln in 2022 en € 3 mln in 2023.
- € 2,75 mln (begrotingsjaar 2021) t.b.v. glastuinbouw Deurne. Dit betreft het restant op de ontvangen rijksmiddelen voor glastuinbouw die door lagere subsidievaststelling opnieuw beschikbaar zijn gekomen. Zodra de nadere (beleidsmatige) invulling is bepaald worden de middelen via het reguliere S&V proces toegevoegd aan de meerjarenbegroting van het programma Landbouw en voedsel.

Stand reserves

De lasten van programma 7 Landbouw en voedsel worden deels gedekt vanuit:

- de reserve Essent Investeringsagenda en de reserve cofinanciering Europese programma's. Een nadere toelichting op deze middelen is opgenomen in paragraaf 8 Investeringsagenda.
- De reserve cofinanciering Europese programma's. Het verloop van de stand van die reserve is onderstaand weergegeven.

De reserve Cofinanciering Europese programma's draagt ook bij aan de dekking van de lasten van programma 3 Water en bodem, 4 Natuur en milieu en van programma 5 Economie Kennis en Talentontwikkeling

<i>Bedragen x € 1.000</i>	Realisatie	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting
	2020	2021	2022	2023	2024	2025
<u>Lasten</u>						
Programma lasten	17.006	20.689	1.943	1.158	891	35
Organisatiekosten	2.663	2.336	3.878	0	0	0
totaal lasten	19.669	23.025	5.821	1.158	891	35
<u>Baten</u>						
totaal baten	1.496	8.983	953	1.039	857	0
saldo baten en lasten	-18.173	-14.041	-4.868	-119	-35	-35

<i>Stand reserve x € 1.000</i>	Saldo per 1-1-	Saldo per 31-	Saldo per 31-	Saldo per 31-	Saldo per 31-	Saldo per 31-
	2021	12-2021	12-2022	12-2023	12-2024	12-2025
Res.Co-financiering Europese programma's	20.789	15.866	10.422	10.422	10.422	10.422

Programma 8 Basisinfrastructuur mobiliteit

Inleiding

We gaan voor een veilig, samenhangend, robuust, betrouwbaar, schoon, stil en gezond mobiliteitssysteem dat bijdraagt aan een concurrerende en duurzame economie en mensen in staat stelt mee te doen aan de samenleving en zo bijdraagt aan de brede welvaart van Brabant.

Om dat te bereiken zorgen we vanuit onze wettelijke verantwoordelijkheden dat er een goede basis voor de mobiliteit in Brabant is met een stevig netwerk van provinciale wegen, fietspaden en openbaar vervoer.

De corona-uitbraak heeft veel effect gehad op onderdelen van ons mobiliteitssysteem, zoals bijvoorbeeld het openbaar vervoer waar de reizigersaantallen fors zijn afgenomen. Maar ook de stikstofproblematiek leidt nog steeds in projecten tot extra onzekerheid.

Voor een robuust en betrouwbaar mobiliteitssysteem in Brabant is het belangrijker dan ooit om stevig door te gaan met wat al eerder in gang is gezet. Bijvoorbeeld zorgen voor een passend OV-aanbod om weer snel te kunnen opschalen bij aantrekkende reizigersaantallen en de transitie naar gedeelde mobiliteit. Die is nodig om het openbaar vervoer flexibel, toekomstbestendig en betaalbaar te houden.

Maar ook meer datagedreven werken, zoals bijvoorbeeld het in kaart brengen van verkeersstromen of piekmomenten voor het kunnen nemen van de juiste investeringsbeslissingen. Een datagedreven en risicogestuurde aanpak kan ook helpen bij het nog veiliger maken van onze wegen. Brabant kent te veel verkeersslachtoffers en we hebben een stevige ambitie van nul. Daarom is het ook belangrijk dat we ervoor zorgen dat het provinciale fiets- en wegennet er goed onderhouden bij ligt en dat er geen sprake is van achterstallig onderhoud. Waar mogelijk verbeteren we verder de verkeersveiligheid en de bereikbaarheid.

We zitten in een transitie van het mobiliteitssysteem in Brabant en de opgave die nodig is voor de ambitie om Brabant bereikbaar te houden is enorm. Dat terwijl we juist te maken hebben met teruglopende middelen en een taakstelling voor het mobiliteitsveld van ongeveer € 7 mln per jaar. Echter, door de financiële druk op de wettelijke taken van OV-concessies en een toename van de onderhoudstaak door de uitbreiding en opwaardering van het areaal is de werkelijke (structurele) bezuinigingsopgave nog vele malen groter. Dit vraagt om een herijking van de mobiliteitsbegroting en nog scherpere keuzes in de programmering van mobiliteitsprojecten.

In het beleidskader Mobiliteit: Koers 2030 is het mobiliteitsbeleid voor de komende jaren uitgestippeld. De ambities hieruit zijn opgenomen in deze begroting.

Wat willen we bereiken?

We gaan voor een robuust en betrouwbaar mobiliteitssysteem.

Door zorgvuldig (functioneel) beheer en onderhoud dragen de rijks- en provinciale wegen maximaal bij aan een betrouwbaar mobiliteitssysteem, nu en in de toekomst:

- De ontwikkeling in de Kwaliteitsindicator Provinciale Wegen (provinciale wegen): KPW $\geq$ vorig jaar.
- De ontwikkeling in de klantwaardering voor de Brabantse wegen via het WOW-onderzoek (provinciale wegen): WOW $\geq$ vorig jaar.

Mate van tevredenheid onder Brabanders en Brabantse ondernemers over hun reistijd en de voorspelbaarheid van de reistijd:

- Ontwikkeling in de OV-klantenbarometer: OV-klantenbarometer $\geq$ vorig jaar

Wat gaan we daarvoor doen?

Planmatig beheer en onderhoud provinciale infrastructuur

- We voeren planmatig beheer en onderhoud uit op de provinciale infrastructuur zoals afgesproken in de meerjarige kwaliteitsvisie (KOPI, 2018): de score van de kwaliteitsindicator voor de

onderdelen doorstroming, fietspaden en verkeersveilige inrichting binnen de vastgestelde bandbreedte.

- We geven inzicht in de consequenties van de verschillende scenario's voor bezuiniging op beheer en onderhoud provinciale wegen: gereed 1e helft 2022.

Een overzicht van de geplande onderhoudsprojecten en planstudies is opgenomen in de programmering mobiliteit 2022-2030. We bieden ruimte aan extra ambities, waarbij we zo veel als mogelijk werk met werk proberen te maken. Voor een efficiënte uitvoering én verdere verduurzaming van de beheer- en onderhoudstaak initiëren, faciliteren en stimuleren we voortdurend innovatie. Dat doen we naast het zelf testen en ontwikkelen in de praktijk via de wijze van het aanbesteden van werken waarbij de markt steeds maximaal wordt uitgedaagd op het vlak van innovaties en duurzaamheid.

We zien de beheer- en onderhoudstaak van de provinciale wegen toenemen. De totale bezuinigingsopgave is ongeveer € 10 mln per jaar. We maken inzichtelijk wat exact de consequenties zijn van scherpe keuzes bij verschillende scenario's.

Uitvoering OV-concessies

- We zorgen voor een betrouwbaar OV-systeem: rituitval in de concessies is maximaal 0,2%.
- Nota van uitgangspunten voor de aanbesteding concessie West (start juli 2025) en flexcontract (start januari 2024) is in 2022 vastgesteld.

We zien het OV als een verbindende schakel in het Brabants mobiliteitsnetwerk dat bijdraagt aan de bereikbaarheid, leefbaarheid en duurzaamheid van onze provincie. Samen met de vervoerders, gemeenten, Reizigersoverleg Brabant en verschillende andere (markt)partijen werken we aan een vraaggericht, verbindend en verantwoord openbaar vervoernetwerk. De uitgangspunten zijn vastgelegd in de OV-visie (Gedeelde mobiliteit is maatwerk, 2018). Als concessieverlener voert de provincie de regierol uit op de vigerende concessies en zorgen we samen met de vervoerders voor een optimale dienstregeling voor het stad- en streekvervoer, Buurtbus en regiotaxi.

2022 zal een belangrijk jaar worden voor het OV en vooral in het begin nog erg lastig. Ondanks de lagere reizigersaantallen door (de nasleep van) corona willen we zorgen voor een passend aanbod om daarna weer snel te kunnen opschalen bij een toenemend aantal reizigers. Ondanks dreigende tekorten houden we de ambities overeind. Hiermee onderschrijven we de vitale functie van OV in het totale mobiliteitssysteem én dat we inzetten op toekomstige groei.

Transitie naar gedeelde mobiliteit

- We zorgen voor voldoende aanbod van vormen van gedeelde mobiliteit dat aansluit bij de vraag van reizigers. Dit doen we door experimenten binnen en buiten de bestaande concessies: minimaal 3 pilots en experimenten per jaar opgestart.
- Passend bij de verschuiving van OV naar gedeelde mobiliteit, streven we ernaar dat het aanbod van mobiliteitsdiensten voor de gebruiker inzichtelijk is door in te zetten op een goed functionerend MaaS-platform (mobiliteit als dienst). We introduceren uiterlijk in 2025 een betrouwbaar en goed functionerend MaaS-platform(s) in de stedelijke regio's en in het landelijk gebied van Brabant voor de reizigers voor minimaal 1 concessie.

Daarnaast zetten we ook in op de transitie naar gedeelde mobiliteit met een sterk HOV-netwerk aangevuld met Flexibel vervoer en Samen initiatieven zoals vrijwilligersinitiatieven, meerrijddiensten en deelconcepten. Zo houden we het OV betaalbaar en toekomstbestendig.

Data, digitalisering en Smart Mobility

Data, digitalisering en Smart Mobility:

Het uitvoeringsplan Krachtenbundeling Smart Mobility Zuid-Nederland 2020-2023 is gerealiseerd in 2023. De eerste versie van de Staat van Mobiliteit (indicatoren) is gereed in 2023.

Wat willen we bereiken?

We gaan voor veilige mobiliteit.

In Brabant streven we naar nul verkeersslachtoffers. Elke verkeersslachtoffer is er één te veel.

- De ontwikkeling van het aantal dodelijke verkeersslachtoffers (Noord-Brabant & provinciale wegen): aantal dodelijke verkeersslachtoffers (conform CBS) < vorig jaar.

	2020*	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030
aantal	99										

* realisatie

In 2030 hebben we de helft minder verkeersongevallen dan in 2020.

- De ontwikkeling van het aantal ongevallen met lichamelijk letsel (Noord-Brabant & provinciale wegen): aantal ongevallen met lichamelijk letsel.

	2020*	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030
aantal	1.686										

* realisatie

De sociale veiligheid is in 2030 toegenomen ten opzichte van 2020.

- De ontwikkeling van de OV-klantbarometer onderdeel veiligheid: OV-klantbarometer onderdeel sociale veiligheid >= vorig jaar.

Wat gaan we daarvoor doen?

Verkeersveiligheid

- We zorgen voor educatie verkeersveiligheid: aantal leerlingen in het basisonderwijs, voortgezet onderwijs en MBO dat bereikt is met Brabants VerkeersveiligheidsLabel (BVL), Totally Traffic (TT) en TT projects (groter of gelijk aan vorig jaar).

	2021	2022	2023
aantal	207.500	209.500	211.000

*realisatie 2020 = 219.209. Door corona staan lesprogramma's onder druk en vinden we het nog te vroeg om de streefwaarden bij te stellen.

- We voeren in deze bestuursperiode voor € 15 mln kleinschalige maatregelen uit ter verbetering van de verkeersveiligheid op provinciale wegen.

Samen met partners zoals gemeenten, Rijkswaterstaat, politie en openbaar ministerie bevorderen we de verkeersveiligheid met een integrale via drie pijlers: gedrag, infrastructuur en handhaving (BVVP, 2020). In het beleidsplan (BVVP) kiezen we voor een pro-actieve en risico-gestuurde aanpak op basis van data-indicatoren. Via voorlichting en educatie streven we naar meer bewustwording in het verkeer op basis van een brede communicatiestrategie, waar de campagne Brabant gaat voor NUL verkeersdoden deel van uitmaakt. We hebben hierbij aandacht voor de acht thema's uit BVVP. Op basis van een risico-gestuurde aanpak wordt input geleverd voor infrastructurele maatregelen op provinciale en gemeentelijke wegen. Samen met gemeenten zetten we maximaal in op de hiervoor bestemde rijksregeling. De provincie

reserveert voor afspraken met gemeenten € 10 mln per jaar t/m 2024. Ook maken we afspraken met politie en openbaar ministerie over handhavingsacties.

Sociale veiligheid

- We zorgen voor een veilig OV-systeem: aantal incidentmeldingen is lager dan in het voorgaande jaar.

Wat willen we bereiken?

We gaan voor schone, stille en gezonde mobiliteit.

We gaan in Noord-Brabant uit van een ten minste 50% reductie van broeikasgassen (waaronder CO₂) en ten minste 50% gebruik van duurzame energie. De uitstoot van overige emissies (NO_x, fijnstof) is significant afgenomen in 2030. Op grond van het Schone Lucht Akkoord is het streven om in 2030 tot een reductie te komen van 50% van de negatieve gezondheidseffecten van verkeersemissies ten opzichte van 2016:

- Ontwikkeling emissie broeikasgassen vanuit mobiliteit uitgedrukt in CO₂-equivalenten (in absolute aantallen in tonnen uitstoot) (Noord-Brabant): emissie < vorige jaar.

We zorgen in Noord-Brabant dat de overlast van verkeer geminimaliseerd wordt door in te zetten op stille voertuigen en infrastructuur:

- Ontwikkeling aantal objectief geluidgehinderden waar de wettelijke geluidnormen worden overschreden (provinciale wegen): aantal < vorig jaar.

Wat gaan we daarvoor doen?

Verduurzaming mobiliteitssysteem

We zien volop kansen om met het verduurzamen van het mobiliteitssysteem een bijdrage te leveren aan het realiseren van de doelstellingen (2030/2050) uit het klimaatakkoord op het gebied van energietransitie en CO₂ reductie:

- Alle verlichting langs provinciale wegen is in 2023 vervangen door LED (uitvoering 2022 en 2023).
- We zorgen voor een schoon OV-systeem: in 2025 100% elektrische bussen in de concessies in Brabant:

	2020*	2021*	2022	2023	2024	2025
%	10%	10%	20%	20%	40%	100%

* realisatie

- Hergebruik van beton / asfalt bij provinciale infraprojecten op basis van contract: minimaal 50% (100% circulair in 2050).
- Energieneutraal bouwen van de provinciale infrastructuur op basis van contract (100% in 2030).
- We schrijven duurzaamheid criteria voor in contracten, maar we willen ook graag monitoren of die eisen worden gerealiseerd om te meten hoe goed we op weg zijn naar het realiseren van onze doelstelling. We werken een KPI en monitoringsmethodiek uit voor onze ambities op het hergebruik van beton/asfalt (minimaal 50% circulair nu en 100% in 2050), energieneutraal bouwen van provinciale infrastructuur op basis van contract (100% in 20230): gereed 2023.

- Samenwerkingsverband voor duurzaam bouwen van wegen in Brabant is operationeel en positief gewaardeerd door betrokken partners in 2023.

Kwaliteit

Beleidskaders en uitvoeringsagenda's

Beleidskader:

- Beleidskader Mobiliteit: Koers 2030 (2020)

Uitvoeringsagenda's:

- Kwaliteitsnota Onderhoud Provinciale Infrastructuur (KOPI, 2018)
- OV-visie 'Gedeelde mobiliteit is maatwerk' (2018)
- Brabants Verkeersveiligheidsplan (BVVP, 2020)
- Datavisie (2020)
- Uitvoeringsplan Krachtenbundeling Smart Mobility Zuid-Nederland 2020-2023 (2020)

Verbonden partijen

Voor het realiseren van de doelstellingen uit dit begrotingsprogramma worden onderstaande verbonden partijen ingezet:

- Gemeenschappelijke regeling 'Kleinschalig Collectief Vervoer Noordoost Brabant'
- Eindhoven Airport

Nadere informatie over verbonden partijen staat in de paragraaf Verbonden partijen.

Ontwikkelingen en onzekerheden

- De ontwikkeling van de Corona-pandemie, de exacte gevolgen en welke beperkende maatregelen er (nog) zullen gelden, geeft grote onzekerheid bij de uitvoering van het mobiliteitsbeleid. Dit zal het geval zijn bij het openbaar vervoer.
- De stikstof problematiek geeft extra onzekerheid bij de realisatie van (infrastructurele) projecten.
- Onzekerheid en vertraging in de doorlooptijden bij behandeling door de Raad van State heeft invloed op de haalbaarheid en zekerheid van de planningen van projecten.

Wat mag het kosten?

Het begrotingsprogramma Basisinfrastructuur Mobiliteit is opgebouwd uit een aantal (wettelijke) basistaken. Voor een goede borging van deze basistaken zijn de middelen op basis van vastgesteld beleid structureel en autonoom op de meerjarige begroting geraamd:

- Algemeen: € 0,8 mln, waarvan € 0,3 mln structureel
- Data: € 6,4 mln, waarvan € 2,2 mln structureel
- Verkeersveiligheid: € 2,0 mln, waarvan € 1,1 mln structureel
- Beheer en onderhoud: € 12,1 mln structureel*
- OV: € 95,0 mln structureel

* Plus € 26 mln structureel investeringskrediet per jaar voor groot onderhoud en vervanging. De jaarlijkse investeringsuitgaven worden op basis van wet- en regelgeving geactiveerd en vervolgens afgeschreven. De berekende afschrijvingslasten komen op basis van de investeringsplanning ten laste van de exploitatiebegroting.

Daarnaast is er voor de doorontwikkeling van het huidige OV en de transitie naar gedeelde mobiliteit in 2021 € 8,5 mln op de begroting geraamd, gedekt door een reserve.

Bovenop de structurele bedragen is er dus (evenals in 2021) sprake van een tijdelijke intensivering o.a. op het gebied van data (Datavisie en de Krachtenbundeling Smart Mobility Zuid-Nederland) en de intensivering op verkeersveiligheid in het kader van het Bestuursakkoord.

Het totaal van de programmakosten 08 in de begroting 2022 komt uit op een totaal van € 124,7 mln en is daarmee € 3,6 mln hoger dan in 2021. Dit is o.a. het gevolg van € 3,1 mln hoger budget OV-concessie (o.a. tbv de meerkosten noodconcessie West) en € 7,2 mln hoger budget voor de transitie gedeelde mobiliteit. Daartegenover zijn in 2022 enkele budgetten lager o.a. het aflopen van de fiscale constructie PPS-A59 (€ 2,2 mln), een geraamde wegoeverdracht in 2021 van € 1,4 mln en € 2,5 mln incidenteel budget voor onderhoud in 2021.

De geraamde inkomsten komen o.a. uit opbrengsten uit leges voor vergunningen en ontheffingen en bijdragen uit hoofde van schadevergoedingen provinciale infrastructuur en voor uitgevoerde werken voor derden zoals gladheidsbestrijding. De geraamde inkomsten voor programma 08 zijn in 2022 lager dan in 2021 door o.a. lagere inkomsten van derden in de OV-concessies en het aflopen van de fiscale constructie PPS-A59 waarvoor een specifieke rijksuitkering werd ontvangen.

De financiële toelichting op de investeringskredieten wegen is opgenomen in de paragraaf onderhoud kapitaalgoederen.

Bestuursakkoordmiddelen 2024-2030

Voor de periode 2024 t/m 2030 is aan bestuursakkoordmiddelen € 126 mln voor mobiliteit beschikbaar.

Stand Reserve

De lasten van het programma Basisinfrastructuur mobiliteit worden deels gedekt vanuit de reserve DU verkeer en vervoer/SIF

Het verloop van de stand van die reserve is onderstaand weergegeven. Deze reserve draagt ook bij aan de dekking van de lasten van programma 4 Natuur en Milieu en van programma 9 Mobiliteitsontwikkeling.

Bedragen x € 1.000	Realisatie 2020	Begroting 2021	Begroting 2022	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025
<u>Lasten</u>						
Programma lasten	191.106	169.267	172.607	174.504	182.092	183.040
Organisatiekosten	14.384	15.113	10.970	0	0	0
totaal lasten	205.489	184.380	183.577	174.504	180.421	187.078
<u>Baten</u>						
totaal baten	37.470	8.515	2.410	2.375	1.349	1.349
saldo baten en lasten	-168.020	-175.866	-181.167	-172.129	-179.071	-185.728

Stand reserve x € 1.000	Saldo per 1-1- 2021	Saldo per 31- 12-2021	Saldo per 31- 12-2022	Saldo per 31- 12-2023	Saldo per 31- 12-2024	Saldo per 31- 12-2025
Reserve DU; Verkeer en Vervoer / SIF	433.099	471.900	462.314	463.342	427.874	376.421

Programma 9 Mobiliteitsontwikkeling

Inleiding

We gaan voor een veilig, samenhangend, robuust, betrouwbaar, schoon, stil en gezond mobiliteitssysteem dat bijdraagt aan een concurrerende en duurzame economie en mensen in staat stelt mee te doen aan de samenleving en zo bijdraagt aan de brede welvaart van Brabant.

De vraag naar mobiliteit zal naar verwachting ook de komende jaren alleen nog maar verder toenemen. Dat terwijl we duidelijk in een nieuwe financiële realiteit zitten. Niet alleen vanwege teruglopende provinciale middelen. De uitdaging OV 'back to normal' na corona en de instabiliteit bij infra projecten door stikstof maken de opgave niet makkelijker. Dat vraagt om nog scherpere keuzes en een slag dieper reserveren voor de belangrijkste opgaven. Een overzicht is opgenomen in de Programmering Mobiliteit 2022-2030. Juist nu moeten we blijven werken aan de doorontwikkeling van het totale mobiliteitssysteem in Brabant. Dat doen we vanuit de ontwikkeling van een viertal robuuste en betrouwbare netwerken (OV-netwerk, wegennet, (snel-)fietsnetwerk en goederencorridor) die we goed met elkaar verbinden tot een samenhangend systeem. In 2020 is het beleidskader Mobiliteit: Koers 2030 vastgesteld met daarin de ambities voor de verschillende netwerken voor de komende jaren.

In het Toekomstbeeld OV 2040 (TBOV 2040) is het beeld geschetst van het OV-netwerk (inclusief spoor) voor Zuid-Nederland. Samen met de minister werken we aan afspraken om het geschetste eindplaatje te realiseren. De eerste stap is reeds gezet met afspraken over de ontwikkeling van 's-Hertogenbosch als (spoor-)knooppunt. We zetten in op vervolgspraken. Ook voor Eindhoven als onderdeel van het MIRT-onderzoek Brainport.

2022 wordt ook voor infrastructurele projecten een uitdagend jaar. We zetten maximaal in om de uitvoeringskracht op peil te houden. In de samenwerking met het Rijk (bijvoorbeeld bij A58, A67, PHS en Wilhelminakanaal), maar zeker ook voor projecten waar de provincie direct verantwoordelijk is voor de uitvoering (bijvoorbeeld N279 Veghel – Asten, reconstructie N65, nieuwe verbinding N69 en N282). We gaan binnen de projecten zo goed als mogelijk om met externe factoren zoals de stikstofproblematiek en gerechtelijke procedures bij RvS en daaruit voortvloeiende onzekerheid voor de projectplanningen. We zetten in op het maximaal haalbare uitvoeringstempo.

Een schoon, stil en gezond mobiliteitssysteem kan niet functioneren zonder goede faciliteiten voor de actieve verkeersdeelnemers: fietsers en voetgangers. In de samenwerking met onze BrabantStadpartners focussen we op de aanleg van aan een robuust netwerk van snelfietsroutes en werken we aan het optimaliseren van de keten fiets-OV. Samen met de regio's stellen we de Brabantse input op voor het Nationaal Toekomstbeeld Fiets 2040.

De corona effecten voor de lange termijn zijn nog onzeker, we benutten in ieder geval de geleerde lessen om een extra stap te zetten in de mobiliteitstransitie door nog meer in te zetten op spreiden en mijden. Op basis van de integrale mobiliteitsanalyse van het ministerie kunnen we concluderen dat de mobiliteitsvraag blijft groeien onder andere door bevolkingsgroei en de woningbouwopgave. De groei in het thuiswerken zal de spits waarschijnlijk iets afvlakken, maar naar verwachting zullen er ook in Brabant files blijven bestaan. In die mobiliteitsaanpak zijn gedragsmaatregelen zeer effectief en efficiënt, zoals thuiswerk campagnes, onderwijsaanpak, werkgeversaanpak en pakketten met flankerende maatregelen (A2 en A50). Komend jaar benutten we om passende indicator(en) om de effecten van deze aanpak te kunnen monitoren.

We willen de komende jaren intensiever samenwerken met de regio en streven naar een gezamenlijke agenda met Regionale Mobiliteitsprogramma's (RMP's). Per regio streven we ernaar om de strategische opgaven voor de komende jaren in te klikken, gekoppeld aan een systematiek van reserveren en sparen op basis van bestuurlijk commitment bij zowel provincie als gemeente.

Wat willen we bereiken?

We gaan voor een robuust en betrouwbaar mobiliteitssysteem.

De (multimodale) reistijd is in 2030 in 95% van de gevallen conform de voorspelling + of – 5 minuten:

- De ontwikkeling van de werkelijke gerealiseerde reistijd per auto ten opzichte van de freeflow reistijd (Noord-Brabant & provinciale wegen, naar typen wegen): < vorig jaar.

**Freeflow = reistijd buiten de spits zonder vertraging.*

Wat gaan we daarvoor doen?

OV-netwerk

- Vervolgafspraken Toekomstbeeld OV 2040 bij BO-MIRT 2022.
- Vervolgafspraken over OV Breda- Gorinchem – Utrecht / A27 bij BO-MIRT 2022.
- Vervolgstappen Brainportlijn, De Run en HOV/HUB Eindhoven in 2022.
- Vervolgafspraken nav HOV studie Breda in 2022.
- Afspraken over realisatie HOV-voorzieningen kom Aalst (voormalige N69)
- Start voorbereiding / uitvoering PHS in 2022 (oplevering 2030)
- Realisatie Maaslijn door derden: oplevering in 2024.
- Bus Rapid Transit Eindhoven – Meierijstad – Nijmegen (onderdeel A50 pakket in RMP): onderzoek uitgevoerd

Wegennet

- Er is in deze bestuursperiode een definitief besluit over de bundelroute in het kader van de bereikbaarheid Eindhoven / Helmond / Nuenen. Draagvlak is daarbij belangrijk.
- We realiseren de nieuwe N69 (oplevering 2022)
- We realiseren de N279 Veghel – Asten (oplevering in 2023)
- We realiseren de N629 (oplevering Fase II in 2025)
- We realiseren de N65 (oplevering 2024)

(Snel-)fietsroutenetwerk

- Om het fietsgebruik te stimuleren realiseren we een netwerk van snelfietsroutes: snelfietsroutes van het programma Fiets in de Versnelling 2016-2020 zijn gerealiseerd (4 in 2021, 6 in 2022 en 9 in 2023)
- Vaststellen van het Brabants netwerk voor het Nationaal Toekomstbeeld Fiets 2040
- Afspraken over investeringen (inclusief fietsparkeren) ihkv Nationaal Toekomstbeeld Fiets tijdens BO-MIRT 2022

Goederencorridor

- Wilhelminakanaal geschikt voor klasse IV schepen tot en met haven Loven (Tilburg): oplevering in 2025.
- Vervolgafspraken over de realisatie van truckparking(s) op corridor Rotterdam – Venlo.

Wat willen we bereiken?

We gaan voor een samenhangend mobiliteitssysteem.

Het aantal multimodale ketenverplaatsingen* in personen- en goederenvervoer in Brabant is in 2030 verdubbeld ten opzichte van 2019:

- Ontwikkeling modal split in het personenvervoer van weg naar openbaar vervoer en fiets (absolute aantallen, Noord-Brabant): > vorig jaar

- Ontwikkeling modal split in het goederenvervoer van weg naar spoor en water (absolute aantallen, Noord-Brabant): > vorig jaar

**Bij multimodale ketenverplaatsing is er sprake van een combinatie van meerdere (duurzame) vervoerwijzen voor één verplaatsing. Modal split houdt de verdeling in tussen modaliteiten.*

Wat gaan we daarvoor doen?

Multimodaal netwerk

De tijd dat reizigers elke ochtend zonder nadenken in hun eigen auto stapten is voorbij. Reizigers willen in toenemende mate een aanbod van mobiliteit dat past bij hun dynamische manier van leven. De combinatie tussen verschillende modaliteiten zoals (elektrische) fiets, (deel-)auto en OV wordt steeds aantrekkelijker. We zorgen voor een goede aansluiting tussen de verschillende modaliteiten met het realiseren van mobiliteitshubs en spoorknooppunten in nauwe samenhang met de ruimtelijke ontwikkelingen van bijvoorbeeld woningbouw.

Ook werken we aan het verbeteren van de aansluiting van de modaliteiten voor goederenvervoer.

- MIRT-verkenning spoorknooppunt 's-Hertogenbosch opgeleverd in 2023
- Definitieve afspraak met Rijk, regio en bedrijfsleven over de trimodale ontwikkeling haven Loven (Tilburg) op de corridor Rotterdam – Venlo in 2022.
- Vervolgafspraken tijdens BO-MIRT 2022 over Eindhoven als internationaal knooppunt nav het brainport onderzoek.
- We innoveren 6 bestaande OV-knooppunten tot mobiliteitshubs en ontwikkelen we samen met gemeenten minimaal 6 nieuwe innovatieve mobiliteitshubs in de periode tot 2023.
- MobilitymoveZ.NL heeft in de periode 2020-2023 20 nieuwe mobiliteitsoplossingen getest, waarvan 10 ook succesvol verder in de praktijk zijn gebracht.
- Talking Traffic heeft in 2023 minimaal 6 mobiliteitsdiensten operationeel in Brabant via slimme verkeerslichten.
- In 2025 is het maatregelenpakket De Run uitgevoerd.
- Afspraken over fietsparkeren Breda, Oss en 's-Hertogenbosch in 2022.

Wat willen we bereiken?

We gaan voor mobiliteit voor iedereen.

Het aantrekkelijk maken van alternatieven voor de (eigen) auto: lopen, fietsen, gedeelde mobiliteit voor iedereen.

- De indicator wordt opgenomen in begroting 2023.

Wat gaan we daarvoor doen?

Toegang tot mobiliteit

- We zorgen voor een toegankelijk OV-systeem: betalen met bankpas in OV ingevoerd in 2022.
- We stimuleren dat elke Brabander in de gelegenheid is om te fietsen en dat ook zo lang mogelijk kan blijven doen. Daartoe faciliteren we voor de fietsende ouderen het programma Doortrappen van het ministerie van IenW: in 2022 18 gemeenten die meedoen met Doortrappen.

Wat willen we bereiken?

We gaan voor schone, stille en gezonde mobiliteit

Doel en indicator wordt opgenomen in begroting 2023.

Wat gaan we daarvoor doen?

Omgevingskwaliteit en leefbaarheid

- In deze bestuursperiode besluit over / onderzoek naar potentie van minimaal 3 komomleidingen.
- Realiseren Schaa sprong Fiets: 20% meer fietskilometers (op de snelfietsroutes in 2027 tov 2017) in samenwerking met de Brabantse gemeenten.
- Fietsstimulering via werkgevers: 200 werkgevers die fiets stimuleren in hun organisatie via Sjees gangmakers in 2022.

Beleidskaders en uitvoeringsagenda's

Beleidskader:

- Beleidskader Mobiliteit: Koers 2030 (2020)

Uitvoeringsagenda's:

- Kwaliteitsnota Onderhoud Provinciale Infrastructuur (KOPI, 2018)
- OV-visie 'Gedeelde mobiliteit is maatwerk' (2018)
- Brabants Verkeersveiligheidsplan (BVVP, 2020)
- Datavisie (2020)
- Uitvoeringsplan Krachtenbundeling Smart Mobility Zuid-Nederland 2020-2023 (2020)

Verbonden partijen

Voor het realiseren van de doelstellingen uit dit begrotingsprogramma worden binnen het programma geen verbonden partijen ingezet.

Nadere informatie over verbonden partijen staat in de paragraaf Verbonden partijen.

Ontwikkelingen en onzekerheden

- De ontwikkeling van de Corona-pandemie, de exacte gevolgen en welke beperkende maatregelen er (nog) zullen gelden, geeft grote onzekerheid bij de uitvoering van het mobiliteitsbeleid. Dit zal het geval zijn bij het openbaar vervoer.
- De stikstof problematiek geeft extra onzekerheid bij de realisatie van (infrastructurele) projecten.
- Onzekerheid en vertraging in de doorlooptijden bij behandeling door de Raad van State heeft invloed op de haalbaarheid en zekerheid van de plannings van projecten.

Wat mag het kosten?

De meerjarige begroting voor het begrotingsprogramma 09 Ontwikkelagenda Mobiliteit is opgebouwd op basis van gemaakte afspraken met partners en is sterk afhankelijk van de plannings. De middelen zijn beschikbaar in reserves en worden op basis van het verwachte uitgavenpatroon op de begroting geraamd. Via een structurele toevoeging aan reserve Verkeer en Vervoer van circa € 44 mln en van circa € 50 mln t/m 2030 aan de reserve Spaar- en Investeringsfonds (SIF) worden de uitgaven gedekt. De toevoegingen worden verantwoord onder programma 31.

In 2022 is totaal € 131 mln aan programmalasten op de begroting geraamd voor o.a. meerjarige uitgaven voor realisatie van snelfietsroutes (€ 8,4 mln). Daarnaast zijn er in 2022 incidentele bijdragen geraamd voor verschillende projecten zoals de Bereikbaarheid De Run (€ 10,9 mln), aanpak spoorzone Gilze en Rijen (€ 14,7 mln), de ombouw N65 (€ 30,5 mln) en voor verschillende MIRT-afspraken met de minister (€ 28,8 mln).

Tenslotte worden er uitgaven gedaan voor een aantal reconstructieprojecten op de provinciale wegen, zoals de N285 Randweg Zevenbergen (€ 25 mln), N631 Gilze en Rijen (€ 16 mln), N279 Veghel - Asten (€ 25 mln) en N69 (€ 24 mln). De uitgaven moeten op basis van wet- en regelgeving worden geactiveerd en afgeschreven (investerings) en zijn via de raming van kapitaallasten op de meerjarige begroting gedekt.

De financiële toelichting op de investeringskredieten wegen is opgenomen in de paragraaf onderhoud kapitaalgoederen.

De inkomsten bestaan met name uit bijdragen van partners in projecten. Deze bijdragen moeten als inkomsten gematched worden met de bijbehorende uitgaven zoals bijvoorbeeld voor de ombouw N65 (€ 30,5 mln en programma SmartwayZ.NL € 9,5 mln).

Voor een uitgebreide specificatie van de projecten wordt verwezen naar de statenmededeling Programmering Mobiliteit 2022-2030.

Stand Reserve

De lasten van het programma Mobiliteitsontwikkeling mobiliteit worden deels gedekt vanuit de reserve DU verkeer en vervoer/SIF.

Het verloop van de stand van die reserve is onderstaand weergegeven. Deze reserve draagt ook bij aan de dekking van de lasten van programma 4 Natuur en Milieu en van programma 8 Basisinfrastructuur Mobiliteit.

Bedragen x € 1.000	Realisatie 2020	Begroting 2021	Begroting 2022	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025
<u>Lasten</u>						
Programma lasten	58.616	69.579	133.570	126.046	130.671	109.795
Organisatiekosten	7.484	7.931	6.216	0	0	0
totaal lasten	66.100	77.510	139.786	126.046	130.671	109.795
<u>Baten</u>						
totaal baten	6.822	22.895	46.302	54.453	35.803	4.166
saldo baten en lasten	-59.277	-54.616	-93.484	-71.593	-94.868	-105.630

Stand reserve x € 1.000	Saldo per 1-1- 2021	Saldo per 31- 12-2021	Saldo per 31- 12-2022	Saldo per 31- 12-2023	Saldo per 31- 12-2024	Saldo per 31- 12-2025
Reserve DU; Verkeer en Vervoer / SIF	433.099	471.900	462.314	463.342	427.874	376.421

Programma 10 Vrijetijd, Cultuur, Sport en Erfgoed

Inleiding

We werken aan een levendig Brabant voor Brabanders en bezoekers van buiten. Dat doen we door de leefbaarheid en beleefbaarheid van Brabant te versterken. Een rijk en divers aanbod aan cultuur, sport, erfgoed en recreatie is daarvoor noodzakelijk. We vinden cultuur, sport, vrijetijdseconomie en erfgoed belangrijk. Ze zorgen voor plezier, ontspanning, erbij horen en trots zijn, maar bieden ook schoonheid, creativiteit, inspiratie, reflectie en gemeenschapsvorming. Dat heeft positieve gevolgen voor ons welzijn en onze gezondheid. Daarnaast zijn cultuur, sport, erfgoed en recreatie ook van grote waarde voor ons vestigingsklimaat, onze economie en onze andere maatschappelijke opgaven. Ze dragen ook bij aan de innovatiekracht en productiviteit van onze provincie.

We werken aan een uitdagend en nieuw beleidskader voor een Levendig Brabant in 2030. Cultuur, sport, recreatie, toerisme en erfgoed maken daar integraal deel van uit. We herdefiniëren de rol en de activiteiten van de provincie op deze gebieden en werken daarbij vanuit een solide financieel fundament. Hiertoe is in 2021 een startnotitie opgesteld ([link](#)). In de verdere opwerking van het kader nemen we voldoende tijd voor consultatie en reflectie met de sectoren en de Brabantse inwoners. De resultaten van de onderzoeken moeten inzicht geven in verschillende scenario's en effecten op het Brabantse landschap van deze sectoren. Verder nemen daarbij ook de externe ontwikkelingen mee zoals het in 2022 voorziene landelijke debat over het cultuurbestel na 2024. We voorzien het nieuwe beleidskader in de 2e helft van 2022 voor vaststelling aan PS aan te bieden. Op basis hiervan zullen de meerjarige doelstellingen en prestaties voor 2023 en verder in het 1ste daaropvolgende S&V moment worden opgenomen in de meerjarenbegroting.

Intussen realiseren we, op basis van de in 2021 vastgestelde beleidskader Vrijetijd, Cultuur en Sport '21/'22 ([link](#)) en het verlengde Kader Erfgoed ([link](#)) de daarmee samenhangende uitvoeringsagenda's (UA Vrijetijd, Cultuur en Sport en UA Erfgoed). Zo ondersteunen we meerjarig professionele en amateurkunsten, zetten we in op doorontwikkeling en innovatie via de impuls gelden regeling, Brabant C en ondersteuning van sportinnovatie. We ondersteunen topevenementen zoals de Vuelta in 2022 ([link](#)) en consolideren onze opgebouwde samenwerkingsverbanden in het Erfgoedveld zoals Crossroads en de Zuiderwaterlinie en we zetten, na het succesvol Kloosterjaar 2021 in op het verder versterken van het Kloosternetwerk. Ook nemen we, conform de filosofie van de Omgevingswet, erfgoedwaarde mee in ruimtelijke ontwikkelingsprocessen en koppelen we behoud van erfgoed aan onze andere maatschappelijke opgaves zoals energietransitie en klimaatadaptatie.

Impact Corona

Bij de totstandkoming van de begroting 2022 lijken we op de goede weg en zijn nagenoeg alle beperkingen opgeheven. In dit stadium is het nog te vroeg om conclusies te kunnen trekken welke structurele impact de coronamaatregelen hebben gehad op de vrijetijds-, cultuur- en sport- en erfgoedsector. We verwachten dat deze in de loop van 2022 wel duidelijk zullen worden en we zullen deze dan ook meenemen in het op te stellen beleidskader 2030.

Wat willen we bereiken?

Onderscheidend, divers en inclusief Brabants cultuur- sport- en vrijetijdsaanbod

Wij willen in Brabant een hoge kwaliteit van leven. Wij willen dat er iets te doen en te beleven valt. En Brabanders trots zijn dat ze hier leven.

Indicatoren:

- Gemiddelde beoordeling van Brabanders voor het totale cultuuraanbod, streefwaarde 7,3.
- % bezoekers van ondersteunde topsportevenementen dat (meer dan) tevreden is over het evenement (streefwaarde $\geq 80\%$)

- Aantal bezoekers aan Brabant (streefwaarde in 2022: $\geq 65\%$ van (pre-Conona) niveau 2019)
- Tevredenheid van bezoekers aan Brabant (streefwaarde Net Promotor Score-score ≥ 13 (2019 = 13))

Wat gaan we daarvoor doen?

Stimuleren (inter)nationale topcultuur met inzet van Brabant C Fonds

Ook in 2022 wordt via Brabant C (inter)nationale topcultuur mede mogelijk gemaakt. Op basis van de evaluatie van Brabant C in 2021, is voorzien dat in 2022 besluitvorming dient plaats te vinden over voortzetting van de provinciale inzet in Brabant C vanaf 2023.

Meerjarige ondersteuning van professionele- en amateurkunst (incl. PZN)

In de periode 2021-2024 ondersteunen we 54 professionele kunstinstellingen en 18 amateurkunstinstellingen die activiteiten mogelijk maken die bijdragen aan een levendig Brabant.

Ondersteunen van topsportevenementen

We ondersteunen jaarlijks 8-10 terugkerende evenementen en zijn mede-aanjager van (het verankeren van) de maatschappelijke activatie rond topsportevenementen via het BrabantSport Fonds. De coronapandemie heeft bij totstandkoming van de begroting 2022 nog grote invloed op de organisatie van (top)sportevenementen, waardoor we in de ondersteuning hiervan flexibel zullen moeten opereren. We dragen bij aan de start van de Vuelta in Utrecht/Brabant in 2022 en onderzoeken de haalbaarheid van nieuwe topsport-evenementen van het niveau EK, WK, of grote wielerronde.

Ondersteunen van uniek sporten

We vergroten de bekendheid van het platform Uniek Sporten Brabant door nieuwe groepen professionals te informeren zodat deze mensen met een beperking beter kunnen doorverwijzen. Daarbij streven we naar minimaal 35.000 bezoekers op www.unieksportenbrabant.nl en de Brabantse lokettenpagina's op www.unieksporten.nl. Ook ondersteunen we de organisatie van de Special Olympics in 2024.

Inzet Leisure Ontwikkel Fonds (LOF) Noord-Brabant

Het LOF verstrekt leningen voor de ontwikkeling van innovatief vrijetijdsaanbod. Op basis van besluitvorming over de in 2021 gehouden evaluatie van het fonds, worden in Q4 2021 nieuwe indicatoren en streefwaarden bepaald op basis waarvan de inzet in 2022 plaats zal vinden.

Wat willen we bereiken?

Meer bekendheid van het Brabantse cultuur-, sport en vrijetijdsaanbod

Het aanbod op het gebied van sport, cultuur, recreatie en toerisme willen we op een samenhangende, herkenbare en inspirerende wijze aan Brabanders en bezoekers laten zien.

Indicatoren:

- Waardering van de zichtbaarheid van het Brabantse cultuuraanbod ($\geq 6,7$).
- Het aantal contactmomenten op social media voor BrabantSport (2021: 4,1 mln.; 2022: 4,4 mln.).

Wat gaan we daarvoor doen?

Uitvoeren van Brabantbrede marketingstrategie

We zetten Visit Brabant in om het vrijetijdsaanbod, passend bij het Brabantse profiel, onder de aandacht te brengen bij inwoners en bezoekers. Dit gebeurt via structurele inzet in de vorm van het digitaal platform

www.visitbrabant.com, trade services (persbewerking, touroperators en beurzen) en marketingcommunicatie acties (via social media, nieuwsbrieven, digitale magazines). Hierbij streven we in 2022 een minimum van 65.000 bezoekers van de site.

Wat willen we bereiken?

Ontwikkelen van toptalenten in Brabant

We willen laten zien dat Brabant een plek is waar talent zich kan ontwikkelen. Hiertoe stimuleren we de ontwikkeling van culturele en sporttalenten.

Indicator:

- Percentage ondersteunde talenten dat aangeeft tevreden tot zeer tevreden te zijn over de geboden ontwikkelkansen ($\geq 80\%$)
- Percentage topsporters/toptalenten Brabant t.o.v. landelijk ($\geq 16\%$)

Stand van zaken

Wat gaan we daarvoor doen?

Ondersteuning van talenthubs

We stimuleren de ontwikkeling van culturele toptalenten door ondersteuning van 7 talenthubs. In de talenthubs krijgen talenten die door de sector zelf zijn uitgekozen, ondersteuning op maat via een netwerk in de discipline waarin ze zich bewegen.

Begin 2022 wordt de subsidieregeling voor de talenthubs geëvalueerd. Met de uitkomsten van deze evaluatie wordt een voorstel gedaan voor de vervolginzet.

Ondersteuning van Team NL Centrum Zuid

Via onze bijdrage aan BrabantSport faciliteren we talenten in het nastreven van hun ambities als topsporter. Dat doen we samen met partners zoals NOC*NSF en sportbonden. Daarnaast verbinden wij gearriveerde topsporters aan Brabant en zetten we ze in als ambassadeur voor (sport & bewegen in) onze provincie. We streven ernaar in 2022 minimaal 300 talenten te ondersteunen.

Wat willen we bereiken?

Versterken van innovatief vermogen en ondernemerschap van de cultuur, sport en vrijetijdssector

We willen de marktpositie van (startende) ondernemers in de creatieve en vrijetijdssector ontwikkelen en versterken. Wij ondersteunen organisaties en ondernemers in het ontwikkelen van nieuwe verdienmodellen en partnerships.

Indicatoren:

- Ranking aantal bedrijven en startups in creatieve sector t.o.v. andere provincies (≤ 5)
- Ranking aantal bedrijven in subsector kunsten en cultureel erfgoed t.o.v. provincies (≤ 6)
- Aandeel private financiering in Brabant Sportfonds (50% in 2022)
- Aantal bij VisitBrabant aangesloten ondernemers (≥ 250 in 2022)

Stand van zaken

Wat gaan we daarvoor doen?

Voortzetten regeling Impulsgelden

Via de Impulsgeldenregeling geven we incidentele financiële impulsen aan startende makers en instellingen om zich te ontwikkelen zodat daarmee de marktpositie duurzaam wordt versterkt. We continueren onze inzet op de Impulsgeldenregeling, zowel structureel als incidenteel in ieder geval tot het nieuwe beleidskader 2030 (n.a.v. motie M33 bij Beleidskader Vrije Tijd, Cultuur en Sport 2021-2022 van 26 maart 2021).

Doorontwikkelen van de BrabantSport innovatieagenda en het mede mogelijk maken van de uitvoering

Naast het doorontwikkelen van de agenda wordt in 2022 een 5-tal projecten uit de agenda mede mogelijk gemaakt. Voor de selectie van projecten geldt dat hieraan een concrete vraag uit de markt/samenleving ten grondslag ligt, dat er sprake is van cofinanciering uit het bedrijfsleven en dat de projecten binnen korte periode tot resultaat leiden.

Ondersteunen van ondernemerschap in de vrijetijdssector via business services

Via VisitBrabant ondersteunen we in 2022 minimaal 250 ondernemers in de vrijetijdssector met (cursussen, workshops etc. op het gebied van) marketing en productontwikkeling.

Wat willen we bereiken?

Het erfgoed fysiek en digitaal duurzaam behouden, ontwikkelen, benutten en ontsluiten

De geschiedenis van Brabant doorgeven aan toekomstige generaties. Dat is onze ambitie. Daarom blijven we ons richten op duurzaam behoud van cultuurhistorische landschappen, (archeologische) monumenten en historische stedelijke structuren. Dat doen we door restauratie, behoud en bescherming van monumenten en landschappen. Want monumenten, cultuurlandschappen, collecties archeologische vondsten etc. vertellen het verhaal van de Brabanders van toen. De tastbare herinneringen aan deze verhalen maken dat de Brabanders van nu en de Brabanders van straks, zich aan Brabant kunnen binden.

Indicatoren:

- Het percentage rijksmonumenten in matige of slechte staat in de provincie Noord-Brabant volgens onze jaarlijkse Monumenten-monitor niet hoger is dan het percentage van de 0- meting in 2017 (18,7%)

Wat gaan we daarvoor doen?

Het erfgoed fysiek en digitaal duurzaam behouden, ontwikkelen, benutten en ontsluiten.

Wij behouden monumenten en cultuurhistorische landschappen door restauratie, herbestemming en ontwikkeling en we geven de kwaliteit van cultuurhistorische landschappen een plek in gebiedsontwikkeling. Zo wordt in 2022 opnieuw de jaarlijkse subsidieregeling cultureel erfgoed opengesteld ten behoeve van restauratie van Rijksmonumenten en onderhoud van molens (in aanvulling op rijksregeling). In het kader van verduurzaming van rijksmonumenten bieden wij de instrumenten Esco (Energy Service Company) en energiescan aan om duurzaamheidsaspecten mee te nemen tijdens onderhoud en restauratie. We dragen bij aan verbetering van de omgevingskwaliteit door op de cultuurhistorische waardenkaart (CHW) de kernkwaliteiten van (elementen in) het landschap zo transparant mogelijk aan te geven zodat initiatiefnemers van ruimtelijke plannen deze informatie kunnen gebruiken, eendachtig de nog in te voeren omgevingswet.

Wat willen we bereiken?

De (verbeeldings)kracht van erfgoed benutten en inzetten voor behoud en ontwikkeling van erfgoed en ter versterking van de omgevingskwaliteit van Brabant.

In het erfgoedbeleid hebben we de verbeeldingskracht van erfgoed uitgewerkt in 4 verhalen van Brabant: Bevochten, Religieus, Innovatief en Bestuurlijk Brabant. Elk verhaal vertelt een aansprekend en inspirerend verhaal uit de Brabantse geschiedenis. We kiezen daarbij voor het karakter van Brabant. Deze verhalen van Brabant houden we levend en bieden we kansen. We dragen de verhalen uit, maken beter zichtbaar en vergroten de marketingkracht naar een breder publiek bijvoorbeeld door wandel- of fietsroutes rond een verhaal.

Indicatoren

- Verhaallijnen worden uitgedragen
- Inspiratie- en informatielagen zijn aan de CHW toegevoegd.

Wat gaan we daarvoor doen?

We benutten (verbeeldings)kracht van erfgoed via 4 verhaallijnen

We haken aan op goede initiatieven uit de samenleving die passen binnen de 4 verhaallijnen door deze te ondersteunen of door partijen bij elkaar te brengen. Vanuit de 4 verhalen zoeken we naar verbindingen met andere beleidsdomeinen zoals ruimte, cultuur, vrije tijd, economie etc. Daarnaast koppelen we erfgoed aan onze maatschappelijke opgaven/hoofdopgaven uit de omgevingsvisie dat wil zeggen dat we. Bij inpassing van maatschappelijke opgaven (zoals energietransitie of klimaatadaptatie) in cultuurhistorisch landschap is het namelijk van belang om rekening te houden met het historische karakter van het landschap (historische structuren of elementen).

En we dragen vanuit cultuurhistorie bij aan ruimtelijke ontwikkelingen omdat het belangrijk is erfgoedwaarden van een gebied vanaf het begin mee te wegen in gebiedsontwikkelingen. Zo ontwikkelen we Brabant verder, met behoud van haar unieke kwaliteit, identiteit en karakter.

Wat willen we bereiken?

We werken samen met de samenleving, trekken op met andere overheden, ondernemers, eigenaren en burgers.

We willen dat er netwerken van partijen zijn gerealiseerd die zich blijvend bezighouden met het beheer, het (her)ontwikkelen en toeristisch ontsluiten van het erfgoed van de vier verhaallijnen. Wij zijn één van de partners in die netwerken.

Indicator

- Netwerken van partijen die erfgoed beheren, ontwikkelen en ontsluiten

Wat gaan we daarvoor doen?

We werken samen met de samenleving, trekken op met andere overheden, ondernemers, eigenaren en burgers

We bestendigen onder meer de samenwerkingsverbanden binnen de verhaallijnen Bevochten Brabant (zoals via Stichting Crossroads en samenwerkingsverband Zuiderwaterlinie) en Religieus Brabant (zoals via Kloosternetwerk). Dat laatste als vervolg op het Jaar van het Brabants Kloosterleven in 2021.

Daarnaast hanteren we voor de verhaallijnen Innovatief en Bestuurlijk Brabant een responsieve aanpak. Dat betekent dat we initiatieven vanuit de samenleving ondersteunen, versterken of met elkaar verbinden.

Wat willen we bereiken?

Op orde houden van de basis

Naast de inzet op verhalen, monumenten en landschap, houden we ook onze basis op orde. En waar mogelijk scherpen we onze inzet aan. Onder de basis verstaan we de basisinfrastructuur (geheel van uitvoeringsorganisaties), de Archeologische Monumentenzorg, het beheer van (eigen) collecties en kennis. Indicatoren

- Meer efficiënte en effectieve samenwerking tussen de provinciale uitvoeringsorganisaties en het erfgoedveld.
- Toename aantal collectiestukken in Brabant Cloud en organisaties die aangesloten zijn.

Wat gaan we daarvoor doen?

We houden de basis op orde

Op basis van onze verkenning naar het erfgoedveld gericht op doeltreffendheid en doelmatigheid, en de concretisering van de adviezen uit de verkenning, gaan we in 2022 werken aan een duurzame en toekomstbestendige inrichting van het erfgoedveld in aansluiting op het provinciale beleid. We streven ernaar deze in 2023 te hebben ingericht. Ook collecties vormen een belangrijke basis voor verhalen van Brabant en Brabanders. In de Brabant Cloud wordt een groeiend aantal collectiestukken door steeds meer organisaties (musea, heemkundekringen e.d.) gedigitaliseerd. We streven daarbij ook in 2022 weer meer collectiestukken in de cloud te hebben opgenomen. Tot slot dragen we ook zorg voor behoud, beheer en ontsluiting van archeologisch erfgoed door gebiedsbescherming (in situ) of in het depot (ex situ).

Beleidskaders en uitvoeringsagenda's

Beleidskaders

- Beleidskader Vrijetijd, Cultuur en Sport 2021-2022
- Beleidskader Verbeeldingskracht van Erfgoed

Uitvoeringsagenda's

- Uitvoeringsagenda Vrijetijd, Cultuur en Sport 2021-2022
- Uitvoeringsagenda Erfgoed

Verbonden partijen

Voor het realiseren van de doelstellingen uit dit begrotingsprogramma worden onderstaande verbonden partijen ingezet:

- Stichting Beheer Museumkwartier
- Stichting Brabant C Fonds
- NV Monumenten Beheer Brabant
- Stichting Leisure Ontwikkelfonds Brabant Noord-Brabant
- Stichting La Vuelta Hollanda

Nadere informatie over verbonden partijen staat in de paragraaf Verbonden partijen.

Ontwikkelingen en onzekerheden

Veel prestaties worden geleverd in samenwerking met externe partners. Ook wordt steeds meer 'van buiten naar binnen' gewerkt: het initiatief van externe partners wordt gekoppeld aan de maatschappelijk opgaven van de Provincie. Dit biedt kansen, maar creëert in sommige gevallen ook afhankelijkheid als het gaat om het daadwerkelijk realiseren van prestaties.

Wat mag het kosten?

Financiële toelichting

Lasten

Het verschil in raming van de programmalasten tussen 2022 en 2021 van € 2,3 mln behelst lagere

ramingen t.a.v. Cultuur (- € 2,8 mln) en Samenleving (- € 0,85 mln) en hogere ramingen t.a.v. Vrijetijdseconomie (€ 1,25 mln), Erfgoed (€ 0,2 mln) en Sport (€ 0,16 mln). V.w.b. Cultuur betreft het verschil vooral de Coronasteun 2021 (€ 1,8 mln) en afbouw Kunstloc in 2022 (€ 0,6 mln). De hogere raming t.a.v. Vrijetijdseconomie in 2022 betreft de resterende aan te kopen certificaten van Gogh vastgoed van € 1,25 mln (van de totaal € 2,5 mln), die naar verwachting in 2022 worden aangekocht. De meerjarenraming voor 2022, maar met name 2023 zal op basis van nadere besluitvorming nog worden opgehoogd met de beschikbare restant bestuursakkoordmiddelen in de centrale stelposten. Zie verder onderstaand.

Centrale Stelposten

Voor het programma Vrije tijd, cultuur, sport en erfgoed zijn in het onderdeel algemeen financieel beleid van de begroting twee stelposten opgenomen. De eerste stelpost betreft de restant Bestuursakkoordmiddelen '20-'23 van totaal € 6,8 mln. Hiervan is circa € 5 mln beschikbaar voor adaptieve inzet 2021/2022 (o.b.v. Kader Vrijetijd, Cultuur en Sport '21/'22) en € 1,8 mln t.b.v. inzet 2023. Van de € 5 mln restant adaptieve inzet is € 2,4 mln voorzien t.b.v. aanvulling impuls gelden (o.b.v. motie 33 impuls gelden bij Kader '21/'22). Daarnaast is er vanuit investeringsagenda (restant Breedbandfonds) vanuit bestuursakkoord '20-'23 nog € 8 mln beschikbaar voor inzet 2023. De totaal € 9,8 mln voor 2023 betreft € 4,8 mln t.b.v. Cultuur, Vrijetijd en Sport en € 5 mln t.b.v. Erfgoed. De 2e stelpost betreft € 6 mln beschikbaar gesteld vanuit addendum bestuursakkoord '20-'23. Over de inzet van de resterende middelen vindt nog nadere besluitvorming plaats.

Stand Reserve

De lasten van het programma Vrije tijd, cultuur, sport en erfgoed worden deels gedekt vanuit:

- de reserve investeringsagenda. Een nadere toelichting op deze middelen is opgenomen in paragraaf 8 Investeringsagenda.
- de reserve instandhouding onroerend erfgoed. Het verloop van de stand van die reserve is onderstaand weergegeven.

<i>Bedragen x € 1.000</i>	Realisatie	Begroting 2021	Begroting 2022	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025
	2020					
<u>Lasten</u>						
Programma lasten	58.055	58.966	56.664	46.965	41.157	38.532
Organisatiekosten	3.915	3.649	4.153	0	0	0
totaal lasten	61.971	62.616	60.817	46.965	41.157	38.532
<u>Baten</u>						
totaal baten	1.074	676	651	651	651	651
saldo baten en lasten	-60.897	-61.940	-60.166	-46.314	-40.506	-37.881

<i>Stand reserve x € 1.000</i>	Saldo per 1-1-	Saldo per 31-	Saldo per 31-	Saldo per 31-	Saldo per 31-	Saldo per 31-
	2021	12-2021	12-2022	12-2023	12-2024	12-2025
Res.instandhouding onroerend erfgoed	3.863	2.240	1.045	325	365	405

Algemeen financieel beleid

Inleiding

Elk programma heeft in de begroting naast de lasten van dat programma, ook baten - zoals specifieke uitkeringen van het Rijk - die direct tot dat programma behoren. Deze baten zijn meestal niet toereikend om de lasten te kunnen dekken. Tegenover de nadelige saldi op de programma's staan de algemene dekkingsmiddelen die binnen het onderdeel algemeen financieel beleid zijn geraamd en bijdragen aan een sluitende begroting.

De in omvang belangrijkste algemene dekkingsmiddelen van de provincie bestaan uit de inkomsten van de provinciale opcenten motorrijtuigenbelasting en de beleggingsopbrengsten uit de immunisatieportefeuille. Daarnaast staan diverse overige algemene inkomsten zoals de dividendopbrengsten.

De begroting kent naast de 10 programma's en de algemene dekkingsmiddelen nog een aantal centrale posten zoals de overhead, de post onvoorzien en een aantal nog niet aan de programma's toegedeelde stelposten.

Algemene dekkingsmiddelen

Wat willen we bereiken?

De geraamde algemene dekkingsmiddelen voor 2022 ad ruim € 608 mln dragen bij aan:

- Het waarborgen van de zelfstandige financiële positie van de provincie;
- Het handhaven van een reëel sluitende begroting op korte en middellange termijn;
- Het verzekeren van een evenwichtige inkomstenontwikkeling.

Verbonden partijen

Voor het realiseren van de doelstellingen uit dit begrotingsprogramma worden onderstaande verbonden partijen ingezet:

- Bank Nederlandse Gemeenten NV (BNG)
- Nederlandsche Waterschapsbank

Nadere informatie over de verbonden partijen staat in de paragraaf Verbonden partijen

In de bijlagenbundel –bijlage 9b van de begroting is aangegeven op welke wijze deze verbonden partijen bijdragen aan de doelstellingen van het algemeen financieel beleid.

Wat mag het kosten?

Opbrengst opcenten motorrijtuigenbelasting

De opbrengst wordt voor 2022 geraamd op € 273,8 mln. op basis van de huidige inzichten van omvang en samenstelling van het wagenpark en het met de begroting vast te stellen opcententarief van 79,6.

Gelijktijdig met de begroting vindt de vaststelling van het opcententarief 2022 plaats door de vaststelling van de heffingsverordening door Provinciale Staten. Het voorgenomen tarief is gebaseerd op het BA 2020-2023, waarbij een jaarlijkse stijging is afgesproken van het tarief van 1,5% ten opzichte van het tarief van 2019. Bijstelling van de begroting op grond van ontwikkelingen van het wagenpark vindt bij bestuursrapportages plaats.

Uitkering provinciefonds: Algemene uitkering

De raming van de algemene uitkering is gebaseerd op de meicirculaire 2021. De raming is bij bestuursrapportage II-2021 bijgesteld en toegelicht. In het begrotingsbedrag 2022 wordt conform financiële beleiduitgangspunten een marge aangehouden voor het geraamde accres vanaf 2022. Deze marge was voor 2020 en 2021 niet nodig, omdat als onderdeel van het compensatiepakket coronacrisis medeoverheden het accres voor die jaren was bevroren.

Uitkering provinciefonds: Decentralisatieuitkeringen

Decentralisatie-uitkeringen maken deel uit van het provinciefonds, maar hebben een eigen verdeling. De begrotingsbedragen 2022 zijn gebaseerd op de meicirculaire 2021.

Dividenden

De geraamde dividendopbrengsten 2022 betreffen hoofdzakelijk het dividend uit de aandelen Enexis NV ad € 15,4 mln.

Financieringsfunctie

De lasten van de financieringsfunctie bestaan naast de kosten voor vermogensbeheer en treasurybeleid en onderzoek, uit de kosten van de agio op obligaties van de immunisatieportefeuille en de investeringsagenda- portefeuille. De baten betreffende de rente-opbrengsten van de obligaties uit beide portefeuilles, de rentevergoeding op verstrekte geldleningen en de rente-opbrengsten uit verplicht schatkistbankieren.

Overige lasten en baten

De lasten en baten betreffen de grondexploitatie van het ontwikkelbedrijf, de verplichte stortingen in voorzieningen

c.q. de vrijval van voorzieningen en de balansafwikkelings-verschillen van voorgaande jaren op subsidies.

<i>Bedragen x € 1.000</i>	Realisatie 2020	Begroting 2021	Begroting 2022	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025
<u>Lasten</u>						
Financieringsfunctie	7.738	724	724	724	727	683
Overige algemene dekkingsmiddelen	2.939	0	0	0	0	0
Ontwikkelbedrijf	2.369	13.887	1.597	294	260	17.603
Slimme Financiering en Participaties	118	251	301	301	101	52
totaal lasten	13.165	14.861	2.622	1.319	1.088	18.337
<u>Baten</u>						
Opbrengst opcenten motorrijtuigenbelasting	266.647	267.411	273.861	277.980	282.200	286.400
Uitkering provinciefonds	259.522	268.996	274.960	276.301	279.914	285.113
Decentralisatie uitkeringen provinciefonds	17.114	7.517	2.820	2.820	2.820	2.326
Dividenden	32.509	23.276	15.481	16.251	17.059	17.908
Financieringsfunctie	47.732	41.675	40.375	38.625	40.019	38.354
Overige algemene dekkingsmiddelen	127.575	3.910	0	0	0	0
Ontwikkelbedrijf	24.763	1.900	916	225	220	222
Slimme Financiering en Participaties	48	0	0	0	0	0
totaal baten	775.909	614.685	608.414	612.202	622.233	630.323

Stelposten

Wat mag het kosten?

Bedragen x € 1.000	Realisatie 2020	Begroting 2021	Begroting 2022	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025
<u>Specificatie stelposten en overhead</u>						
Onvoorziene uitgaven	-	1.308	1.308	1.308	1.308	1.308
Begrotingsruimte / knelpuntenbuffer	-	25.298	1.333	18.179	55.620	59.627
Stelpost i.r.t. reservering begrotingsruimte	-	0	8.503	-	24.177	24.177
Stelpost compensatie loon- en prijsstijging	-	3.363	6.059	14.226	22.175	30.228
Stelpost Landbouw en voedsel	-	0	3.600	3.000	-	-
Stelpost Bestuur en veiligheid	-	1.200	935	715	-	-
Stelpost Vrijetijd, cultuur, sport en erfgoed	-	0	1.653	5.133	-	-
Stelpost Natuur en milieu	-	0	15.000	-	-	-
Stelpost Organisatie	-	1.000	9.603	1.000	-	-
Stelpost Energie, circ eco en gezondheid	-	2.000		-	-	-
Stelpost Vrijetijd en Erfgoed	-	0		6.000	-	-
Stelpost brede welvaart	-	2.000		-	-	-
Stelpost Glastuinbouw Deurne	-	0		-	-	-
Inverdientaakstelling BA 2020-2023	-	0		5.865	5.865	7.415
Stelposten voorgaande jaren	812	0		-	-	-
Overhead	64.718	76.251		73.952	63.932	60.381
Onverdeelde organisatiekosten 2023-2025	-	0	-	59.918	55.505	55.505
totaal lasten	65.530	119.643	156.706	189.297	228.582	238.641
<u>Baten</u>						
Bijdrage in overheadkosten	100	0	0	0	0	0
totaal baten	100	0	0	0	0	0

Onvoorzien

De stelpost onvoorziene uitgaven betreft de jaarlijks in de begroting opgenomen stelpost onvoorzien ad € 1,3 mln.

Begrotingsruimte

De knelpuntenbuffer 2021-2023 moet in totaliteit worden gezien. In totaal betreft dit € 44,8 mln. Hiervan is €15 mln. conform addendum op het bestuursakkoord gelabeld voor onvoorziene ontwikkelingen, nieuwe kansen en knelpunten voor deze bestuursakkoord. Het restant voor de periode aan begrotingsruimte betreft

€ 29,8 mln. en is verder niet gelabeld. Dit restant is ruim € 3 mln. hoger dan in het addendum opgenomen als gevolg van verwerking van bestuursrapportage II-2021. Aansluiting met de bedragen in het addendum wordt hieronder gegeven.

	2021-2023	2024
Stand Addendum	Ca. € 71 mln.	
Reservering onvoorziene ontwikkelingen, kansen en knelpunten	€ 15 mln.	
Reservering afspraken uit addendum	€ 30 mln.	
Vrije begrotingsruimte		€ 54,8 mln.
Resultaat burap II-2021	Ca. € 3 mln.	
Knelpuntenbuffer	Ca. € 29 mln.	
Onvoorzien	€ 15 mln.	
Vrije begrotingsruimte		

Stelpost (reservering) begrotingsruimte: lasten

De begrotingsruimte/reservering i.r.t. begrotingsruimte betreft de afgezonderde middelen voor uitvoering van het voorgaande bestuursakkoord/perspectiefnota voor zover die nog niet hebben geleid tot een concrete uitwerking in de begrotingsprogramma's. Daarnaast bevat het ook de begrotingsruimte die nog beschikbaar voor toekomst gericht financieren 2024-2030.

De middelen zijn als volgt te verdelen:

Begrotingsruimte/reservering i.r.t. begrotingsruimte	2021	2022	2023	2024
Afgezonderde middelen vanuit voorgaande BA en PPN	8,5			4,2
Begrotingsvrije ruimte Bestuursakkoord 2020-2023, toekomst gericht financieren per jaar				20,0

Stelpost compensatie loon- en prijsstijging

In de bestuursperiode 2020-2023 wordt de meerjarenraming geïndexeerd. In de begroting is het indexatiebeleid vastgelegd bij de grondslagen voor de begroting en jaarrekening in het onderdeel financiële begroting. De indexatielasten zijn bij de bestuursrapportage II-2021 geactualiseerd. Hierbij is de begroting 2022 geïndexeerd naar prijspeil 2022 en is de stelpost geactualiseerd voor verwachte indexaties vanaf 2023 ter dekking van de meerjarenraming vanaf 2023. De middelen in 2021 zijn beschikbaar voor de dekking van CAO voor de jaren 2021 en 2022.

Overige stelposten

De begrotingsvrije ruimte is voor de uitwerking van het BA 2020-2023 en het aanvullende addendum toegeedeeld naar begrotingsprogramma's. Deze gereserveerde middelen zijn bestemd om de ambities uit het BA 2020-2023 te realiseren. Op de stelpost naar begrotingsprogramma resteren middelen waarvoor de middelen nog niet nader in de begroting zijn geraamd. Uitwerking met bijbehorende begrotingswijziging zal worden voorgelegd bij een S&V- momenten.

Inverdietaakstelling BA 2020-2023

In het BA 2020-2023 is besloten om profielversterkend te bezuinigen. Dit zal gefaseerd plaatsvinden en zal richting 2025 uitgroeien naar € 30 mln. structureel. De reeds ingevulde bezuinigingen op deze stelpost worden verrekend met de financieringskant van de begroting en zijn geen vrij besteedbare middelen.

Overhead

Om Provinciale Staten op eenvoudige wijze meer inzicht te geven in de totale kosten van overhead voor de gehele organisatie en ook meer zeggenschap over die kosten te geven, is voorgeschreven dat in de begroting op een centrale plek de kosten van overhead worden opgenomen. De overhead wordt niet meer aan de afzonderlijke programma's in de begroting toegerekend. Een verdere toelichting op de overhead is opgenomen in de bijlagenbundel-bijlage 4 van de begroting.

Onverdeelde organisatiekosten 2023-2025

In de begroting zijn alleen voor de jaren 2020 t/m 2022 de organisatiekosten toegeedeeld naar de programma's. Een goede basis voor de toerekening van de meerjarige organisatiekosten aan de verschillende programma's ontbreekt voor de jaren 2023 en verder nog. Die uitwerking volgt op een later moment en op basis daarvan volgt de toedeling van de organisatiekosten naar de begrotingsprogramma's in de begroting van 2023 en volgende jaren.

Paragrafen

Bedrijfsvoering

Inleiding

Om de maatschappelijke opgaven waarvoor we staan zo effectief mogelijk te kunnen realiseren, blijven we investeren in een opgavegestuurde netwerkorganisatie. Gebiedsgericht aan de slag gaan met opgaven is hierbij een belangrijk onderdeel. Met deze manier van werken organiseren we wendbaarheid in de organisatie. Daarmee zijn we in staat om in te spelen op de veranderende omgevingsvragen en tegelijkertijd kwaliteit te blijven bieden bij de uitvoering van onze kerntaken. De ontwikkeling van de Strategische Kennisagenda stelt ons in staat die kennisvragen te formuleren die voor de toekomst relevant zijn en mogelijk nu al om keuzes vragen.

De pijler 'toekomstbestendige organisatie' van de Koers 2030, is de basis om onze organisatie en bedrijfsvoering te blijven ontwikkelen. De toekomstbestendige organisatie bestaat uit 3 onderdelen:

- *Organisatieontwikkeling:* Hierbij zijn in 2022 de doorontwikkeling van opgavegestuurd programmeren en gebiedsgericht werken cruciaal om als organisatie tot voldoende uitvoeringskracht te komen.
- *Toekomstbestendige bedrijfsvoering:* In 2022 krijgt de transformatie van ons ICT landschap verder vorm. Ontwikkelingen rondom digitalisering gaan razendsnel en deze ontwikkeling zal dus ook na 2022 aandacht blijven vragen. Bovendien ervaren we in 2022 hoe we de lessen uit de Corona periode vertalen naar structurele andere manieren van (samen)werken.
- *Aantrekkelijk werkgeverschap:* In 2022 ligt de focus op het aantrekken van de juiste medewerkers en het behouden van talent. In de huidige arbeidsmarkt ligt hier voor ons een grote uitdaging.

Hieronder hebben we nader uitgewerkt wat we in 2022 willen bereiken op deze onderdelen. Daarnaast staan we ook stil bij het belang van doorontwikkeling van systemen en benutten van data voor de ondersteuning van de opgavegestuurde netwerkorganisatie en rechtmatigheid.

Wat willen we bereiken?

Organisatieontwikkeling: Een slimme en slagvaardige provincie, opererend in samenwerking met partners en een organisatie die deze manier van werken optimaal ondersteunt

Van beleidskaders naar uitvoering en gebiedsgericht werken worden twee belangrijke pijlers voor de komende jaren. Bedrijfsvoering is hierbij ondersteunend. Ook in 2022 blijven we ontwikkelen om mee te bewegen met de organisatie en Brabant. De methodiek opgavegestuurd programmeren staat hierbij centraal. Met deze manier van werken worden jaarlijks programmeringen gemaakt, waarbij nog meer dan voorheen wordt gezocht naar onderlinge afhankelijkheden en verbanden, zodat er snel en flexibel geanticipeerd kan worden op ontwikkelingen. In 2022 staat hiervoor onder andere de doorontwikkeling van samenhangend programmeren aan de hand van de 5 maatschappelijke opgaven en het opleiden van opdrachtnemers centraal. Wendbaarheid creëren is een belangrijke succesfactor voor deze methodiek. De rol van opdrachtnemers is daarbij cruciaal, omdat zij dagelijks sturen op de uitvoering van projecten. In 2021 is bovendien het programma innovatieve organisatie gestart. Vanuit dit programma worden pilots gestart waarin een innovatieve werkwijze wordt toegepast. Voorbeeld hiervan is de innovatieve aanpak rond het strategisch personeelsbeleid waarmee inmiddels gestart is. In 2022 worden hier meerdere pilots aan toegevoegd.

Wat willen we bereiken?

Toekomstbestendige bedrijfsvoering: Een organisatie die klaar voor een nieuwe manier van werken, ontmoeten en reizen, passend bij de 'nieuwe werkelijkheid'

Om vanuit bedrijfsvoering een stevig fundament te bieden is een van de belangrijkste ontwikkelingen de manier waarop we na de Corona crisis met elkaar willen werken, elkaar ontmoeten en reizen. Waar we anderhalf jaar geleden nog primair het provinciehuis als werkplek gebruikten, is dit door de Corona maatregelen fundamenteel veranderd. De lessen die we in deze periode geleerd hebben, zijn omgezet naar een basis om structureel anders te werken. Dat past ook bij het realiseren van opgaven in gebieden, waardoor werken op een andere locatie steeds meer passend wordt. Daarnaast streven we naar zo duurzaam mogelijk reizen. Als reizen niet noodzakelijk is, is thuiswerken een goed alternatief. Initiatieven die eerder al gestart waren, krijgen door deze ontwikkeling nog meer nadruk. De ontwikkeling wordt concreet zichtbaar in bijvoorbeeld het herinrichten van de werk- en vergaderruimten in het provinciehuis, zodat ze meer geschikt zijn om elkaar te ontmoeten en samen te werken. Daarnaast wordt extra ingezet op de verduurzaming van het provinciehuis, zoals in het addendum van het bestuursakkoord is opgenomen. Dit sluit aan bij de ambitie om maatschappelijk vastgoed te verduurzamen, hierin geven we het goede voorbeeld. De provinciale huisvesting brengen we minimaal naar label C en we streven waar mogelijk naar label A. Bij bestuursrapportage I 2022 komen we met een plan, waarbij we invulling geven aan de € 2 miljoen uit het addendum van het bestuursakkoord voor de verduurzaming van ons vastgoed. De doorontwikkeling van de wijze waarop informatie en stukken gearriveerd en toegankelijk gemaakt worden, is ook onderdeel van het versterken van het fundament. Want als organisatie streven we naar optimale transparantie en hier blijven we stappen in zetten. Provinciale Staten heeft dit eerder ook aangeduid als een zorgpunt. Daarom wordt in 2021 een overkoepelend project gestart, om verdere stappen te zetten in optimale informatievoorziening, dat in 2022 verder zijn beslag moet krijgen. In dit project werken diverse teams, waaronder de griffie, samen. Een andere belangrijke ontwikkeling rondom informatievoorziening is de Wet Open Overheid (WOO). In 2022 voeren we een impactanalyse uit om in beeld te krijgen wat deze wet voor ons gaat betekenen. Beiden komen in 2022 samen, mocht voor invulling van de consequenties uit het project rondom informatievoorziening en de impactanalyse blijken dat er extra capaciteit en middelen nodig zijn, dan komen we hierop terug in de loop van 2022 en uiterlijk in de begroting 2023.

Daarnaast zetten we ook in 2022 in op het verbeteren van onze bedrijfsvoeringsprocessen, zodat we efficiënter en effectiever kunnen werken. Hierbij is digitalisering een belangrijk onderdeel. Onder andere het proces in-, door- en uitstroom van medewerkers wordt verbeterd.

Het stellen van technische vragen door Provinciale Staten is een belangrijk instrument om de controlerende rol van de Staten in te vullen. Er is afgelopen periode gebleken dat er veel gebruik wordt gemaakt van deze mogelijkheid en daarbij ook vragen worden gesteld die leiden tot veel extra werk voor de organisatie. We monitoren in 2022 de inzet voor de beantwoording van de technische vragen.

Wat willen we bereiken?

Aantrekkelijk werkgeverschap: Een aantrekkelijk en modern werkgever zijn om talent voor Brabant aan te trekken en te kunnen behouden

Het zijn van een aantrekkelijke werkgever is van groot belang om het schaarse talent aan onze organisatie te binden, boeien en behouden. De krapte op de arbeidsmarkt zorgt ervoor dat vacatures vervullen steeds lastiger wordt. Hierdoor kan op onderdelen binnen de organisatie druk ontstaan op het realiseren van ambities. In ons strategisch personeelsbeleid (geactualiseerd in 2021) wordt daarom nadrukkelijk aandacht besteed aan het scouten en behouden van talent, stimulering van de professionele ontwikkeling van medewerkers en de instroom van nieuwe medewerkers.

Vanuit de BrabantAcademie wordt vanaf 2022 een vernieuwd opleidingsaanbod beschikbaar, waarmee we nog meer aansluiten op de competenties en vaardigheden die passen bij werken in een opgavegestuurde netwerkorganisatie. Daarmee is er, naast de mogelijkheid van het inzetten van persoonlijk ontwikkelbudget, voor medewerkers optimaal de mogelijkheid om zichzelf te ontwikkelen.

Omdat instroom en aantrekkelijk werkgeverschap in de huidige arbeidsmarkt een steeds groter vraagstuk is, is hierop een aantal specifieke initiatieven gericht. Het gaat onder meer over het opzetten van een recruitment office, waarmee we steviger gaan inzetten om onze arbeidsvoorwaarden en arbeidsmarktcommunicatie op een gerichte manier in te zetten voor de juiste werving en selectie van nieuwe medewerkers. Ook loopt het project Werken voor Brabant in 2022 door, waarmee we de samenwerking met andere overheden in Brabant opzoeken bij het inzetten van medewerkers. Voor beide projecten is medio 2021 een projectleider gestart en zullen we in 2022 de resultaten zien. Daarnaast werken we in 2022 aan stevigere samenwerking met het onderwijs, inzet op diversiteit van ons personeel en scouten van talent om onze positie op de arbeidsmarkt te verstevigen.

Wat willen we bereiken?

Doorontwikkelen van systemen en benutten van data voor maximale ondersteuning van opgavegestuurd werken

Een belangrijke basis voor het doorontwikkelen van systemen en benutten van data is de transformatie van onze ICT-omgeving, onder andere door migratie van informatiesystemen naar een cloud based omgeving en omschakeling naar een op samenwerken gerichte manier van documentopslag.

De uitvoeringsagenda Digitale Transformatie geeft richting aan het systematisch werken aan datagedreven werken zowel op het niveau van de Provincie Noord-Brabant als geheel als per programma. Daarnaast zijn we gestart met iCatcher projecten als showcases en versnellers, deze zullen we ook in 2022 voortzetten. iCatchers zijn projecten waarbij we data inzetten om betere resultaten te bereiken, deze projecten gebruiken we als vliegwiel voor het benutten van data. Ook blijft het Datalab in ontwikkeling, een centrale hub om het datagedreven werken binnen de organisatie te ondersteunen en aan te jagen.

Los van bovenstaande ambities gaan de ontwikkelingen op gebied van informatisering en automatisering steeds sneller en moeten we stappen blijven zetten op het terrein van digitalisering, datagericht werken, dataficering en samenwerken. Er is noodzaak om systemen en processen continu aan te passen aan wettelijke verplichtingen en beveiligingsrisico's. Dus continu een "veranderende" basis op orde brengen en daarnaast ontwikkelen om onze ambities te realiseren.

In 2022 stellen we een midterm rapportage over de voortgang van de uitvoeringsagenda digitale transformatie op, deze combineren we met de structurele herijking van onze ICT-budgetten, securitybudgetten en CIO Office. Zodat we in beeld hebben wat er nodig is om ook in de toekomst mee te kunnen blijven bewegen met de snelle ontwikkelingen op gebied van data, ICT en digitalisering.

Wat willen we bereiken?

We voldoen aan nieuwe wetgeving en handelen rechtmatig

Als organisatie is een kwalitatief goede uitvoering van onze taken en dienstverlening noodzakelijk. Het voldoen aan geldende wet- en regelgeving geldt daarvoor als uitgangspunt. Voor dataprivacy en informatiebeveiliging is de basis op orde, de implementatie van de wet- en regelgeving is geborgd in onze systemen en processen. Om te blijven voldoen vraagt dit echter continu aandacht, inzet en middelen. Ook in 2022 blijven we ons hier dus op inzetten.

De wetswijziging die betrekking heeft op de rechtmatigheidsverantwoording door GS is met minimaal een jaar uitgesteld door het Rijk. Tot de wetswijziging een feit is, zal de controle op de getrouwheid én rechtmatigheid op gebruikelijke wijze worden uitgevoerd door de accountant. De accountant maakt hierbij gebruik van de interne controles die door de organisatie worden uitgevoerd. Deze interne controles zullen ook als basis dienen voor de rechtmatigheidsverantwoording van GS. Daarnaast zal de organisatie doorgaan met de voorbereidingen op de rechtmatigheidsverantwoording en wordt boekjaar 2021 gebruikt als pilotjaar.

Wat willen we bereiken?

Indicatoren

Wat gaan we daarvoor doen?

Bevlogenheid medewerkers in beeld

Via het medewerkersonderzoek meten we periodiek de bevlogenheid van medewerkers en waar nodig worden acties geformuleerd en uitgevoerd om deze score te verbeteren.

Indicator: Score bevlogenheid medewerkers in het medewerkersonderzoek (streefwaarde: 7,4, voorjaar 2021 7,1).

Goed werkgeverschap in beeld

Via het medewerkersonderzoek meten we periodiek hoe medewerkers werkgeverschap van de provincie beoordelen en waar nodig worden acties geformuleerd en uitgevoerd om deze score te verbeteren.

Indicator: Score werkgeverschap in het medewerkersonderzoek (streefwaarde: 7,2, voorjaar 2021 7,2).

Ziekteverzuim

Indicator: Verzuimdagen als % van het aantal beschikbare dagen per jaar (streefwaarde: <3,51%)

Beweging en verfrissing in de organisatie.

Voldoende verfrissing en vernieuwing van talent in de organisatie: nieuwe instroom stagiaires, Brammers, Britters, trainees en nieuwe instroom medewerkers met een (tijdelijke) arbeidsovereenkomst: aantal medewerkers t.o.v. totaal (referentiejaar 2019)

We streven naar inclusiviteit en geven mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt een kans binnen onze organisatie

	2022	2023	2024	2025
Norm Quotumwet* (aantal fte)	44,4	47,8	49,4	49,4

* De norm Quotumwet wordt jaarlijks geactualiseerd op basis van het door het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid gepubliceerde quotumpercentage.

Realisatie iCatcher trajecten

Indicator: In Q4 2022 geldt voor tenminste 3 iCatcher trajecten dat ze de stap hebben gemaakt van niveau 1 van Gartner (beschrijvende analyse) naar niveau 2 (verklarende analyse). Deze iCatchers zijn projecten waarbij we data inzetten om concrete resultaten te boeken met data gedreven werken op beleidsthema's en we gebruiken ze als showcases en versnellers voor het benutten van data.

Verantwoording gebruik algoritmes

Indicator: In Q4 2021 zijn concrete stappen gezet ten aanzien van de verantwoording van het gebruik van algoritmes. We hebben dan een inventarisatie uitgevoerd naar algoritmes die we zelf als PNB gebruiken en er is een eerste proeve van een algoritmeregister opgeleverd. In Q4 2022 zal dit register voor PNB zijn gevuld.

Datalab als centraal punt voor vertaling van beleidsvragen naar datavragen

Indicator: In Q3 2021 is het beoogde Datalab operationeel. Dit ontwikkelt zich richting Q4 2022 door tot een plaats waar programma's hulp krijgen met de vertaling van beleidsvragen naar datavragen en -producten.

Tijdige afhandeling van facturen

Indicator: 95% van de facturen worden binnen de termijn van 20 dagen betaald.

Tijdige afhandeling van subsidies

Indicator: 95% van de subsidies worden binnen de termijnen afgehandeld.

De organisatie is 'in control'

Indicator: Jaarlijks wordt een goedkeurende verklaring afgegeven door de accountant bij de jaarrekening.

Afhandeling bezwaarschriften en administratieve beroepen

Indicator: 90% binnen de termijn afgehandelde bezwaarschriften en administratieve beroepen

Telefonische bereikbaarheid

Indicator: Het aantal geslaagde telefonische contactpogingen is 85% (januari-mei 2021: 85%) en de gemiddelde wachttijd bedraagt minder dan 30 seconden.

Wat mag het kosten?

Financiële toelichting

Het totale organisatiekostenbudget neemt met ca € 5,4 mln af ten opzichte van begroting 2021. Deze afname volgt bijna volledig uit de afname van het capaciteitsbudget in verband met het aflopen van tijdelijke capaciteit. De beperkte afname van de overige personeelskosten hangt hiermee samen.

Centrale Stelpost

Voor de bedrijfsvoering is in het onderdeel algemeen financieel beleid van de begroting voor de jaren 2022 en 2023 een stelpost opgenomen van respectievelijk € 1 mln en € 1 mln. Het betreft de bij het addendum op het bestuursakkoord beschikbaar gestelde middelen voor de verduurzaming van het provinciehuis. Zodra de uit te werken verduurzamingsplannen door PS zijn geaccordeerd worden de middelen toegevoegd aan de paragraaf bedrijfsvoering.

Toelichting investeringen

De investeringsbudgetten voor Huis voor Brabant staan gepland voor 2021, daarmee neemt de betreffende raming in 2022 af. Het structurele investeringsbudget voor ICT en Automatisering heeft voor 2022 een vergelijkbaar niveau als in 2021.

Bedragen x € 1.000	Realisatie 2020	Begroting 2021	Begroting 2022	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025
Capaciteitsbudget	108.795	113.050	107.688	106.234	94.826	93.929
Budget overige personeelskosten	3.261	5.225	5.088	5.241	4.703	4.655
Budget overige bedrijfskosten	21.119	25.800	25.923	23.243	20.757	18.150
saldo van baten en lasten	133.175	144.075	138.699	134.719	120.285	116.734

Provinciale heffingen

Inleiding

In deze paragraaf worden de belangrijkste restrisico's genoemd. Deze zijn afgedekt in de risicoreserve en reserve ontwikkelbedrijf (inclusief de hieruit getroffen voorzieningen). We benoemen de individuele risico's die ca. 80% van de totale risico-inschatting beslaan.

In de bijlagenbundel-bijlage 16a bij deze begroting is een totaaloverzicht opgenomen.

Beleidskaders

- Grondwaterheffingsverordening
- Verordening Nazorgheffing Noord-Brabant
- Legesverordening Provincie Noord-Brabant

Heffing opcenten motorrijtuigenbelasting

In deze paragraaf worden de belangrijkste restrisico's genoemd. Deze zijn afgedekt in de risicoreserve en reserve ontwikkelbedrijf (inclusief de hieruit getroffen voorzieningen). We benoemen de individuele risico's die ca. 80% van de totale risico-inschatting beslaan.

In de bijlagenbundel-bijlage 16a bij deze begroting is een totaaloverzicht opgenomen.

Provinciale lastendruk m.b.t. opcenten motorrijtuigenbelasting

Het door het Rijk vastgestelde maximale opcententarief is per 1 januari 2021 wettelijk bepaald op 116,8 opcenten Het maximale tarief 2022 is rekening houdend met de indexering bepaald op 118,3.

In de heffingsverordening opcenten MRB is voor 2021 het tarief vastgesteld op 78,4 opcenten (PS 76/20).

Bij de begroting 2022 wordt voorgesteld het tarief vast te stellen op 79,6 opcenten.

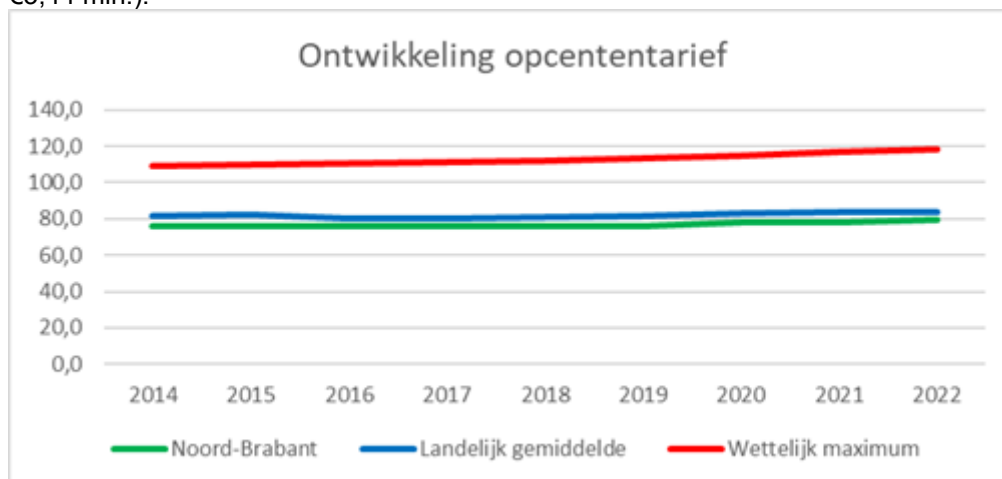
In onderstaande tabel is een vergelijking opgenomen van de vastgestelde en voorgenomen opcententarieven van alle provincies.

		Vastgesteld tarief per 1 jan 2021	Voorgenomen tarief per 1 jan 2022	Stijging t.o.v. 2021	Percentage onbenutte belastingcapaciteit
1	Groningen	93,3	94,5	1,3 %	20,1 %
2	Drenthe	92,0	92,0	0,0 %	22,2 %
3	Gelderland	89,5	90,6	1,2 %	23,4 %
4	Zuid-Holland	90,4	90,4	0,0 %	23,6 %
5	Friesland	87,0	87,0	0,0 %	26,5 %
6	Zeeland	89,1	82,3	-7,6 %	30,4 %
7	Flevoland	81,4	82,2	1,0 %	30,5 %
8	Overijssel	79,9	79,9	0,0 %	32,5 %
9	Noord-Brabant	78,4	79,6	1,5 %	32,7 %
10	Limburg	77,9	79,1	1,5 %	33,1 %
11	Utrecht	74,9	77,5	3,5 %	34,5 %
12	Noord-Holland	67,9	67,9	0,0 %	42,6 %

Gemiddeld tarief	83,5	83,6	0,1 %
Maximaal tarief	116,8	118,3	1,3 %

In de rangorde van opcentenheffing van hoog naar laag komt de provincie Noord-Brabant uit op een negende plaats. In 2020 blijft de lastendruk m.b.t. de opcenten op de motorrijtuigenbelasting in relatieve zin onder het landelijk gemiddelde. Naar verwachting geldt dit ook voor 2022.

De onbenutte belastingcapaciteit voor Noord-Brabant bedraagt in 2022, uitgaande van het wettelijk maximum voor het jaar 2022, 38,7 punten (118,3 -/- 79,9). Eén punt verhoging komt in 2022 overeen met € 3,44 mln extra opbrengsten. De onbenutte belastingcapaciteit komt daarmee uit op ca. € 133,1 mln. (38,7 x €3,44 mln.).

Er is een relatie tussen de opcentenheffing (omvang wagenpark in aantallen en gewicht) en de algemene uitkering uit het Provinciefonds. In het verdeelmodel van het fonds telt de belastingcapaciteit (tegen een algemeen rekkentarief) mee als een (negatieve) inkomstenmaatstaf. Anders gezegd: een relatief grotere belastingcapaciteit (zoals in Noord-Brabant) leidt tot een naar verhouding lagere provinciefondsuitkering.

Grondwaterheffing

De grondwaterheffing wordt geheven over de hoeveelheid onttrokken grondwater. De bestedingsmogelijkheden van de heffing zijn limitatief in de Grondwaterwet opgenomen, namelijk kosten van onderzoek, metingen en schadevergoedingen in verband met de onttrekking van grondwater. De financiële verantwoording verloopt via de voorziening grondwaterheffing. Voor 2022 zijn de inkomsten grondwaterheffing geraamd op í 3,8 mln. De heffing vindt plaats op grond van de Grondwaterheffingsverordening die voor het laatst is gewijzigd op 9 december 2011 (PS 44/1 1). De baten uit de grondwaterheffing zijn in de begroting 2022 opgenomen bij programma Water en bodem.

Nazorgheffing

Op grond van de Wet milieubeheer is de provincie verantwoordelijk voor de nazorg van alle stortplaatsen waar na de peildatum 1 september 1996 nog afval is/wordt gestort. Om het eeuwigdurend milieu hygiënisch beheer door de Provincie van deze stortplaatsen te verzekeren is, conform de wettelijke regeling, een Nazorgfonds (een aparte rechtspersoon) ingesteld.

De exploitant van een stortplaats die onder deze wettelijke regeling valt, moet een nazorgplan opstellen en dat voorleggen aan de provincie. Op basis van het nazorgplan wordt een doelvermogen bepaald. Om het

doelvermogen op te bouwen wordt aan de stortplaatsbeheerder een heffing opgelegd die in het fonds wordt gestort. Hiermee is in april 2000 een start gemaakt.

De heffing vindt plaats op grond van de vastgestelde verordening Nazorgheffing Noord-Brabant die door Provinciale Staten voor het laatst is gewijzigd op 25 februari 2011 (Statenvoorstel 86/11).

Op grond van de Wet milieubeheer is de opbrengst van de nazorgheffing uitsluitend bestemd voor de uitvoering van de nazorg van gesloten stortplaatsen.

De provincie fungeert als ontvanger voor het Nazorgfonds. De gelden worden belegd in externe fondsen, conform het door het Algemeen bestuur van het Nazorgfonds vastgestelde beleggingsstatuut. De beleggingsresultaten worden tot aan het moment van feitelijke sluiting van de stortplaats verrekend met de door de exploitanten te betalen heffingen. Het Nazorgfonds heeft een eigen begroting en jaarrekening die door het Algemeen bestuur van het fonds worden vastgesteld.

Op dit moment zijn er in Brabant negen stortplaatsen, waarvan één baggerspeciedepot, waarop de wettelijke regeling van toepassing is:

1. De Kragge, Bergen op Zoom
2. Gulbergen, Nuenen
3. Spinder, Tilburg
4. Meerendonk, 's-Hertogenbosch
5. Zevenbergen
6. Haps
7. Vlagheide, Schijndel
8. Nyrstar, Budel
9. Baggerdepot Dintelsas

In 2014 is een definitieve afrekening gemaakt voor de stortplaatsen Nyrstar en Dintelsas. Deze zijn toen gesloten. De provincie voert daar de nazorg uit en draagt ook het financieel risico. Voor wat betreft de overige, nog niet gesloten, stortplaatsen zijn de nazorgheffingen gestort in het Nazorgfonds en is er voldoende zekerstelling aanwezig. Bij sluiting zal op basis van een definitief nazorgplan een definitieve afrekening worden opgemaakt.

Provinciale Staten zijn op 11 juni 2019 geïnformeerd over de uitvoering van de Asset Liability Management (ALM) studie Nazorgfonds voor de stortplaatsen in de Provincie Noord-Brabant. Omdat er mogelijk kansrijke opties zijn die de kosten van de nazorg in de toekomst zouden kunnen beperken, hebben de provincie en de vergunninghouders een overeenkomst gesloten om hier de komende vier jaren, in aanloop naar de nieuwe ALM studie, diepgaand onderzoek naar te doen. Onderdeel van deze overeenkomst is dat, zo lang het onderzoek loopt, de vergunninghouders de stortplaatsen nog niet voor de eeuwigdurende nazorg overdragen aan de provincie en dus zelf risicodragend blijven. Tegelijkertijd handhaaft de provincie, zolang de vergunninghouders deel blijven nemen aan het onderzoek, de rekenrente op het bestaande niveau. Dit uitstel geeft exploitanten de tijd om samen met de provincie te kijken naar ontwikkelingen die mogelijk kunnen bijdragen aan een verlaging van het benodigde doelvermogen. Ook kan onderzocht worden of op de stortplaatsen nieuwe inkomsten te genereren zijn, bijvoorbeeld door het vestigen van een zonnepark. Na het sluiten van de hierboven bedoelde overeenkomst hebben wij meermalen overleg gevoerd met de vergunninghouders. Hieruit is gebleken dat het onderbouwen van aanwezige haalbare alternatieven voor lagere doelvermogens meer tijd vraagt dan in de overeenkomst van juni 2019 is afgesproken. Provinciale Staten zijn hierover laatstelijk geïnformeerd op 31 mei 2021.

Diverse leges

Omgevingswet

Op basis van de huidige besluitvorming gaat de Omgevingswet van start per 1 juli 2022. Vanaf dat moment is ook een nieuwe legesverordening aan de orde. Veel zal hetzelfde zijn, maar er zijn ook verschillen. De

grootste wijziging is de invoering van legesheffing op milieubelastende activiteiten (milieuleges). Bij de Wabo komen er enkele categorieën van de vergunningen bij.

Waar de Omgevingswet op de onderstaande wetten een effect heeft op de legestarieven, wordt dit per onderstaande wet aangegeven onder de subkop 'Omgevingwet'.

Leges Waterwet

Onderdeel	Aantal begroot 2022	Tarief 2021	Tarief 2022	Mutatie	Mutatie %	Opbrengst begroot 2022
Open bodemenergiesystemen						
4.1a t/m 200.000 m3	8	€3.519	€ 3.618	€ 162	5%	€ 29.448
4.1a1 200.001 t/m 500.000 m3	10	€ 5.963	€ 6.239	€ 276	5%	€ 62.387
4.1a2 meer dan 500.000 m3	7	€ 11.427	€ 11.956	€ 529	5%	€ 83.690
	25					
Drinkwater & industriële toepassingen						
4.1b t/m 500.000 m3	0	€ 4.106	€ 4.213	€ 107	3%	-
4.1b1 500.001 t/m 1.000.000 m3	1	€ 8.211	€ 8.425	€ 214	3%	€ 8.425
4.1b2 meer dan 1.000.000 m3	0	€ 27.370	€ 28.084	€ 714	3%	-
	1					
Totaal leges waterwet	26					€ 183.950

De vergunningen waterwet bleken niet kostendekkend bij het basistarief. Daarentegen zijn grote vergunningen in de praktijk goedkoper dan voorheen berekend. In 2022 is dit geactualiseerd om het kostendekkend te maken.

De categorie vergunningaanvragers bij het basistarief bestaat uit gemeenten, energiemaatschappijen en kleine ondernemingen.

Toelichting kostendekkend legestartief

	Begroting 2022
Netto kosten taakveld	€ 183.950
Opbrengst heffingen	€ 183.950
Dekking (opbrengst/kosten)	100%

Omgevingswet

Het in werking treden van de Omgevingswet heeft geen effect op de bovengenoemde tarieven.

Leges Ontgrondingenwet

Onderdeel	Aantal begroot 2022	Tarief 2021	Tarief 2022	Mutatie	Mutatie %	Opbrengst begroot 2022
5.5.1a t/m 15.000 m3	5	€ 3.910	€ 4.012	€ 102	3%	€ 20.060
5.5.1b 15.001 m3 t/m 25.000 m3	4	€ 6.158	€ 6.319	€ 161	3%	€ 25.276
5.5.1c 25.001 m3 t/m 50.000 m3	3	€ 12.317	€ 12.638	€ 321	3%	€ 37.913
5.5.1d 50.001 m3 t/m 100.000 m3	3	€ 24.633	€ 25.276	€ 643	3%	€ 75.827
5.5.1e 100.001 m3 t/m 500.000 m3	1	€ 36.950	€ 38.014	€ 1.064	3%	€ 38.014
5.5.1f meer dan 500.000 m3	1	€ 59.628	€ 61.183	€ 1.556	3%	€ 61.183
5.5.2 Wijzigen of verlengen vergunning	3	€ 3.910	€ 4.012	€ 102	3%	€ 12.036
5.5.3 Wijzigen vergunning met extra hoeveelheid specie	0	-	-	-	-	-
5.5.4 Intrekken vergunning	0	€ 3.812	€ 3.912	€ 99	3%	-
5.5.5 Machtiging ingevolge artikel 12	1	€ 3.812	€ 3.912	€ 99	3%	€ 3.912
5.5.6 Cultuurtechnische verbetering zonder speciaalvoer	1	€ 3.812	€ 3.912	€ 99	3%	€ 3.912
5.5.7 Natuurprojecten zonder speciaalvoer	0	€ 3.812	€ 3.912	€ 99	3%	-
Totaal leges ontgrondingenwet	22					€ 278.132

De legestarieven zijn enigszins hoger omdat de kosten van de Milieu Effecten Rapportage (MER) erin zitten verdisconteerd. Die kosten zijn wat hoger dan eerder voorzien.

Toelichting kostendekkend legestartief

Begroting 2022	
Netto kosten taakveld	€ 278.132
Opbrengst heffingen	€ 278.132
Dekking (opbrengst/kosten)	100%

Omgevingswet

Het in werking treden van de Omgevingswet heeft geen effect op de bovengenoemde tarieven.

Leges Wet algemene bepalingen omgevingsrecht (Wabo)

Onderdeel	Aantal begroot 2022	Tarief 2021	Tarief 2022	Mutatie	Mutatie %	Opbrengst (gem.) begroot 2022
5.1.1 1a Bouwkosten lager dan € 20.000	30	€ 2.053	€ 2.111	€ 58	3%	€ 63.321
5.1.1 1b Bouwkosten tussen €20.000 en € 50.000	21	€ 2.612	€ 2.686	€ 74	3%	€ 59.436

5.1.1 1c Bouwkosten tussen €50.000 en € 100.000	18	€ 3.172	€ 3.262	€ 90	3%	€ 68.214
5.1.1 1d Bouwkosten tussen €100.000 en € 400.000	20	€ 5.225	€ 5.373	€ 148	3%	€ 131.919
5.1.1 1e Bouwkosten tussen €400.000 en € 1.000.000	11	€ 9.983	€ 10.266	€ 283	3%	€ 141.418
5.1.1 1f Bouwkosten tussen € 1 mln. en € 5 mln.	12	€ 20.059	€ 20.627	€ 568	3%	€ 300.776
5.1.1 1g Bouwkosten tussen € 5 mln. en € 25 mln.	5	€ 37.319	€ 38.377	€ 1.058	3%	€ 225.462
5.1.1 1h Bouwkosten meer dan € 25 mln.	0	€ 63.442	€ 65.240	€ 1.798	3%	-
5.1.1.2 Beoordelen bodemrapport	7	€ 187	€ 192	€ 5	3%	€ 1.343
5.1.1.3 Beoordelen advies agrarische adviescommissie	0	€ 595	€ 595	-	0%	-
5.1.1.4 Toetsing ontheffing i.h.k.v. exploitatieplan	1	€ 373	€ 384	€ 11	3%	€ 384
5.1.2 a t/m g Binnenplanse ontheffing (bestemmingsplannen)	18	€ 560	€ 576	€ 16	3%	€ 10.362
5.1.3 a/c Slopen / wijzigen beschermd monument	0	€ 3.000	€ 3.000	-	0%	-
5.1.3 b/d Slopen beschermd stads & dorpsgezicht	0	€ 1.493	€ 1.535	€ 42	3%	-
5.1.4 Slopen	0	€ 1.439	€ 1.535	€ 42	3%	-
5.1.5 Kappen	2	€ 466	€ 480	€ 13	3%	€ 959
5.1.6 a/b Handelsreclame	0	€ 560	€ 576	€ 16	3%	-
5.1.9 - 10 Andere / overige activiteiten	7	€ 653	€ 672	€ 19	3%	€ 4.701
<i>Subtotaal leges Wabo</i>	<i>152</i>					<i>€ 1.008.296</i>
5.1.7a Nieuwe vergunningen Omgevingsvergunning aanhaken Wnb, N2000 (PNB bevoegd gezag)	5	€ 4.621	€ 4.802	€ 182	4%	€ 24.012
5.1.7b Wijzigingsvergunning Omgevingsvergunning aanhaken Wnb, N2000 (PNB bevoegd gezag)	4	€ 3.817	€ 3.954	€ 137	4%	€ 15.816
5.1.8 Omgevingsvergunning aanhaken Wnb, FF-activiteiten (PNB bevoegd gezag)	10	€ 4.599	€ 4.780	€ 181	4%	€ 47.803
<i>Subtotaal interne adviezen Vvgb</i>	<i>19</i>					<i>€ 87.631</i>

Totaal Wabo	171					€ 1.095.926
-------------	-----	--	--	--	--	-------------

De legestarieven zijn geactualiseerd op basis van de bijbehorende indexatie.

Toelichting kostendekkend legestarief

	Begroting 2022
Netto kosten taakveld	€ 1.095.926
Opbrengst heffingen	€ 1.095.926
Dekking (opbrengst/kosten)	100%

Omgevingswet

De Omgevingswet heeft geen effect op de bovenstaande tarieven. Wel komen er enkele categorieën bij vanaf het in werking treden van de Omgevingswet:

Onderdeel	Tarief 2022
Verzoek beoordeling omgevingsplanactiviteit mbt 1 bouwactiviteit	€ 660
Gelijkwaardige maatregel bouwactiviteiten	€ 1.760
Verlengen tijdelijke vergunning bouwactiviteit	€ 880

Leges Natuurbeschermingswet 2017

Onderdeel	Aantal begroot 2022	Tarief 2021	Tarief 2022	Mutatie	Mutatie %	Opbrengst begroot 2022
6.1.1 a Vergunning verlening gebiedsbescherming nieuwe vergunning	198	€ 4.621	€ 4.802	€ 182	4%	€ 950.875
6.1.1 b Vergunning verlening gebiedsbescherming wijzigingsvergunning	164	€ 3.817	€ 3.954	€ 137	4%	€ 648.440
6.1.1 c Vergunning verlening gebiedsbescherming volledige intrekking	45	€ 2.511	€ 2.626	€ 115	5%	€ 118.170
6.1.3a Ontheffing verlening soortenbescherming t.b.v. onderzoek en onderwijs, opvang beschermde dieren art 3.3/3.4/3.8/3.9/3.10	8	€ 140	€ 146	€ 6	4%	€ 1.165
6.1.3b Ontheffing verlening soortenbescherming t.b.v. infrastructurele werken, windmolens, ruimtelijke ontwikkeling meer dan 50 woningen art 3.3/3.4/3.8/3.9/3.10	120	€ 6.286	€ 6.534	€ 247	4%	€ 784.045
6.1.3c Ontheffing verlening soortenbescherming overige aanvragen art 3.3/3.4/3.8/3.9/3.10	80	€ 4.599	€ 4.780	€ 181	4%	€ 382.426
6.1.3d Ontheffing verlening soortenbescherming betrekking hebbend op belang één particuliere aanvrager art 3.3/3.4/3.8/3.9/3.10	3	€ 2.036	€ 2.116	€ 80	4%	€ 6.347
6.1.2 Ontheffing verlening schadebestrijding, overlastbestrijding en populatiebeheer art 3.3/3.4/3.8/3.9/3.10	18	€ 2.878	€ 2.991	€ 113	4%	€ 53.836
6.1.4a Ontheffing verlening compensatie herplantplicht art 4.5:	20	€ 1.364	€ 1.418	€ 54	4%	€ 28.356
6.1.4b Ontheffing verlening herplantplicht art 4.5:	20	€ 1.466	€ 1.524	€ 58	4%	€ 30.477
6.1.4c Ontheffing herplanttermijn art 4.5:	8	€ 826	€ 1.038	€ 212	26%	€ 8.301
6.1.4d Ontheffing vellingstermijn art 8.7 Verordening natuurbescherming	8	€ 520	€ 719	€ 200	38%	€ 5.755
<i>Subotaal leges WNB</i>	692					€ 2.484.480

Onderdeel	Aantal begroot 2022	Tarief 2021	Tarief 2022	Mutatie	Mutatie %	Opbrengst begroot 2022
6.1.1 Vergunningverlening gebiedsbescherming/Natura 2000 art 2.7						
6.1.1 a Vergunningverlening gebiedsbescherming nieuwe vergunning	45	€ 4.621	€ 4.802	€ 182	4%	€ 216.108
6.1.1 b Vergunningverlening gebiedsbescherming wijzigingsvergunning	35	€ 3.817	€ 3.954	€ 137	4%	€ 138.387
6.1.1 c Vergunningverlening gebiedsbescherming volledige intrekking	0	€ 2.511	€ 2.626	€ 115	4%	-
6.1.3b Ontheffingverlening soortenbescherming t.b.v. infrastructurele werken, windmolens, ruimtelijke ontwikkeling meer dan 50 woningen art 3.3/3.4/3.8/3.9/3.10	3	€ 6.286	€ 6.534	€ 247	4%	€ 19.601
6.1.3c Ontheffingverlening soortenbescherming overige aanvragen art 3.3/3.4/3.8/3.9/3.10	10	€ 4.599	€ 4.780	€ 181	4%	€ 47.803
6.1.3d Ontheffingverlening soortenbescherming betrekking hebbend op belang één particuliere aanvrager art 3.3/3.4/3.8/3.9/3.10	2	€ 2.036	€ 2.116	€ 80	4%	€ 4.231
Subtotaal Vvgb's WNB	95					€ 426.130
Totaal Wet Natuurbescherming Leges & Vvgb	787					€ 3.444.321

Met de gerechtelijke uitspraak Logtsebaan/Via15 zijn er veranderingen opgetreden in de vergunningplicht bij gebiedsbescherming (artikelen 6.1.1). Dit heeft effect op de vergunningplicht zelf, de categorisering en de bijbehorende kosten. Via een Statenmededeling is PS hierover geïnformeerd.

Er zijn onzekerheden of de geprognosticeerde legesopbrengsten worden gehaald; in het verleden bleek dit niet het geval door bijvoorbeeld gerechtelijke uitspraken, provinciaal beleid of toegekende bezwaren. Er is een onzekerheidsmarge van 35% in opbrengsten afgeraamd.

De overige artikelen zijn in de tarifiering beperkt aangepast naar aanleiding van de jaarlijkse actualisering van taken en tarieven. Voor het eerst is dit jaar een restartikel opgenomen voor aanvragen die niet uitdrukkelijk zijn vernoemd tegen een tarief van € 340.

Toelichting kostendekkend legestartief

	Begroting 2022
Netto kosten taakveld	€ 3.444.321
Opbrengst heffingen	€ 3.444.321
Dekking (opbrengst/kosten)	100%

Omgevingswet

Het in werking treden van de Omgevingswet heeft geen effect op de bovengenoemde tarieven.

Leges milieubelastende activiteiten

Met de komst van de Omgevingswet stelt het Rijk de bevoegde gezagen in staat om leges te heffen op Milieuvergunningen. Dit is aan de orde als initiatiefnemers milieubelastende activiteiten gaan ondernemen. initiatiefnemers zijn hoofdzakelijk grote industriële bedrijven, grootschalige mestverwerkers, - energie

opwekkers, verbranders van afvalstoffen, etcetera. Met het heffen van milieuleges wordt aangehaakt op een landelijke lijn om hiertoe over te gaan.

De VNG-modelverordening heeft hiervoor als basis gediend. Meer informatie vindt U in de Statenmededeling 'Omgevingswet; heffen milieuleges'.

De tarieven:

Milieubelastende activiteiten

Onderdeel	Tarief 2022	
Complexe milieubelastende activiteiten		
2.3.1a Bedrijfstakoverstijgend 1 mba	€	3.300
2.3.1b Bedrijfstakoverstijgend 2-5 mba's	€	2.750
2.3.1c Bedrijfstakoverstijgend > 5 mba's	€	2.200
2.3.2a Seveso hoge drempel	€	27.500
2.3.2b Seveso lage drempel	€	22.000
2.3.2c Seveso vermeerderd met IPPC-installatie	€	5.500
2.3.3a Grootschalige energie opwekking <300MW	€	16.500
2.3.3b Grootschalige energie opwkkoing >300MW	€	38.500
2.3.4a Raffinaderij capaciteit < 2 mln ton/jr	€	27.500
2.3.4b Raffinaderij capaciteit > 2 mln ton/jr	€	33.000
2.3.5 Cokes	€	27.500
2.3.6a Vergassen/vloeibaar maken steenkool	€	33.000
2.3.6b Vergassen/vloeibaar maken niet-steenkool	€	27.500
2.3.6c Briketteren/walsen steenkool/bruinkool	€	22.000
2.3.6d Maken steenkoolprodcuten / rookvrije brandstoftoffen steenkool	€	22.000
2.3.7a Basismetaal; roosteren/sinteren ertsen cat 2.1	€	38.500
2.3.7b Basismetaal; maken ijzer/staal cat 2.2	€	38.500
2.3.7c Basismetaal; exploitatie IPPC anders dan ijzer/staal	€	27.500
2.3.7d Basismetaal; verwerken ferrometalen cat 2.3	€	27.500
2.3.7e Basismetaal; verwerken ferrometalen cat. 2.4	€	27.500
2.3.7f Basismetaal; exploiteren anders dan ferrometalen	€	22.000
2.3.7g Basismetalen; winnen non-ferrometalen cat. 2.5	€	27.500
2.3.8a Complexe minerale industrie cement, kalk cat. 3.1	€	33.000
2.3.8b Complexe minerale industrie anders dan cat 3.1	€	27.500
2.3.8c Complexe minerale indsustrie asbest, cat 3.2	€	33.000
2.3.8d Complexe minerale indsustrie glas, cat 3.3, IPPC	€	33.000
2.3.8e Complexe minerale indsustrie glas, andere mba	€	27.500
2.3.8f Complexe minerale indsustrie smelten, cat 3.4, IPPC	€	33.000
2.3.8g Complexe minerale industrie smelten, andere mba	€	27.500
2.3.8h Complexe mindereale industrie; koostof/elektrografiet cat. 6.8	€	33.000
2.3.9a Basischemie cat. 4.1	€	33.000
2.3.9b Basischemie cat. 4.2	€	33.000
2.3.9c Basischemie cat. 4.3	€	33.000
2.3.9d Basischemie cat. 4.4	€	33.000
2.3.9e Basischemie cat. 4.5	€	33.000

2.3.9f Basischemie cat. 4.6	€	33.000
2.3.10a Complexe papier/hout/textielindustrie cat 6.1	€	27.500
2.3.10b Complexe papier/hout/textielindustrie cat 6.2	€	33.000
2.3.11a Afvalbeheer cat 5.1	€	33.000
2.3.11b Afvalbeheer cat 5.3	€	27.500
2.3.11c1 Afvalbeheer cat 5.5	€	27.500
2.3.11c2 Afvalbeheer paragraaf 3.5.6	€	16.500
2.3.11d Afvalbeheer ondergronds afval cat. 5.6	€	27.500
2.3.12 Kadavers/dierlijk afval art 6.5	€	27.500
2.3.13a Stortplaats art 5.4 IPPC	€	22.000
2.3.13b Stortplaats andere milieubelastende installatie/stortplaats	€	16.500
2.3.13c Stortplaats andere milieubelastende installatie/winningsafvalvoorz.	€	16.500
2.3.14 Verbranden afvalstoffen IPPC	€	38.500
2.3.15 Grootschalige mestverwerking	€	22.000
Nutssector en industrie		
2.3.16a Omg.verg. mba 1 stuks	€	3.300
2.3.16b Omg.verg. mba 2-5 stuks	€	2.750
2.3.16c Omg.verg. mba > 5 stuks	€	2.200
Afvalbeheer		
2.3.17a Omg.verg. mba 1 stuks	€	3.300
2.3.17b Omg.verg. mba 2-5 stuks	€	2.750
2.3.17c Omg.verg. mba > 5 stuks	€	2.200
Agrarische sector		
2.3.18a Omg.verg. mba 1 stuks	€	3.300
2.3.18b Omg.verg. mba 2-5 stuks	€	2.750
2.3.18c Omg.verg. mba > 5 stuks	€	2.200
Dienstverlening, onderwijs en zorg		
2.3.19 Omg.verg. mba	€	3.300
Transport & logistiek		
2.3.20a Omg.verg. mba 1 stuks	€	3.300
2.3.20b Omg.verg. mba 2-5 stuks	€	2.750
2.3.20c Omg.verg. mba > 5 stuks	€	2.200
Omgevingsplanactiviteit; milieubelastende activiteiten		
2.3.21 Omg.verg. mba	€	2.200
Maatwerkvoorschriften mba		
2.3.22.1a Maatwerk/vergunningvoorschrift 1 stuks	€	2.200
2.3.22.1b Maatwerk/vergunningvoorschrift per extra	€	1.100
2.3.23 Wijzigen maatwerkvoorschriften	€	2.200
Gelijkwaardige maatregel bij milieubelastende activiteiten		
2.3.24.1 Toestemming maatregel art. 4.7 OW	€	2.200
Meerdere complexe milieubelastende activiteiten		
2.3.25 Meerdere mba's	Opslagmethodiek	

Uitgebreide voorbereidingsprocedure

2.3.26 Mba afd. 3.2 en 3.4-3.8 BAL € 2.750

Wijzigingen omgevingsvergunningen

2.3.27-28 div. soorten mba's Opslagmethodiek

2.3.30 Wijziging voorschriften omgevingsvergunning € 2.200

Uitgangspunt voor de leges zijn kostendekkende tarieven. De tarieven zijn gebaseerd op een conservatieve inschatting van het aantal uren vermenigvuldigd met het gemiddelde functionele uurtarief. Over de feitelijke uren moeten ervaringsgegevens verzameld worden. De tarieven zullen, net zoals bij de andere tarieven gebeurt, jaarlijks worden geactualiseerd en herijkt wanneer nodig.

De aanname is dat de kosten en opbrengsten nog niet op 2022 drukken maar dat deze vanaf 2023 plaatsvinden. Dit hangt samen met de overgang van het nieuwe regime en de doorlooptijden voordat de beschikking en facturen worden verstuurd.

Leges Vergunningen/ontheffingen wegenverordening

De tarieven van de leges, die in rekening worden gebracht voor het behandelen van aanvragen van vergunningen en ontheffingen zijn op grond van de Interim omgevingsverordening Noord-Brabant en de Wegenverkeerswet. Verwacht wordt dat de Omgevingswet per 1 juli 2022 zal ingaan. De tarieven blijven ongewijzigd.

De verwachte aantallen aanvragen voor het komende jaar zijn grotendeels gebaseerd op de aantallen van voorgaande jaren. In 2022 verwachten we dat met name de aanvragen voor evenementen en wedstrijden (het gebruik van wegen) weer zal aantrekken na de Coronacrisis. Wat de (blijvende) gevolgen van die crisis zijn en welke richtlijnen voor de Nederlandse samenleving er zullen zijn, is niet met zekerheid te voorspellen. Een gericht aantal voor 2022 is daarom moeilijk te geven. De gehanteerde tarieven zijn gebaseerd op de inzet die het ambtelijk personeel gemiddeld moet besteden om een aanvraag te behandelen en zijn maximaal kostendekkend.

De exceptionele transporten worden beoordeeld door de Dienst Wegverkeer (RDW). Sinds 2017 werken Provincie en de RDW samen. De leges die door de RDW wordt geïnd bij de ontheffinghouders worden jaarlijks voor een deel afgedragen. Het tarief voor behandeling van ontheffing aanvragen voor exceptionele transporten wordt jaarlijks vastgesteld door de RDW. De afdracht vindt een jaar na realisatie plaats. Uitgangspunt voor de leges zijn kostendekkende tarieven. De totaal geraamde opbrengst aan leges Verkeer & Vervoer is € 186.655,-.

Onderdeel	Aantal begroot 2022	Tarief 2021	Tarief 2022	Mutatie	Mutatie %	Opbrengst begroot 2022
Ontheffing wedstrijd voertuigen meer gemeenten art. 148/10 WVV 1994	22	€ 240	€ 240	-	-	€ 5.280
Verklaring geen bezwaar wedstrijd in één gemeente art. 148/10 WVV 1994	8	€ 240	€ 240	-	-	€ 1.920
Ontheffing voertuig of -combinatie art. 9.1 RV, m.u.v. H5, afd. 7, 8, 10 en 11 RV (exceptionele transporten)	2.800	€ 16	€ 16	-	-	€ 44.800
Ontheffing voertuig of -combinatie art. 9.1, H5, afd. 7, 8, 10 en 11	0	€ 240	€ 240	-	-	€ 0
Ontheffing art. 87 RVV 1990	20	€ 300	€ 300	-	-	€ 6.000

Vergunning art. 4, eerste lid, Verordening wegen						
- werk andere wegbeheerders	20	€ 350	€ 350	-	-	€ 7.000
- verkeersmaatregelen op de weg voor werken of activiteiten buiten de weg	100	€ 110	€ 110	-	-	€ 11.000
- kabels of leidingen	225	€ 475	€ 475	-	-	€ 106.875
- borden (bewegwijzering, stroken-borden, reclame, objecten, terreinen)	5	€ 240	€ 240	-	-	€ 1.200
- kunstobject binnen de bebouwde kom	0	€ 350	€ 350	-	-	€ 0
Vergunning art. 5, eerste en tweede lid, Verordening wegen:						
- evenement (niet optocht)	18	€ 110	€ 110	-	-	€ 1.980
- evenement	12	€ 50	€ 50	-	-	€ 600
- voorwerpen i.v.m. particuliere bouw- of onderhoudswerken buiten de weg	0	€ 50	€ 50	-	-	€ 0
- overige activiteiten (wedstrijden zonder voertuigen, voorwerpen, stoffen)	0	€ 240	€ 240	-	-	€ 0
Aanvraag niet nadrukkelijk benoemd	0	€ 34	€ 34	-	-	€ 0
Totaal	3.230					€ 186.655

Weerstandvermogen en risicobeheersing

Inleiding

Brabant is een ondernemende provincie. Om kansen te benutten is een bepaalde mate van risicobereidheid nodig. Overheden dienen echter ook op een verantwoorde manier met publieke middelen om te gaan. De juiste afweging tussen maatschappelijk rendement en risico en de daarbij behorende beheersmaatregelen moet worden gemaakt. Risicomanagement is daarbij een belangrijk instrument.

Wat willen we bereiken?

Risicomanagement helpt bestuur, management en medewerkers bij het realiseren van provinciale doelen, door kansen (of mogelijkheden) te benutten en risico's te beheersen. Risicomanagement biedt geen 100% garantie dat gebeurtenissen met een negatief gevolg niet meer zullen optreden, of dat alle kansen worden benut. Het geeft wel de zekerheid dat de provincie vooraf de benutting van kansen en de beheersing van risico's zorgvuldig heeft afgewogen.

Wat gaan we daarvoor doen?

Risicomanagement is een doorlopend proces. In de paragraaf weerstandvermogen wordt bij de jaarstukken en de begroting gerapporteerd over de belangrijkste uitkomsten van het risicomanagementproces en ontwikkelingen. We brengen in beeld wat de belangrijkste restrisico's zijn, wat het beschikbare weerstandscapaciteit is en welke conclusie we kunnen trekken op basis van de ratio

weerstandsvermogen. We richten ons in deze paragraaf hoofdzakelijk op de uitgavenkant van de begroting. Ontwikkelingen m.b.t. de inkomsten van het Rijk en het verloop van de belastinginkomsten komen aan bod in de Sturing en verantwoordingsdocumenten. De expliciete risico's verbonden aan de inkomstenkant voor het lopende jaar, zullen betrokken worden in het proces van risicomanagement door GS en daar waar nodig een vertaling krijgen in de paragraaf weerstandsvermogen.

Beleidskaders

Deze paragraaf heeft zijn basis in artikel 11 van het BBV (Besluit Begroting en Verantwoording Provincies en Gemeenten) en de daarop van toepassing zijnde toelichting.

Conform dit artikel bevat deze paragraaf ten minste:

- het beleid betreffende weerstandscapaciteit en risico's;
- een inventarisatie van de risico's;
- een inventarisatie van de weerstandscapaciteit;
- financiële kengetallen;
- een beoordeling van de onderlinge verhouding tussen deze kengetallen in relatie tot de financiële positie.

De provincie is zelf verantwoordelijk voor het formuleren van de beleidslijn en normering. GS hebben op 10 september 2019 een geactualiseerde beleidsnota risicomanagement en weerstandsvermogen vastgesteld. De nota is via een statenmededeling aan uw staten voorgelegd.

Overige beleidsuitgangspunten ten aanzien van risicomanagement staan in deze paragraaf bij de diverse onderdelen weergegeven.

Inventarisatie risico's

In deze paragraaf worden de belangrijkste restrisico's genoemd. Deze zijn afgedekt in de risicoreserve en reserve ontwikkelbedrijf (inclusief de hieruit getroffen voorzieningen). We benoemen de individuele risico's die ca. 80% van de totale risico-inschatting beslaan.

In de bijlagenbundel-bijlage 16a bij deze begroting is een totaaloverzicht opgenomen.

Onderwerp (x € 1 mln)	Restrisico begroting 2022	Restrisico jaarrekening 2020	Toelichting
<i>Deelnemingen</i>	62,6	62,5	Het restrisico is gebaseerd op individuele risico-inschatting. Het restrisico is bepaald op 100% van de balanswaarde (incl. voorziening grondbedrijf), met uitzondering van de ORR.
<i>Leningen</i>	64,3	60,3	Elke lening is apart beoordeeld op risico. Het restrisico is de som van de afzonderlijke risicobeoordelingen van de leningen.
<i>Garanties</i>	7,0	7,0	Het restrisico is de uitkomst van individuele inschatting van risico en afdekking
<i>Project glastuinbouw Deurne</i>	17,5	17,5	Risicoafdekking voor het in 2019 in ontwikkeling genomen glastuinbouwgebied Deurne.
<i>Stedelijke transformatie</i>	8,8		Risicoafdekking voor Stedelijke transformaties

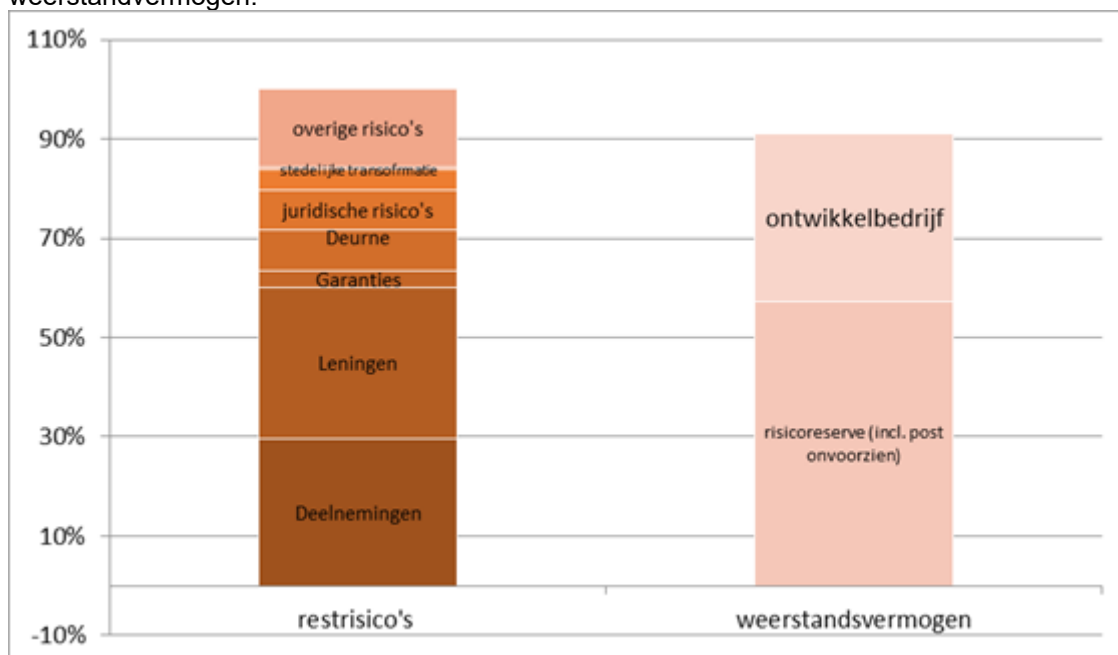
Juridische en bedrijfsvoeringsrisico's	16,7	14,8	Juridische en procesrisico's zijn inherent aan beleidsuitvoering en bedrijfsvoering. De inschatting van het restrisico is vooralsnog een becijferd risico van 3% van de netto structurele exploitatieomvang
PPS A-59		5,7	Restant bedrag voor de afdekking van risico's in het project. Betreft een bestaand risico, maar is overgebracht naar de risico reserve i.v.m. nieuwe regelgeving
Claims rond beleidswijzigingen Ruimtelijke ordening	1,1	1,1	Het restrisico op schadeclaims door beleidswijzigingen ruimtelijke ordening.
Subtotaal	178,1	169,0	84,4% (jaarrekening 2020 80,4 %)
Overige risico's	32,8	41,3	15,6 % (jaarrekening 2020 19,6%)
Totaal risico's	210,9	210,3	100%

Het belangrijkste verschil in de restrisico's stand begroting 2020 t.o.v. jaarrekening 2020:

- Nieuw project stedelijke transformatie binnen het ontwikkelbedrijf
- Het risico A59 vervalt
- Bijstelling juridische en bedrijfsvoering risico's als gevolg van de stijging van de netto structurele exploitatieomvang

Risico inschatting in relatie tot corona:

Het 2-jaarlijks inschatten van de waardering van leningen en deelnemingen vindt standaard plaats als onderdeel van de begroting en jaarrekening. Daar waar nodig worden voorzieningen getroffen. Als gevolg van de coronapandemie zijn voor een aantal leningen voorzieningen getroffen. Voor de leningen die dit betrof was het risico al afgedekt in de risicoreserve en daardoor heeft het nauwelijks invloed op het weerstandvermogen.

Inventarisatie weerstandscapaciteit

De weerstandscapaciteit bestaat uit de middelen en mogelijkheden waarover de provincie beschikt of kan beschikken om niet begrote kosten (restrisico's) te dekken. De mogelijkheden om tegenvallers op te kunnen vangen, kunnen worden gekwalificeerd als:

- incidenteel (middelen die slechts éénmalig ingezet kunnen worden) en;
- structureel (elk jaar kan deze capaciteit opnieuw worden ingezet).

Uit de risico-inventarisatie volgt de benodigde weerstandscapaciteit voor 2022: € 210,9 mln.

De beschikbare weerstandscapaciteit is € 191,8 mln. Binnen deze middelen kunnen restrisico's worden opgevangen, zonder dat hiervoor beleidswijzigingen noodzakelijk zijn.

<i>Bedragen x € mln.</i>	Incidentele weerstandscapaciteit	Structurele weerstandscapaciteit	Totaal op jaarbasis
Risicoreserve	119,5		
Reserve ontwikkelbedrijf	71,1		
Totaal reserves			190,6
Post onvoorzien		1,3	1,3
Onbenutte belastingcapaciteit**			
Totaal			191,9
<i>Theoretische ruimte van onbenutte belastingcapaciteit</i>			133,1

* Inclusief de gevormde voorzieningen

** De onbenutte belastingcapaciteit geeft een theoretische ruimte van € 133,1 mln. Dit levert een theoretische ruimte op vanaf jaar 2023.

Ratio weerstandsvermogen

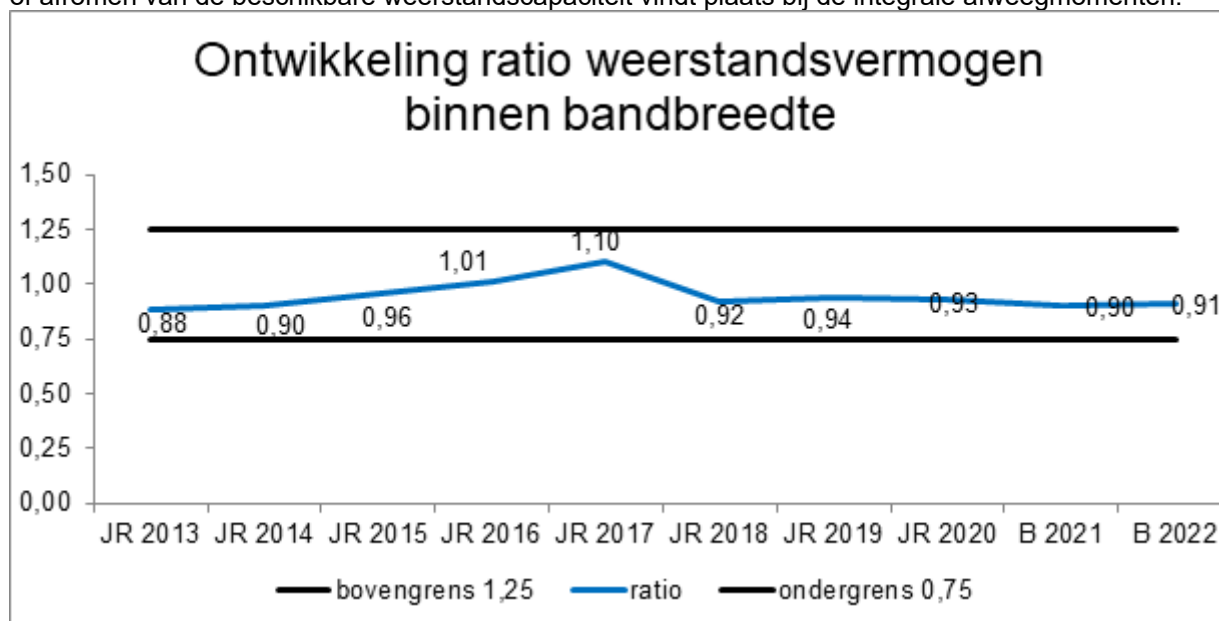
Weerstandsvermogen is een maatstaf om te beoordelen of de provincie in staat is om nadelige gevolgen van risico's op te vangen zonder dat daarbij de continuïteit in de uitvoering van taken in gevaar komt. In het BBV (Besluit begroting en verantwoording provincies en gemeenten) wordt het weerstandsvermogen gedefinieerd als de verhouding tussen:

- de beschikbare weerstandscapaciteit, zijnde de middelen en voorzieningen waarover de provincie beschikt om niet begrote kosten te dekken;
- alle risico's waarvoor geen (dekkings-)maatregelen zijn getroffen en die van materiële betekenis kunnen zijn in relatie tot de financiële positie (benodigde weerstandscapaciteit).

$$\text{Ratio weerstandsvermogen} = \frac{\text{Beschikbare weerstandscapaciteit} = 191,8}{\text{Benodigde weerstandscapaciteit} = 210,9} = 0,91$$

Een stabiel meerjarig beeld van de indicator geeft aan dat risicomanagement zorgvuldig plaatsvindt en tot stand komt volgens een gestructureerd risicomanagementsysteem. Er wordt geen absolute norm gesteld voor de bepaling van de ratio. De bandbreedte voor de ratio weerstandsvermogen als indicator is 0,75 tot 1,25. Het hanteren van een bandbreedte voorkomt dat elk nieuw risico of wijziging in bestaand risico leidt

tot het treffen van financiële maatregelen. Onder de 0,75 zijn maatregelen nodig de beschikbare weerstandscapaciteit aan te vullen. Boven de 1,25 kan worden besloten de niet benodigde weerstandscapaciteit terug te laten vloeien naar de algemene middelen. Besluitvorming over het aanvullen of afnemen van de beschikbare weerstandscapaciteit vindt plaats bij de integrale afweegmomenten.

In bovenstaande grafiek is de ontwikkeling van de ratio weerstandsvermogen weergegeven van de jaarrekeningen 2013 t/m 2022.

Conclusie

De ratio blijft binnen de met PS afgesproken bandbreedte van 0,75 – 1,25.

Op basis van de ratio weerstandsvermogen kan worden geconcludeerd dat de risico's kunnen worden opgevangen binnen deze afgesproken bandbreedte van de weerstandscapaciteit.

In de bijlagenbundel bij de begroting zijn in bijlage 16 opgenomen:

- Het totaaloverzicht van de risico-inventarisatie en risicoafdekking;
- De kengetallen m.b.t. de uiteenzetting van de financiële positie.

Onderhoud kapitaalgoederen

Inleiding

Om kapitaalvernietiging en/of onveilige situaties te voorkomen, moeten kapitaalgoederen worden onderhouden. PS stellen voor de kapitaalgoederen die de provincie in eigendom heeft, het te handhaven kwaliteitsniveau en de bijbehorende budgetten vast. In de paragraaf onderhoud kapitaalgoederen beschrijven we de uitwerking van het vastgesteld beleid.

Onderhoud wegen

Wat willen we bereiken?

We gaan voor een robuust en betrouwbaar mobiliteitssysteem én veilige mobiliteit. Om dat te bereiken voert de provincie beheer en onderhoud uit en zorgen we voor een goed functionerend provinciaal

wegennet als onderdeel van het totale Brabantse wegennet vanuit de kernwaarden veiligheid, bereikbaarheid, leefbaarheid en duurzaamheid.

De provincie houdt de provinciale wegen en fietspaden in stand door:

- het onderhouden en beheren ervan
- het verbeteren van de verkeersveiligheid
- het oplossen van kleine knelpunten
- het op orde hebben en houden van mobiliteits- en verkeersdata

De provinciale infrastructuur wordt gewaarborgd door alle onderdelen en objecten van die infrastructuur op goede wijze in stand te houden via het dagelijks onderhoud (exploitatie), groot onderhoud en vervanging (investering).

Het dagelijks onderhoud wordt uitgevoerd door middel van een tweetal meerjarige prestatiecontracten met aannemers. Deze contracten noemen we het elektronisch prestatiecontract (EPC) en het onderhoudsprestatiecontract (OPC).

Voor de gladheidsbestrijding beschikken we over materieel dat jaarlijks wordt onderhouden en/of vervangen. Voor een efficiënte uitvoering van de beheer- en onderhoudstaak beschikken we over vijf steunpunten verdeeld over Brabant, waarvan er twee in de afgelopen jaren gerenoveerd en verduurzaamd zijn.

Het beleid voor het beheer- en onderhoud van de provinciale wegenstructuur is opgenomen in de Kwaliteitsnota Onderhoud Provinciale Infrastructuur (KOPI, 2018). Door in de meerjarenplanning ook de toestand buiten te betrekken wordt de kwaliteit van het wegennet in stand gehouden en wordt achterstallig onderhoud voorkomen. Vanuit het principe werk met werk maken combineren we verbeteringen en reconstructies in het kader van de regionale mobiliteitsagenda's zo veel als mogelijk met geplande onderhoudswerkzaamheden. Bij de infrastructurele projecten ondervinden we in toenemende mate hinder van stikstof en vertraging in de behandeling bij de Raad van State. Hierdoor lopen ook de gecombineerde onderhoudswerkzaamheden bij deze projecten vertraging op en wordt het steeds lastiger om achterstallig onderhoud te voorkomen. Het vergt meer incidentele instandhoudingsmaatregelen in plaats van planmatig onderhoud. En dat terwijl de financiële druk toeneemt door de grotere (toekomstige) onderhoudsopgave en het niet indexeren van structurele investeringskredieten.

De meerjarenplanning van infrastructurele projecten is opgenomen in de programmering mobiliteit 2022-2030.

Het provinciale (fiets-)wegennet bestaat uit:

areaal	hoeveelheid
hoofdrijbaan	550 km, waarvan 40 km 2x2
fietspaden	510 km
berm	1.100 hectare
bomen	52.500

kunstwerken 798 stuks

verkeersregelinstallaties 80 stuks

lichtmasten en bewegwijzeringsmasten 7.950 stuks

Dynamische verkeersmanagement systemen 27 stuks

Wat mag het kosten?

Onderhoud wegen	Jaarrekening		Begroting			
Bedragen x € 1.000	2020	2021	2022	2023	2024	2025
Budget onderhoud wegen	15.507	12.321	12.012	12.012	12.268	12.268

Toelichting onderhoud wegen

De onderhoudsbegroting voor het beheer en onderhoud van de provinciale infrastructuur is onderdeel van het begrotingsprogramma 8 Basisinfrastructuur Mobiliteit.

Voor een goede borging van deze basistaak zijn de middelen op basis van het vastgestelde beleid KOPI structureel en autonoom op de meerjarige begroting geraamd (€ 12 mln) en bestaan uit de volgende onderdelen:

- Dagelijks beheer en onderhoud via contracten OPC en EPC
- Gladheidsbestrijding
- Calamiteitenbestrijding

De geraamde inkomsten (€ 1,35 mln) komen o.a. uit opbrengsten uit leges voor vergunningen en ontheffingen en bijdragen voor uitgevoerde werken voor derden zoals gladheidsbestrijding.

De onderhoudsbegroting was in 2020 € 3,5 mln hoger. Door langere doorlooptijden bij de Raad van State is een aantal reconstructieprojecten vertraagd en daarmee de samenhangende onderhoudswerkzaamheden. Voor extra incidenteel onderhoud is in 2021 € 2,5 mln extra budget geraamd.

Toelichting investeringen

Investerings (begrote bedragen x € 1000)	2021	2022	2023	2024	2025
N-261	0	4.085	0	0	0
Komomleidingen	1.306	0	0	0	0
Wegeninvesteringen	1.125	36.482	58.332	39.231	35.872
Steunpunten en districtskantoren	3.497	400	400	400	400
Materieel provinciale wegen	450	0	0	0	0
LED verlichting Wegeninvestering	4.755	2.000	0	0	0

Wegeninvesteringen	83.294	99.670	118.910	166.949	37.410
Wegeninvesteringen Busremise Breda	6.460	0	0	0	0
Totaal	98.637	142.637	177.642	206.580	73.682

Door PS wordt ieder jaar een structureel investeringskrediet van € 26 mln gevoteerd voor groot onderhoud en vervanging. Op basis van wet- en regelgeving dienen de uitgaven voor groot onderhoud en vervanging op basis van het levensduurverlengende karakter te worden geactiveerd en afgeschreven (in 15 jaar). De investeringen worden op basis van het vastgestelde investeringsschema via de jaarlijkse afschrijvingslasten in de meerjarige begroting opgenomen. Voor 2022 is € 36,5 mln voor groot onderhoud en vervanging geraamd.

Voor het realiseren van extra ambities investeren we soms aanvullend in het provinciale wegennet als onderdeel van programma 09 Mobiliteitsontwikkeling. In 2022 totaal € 99,7 mln. Zo zijn er de majeure projecten N69 (€ 24 mln) en N279 Veghel – Asten (€ 26 mln) en reconstructies in het kader van regionale mobiliteitsagenda's (totaal € 49 mln voor o.a. N631 bij Gilze en Rijen, N264 en N285 bij Zevenbergen). Het nieuwe investeringsschema wordt door de Staten bij de begroting vastgesteld.

Onderhoud provinciale gebouwen en installaties

Wat willen we bereiken?

De provincie streeft naar een schone, open en transparante werkplek met een flexibele invulling. Het onderhoud van de provinciale gebouwen en installaties is erop gericht de bestaande voorzieningen op een doelmatige en veilige manier in stand te houden. Deze activiteiten gelden ook voor de ruimten die aan derden verhuurd worden.

Onderhoudsboek hoofdgebouw en onderhoudsboek nieuwbouw

In 2021 zijn de onderhoudsboeken geactualiseerd. Voor het opstellen van het onderhoudsplan is uitgegaan van conditiescore 3 op basis van NEN2767.

In het onderhoudsplan zijn zowel het jaarlijkse als meerjarig onderhoud opgenomen. Het jaarlijks onderhoud is nodig om de bedrijfszekerheid van de gebouwen en de installaties te waarborgen, de veiligheid te garanderen en de uitstraling van de gebouwen in stand te houden. De kosten voor dit onderhoud wordt in de jaarlijkse exploitatie opgenomen. Het meerjarig onderhoud heeft betrekking op het niet-reguliere en groot onderhoud aan gebouwen, installaties, apparatuur en inrichting. Voor de uitvoering van het meerjarig onderhoud vindt een jaarlijkse dotatie van ca € 1,2 mln aan de voorziening onderhoud provinciehuis plaats. Bij het meerjarig onderhoud wordt waar mogelijk gezocht naar duurzame oplossingen. Na 25 jaar is de nieuwbouw bij het provinciehuis aan renovatie toe. Hiervoor wordt in 2022 een plan vastgesteld.

Onderhoud museum

Het Noordbrabants Museum aan de Verwerstraat te 's-Hertogenbosch is provinciaal eigendom. De provincie verhuurt ruimten in het complex aan de Stichting Beheer Museumkwartier, die deze ruimten weer onderverhuurt aan o.a. de Stichting Het Noordbrabants Museum en Stichting Erfgoed Brabant. Het provinciaal Depot Bodemvondsten is ook gevestigd op deze locatie. De beheersstichting coördineert tevens het groot onderhoud en de vervangingsinvesteringen op basis van een meerjaren-onderhoudsplan.

Wat mag het kosten?

Onderhoud gebouwen	Jaarrekening	Begroting				
Bedragen x € 1.000	2020	2021	2022	2023	2024	2025

Provinciehuis	656	1.234	1.253	1.253	1.253	1.253
Noordbrabants museum	245	347	352	352	352	352
Totaal	901	1.581	1.605	1.605	1.605	1.605

Onderhoud vaarwegen

Wat willen we bereiken?

De provincie Noord-Brabant is vaarwegbeheerder van de Dintel, de Mark, de Roode Vaart, het Mark-Vlietkanaal, de Steenbergsche en Roosendaalse Vliet en de Steenbergsche en Heense haven. Deze wateren zijn in eigendom van het waterschap Brabantse Delta. Het toekennen van de vaarwegfunctie door de provincie vraagt om een verdergaand beheer en onderhoud dan het kwantiteitsbeheer waarvoor het waterschap verantwoordelijk is. Daarom heeft de provincie het waterschap Brabantse Delta in medebewind opgeroepen voor de uitvoering van het vaarwegbeheer. Gedeputeerde Staten stellen de scheepvaartklassen vast welke bepalend zijn voor het onderhoudsniveau van de provinciale vaarwegen. Provinciale Staten leggen deze vast in de Verordening water Noord-Brabant. De bepaling van de feitelijke diepte en het profiel van de vaarwegen wordt overgelaten aan het waterschap als integraal waterbeheerder. Middels een financiële verdeelsleutel dragen de provincie en het waterschap de kosten voor het kwantiteitsbeheer en het vaarwegbeheer naar evenredigheid. De provincie voert zelf geen beleidsprestaties i.c. werkzaamheden uit aan de vaarwegen. De juridische basis van de medebewindstaak is geformaliseerd met een financiële overeenkomst tussen provincie Noord-Brabant en waterschap Brabantse Delta over het vaarwegbeheer, waarin de kosten van investeringen via een verdeelsleutel worden toebedeeld. Via onderhoudsprogramma's voor baggeren, kunstwerken en bermbeheer worden de vaarwegen bevaarbaar gehouden.

Wat mag het kosten?

Onderhoud vaarwegen	Jaarrekening	Begroting				
Bedragen x € 1.000	2020	2021	2022	2023	2024	2025
Onderhoudsbijdrage aan waterschap	1.801	1.957	1.806	3.478	4.079	4.763

Bij de behandeling van de begroting 2019 hebben PS incidenteel € 6,6 mln beschikbaar gesteld om de onderhoudsstaat van de provinciale vaarwegen in overeenstemming te brengen met de daarvoor geldende uitgangspunten. De uitvoerder van dit onderhoud, waterschap Brabantse Delta, heeft de onderhoudskosten gepland in 2022 t/m 2024.

Financiering, treasury

Inleiding

De treasuryfunctie omvat alle activiteiten die zich richten op het sturen en beheersen van, het verantwoorden over en het toezicht houden op de financiële vermogenswaarden, de financiële stromen, de financiële posities en de daaraan verbonden risico's. Met de vaststelling van de Verordening treasury Noord-Brabant 2021 is er expliciet gekozen om het vermogen van onze provincie actief en risicoarm in te zetten voor de doelen die onze provincie heeft gesteld. Afgeleid van deze inzet is er tevens een rendementsverwachting gekoppeld, die kan worden toegevoegd aan de jaarlijkse middelen en zodoende ook bijdraagt aan verwezenlijking van de gestelde doelen.

Beleidskaders

De uitvoering van het treasurybeleid wordt bepaald door zowel door de rijksoverheid vastgestelde wet- en regelgeving, zoals:

- Provinciewet;
- Wet Financiering decentrale overheden (Wet Fido);
- Ministeriële regelingen, zoals Regeling uitzettingen en derivaten decentrale overheden (Ruddo)
- Regeling Schatkistbankieren en het Besluit Begroting en Verantwoording (BBV),

als door:

- De Financiële beleids- en beheersverordening provincie Noord-Brabant;
- De Verordening treasury Noord-Brabant;
- de hierop gebaseerde uitvoeringsregels voor GS in het Treasury Statuut en het beleggingsmandaat.

De financiële resultaten van treasury komen in de begroting tot uitdrukking bij het algemeen financieel beleid in het onderdeel algemene dekkingsmiddelen. Het Treasury Committee (TC) is een kwaliteitsinstrument binnen de complexe wereld van treasury en overheid. In de TC wordt bestuurlijke- en inhoudelijke kracht gebundeld om o.a. zo objectief mogelijk naar treasury-dossiers te kijken.

Wat willen we bereiken?

De doelstellingen van treasury richten zich op:

- Optimaliseren van rendementen;
- Beheersing van risico's;
- Minimaliseren van kosten;
- Toegang tot vermogensmarkten;
- Inzicht bieden in de ontwikkeling van het EMU-saldo.

Wat gaan we daarvoor doen?

Treasury-beheer

Rentebaten en -resultaat

Optimaliseren van de rendementen

Het vermogen van de provincie is ondergebracht in twee portefeuilles: de Immunisatieportefeuille en de Investeringsagenda portefeuille. De Immunisatieportefeuille is gericht op het op lange termijn behalen van een rendement ten behoeve van de algemene begroting van de provincie. De Investeringsagenda portefeuille is gericht op het realiseren van de specifiek hiervoor opgestelde investeringsagenda. In 2021 is, via de 'Koers 2030', de beleggingsdoelstelling aangepast aan de huidige rentestanden. De oorspronkelijke doelstelling van € 122,5 miljoen is – administratief- verlaagd met € 16,2 miljoen in verband met een correctie van "niet gemaakte, maar wel geraamde rentekosten", naar € 106,3 miljoen. Daarnaast wordt er vanaf 2025 een ombuiging gerealiseerd van (stapsgewijs) € 30 miljoen. Dat leidt tot een doelstelling van € 76,3 miljoen. Vanaf 2031 wordt dit nog eens verlaagd met € 30 miljoen naar € 46,3 miljoen, bestaande uit € 22,8 miljoen aan dividend en € 23,5 miljoen aan rendement op het vermogen. Dat wil zeggen een gemiddeld rendement van 1,04%.

Via investeringen in de publieke taak willen wij enerzijds een maatschappelijk rendement realiseren en anderzijds een iets hoger financieel rendement, zodat we gemiddeld uitkomen op ruim 1%. Daarmee realiseren we dus ofwel meer doelen dan nu in de begroting zijn opgenomen ofwel dezelfde doelen met minder budget uit de reguliere begroting door inzet van vermogen.

De middelen in de investeringsagenda zijn oorspronkelijk belegd op basis van het uitgangspunt dat deze in een periode van 15 jaar worden ingezet. Inmiddels is een kapitaal van € 1 miljard ingezet voor de Brabantse burgers en bedrijven. Het rendement van de investeringsagenda dat het investeringsvolume van € 1 miljard overstijgt, wordt met ingang van 2020 toegerekend aan de rendementen van immunisatieportefeuille en komt zo ten goede aan de dekking van de lopende begroting en/of aan de 'buffer' in de dividend – en rentereserve.

Op basis van de lange termijn liquiditeitsprognose wordt een beleggingsmix (beleggingscategorieën in hoofdlijnen) opgesteld. Uitgangspunt is minimalisatie van de risico's door voldoende kwaliteit en spreiding van partijen en door looptijden af te stemmen op de liquiditeitsbehoefte. Dit alles binnen de kaders van de wet Fido en de Rudo en onze eigen Verordening treasury Noord-Brabant 2021. Conform de wet Fido is de provincie verplicht haar nog niet ingezette liquide middelen onder te brengen bij de "Schatkist" (Verplicht Schatkistbankieren). Dat wil zeggen dat het agentschap van het ministerie van Financiën de gelden bewaart, maar dat de provincie de volledige zeggenschap behoudt. De provincie krijgt hierover sinds 1 april 2015 geen rentevergoeding. Destijds was dit een nadeel, omdat het Rijk een veel lagere rente vergoedde dan de markt. Inmiddels is het al enige jaren een voordeel, omdat we geen rente hoeven te betalen (minimaal 0%), terwijl de banken rente berekenen over tegoeden. De korte en middellange termijn rente (Euro Interest Rate SWAP, IRS, tot en met 10 jaar is negatief) zijn zo laag, dat het uitleenen van geld aan decentrale overheden niet aantrekkelijk is. Er wordt daadwerkelijk pas uitgeleend als de rente minimaal 0,25% bedraagt. De verwachting (van deskundigen) is dat de rente in 2021 en ook de jaren daarna vooralsnog niet gaat stijgen.

De Verordening treasury Noord-Brabant 2021 is door PS op 16 juli 2021 vastgesteld en op 26 juli 2021 gepubliceerd en daarmee geldend vanaf 27 juli 2021 en geeft meer ruimte om te investeren in de publieke taak. Naast de nieuwe en aangepaste Verordening treasury wordt er ook een risicoreserve ingesteld voor € 90 miljoen voor het opvangen van mogelijke vermogensverliezen. Belangrijke uitgangspunt hierbij is en blijft dat het immunisatievermogen eeuwigdurend in stand dient te blijven (€ 2,252 miljard).

De huidige inkomstenstroom is voor 2022 - 2026 als volgt geprognosticeerd: Grafiek I

Deze aflopende grafiek maakt inzichtelijk dat de rendementen de komende jaren teruglopen. En waarom er derhalve voor gekozen is om enerzijds te bezuinigen (ambitie bijstellen) en anderzijds rendementen te verhogen (ambitie verhogen) door meer kapitaal in te zetten met een bescheiden rendement.

In 2022 wordt er een tekort geraamd van € 27,2 miljoen. Het verwachte tekort op de begrote inkomsten wordt vanaf 2021 opgevangen door de dividend – en rentereserve die gevoed is met incidentele – en meeropbrengsten tot en met 2020. Het saldo van deze buffer bedraagt naar verwachting eind 2021 € 198 miljoen. Op basis van een ongewijzigde rentestand en een halvering van het dividend van Enxix vanaf 2022 is de buffer onvoldoende groot om de tekorten af te dekken tot en met 2030. Bij het bestuursakkoord 2020 – 2023 zijn stapsgewijs ombuigingen gerealiseerd tot € 30 miljoen structureel vanaf 2025. De dividend- en rentereserve wordt ingezet om de zorgvuldig het evenwicht te bewaren. De prognose in de begroting 2022 is een momentopname. Deze bestaat uit verwachte rente-inkomsten gebaseerd op de forward-curve. De forward curve geeft een indicatie van het toekomstige rendement op het herbeleggingsvermogen, aan de hand van een op basis van de huidige markt in te schatten (toekomstig) rentepercentage. De forwardcurve fluctueert dagelijks. De cijfers in de begroting geven een indicatie. De doelstelling is om een iets hoger rendement te halen met onze maatschappelijke investeringen, zodat er geen verdere bezuinigingen hoeven plaats te vinden. Daar kan helaas geen garantie voor worden gegeven, maar is wel een indicator die maandelijks wordt gemonitord en waarover wordt gerapporteerd.

De prognose van de beschikbare buffer tot en met 2030 is als volgt:

Grafiek II

Daarnaast zetten we, conform het Bestuursakkoord "Samen, Slagvaardig en Slim: Ons Brabant", in op een verbrede inzet van de immunisatieportefeuille voor maatschappelijke doeleinden. In 2021 zijn onze randvoorwaarden aangepast in de Verordening treasury Noord – Brabant 2021, welke door PS op 16 juli 2021 is vastgesteld en op 26 juli 2021 is gepubliceerd. Daarbij zijn de uitgangspunten duidelijk: eeuwigdurend in standhouden van het immunisatieportefeuille vermogen en dus een zeer laag risico, een

maatschappelijk rendement en een financieel rendement van gemiddeld 1%. In dat kader is er ook een extra Risicobuffer voor “vermogensverlies” ingesteld van € 90 miljoen. Deze buffer moet ervoor zorgen dat projecten tot stand kunnen komen en ons vermogen op niveau blijft.

Verder verwijzen we graag naar de periodieke rapportage waarin de meest actuele ontwikkelingen inzichtelijk gemaakt worden. Hieraan zal halfjaarlijks een voortgangsrapportage met betrekking tot de projecten binnen de immunisatieportefeuille worden toegevoegd.

Toegang tot Vermogensmarkten

Door Verplicht Schatkistbankieren voor de provincie is het belang van de toegang tot vermogensmarkten weliswaar veranderd, maar nog steeds essentieel voor het uitzetten van middelen aan decentrale overheden en voor het beheer van de obligatieportefeuilles.

In 2021 zal er voor het eerst gebruik moeten worden gemaakt van de opgebouwde buffer. Het totale verwachte rendement bedraagt in 2022 € 77,7 miljoen ten opzichte van het doelrendement van € 106,3 miljoen. Hierbij is rekening gehouden met een halvering van het dividend Enexis van € 30,8 miljoen (in 2020) naar € 15,4 miljoen. Op basis van deze gegevens zullen we in 2022 naar verwachting € 28,6 miljoen moeten onttrekken uit de “buffer”.

Risicobeheer

Beheersing van de risico's

Het Treasury Statuut geeft de risico's aan die intern beheerst moeten worden: markt- (waaronder rente- en valutarisico), krediet- en liquiditeitsrisico's. Voor elk risico geven we aan hoe de provincie hiermee omgaat.

Wettelijke verplichtingen (wet Fido)	Wat is het?	Co
Kasgeldlimiet – kortlopende schulden	De kasgeldlimiet bepaalt het bedrag dat de provincie maximaal als gemiddelde netto-vlopende schuld per kwartaal mag hebben. Voor de provincies is dat vastgesteld op 7,0% van de jaarlijkse begroting. Dat is ongeveer € 77,5 mln.	De
Renterisiconorm – langlopende schulden	Het renterisico op langlopende schulden mag de wettelijke renterisiconorm niet overschrijden. De grondslag van de renterisiconorm is het begrotingstotaal en vastgesteld op 20%. Dat is ongeveer € 221 mln.	De
Overige risico's	Wat is het?	Co
Valutarisico	Ontstaat door schommelingen in wisselkoersen.	Ge
Kredietrisico's	Risico op terugbetaling van beleggingen en/of rentebetalingen. Dit risico wordt beperkt door alleen te beleggen in vastrentende waarden van financiële ondernemingen met minimaal AA-minus rating.	In Ve be Oo ris In Br
Liquiditeitsrisico's	Het kunnen voldoen van de facturen en andere betalingsverplichtingen	De liq ge ku

Renterisico

Het risico op wijziging (verhoging) van de variabele rente die betaald moet worden.

Er

Minimaliseren van de kosten

Voor het beheer van de obligatieportefeuilles is sinds eind 2016 ASR-vermogensbeheer verantwoordelijk. BNP Paribas is al geruime tijd geleden als bewaarbank aangesteld. De beleggingen zijn gesplitst in een immunisatieportefeuille en een investeringsagendaportefeuille. De boekwaarden van beide portefeuilles bedragen begin 2022 naar schatting respectievelijk € 2,3 miljard en € 387 miljoen. Het bedrag dat wij belegd hebben t.b.v. de immunisatieportefeuille is hoger, omdat wij ook de middelen van de dividend- en rentereserve en overtollige middelen belegd hebben. Aan het beheer en bewaren van dit vermogen zijn kosten verbonden. Voor 2022 ramen wij de kosten op ongeveer € 250.000 per jaar. Het gaat dan om het beheer en bewaarloon van obligaties alsmede het beheer en afsluiten van leningen aan decentrale overheden.

Het is wettelijk niet meer toegestaan om te beleggen in obligaties of om de bestaande obligaties te switchen naar een langere looptijd. Wel om te switchen naar dezelfde of kortere looptijd, zoals nu in de praktijk ook gebeurt. De obligatieportefeuille loopt dus langzaam af. Maar de leningen aan decentrale overheden zijn de afgelopen jaren toegenomen (saldo per ultimo 2021 bedraagt € 1,375 miljard).

Rente toerekeningEMU-saldo

Het EMU-saldo voor 2022 bedraagt op basis van de begrotingscijfers 2022 -/- € 213,6 miljoen (zie bijlage 14). Bij de begroting 2021 was de inschatting (o.b.v. de meerjarenraming) dat het EMU-saldo in 2022 -/- € 212,2 miljoen (negatief) zou bedragen.

Renteschema

Renteschema			€
a.	De externe rentelasten over de korte en lange financiering		€ 0
b.	De externe rentebaten		-/- € 40.375.483
<i>Totaal door te rekenen externe rente</i>			-/- € 40.375.483
c.	De rente die aan de grondexploitatie moet worden doorberekend	-/- € 0	
c.	De rente van projectfinanciering die aan het betreffende taakveld moet worden toegerekend	-/- € 0	
			-/- € 0

	Saldo door te rekenen externe rente		-/- € 40.375.483
d1.	Rente over eigen vermogen		€ 0
d2.	rente over voorzieningen (gewaardeerd op contante waarde)		€ 0
			-/- € 40.375.483
	De aan taakvelden (programma's, inclusief overzicht overhead) toe te rekenen rente		€ 0
e.	De werkelijke taakvelden (programma's inclusief overzicht Overhead) toegerekende rente (Rentomslag)		-/- € 0
f.	Renteresultaat op het taakveld treasury		-/- € 40.375.483

Verbonden partijen

Inleiding

In deze paragraaf wordt inzicht gegeven in de bestuurlijke, beleidsmatige en financiële belangen en risico's van de provincie als gevolg van banden met externe rechtspersonen, waarin de provincie zowel financieel deelneemt als zeggenschap heeft. De provincie neemt zowel deel in rechtspersonen, tot stand gekomen op grond van de publiekrechtelijke Wet Gemeenschappelijke Regelingen als in rechtspersonen, gestoeld op privaatrechtelijke samenwerkingsvormen.

Deze paragraaf heeft zijn basis in artikel 15 van het Besluit Begroting en Verantwoording provincies (BBV) en de daarop van toepassing zijnde toelichting. Conform dit artikel bevat deze paragraaf ten minste:

- De visie op en de beleidsvoornemens omtrent verbonden partijen;
- De lijst van verbonden partijen, die wordt onderverdeeld in:
 1. Gemeenschappelijke regelingen;
 2. Vennootschappen en coöperaties;
 3. Stichtingen en verenigingen, en,
 4. Overige verbonden partijen.

Beleidskader

Nota

Verbonden partijen zijn privaatrechtelijke of publiekrechtelijke organisaties waarin de provincie een bestuurlijk en een financieel belang heeft.

Onder bestuurlijk belang wordt verstaan: een zetel in het bestuur of het hebben van stemrecht. Met een financieel belang wordt bedoeld dat de provincie middelen risicodragend ter beschikking heeft gesteld die ze kwijt is in geval van faillissement van de verbonden partij en/of als financiële problemen bij de verbonden partijen kunnen worden verhaald op de provincie.

De provincie Noord-Brabant kan besluiten om een bestuurlijk en financieel belang te houden in organisaties als die een bijdrage leveren aan het publiek en provinciaal belang.

Het beleid ten aanzien van verbonden partijen is uitgewerkt in de Nota Samenwerkingsrelaties en Verbonden Partijen die op 12 december 2014 door PS is vastgesteld. Hierin is het beleid met betrekking tot

verbonden partijen geactualiseerd en is toegelicht op welke wijze de provincie de publieke belangen in deze verbonden partijen wil behartigen. Ook staan de overwegingen genoemd om een bestuurlijk en financieel belang aan te gaan, te wijzigen of te beëindigen. In het najaar 2020 is gestart met een actualisering van de nota. Deze wordt in 2022 aan uw staten aangeboden.

Bestuurlijk belang verbonden partijen

Het bestuurlijk belang bij een verbonden partij uit zich in de invloed die kan worden uitgevoerd bij de verbonden partij. Dit is onder andere stemrecht op besluiten die tijdens de Algemene vergadering van Aandeelhouders of ledenvergadering zijn geagendeerd maar ook benoeming van bestuurders en leden van het toezichtsorgaan; de Raad van Commissarissen of Raad van Toezicht. De mate van invloed per verbonden partij is opgenomen in navolgende tabellen. Naar aanleiding van de gewijzigde bestuurlijke verhoudingen zijn ook de bestuurlijke rolverdelingen van de verbonden partijen in de tabellen verwerkt.

Financieel belang verbonden partijen

Het financiële risico van de verbonden partijen is gelijk aan de omvang van het provinciaal aandeel in de deelneming (zie ook de paragraaf weerstandsvermogen), danwel gelijk aan de (jaarlijkse) bijdrage die de verbonden partij van de provincie ontvangt.

Naast het financieel risico ontvangt de provincie ook inkomsten uit verbonden partijen in de vorm van dividend. Dividendafspraken zijn met de volgende verbonden partijen gemaakt: Eindhoven Airport NV, Enexis Holding NV, Nederlandse Waterschapsbank en de Bank voor Nederlandse Gemeenten. Het ontvangen dividend wordt als algemeen dekkingsmiddel in de begroting opgenomen.

Ontwikkelingen en onzekerheden

De meest belangwekkende ontwikkelingen bij de verbonden partijen:

Vanzelfsprekend raken de grote maatschappelijke thema's en beleidsontwikkelingen, zoals covid19 en de energietransitie ook de verbonden partijen. In de programma-hoofdstukken is dit waar aan de orde nader toegelicht. Een paar ontwikkelingen lichten wij nader toe. Daar waar we specifieke risico's zien is dit in de risico-paragraaf hieronder nader toegelicht.

Invloed Covid

Ook in 2021 is de invloed van het coronavirus op de uitoefening van taken en financiële positie besproken met de verbonden partijen. Opnieuw zijn alle verbonden partijen in staat geweest de gevolgen van het virus op te vangen. Bij Eindhoven Airport en Monumentenbeheer Brabant heeft de impact van het virus tot bijzondere/extra afspraken geleid. Deze zijn in de toelichting bij deze verbonden partijen nader toegelicht. De steunmaatregelen in verband met Covid hebben ook in 2021 geleid tot extra inzet bij de BOM, zie hiervoor de toelichting programma Economie.

Enexis

Enexis is in 2021 gestart met de voorbereiding van een nieuw strategisch plan 2022 – 2026 dat in 2022 aan de aandeelhouders ter vaststelling zal worden voorgelegd. De voorbereiding vindt plaats in nauw overleg met de aandeelhouderscommissie. In het najaar van 2021 zal Enexis de investeringsplannen voor 2022-2032 ter consultatie bekend maken.

CSV Amsterdam

Begin maart 2021 werd bekend dat onder meer CSV Amsterdam was getroffen door fraude door notaris F.J. Oranje van kantoor Pels Rijcken. Inmiddels is CSV Amsterdam door Pels Rijcken volledig gecompenseerd voor alle financiële schade die CSV hierdoor heeft geleden.

BOM

De BOM heeft in 2020 in nauw overleg met de aandeelhouders en andere stakeholders een meerjarenplan ontwikkeld voor de periode 2021 – 2025, dat in het voorjaar 2021 door de AVA is vastgesteld. De provincie en het ministerie van EZK hebben in 2021 besloten tot een gezamenlijke kapitaalstorting in BOM CAP I. De structurele subsidie aan de BOM wordt met ingang van 2022 verminderd.

Pivot Park

In maart 2021 heeft PNB definitief besloten Pivot Park een lening van 9,6 miljoen euro te verstrekken voor de bouw van een single tenant gebouw. In juli 2021 heeft PNB ingestemd met een lening voor de bouw van een multi tenant gebouw als vervanging van het oude gebouw en als extra ruimte voor nieuwe huurders.

Business Park Aviolanda

Fokker Holding heeft het onderdeel Fokker Services verkocht aan Panta. De 20% aandelen van Fokker Holding in BPA worden in 2021 verkocht/overgedragen. De samenwerkingsovereenkomst wordt geactualiseerd en vastgesteld met de nieuwe aandeelhouders.

Leisure ontwikkelfonds

In 2021 is een externe evaluatie over het fonds uitgevoerd. Op basis de uitkomsten wordt bekeken of de werkwijze van het fonds wordt aangepast.

Omgevingsdienst Brabant Noord

Bij de ODBN staat het stoplichtenmodel bij financiën weer op groen. De begroting is solide in evenwicht, in 2020 heeft de ODBN in de plus gedraaid en het weerstandsvermogen is met een weerstandsratio van 1,5 op orde. Dit betekent dat de reservepositie ruim voldoende is om de door de ODBN gekwantificeerde risico's op te kunnen vangen.

Nieuwe verbonden partij: De Hollandse Waterlinie

Eind juli 2021 heeft het UNESCO Werelderfgoedcomité besloten om de Hollandse Waterlinies op de werelderfgoedlijst te plaatsen. Derhalve zal binnenkort het Gemeenschappelijk Orgaan Hollandse Waterlinies van start gaan.

Risico's

Een verbonden partij wordt getoetst op aandachtspunten of risico's op het gebied van beleid, governance of financiën. Bij de toetsing wordt altijd uitgegaan van de meest actuele wet- en regelgeving (de Wet Normering Topinkomens (WNT) is specifiek opgenomen in de tabel) Indien oranje of rood wordt gescoord, wordt dit onderaan de tabel toegelicht.

Groen Geen noemenswaardige aandachtspunten of risico's.

Oranje Aandachtspunten of risico's die binnen het uitvoeringsmandaat vallen van GS. Dit heeft geen hoge urgentie en de risico's zijn beperkt. Bijvoorbeeld bestuurswisselingen, statuten die herzien (moeten) worden of licht tegenvallende resultaten.

Rood Grote aandachtspunten die soms directe actie vereisen en onder de aandacht van PS dienen te worden gebracht. Bijvoorbeeld niet afgedekte financiële risico's, slecht functioneren bestuur of toezichthouder, als er geen publiek belang (meer) is of tegenvallende resultaten.

In de bijlagenbundel van de Begroting is de 'Uitwerking Paragraaf Verbonden Partijen' opgenomen. In deze bijlage wordt ook nader ingegaan op het Innovatiefonds, Energiefonds, Brabant C fonds, Groen Ontwikkelfonds, Leisure ontwikkelfonds en Brabant Startup Fonds.

Ontwikkelingen en onzekerheden

1b Gemeenschappelijke regelingen

	Naam	Beleid + primair programma	Governance	Financiën	Aandeelhouderschap	WNT
1.1	Havenschap Moerdijk (icm Havenbedrijf)	5. Economie, Kennis en Talentontwikkeling en 6 Energie			Actief	Voldoet
1.2	Zuidelijke Rekenkamer	1. Bestuur en veiligheid			Monitorend	Voldoet
1.3	Kleinschalig Collectief vervoer Brabant Noordoost	8. Basisinfrastructuur mobiliteit			Monitorend	Voldoet
1.4	Omgevingsdienst Midden- en West Brabant	4. Natuur en milieu			Actief	Voldoet
1.5	Omgevingsdienst Zuidoost Brabant	4. Natuur en milieu			Actief	Voldoet
1.6	Omgevingsdienst Brabant Noord	4. Natuur en milieu			Actief	Voldoet
1.7	Hollandse Waterlinie	10. Vrijetijd, Cultuur, Sport en Erfgoed				

1.4 Omgevingsdienst Midden- en West Brabant / 1.5 Omgevingsdienst Zuidoost-Brabant

Financiën: De begroting is weliswaar in evenwicht, maar de financiële positie (weerstandvermogen) voldoet bij beide met een weerstandratio van 0,7 niet aan de norm die gesteld is op ten minste 1,0. Deze lage score wordt veroorzaakt door de volgende onzekerheden: de risico's van de Omgevingswet, het realiseren van de besparingsopgave, de kostendruk bij deelnemers (die de opdrachtverstrekking en – uitvoering door de omgevingsdiensten kunnen raken) en personele risico's. Het laatstgenoemde omvat de zorg voor voldoende kwalitatief personeel om de begrote productie te kunnen realiseren.

2. Vennootschappen en coöperaties

	Naam	Beleid + primair programma	Governance	Financiën	Aandeelhouderschap	WNT
2.1	Enexis NV	6. Energie			Actief	Voldoet
2.2	CSV Amsterdam BV	5. Economie, Kennis en Talentontwikkeling			Actief	n.v.t.
2.3	Publiek Belang Elektriciteitsproductie BV	5. Economie, Kennis en Talentontwikkeling			Actief	n.v.t.
2.4	Brabant Water NV	3. Water en Bodem			Actief	Voldoet
2.5	Eindhoven Airport NV	8. Basisinfrastructuur mobiliteit			Actief	n.v.t.

2.6	BOM Holding BV	5. Economie, Kennis en Talentontwikkeling en 6 Energie			Actief	Voldoet
2.7	Ontwikkelingsmaatschappij Ruimte voor Ruimte, BV ORR	2. Ruimte en wonen			Actief	Voldoet
2.8	Business Park Aviolanda BV	5. Economie, Kennis en Talentontwikkeling			Actief	n.v.t.
2.9	Nederlandse Waterschapsbank NV	3. Water en bodem			Monitorend	n.v.t.
2.10	NV Bank voor Nederlandse Gemeenten	1. Bestuur en veiligheid			Monitorend	n.v.t.
2.11	PZEM NV	6. Energie			Monitorend	Voldoet
2.12	Pivotpark Holding BV	5. Economie, Kennis en Talentontwikkeling			Actief	Voldoet
2.13	Green Chemistry Campus BV	5. Economie, Kennis en Talentontwikkeling			Actief	Voldoet
2.14	Groen Ontwikkelfonds Brabant BV	4. Natuur en milieu			Actief	Voldoet
2.15	Monumenten Beheer Brabant	10. Vrijetijd, Cultuur, Sport en Erfgoed			Actief	Voldoet
2.16	Brabant Startup Fonds BV	5. Economie, Kennis en Talentontwikkeling			Actief	Voldoet

2.4 Brabant Water

Financiën: Op basis van de gepubliceerde jaarcijfers 2020 staat Brabant Water er financieel gezond voor. In 2020 is er een positief nettoresultaat behaald van € 8,9 mln. en bedroeg de solvabiliteit o.b.v. de enkelvoudige balans 56,8%.

Toch zijn er ontwikkelingen die alertheid vragen. Door klimaatveranderingen staan drinkwaterbedrijven voor een enorme opgave. Langere perioden van hitte en droogte vragen om extra investeringen in productie- en distributiecapaciteit. Hierbij wordt door Brabant Water ook de mogelijkheden verkent van alternatieve bronnen voor de Brabantse drinkwaterproductie, zoals oppervlaktewater of brak water. Naast klimaatverandering zorgen digitalisering, cybersecurity en veroudering van het huidige drinkwaternetwerk ook voor een stijgende noodzaak tot (extra) investeren. De vraag is echter op welke wijze dit gefinancierd gaat worden. Door de huidige winstregulering kunnen drinkwaterbedrijven namelijk niet het benodigde extra geld genereren om deze investeringen uit te voeren.

Brabant Water brengt momenteel in kaart wat de financiële impact is van bovengenoemde risico's en op welke wijze de (extra) investeringen op de korte, middellange en lange termijn gefinancierd gaan worden.

2.5 Eindhoven Airport

Financiën: De financiële impact van het coronavirus op de bedrijfsvoering van Eindhoven Airport is in 2020 en vooralsnog ook in 2021 zéér groot. Het grootste deel van de kosten zijn vast en de inkomsten uit havengelden, parkeren, horeca en retail zijn nagenoeg weggevallen. Eindhoven Airport heeft maatregelen genomen om zowel de investeringen als de operationele kosten in te perken. Een (klein) aantal investeringen zijn juist vanwege Corona naar voren gehaald, dit gezien de rust op het vliegveld (weinig

reizigers hebben er dan last van).

2020 is met een negatief resultaat van € 10,5 mln afgesloten, dit terwijl er in 2019 nog een recordwinst van € 14,3 mln werd behaald. Door de goede financiële basis die afgelopen jaren is opgebouwd kan het verlies over 2020 worden opgevangen. Onduidelijk is echter nog wat de impact op Eindhoven Airport zal zijn als de effecten van de coronacrisis komende jaren aan blijven houden. Een aantal scenario's zijn uitgewerkt waarbij er onder meer rekening wordt gehouden met een economische recessie en een terugvallende vraag naar luchtvaart. Gezien de huidige coronacrisis en de zéér grote impact hiervan op de luchtvaartindustrie is er geen dividend uitgekeerd over de boekjaren 2019 en 2020. Ondanks de tegenslag in 2020 en 2021 is er vertrouwen in de toekomst, dit gezien de groei van het vaccinatie-niveau en het feit dat afgelopen zomers het "oude reisgedrag" bij met name de leisure-reiziger weer relatief snel opveerde.

2.7 Ontwikkelingsmaatschappij Ruimte voor Ruimte, BV ORR

Beleid: In 2022 dient zich de Omgevingswet en nieuwe Provinciale Omgevingsverordening aan. De positie die RvR in het buitengebied heeft kan hierbij onder druk komen te staan doordat de exclusiviteit van RvR verdwijnt. Woningbouw in het buitengebied is nu nog vrijwel alleen mogelijk door gebruik te maken van Ruimte voor Ruimte. Bij de invoering van de nieuwe wet wordt het buitengebied ook toegankelijk gemaakt voor andere woningbouwontwikkelaars. In 2021 vindt actief afstemming plaats tussen de directie, RvC en aandeelhouder om hier het strategisch beleid op aan te passen.

2.13 Green Chemistry Campus BV

Beleid: Beleid is van oranje naar rood gegaan. Oorzaak hiervan is dat het businessplan 2019-2025 anno 2021 geheel herijkt moet worden. Het businessplan was te rooskleurig opgezet en richtte zich op 4 pijlers (faciliteiten, advies & expertise, projecten en community). Deze brede scope resulteerde voor de campus in een voor een kleine organisatie lastig te managen dienstenpakket waar juist door de breedte geen verdieping en expertise opgebouwd kon worden.

Op dit moment lopen verkenningen met diverse stakeholders in de Groene Chemie om intensief te gaan samenwerken om zo de krachten te bundelen en meer synergie te creëren. De aandeelhouders hebben aangegeven deze verkenning prioriteit te geven en GCC verzocht om in het najaar 2021 te komen met een nieuw businessplan.

Governance: De governance is van groen naar oranje gegaan omdat de kans reëel is dat op basis van het nieuwe businessplan samenwerkingsvormen worden voorgesteld die impact kunnen hebben op het bestaande governance-model van de campus.

Financiën: Met het opzetten van de campus in 2012 hebben de aandeelhouders vroegtijdig het belang gezien van hoogwaardige recycling en inzet van biobased grondstoffen. Deze grondstoftransitie betreft echter wel een traject van de lange adem. Na 10 jaar draait de campus nog altijd rode cijfers, is grotendeels afhankelijk van publieke bijdragen en loopt het tegen de staatssteungrenzen op.

Voor de kapitaalbreng vanuit de provincie is een voorziening getroffen van € 2,3 mln, dit is gelijk aan de waarde van het ingebrachte (agio)vermogen. De reden hiervoor is dat de kans groot is dat de kapitaalbreng niet terugverdiend wordt. De Green Chemistry Campus is in haar huidige omvang te klein voor een zelfstandig verdienmodel en zal komende jaren afhankelijk blijven van publieke middelen. Ook bij een hechter samenwerkingsverband blijven additionele (publieke) middelen nodig.

2.15 Monumenten Beheer Brabant

Beleid: In het najaar 2017 is gestart met de nieuwe rol "beweging stimuleren". Eind 2019 heeft een evaluatie hiervan plaatsgevonden. De conclusies en aanbevelingen zijn betrokken bij het nieuwe Erfgoedkader dat in 2020 is opgesteld. Inmiddels is besloten dat de rol "beweging stimuleren" geen structurele taak meer is van MBB.

Financiën: Voor de kapitaalbreng is een voorziening getroffen van € 2,058 mln, dit is gelijk aan de waarde van het ingebrachte vermogen, maar dit neemt niet weg dat het risico van niet volledig terugverdienen van investeringen blijft. De coronamaatregelen treffen de belangrijkste huurders van MBB, waardoor zij de huur heeft opgeschort. De provincie heeft MBB uitstel van betaling van rente en aflossing geboden.

3. Stichtingen en verenigingen

	naam	Beleid + primair programma	Governance	Financiën	Aandeelhouderschap	WNT
3.1	Interprovinciaal overleg IPO en BIJ12 (vereniging)	1. Bestuur en veiligheid			Monitorend	Voldoet
3.2	Huis van de Nederlandse Provincies HNP (vereniging)	1. Bestuur en veiligheid			Monitorend	Voldoet
3.3	Stichting Brabant C Fonds	10. Vrijetijd, Cultuur, Sport en Erfgoed			Actief	Voldoet
3.4	Stichting Beheer Museum Kwartier	10. Vrijetijd, Cultuur, Sport en Erfgoed			Actief	Voldoet
3.5	Stichting Leisure Ontwikkelingsfonds Brabant	10. Vrijetijd, Cultuur, Sport en Erfgoed			Actief	Voldoet
3.6	Stichting Brainport Smart District	2. Ruimte en wonen			Actief	Voldoet
3.7	Stichting La Vuelta Hollanda	10. Vrijetijd, Cultuur, Sport en Erfgoed			Actief	n.v.t.

3.6 Stichting Brainport Smart District

Beleid / governance / financiën:

In het najaar 2020 is door de stichting, gemeente Helmond en provincie Noord-Brabant een haalbaarheidsstudie Gezamenlijk Innovatief Ontwikkelbedrijf gestart voor efficiënte en effectieve inzet van de financiële bijdrage van de verschillende partijen en het aantrekken van additionele financiering voor het innovatieprogramma. Najaar 2021 worden de resultaten met beide colleges besproken. In die periode wordt ook het financieringsvraagstuk concreet en verkent de provincie welke rol zij wil innemen. De verwachting is dat medio 2022 een nieuwe governance- en financieringsstructuur voor BSD wordt ingeregeld.

4. Overige verbonden partijen

		Beleid + primair programma	Governance	Financiën	Aandeelhouderschap	WNT
4.1	Fonds Nazorg Gesloten Stortplaatsen	4. Natuur en Milieu			Actief	n.v.t.

Lijst van verbonden partijen

1. Gemeenschappelijke regelingen

Belang

	Gemeenschappelijke regeling	Vestigingsplaats	Portefeuille (eigenaar / inhoud)	Bestuurlijk belang	Aandeel
1.1	Havenschap Moerdijk (i.c.m. Havenbedrijf)	Moerdijk	Smeulders/Van Gruijthuijsen	lid Bestuur bedrijfsvoeringsorganisatie	50,00%
1.2	Zuidelijke Rekenkamer	Eindhoven	Programmaaad	lid Programmaaad	50,00%
1.3	Kleinschalig Collectief vervoer Brabant Noordoost	Oss	Van der Maat*	lid Algemeen Bestuur, lid Dagelijks Bestuur	8,30%
1.4	Omgevingsdienst Midden- en West Brabant	Tilburg	Roiackers/Lemkes-Straver	lid Algemeen Bestuur, lid Dagelijks Bestuur	41,00%
1.5	Omgevingsdienst Zuidoost Brabant	Eindhoven	Roiackers/Lemkes-Straver	lid Algemeen Bestuur, lid Dagelijks Bestuur	38,00%
1.6	Omgevingsdienst Brabant Noord	's-Hertogenbosch	Roiackers/Lemkes-Straver	lid Algemeen Bestuur, lid Dagelijks Bestuur	36,00%

* = Eigenaarsrol en inhoudelijke rol zijn niet conflicterend.

Vermogensstructuur en resultaat

bedragen x € 1.000							
	Gemeenschappelijke regeling	Lening per 31-12 2021	Garantstelling	Eigen vermogen per 1-1 2022	Eigen vermogen per 31-12 2022	Vreemd vermogen per 1-1 2022	Vreemd vermogen per 31-12 2022
1.1	Havenschap Moerdijk			97.265	97.265	182.344	182.344
1.2	Zuidelijke rekenkamer			99	99	166	166

1.3	Kleinschalig Collectief vervoer Brabant Noordoost			789	789	850	850
1.4	Omgevingsdienst Midden- en West Brabant			2.325	2.325	3.480	3.480
1.5	Omgevingsdienst Zuidoost Brabant			2.429	2.429	4.523	4.523
1.6	Omgevingsdienst Brabant Noord			9.844	9.844	8.628	8.628

De gepresenteerde cijfers zijn de gepubliceerde cijfers uit de jaarrekening 2020 of de gepresenteerde halfjaarcijfers 2021.

2. Vennootschappen en coöperaties

Belang

bedragen x € 1.000									
	Vennootschappen en coöperaties	Vestigingsplaats	Portefeuille (eigenaar / inhoud)	Bestuurlijk belang	Aandeel	Nominale waarde	Agio	Gestort	Boekwaarde
2.1	Enexis NV	's-Hertogenbosch	Van der Maat / Spierings	stemrecht / voordrachtsrecht lidmaatschap RvC / lid AHC	30,80%	46.144	-	46.144	-
2.2	CSV Amsterdam BV	's-Hertogenbosch	Smeulders*	Stemrecht / lid AHC	30,80%	6	-	6	6
2.3	Publiek Belang Elektriciteitsproductie BV	's-Hertogenbosch	Smeulders*	Stemrecht / lid AHC	30,80%	pm	-	pm	pm
2.4	Brabant Water NV	's-Hertogenbosch	Smeulders/Roijackers	Stemrecht / voordrachtsrecht lid RvC / lid AHC	31,60%	88	-	88	-
2.5	Eindhoven Airport NV	Eindhoven	Smeulders/Van der Maat	Stemrecht / voordrachtsrecht lid RvC	24,50%	1.112	-	556	-

2.6	BOM Holding BV	Tilburg	Smeulders/Van Gruijthuijsen	stemrecht / voordrachtsrecht lid RvC	100%	1	31.327	31.328	31.328
2.7a	Ontwikkelingsmaatschappij Ruimte voor Ruimte, BV ORR	's-Hertogenbosch	Smeulders / Ronnes	Stemrecht / voordrachtsrecht lid RvC	100%	30	89	119	111
2.7b	CV ORR II**	's-Hertogenbosch	Smeulders / Ronnes	Stemrecht / Commanditair vennoot	99%	1.485	24.458	25.943	24.498
2.8	Business Park Aviolanda BV	Woensdrecht	Smeulders/Van Gruijthuijsen	Stemrecht / voordrachtsrecht Lid RvC	60%	11	6.477	6.488	6.488
2.9	Nederlandse Waterschapsbank NV	's-Gravenhage	Van der Maat*	Stemrecht	0,12%	22	-	8	-
2.10	NV Bank voor Nederlandse Gemeenten	's-Gravenhage	Van der Maat*	Stemrecht	0,07%	100	-	100	-
2.11	PZEM NV	Middelburg	Smeulders*	Stemrecht	0,05%	4	-	4	-
2.12	Pivotpark Holding BV	Oss	Smeulders / Ronnes	Stemrecht	70,70%	20	6.282	6.302	6.302
2.13	Green Chemistry Campus BV	Bergen op Zoom	Smeulders/Van Gruijthuijsen	Stemrecht / voordrachtsrecht Lid RvC	60%	11	2.300	2.311	2.300
2.14	Groen Ontwikkelfonds Brabant BV	's-Hertogenbosch	Smeulders / Roijackers	Stemrecht	100%	-	-	-	-
2.15	Monumenten Beheer Brabant	's-Hertogenbosch	Smeulders*	Stemrecht	72%	2.058	-	2.058	2.058

2.16	Brabant Startup Fonds BV	Tilburg	Smeulders / Van Gruijthuisen	Stemrecht	100%	-	-	-	-
------	--------------------------	---------	------------------------------	-----------	------	---	---	---	---

* = Eigenaarsrol en inhoudelijke rol zijn niet conflicterend.

** CV ORR I en II zijn in 2020 samengevoegd.

Vermogensstructuur en resultaat

bedragen x € 1.000									
	Vennootschappen en coöperaties	Lening	Garantstelling	Eigen vermogen per 1-1 2022	Eigen vermogen per 31-12 2022	Vreemd vermogen per 1-1 2022	Vreemd vermogen per 31-12 2022	Resultaat na belasting	Dividend
2.1	Enexis NV	159.400		4.114.000	4.141.000	5.098.000	5.098.000	99.000	pm
2.2	CSV Amsterdam BV			393	393	27	27	172	
2.3	Publiek Belang Elektriciteitsproductie BV			1.569	1.569	20	20	-20	
2.4	Brabant Water NV			674.183	674.183	523.344	523.344	8.913	
2.5	Eindhoven Airport NV			103.618	103.618	27.976	27.976	-10.545	
2.6	BOM Holding BV	1.050		49.821	49.821	185.665	185.665	-2.433	
2.7 a	Ontwikkelingsmaatschappij Ruimte voor Ruimte, BV ORR			486	486	145	145	73	

2.7 b	CV ORR II		50.000	13.960	13.960	12.687	12.687	3.746	
2.8	Business Park Aviolanda BV	1.573		12.705	12.705	12.943	12.943	415	
2.9	Nederlandse Waterschapsbank NV	50.000		1.827.000	1.827.000	105.055.000	105.055.000	81.000	pm
2.10	NV Bank voor Nederlandse Gemeenten			5.097.000	5.097.000	155.262.000	155.262.000	221.000	pm
2.11	PZEM NV			1.376.990	1.376.990	850.880	850.880	-21.841	
2.12	Pivotpark Holding BV	25.500		11.905	11.905	19.169	19.169	5.983	
2.13	Green Chemistry Campus BV			3.037	3.037	610	610	3.219	
2.14	Groen Ontwikkelfonds Brabant BV					24.496	24.496		
2.15	Monumenten Beheer Brabant NV	6.839		589	589	8.726	8.726	-140	
2.16	Brabant Startup Fonds BV	11.950		0	0	12.751	12.751		

De gepresenteerde cijfers zijn de gepubliceerde resultaten uit de jaarrekening 2020 of de gepresenteerde halfjaarcijfers 2021.

3. Stichtingen en verenigingen

Belang

	Stichtingen en verenigingen	Vestigingsplaats	Portefeuille (eigenaar / inhoud)	Bestuurlijk belang	Aandeel
3.1	Interprovinciaal overleg IPO en BIJ12 (vereniging)	's-Gravenhage	Van Gruijthuisen / Per thema IPO BAC	Lid van het bestuur	9,63%

3.2	Huis van de Nederlandse Provincies HNP (vereniging)	Brussel	Van Gruijthuisen*	Lid van het bestuur	8,33%
3.3	Stichting Brabant C Fonds	Tilburg	Van der Maat/ Smeulders	Benoeming schorsing en ontslag leden RvT	100%
3.4	Stichting Beheer Museum Kwartier	's-Hertogenbosch	Smeulders*	Benoeming schorsing en ontslag leden RvT	75%
3.5	Stichting Leisure Ontwikkelfonds Brabant	Oisterwijk	Van der Maat/ Smeulders	Lid van het bestuur	50%
3.6	Stichting Brainport Smart District	Helmond	Ronnes*	Lid van het bestuur	26%
3.7	Stichting La Vuelta Holanda	Utrecht	Smeulders*	Lid van het bestuur	15%

* = Eigenaarsrol en inhoudelijke rol zijn niet conflicterend.

Vermogensstructuur en resultaat

bedragen x € 1.000							
	Stichtingen en verenigingen	Lening	Garantstelling	Eigen vermogen per 1-1 2022	Eigen vermogen per 31-12 2022	Vreemd vermogen per 1-1 2022	Vreemd vermogen per 31-12 2022
3.1	Interprovinciaal overleg IPO en BIJ12 (vereniging)		180	4.533	4.533	27.296	27.296
3.2	INPA Huis van de Nederlandse Provincies (vereniging)			494	494	120	120
3.3	Stichting Brabant C Fonds			827	827	11.261	11.261
3.4	Stichting Beheer Museum Kwartier			100	100	648	648
3.5	Stichting Leisure Ontwikkelfonds Brabant			4.929	4.929	67	67
3.6	Stichting Brainport Smart District					394	394

3.7	Stichting La Vuelta Holanda,			4.558	4.558	141	141
-----	------------------------------	--	--	-------	-------	-----	-----

De gepresenteerde cijfers zijn de gepubliceerde resultaten uit de jaarrekening 2020 of de gepresenteerde halfjaarcijfers 2021.

4. Overige verbonden partijen

Belang

bedragen x € 1.000									
	Overige verbonden partijen	Vestigingsplaats	Portefeuille (eigenaar / inhoud)	Bestuurlijk belang	Aandeel	Nominale waarde	Agio	Gestort	Balanswaarde
4.1	Fonds Nazorg Gesloten Stortplaatsen	's-Hertogenbosch	Van der Maat / Spierings	GS vormen Algemeen Bestuur, twee gedeputeerde vormen Dagelijks Bestuur	100%				

Vermogensstructuur en resultaat

bedragen x € 1.000							
	Overige verbonden partijen	Lening per 31-12 2022	Garantstelling	Eigen vermogen per 1-1 2022	Eigen vermogen per 31-12 2022	Vreemd vermogen per 1-1 2022	Vreemd vermogen per 31-12 2022
4.1	Fonds Nazorg Gesloten Stortplaatsen			99.120	99.120	28.475	28.475

De gepresenteerde cijfers zijn de gepubliceerde resultaten uit de jaarrekening 2020 of de gepresenteerde halfjaarcijfers 2021.

5. Investeringsfondsen voor Brabant (zie bijlagenbundel begroting 2022 voor aanvullende fondsinformatie)

	Fonds	Fondsomvang x € 1 mln.	Looptijd	Revolverendheid	Multiplier	Primair programma	Portefeuille
5.1	Innovatiefonds Brabant	135	2037	Nominaal	≥ 3	5. Economie, Kennis en Talentontwikkeling	Van Gruijthuijsen

5.2	Energiefonds Brabant	60	2037	Nominaal	≥ 4	6. Energie	Spierings
5.3	Brabant C fonds	34	2022	Beperkt (oplopend van 15 naar 32 % in 2021)	≥ 3	10. Vrijetijd, Cultuur, Sport en Erfgoed	Smeulders
5.4	Groen Ontwikkelfonds voor Brabantse natuur	240	2027	Niet of nauwelijks	≥ 2	4. Natuur en milieu	Roijackers
5.5	Leisure Ontwikkel fonds Brabant	5	2027	Beperkt (33-66%)	≥ 2	10. Vrijetijd, Cultuur, Sport en Erfgoed	Smeulders
5.6	Brabant Startup Fonds	10	2033	50%	≥ 3	5. Economie, Kennis en Talentontwikkeling	Van Gruijthuisen

Ontwikkelbedrijf en grondbeleid

Inleiding

Provinciaal grondbeleid

Het Provinciaal grondbeleid heeft als doel om tegen aanvaardbare prijzen (tijdig) gronden beschikbaar te krijgen voor realisering van door haar beoogde doelen. De Provincie voert grondbeleid uit door regulerend op te treden, door middel van participaties zoals deelnemingen in externe Ontwikkelmaatschappij zoals de ORR en door het zelf verwerven, ontwikkelen en verkopen van gronden. Waar wenselijk geacht gebeurt dit ook anticiperend. De verschillende vormen kennen verschillende voor- en nadelen en risicoprofielen. Per situatie wordt de afweging gemaakt over de toe te passen vorm en uitvoeringswijze.

Ontwikkelbedrijf

Het Ontwikkelbedrijf draagt bij aan de realisatie van verschillende beleidsdoelstellingen. Bij de projecten van het Ontwikkelbedrijf gaat het om het daadwerkelijk mogelijk maken van de beoogde (her)ontwikkeling. Om dit mogelijk te maken heeft het Ontwikkelbedrijf verschillende instrumenten tot haar beschikking, waaronder: de aankoop van grond of gebouwen, de participatie in een project of deelneming en het verstrekken van een lening of garantstelling.

Het Ontwikkelbedrijf heeft de laatste jaren meer kennis en ervaring opgedaan in de samenwerking met lagere overheden en marktpartijen wanneer het gaat om projecten in het ruimtelijke fysieke domein. Zij weet waar de kennis en toegevoegde waarde van de (markt)partijen zit. Wat de provinciale beleidsinzet is en op welke wijze deze kan worden verbonden met de doelen van andere partijen. Maar ook hoe een samenwerking daadwerkelijk tot stand kan worden gebracht om tot succesvolle invulling te komen van het project en bijbehorende ambitie. Met andere woorden van procesmanagement tot dealmaking en realisatie. De verkenningen waar het Ontwikkelbedrijf in betrokken is worden per definitie integraal aangevlogen. Belangrijke thema's waarin het Ontwikkelbedrijf actief is, zijn: campussen en werklocaties, erfgoed, energie, ondermijning en binnenstedelijke transformatie. Het Ontwikkelbedrijf is ook inzetbaar voor nieuwe thema's, welke voortkomen uit het Bestuursakkoord 2020-2023 (incl. addendum) en de uitwerking daarvan in de provinciale ontwikkelprogramma's.

Beleidskaders

Portefeuille Ontwikkelbedrijf

Investeringskrediet

Het meerjarenperspectief van het Ontwikkelbedrijf vormt de basis voor de opgenomen financiële middelen en berekeningen in de (meerjaren-) begroting en deze paragraaf.

Op grond hiervan is in onderstaande tabel de verwachte boekwaarde per 31-12-2022 over de ingezette instrumenten van het Ontwikkelbedrijf als volgt weergegeven.

Instrument	Boekwaarde per 31-12-2022 (in €)
Deelnemingen	6.488.160
Geldleningen en garantstellingen	86.746.487
Grond en opstallen	51.506.018
Totaal	144.740.665

Binnen de categorie gronden en opstallen zijn in onderstaande tabel aangegeven welke projecten er in exploitatie zijn.

Project	Boekwaarde per 1-1-21	Voorziening	Boekwaarde per 1-7-21	te maken kosten	te maken opbrengsten	Geraamd resultaat nominiaal	Geraamd resultaat contante waarden
Heeswijk-Dinther, project Loosbroek	229.571		0	0	0		
Aarle Rixtel, Opstal 6	635.846		636.772	0	636.772		
Ulicoten, Dorpstraat 4 en 7	1.499.378		-37.852	37.852	0		
Tilburg Oostkamer	907.268		631.311	15.800	647.111		
Esch, De Ruiting 2	464.369		464.401	0	464.401		
Geertruidenberg, Dongecentrale	761.987		762.729	524.258	1.286.988		
Dongen Moederhuis Franciscanessen Mariaoord Dongen	1.034.652		1.034.652	667.325	1.701.977		
Veghel CHV-terrein	2.563.006		2.513.710	286.290	2.800.000		
Moerdijk Logistiek Park Moerdijk (LPM)	3.229.214		3.779.806	2.103.957	5.883.764		
Totaal	11.325.291	0	9.785.529	3.635.483	13.421.012	0	0

De geraamde resterende ruimte in het revolverend Investeringskrediet groot € 235 mln, waarvan € 144,7 mln is ingezet, bedraagt 31-12-2022 € 90,3 mln. Bij de inschatting van de resterende ruimte is rekening gehouden met de geraamde toekomstige uitgaven en inkomsten van alle projecten en zijn de afgegeven garantstellingen volledig meegenomen tot en met 31-12-2022.

Wat willen we bereiken?

Wat gaan we daarvoor doen?

Ontwikkelingen en onzekerheden

Risicoreserveringen en risico's

In onderstaande tabellen is een specificatie opgenomen van de risicoreserveringen en voorzieningen voor de projecten van het Ontwikkelbedrijf.

Risicoreserve ontwikkelbedrijf (bedragen x € 1)		Saldo 31-12-2022
Bedrijventerreinen	Projecten	500.000
	Deelneming: kapitaalinbreng	6.488.160
Glastuinbouw	Projecten	0
Grote erfgoedcomplexen	Projecten	1.178.000
	Geldleningen	1.791.889
Kenniseconomie	Deelneming	110.000
	Projecten	206.250
Werklocaties	Garantstelling	60.000
	Leningen	2.500.000
	Projecten	38.575
Ondermijning	Garantstelling	1.500.000
Economisch vestigingsklimaat	Leningen	687.500
Regionaal sociaal beleid	Leningen	755.000
Wonen	Leningen	123.750
Subtotaal afgedekt		15.939.124
Subtotaal resterende ruimte voor risicoafdekking		19.149.029
Totaal		35.088.153

Voorziening ontwikkelbedrijf (bedragen x € 1)	Saldo 31-12-2022
---	------------------

Glastuinbouw	Projecten	17.543.540
Grote erfgoedcomplexen	Projecten	2.740.841
Stedelijke transformatie	Projecten	8.800.000
Totaal		29.084.381

Res.verkenningen ontwikkelbedrijf (bedragen x € 1)		Saldo 31-12-2022
Stedelijke transformatie	Project risico's	6.357.600
Verkenningen	Projecten	734.999
Totaal		7.029.599

Egalisatiereserve ontwikkelbedrijf (bedragen x € 1)

Diverse projecten

Totaal

De geraamde risicoreserveringen en voorzieningen voor de projecten worden afgedekt door de Risicoreserve van het Ontwikkelbedrijf. Per 31-12-2022 bedraagt het totale geraamde saldo hiervan € 64,1 mln. Dit is onderverdeeld in een geraamde risicoreservering van € 15,9 mln en een geraamde voorziening van € 29,1 mln. Beide voor de bestaande lopende projecten. Daarnaast resteert er een geraamde vrije ruimte van € 19,1 mln, ten behoeve van toekomstige risico's op bestaande en nieuwe projecten van het Ontwikkelbedrijf. Naast bovengenoemde reserveringen en voorzieningen heeft het Ontwikkelbedrijf een reserve Verkenningen, waaruit bovenmatige risico's voor stedelijke transformatieprojecten en verkenningen worden afgedekt die niet via een (grond-) exploitatie kunnen worden terugverdiend. Het geraamde saldo van deze Verkenningenreserve bedraagt ultimo 2022 € 7 mln. Hierbij is rekening gehouden met een geraamde onttrekking in 2021 en 2022 van € 3,8 miljoen voor lopende verkenningen ten behoeve van toekomstige stedelijke transformatieprojecten. Deze reserve vormt een apart compartiment binnen de risicoreserve van het Ontwikkelbedrijf.

Alle kosten en baten van projecten, die conform de BBV niet mogen worden geactiveerd, worden verantwoord via de egalisatiereserve van het Ontwikkelbedrijf, waardoor in de begroting dit geen budgettaire effecten heeft. Deze reserve is per 31-12-2022 naar verwachting tijdelijk negatief en zal worden aangevuld met baten in de jaren 2023 en volgende jaren.

Weerstandsvermogen

Voor het Ontwikkelbedrijf is een nieuwe berekeningssystematiek van het weerstandsvermogen bepaald. Met een statenmededeling is een inhoudelijke toelichting gegeven waarom deze wijzigingen noodzakelijk waren en is ingegaan op een nieuwe toekomst bestendige berekeningssystematiek, die beter aansluit bij

de bedrijfsvoering en slagvaardigheid van het Ontwikkelbedrijf. Hierbij wordt uitgegaan van de verhouding tussen de beschikbare en de benodigde weerstandsvermogen: de weerstandsratio.

In de nieuwe berekening houden we vast aan de concern breed gedragen systematiek van het werken met een weerstandsratio binnen een bandbreedte van 0,75 en 1,25. We gaan alleen niet enkel de risicoreserveringen, maar ook de voorzieningen, inclusief een deel van de vrije ruimte van de risicoreserve, opnemen in de bepaling van de weerstandsratio van het Ontwikkelbedrijf.

In de berekening van de weerstandsratio nemen we dan het volgende mee:

- Risicoreserveringen van de projecten binnen de risicoreserve van het Ontwikkelbedrijf;
- Voorzieningen van de projecten;
- De vrije ruimte van de risicoreserve;
- Een deel van de vrije ruimte van het investeringskrediet, ter hoogte van 20% van het resterend investeringskrediet van het Ontwikkelbedrijf. Het percentage van 20% betreft een verwachting van de omvang van de, voornamelijk nacaalculatorische risico's, die af te dekken zijn door het Ontwikkelbedrijf.

De weerstandsratio wordt dan met de volgende formule bepaald:

risicoreserveringen projecten +/- voorzieningen +/- vrije ruimte risicoreserve

risicoreserveringen projecten +/- voorzieningen +/- 20% van het vrije investeringskrediet

Het benodigde weerstandsvermogen is bepaald op basis van alle voorzienbare informatie en verwachtingen naar de toekomst toe per 31 december 2022. Op basis van deze nieuwe berekeningssystematiek komt de ratio uit op 1,02 % (per 31-12-2022) en is voldoende om risico's binnen het Ontwikkelbedrijf op te vangen. De ratio valt binnen de vastgestelde bandbreedte van 0,75% - 1,25% van de weerstandsratio.

BBV en risicomanagement grondportefeuille Ontwikkelbedrijf

Als gevolg van Besluit Begroting en Verantwoording (BBV) dient er een methodiek te worden vastgesteld voor de te hanteren rente- en disconteringsvoet in exploitatieplannen. De vast te stellen methodiek is als volgt: de te hanteren rente- en disconteringsvoet wordt gebaseerd op marktconforme rente voor de financiering van het betreffende plan (projectfinanciering), de marktconformiteit wordt vervolgens bepaald op basis van (fictieve) offerte-stelling bij een voor de overheid gangbare externe financier.

Jaarlijks worden alle grondexploitaties geactualiseerd. Hierbij wordt conform richtlijnen prudent te werk gegaan, wat betekent dat verliezen worden genomen zodra ze worden voorzien en winst pas wordt genomen als deze daadwerkelijk wordt gerealiseerd. Daarnaast wordt op basis van risicoanalyse een risicoreservering/voorziening getroffen of bijgesteld.

Grondbeleid overige beleidsvelden

Woningbouwstimuleringsmaatregelen

Een specifieke taak voor het Ontwikkelbedrijf is het uitvoering geven aan de Stimuleringsmaatregelen Woningbouw, die 2009 zijn vastgesteld. Op de Starterslening bij de SVN na, zijn alle maatregelen afgerond. Op de stimuleringsmaatregel voor Startersleningen zal in 2022 € 1,2 mln. worden afgelost. Per 31-12-2022 is het saldo van de uitstaande leningen bij SVN € 4,7 mln.

Natuurnetwerk Brabant

Conform de doelstellingen zoals opgenomen in Brabant Uitnodigend Groen wordt t/m 2027 in totaal circa 15.000 ha natuurnetwerk worden ingericht en 1.325 ha Ecologische Verbindingszones gerealiseerd. Hiertoe worden in 2022 en verder NNB gronden verworven en/of ingericht en verkocht. In de Westelijke Langstraat, De Peelvenen, Kempenland-West, Groote Heide-Leenderbos door de provincie, daarbuiten door het Groen Ontwikkelfonds Brabant (GOB), in samenspraak met de Manifestpartners.

Grondbank de Kempen en de Pielis

De doelstelling van Grondbank de Kempen is het opzetten en uitvoeren van projecten, die private investeringen koppelen aan het verbeteren van de kwaliteit van de Kempen (ecologische- en ruimtelijke

kwaliteit, leefbaarheid en culturele identiteit). Ondernemers en gemeenten staan hiervoor via de Stichting Kempenland aan de lat. De provincie ondersteunt dit door via een revolverende grondbankportefeuille (maximaal € 13,9 mln) met gronden en opstallen te kopen en te verkopen. Per 31-12-2022 is de verwachte boekwaarde van deze grondbank € 3,2 mln. en de risicoreserve van € 0,66 mln.

De Agrarische Natuurvereniging de Pielis beheert een natuurzone van circa 25 ha langs de Goorloop in de Pielis. De provincie en het Waterschap zijn eigenaar van de grond. Het beheer is vastgelegd via een erfpachtovereenkomst voor de periode van 28 jaar. De kosten van beheer en de ontginning worden gedekt uit de reserve Grondbank de Pielis. Per 31-12-2022 is de boekwaarde van de Grondbank € 1 mln en van de reserve € 0,4 mln.

Infrastructuur

In o.a. het Meerjaren investeringsprogramma Kwaliteit (Onderhoud) Provinciale Infrastructuur wordt aangegeven welke infrastructurele projecten er zullen worden uitgevoerd. Ten behoeve van deze doelstelling worden gronden gekocht. Deze aankopen zullen worden gefinancierd uit hiervoor gevoteerde investeringskredieten in het kader van mobiliteitsbeleid.

Tijdelijk beheer gronden en opstallen

In 2022 zal circa 1.900 ha verpacht c.q. in gebruik gegeven. Dit betreffen gronden die in beheer zijn in het kader van Mobiliteit, Grondbank de Kempen en Pielis, NNB/Natura 2000 (het GOB) en het Ontwikkelbedrijf. Meer uitgebreide toelichting over bovenstaande onderwerpen is o.a. verder te vinden in:

- Bijlage deelnemingen (o.a. Pivotpark, ORR, BPA, GOB)
- Betreffende programma's in de begrotingsprogramma's:
 - Programma Ruimte en Wonen: Ruimtelijke ontwikkeling (RvR, transformatieopgaven)
 - Programma Natuur en Milieu: GOB (Groen Ontwikkelfonds Brabant)
 - Programma Economie, Kennis en Talentontwikkeling: Economisch programma (bedrijventerreinen/campussen)
 - Programma Basisinfrastructuur Mobiliteit: Infrastructuur/Provinciale wegen
 - Programma Vrije tijd, Cultuur, Sport en Erfgoed: Erfgoed

Investeringsagenda

Inleiding

De Investeringsagenda richt zich op het duurzaam versterken van de structuur van onze provincie op een aantal onderscheidende kwaliteiten. We concentreren ons daarbij op het bijzondere leef- en vestigingsklimaat van Brabant vanuit de opvatting dat dit past bij het nieuwe profiel en de ambities van onze provincie. Voor de Investeringsagenda een bedrag van maximaal € 1 miljard gereserveerd uit de middelen die beschikbaar zijn gekomen bij de verkoop van de aandelen Essent. Dit bedrag is op dit moment nog niet geheel beschikbaar. De komende jaren wordt door rentetoevoegingen dit bedrag bereikt.

Wat willen we bereiken?

De Investeringsagenda is ingevuld via drie tranches:

1. de eerste tranche bestaat uit vijf investeringsvoorstellen voor een bedrag van oorspronkelijk € 278,9 mln;
2. in de tweede tranche zijn het Groen Ontwikkelfonds Brabant, het Innovatiefonds, het Energiefonds en het Breedbandfonds ingesteld tot een totaalbedrag van € 475 mln (PS 42/13);
3. in het Bestuursakkoord 2015 - 2019 'Brabant in Beweging' is ook de derde tranche benoemd tot een bedrag van € 293 mln, waarvan € 35 mln gedekt wordt door ambitiebijstellingen 1e tranche en een revolverende inzet economische structuurversterking.

In 2018 is besloten het Breedbandfonds te beëindigen (PS 30/18) en de resterende middelen vooralsnog te reserveren voor digitalisering. Op basis van het bestuursakkoord “Kiezen voor kwaliteit” is van de resterende middelen € 8 mln toegekend voor Energie en in het bestuursakkoord “Samen, slagvaardig en slim: Ons Brabant” is

€ 25 mln gereserveerd voor economie en € 8 mln voor Vrije tijd, Cultuur, Sport en Erfgoed. In het addendum op bestuursakkoord 2020 - 2023 “Samen bouwen aan de kwaliteit van Brabant” zijn geen additionele middelen toegevoegd.

Wat gaan we daarvoor doen?

Voor de inhoudelijke toelichting op de realisatie van de onderscheidene investeringsvoorstellen verwijzen wij naar de betreffende begrotingsprogramma's.

Eerste tranche

In de eerste tranche Investeringsagenda zijn vijf voorstellen gehonoreerd. Deze voorstellen zijn ondergebracht binnen het begrotingsprogramma waar ze inhoudelijk de grootste relatie mee hebben c.q. aan de doelstellingen waarvan ze het meest bijdragen. Het betreft de volgende investeringsvoorstellen:

Energietransitie (6)

Een kans voor innovatie en duurzaamheid. Hiervoor is door PS € 71,2 mln (PS 59/10) beschikbaar gesteld. De provincie investeert in drie clusters (solar, biobased economy en elektrisch rijden/slimme netwerken) om hier een internationale concurrentiepositie te verkrijgen. De beschikbare middelen zijn vrijwel volledig toegekend en t/m 2017 vrijwel geheel gerealiseerd.

Landschappen van allure (4)

Mooie, groene landschappen. Met het investeringsproject 'Landschappen van allure' wil de provincie samen met regionale partijen drie gebieden (de Brabantse Wal, Het Groene Woud en de Maashorst) ontwikkelen tot hoogwaardige landschappen. PS hebben hiervoor € 56,2 mln (PS 79/10) beschikbaar gesteld. De beschikbare middelen zijn volledig toegekend. Na afsluiting van het project Landschappen van Allure uit de 1e en 2e tranche Investeringsagenda vloeit naar schatting € 2,2 mln terug naar de reserve Investeringsagenda. Deze middelen kunnen als dekking dienen voor het maatregelenpakket uit de Brabantse bossenstrategie. Hiervoor dient het maatregelenpakket te voldoen aan de ijkpunten 3e tranche investeringsstrategie. Dit kunnen wij pas toetsen als het maatregelenpakket verder is geconcretiseerd. Wij willen vooruitlopend op het voorstel deze middelen reserveren voor de Brabantse bossenstrategie.

Brabant C (10 + paragraaf verbonden partijen)

Het Brabant C Fonds versterkt en vergroot het kunst- en cultuuraanbod van Brabant. Provinciale Staten hebben hiervoor een bedrag van € 25 mln beschikbaar gesteld (PS 33/14). De beschikbare middelen zijn nagenoeg volledig aan Brabant C beschikbaar gesteld. Bij de perspectiefnota 2018 is aanvullend een bedrag van € 9 mln beschikbaar gesteld. De aanvullende middelen zijn niet beschikbaar gesteld uit de investeringsagenda en daarmee geen onderdeel van de Investeringsagenda.

Sportplan 2016 (10)

Sport draagt bij aan een bruisend leef- en vestigingsklimaat. PS hebben € 40 mln beschikbaar gesteld om de sportinfrastructuur te versterken (PS 77/10). We streven naar meer naam en faam als (top)sportprovincie, het vergroten van de economische spin-off van sport en meer kans om te gaan sporten voor Brabanders met een beperking, ouderen en de Brabantse jeugd (participatie). De beschikbare middelen zijn volledig gealloceerd. Middels besluit PS 30/16 zijn de restant beschikbare sportmiddelen van de 1e tranche ingezet t.b.v. Sportagenda 2016-2019 “Brabant Beweegt”.

Grote erfgoedcomplexen (10)

Het op ambitieuze en ondernemende wijze samenwerken met partners aan het behoud van Brabantse erfgoedcomplexen. Het accent ligt op kloosters, kastelen, militaire complexen en industrieel erfgoed. PS hebben hiervoor een bedrag van € 61,5 mln beschikbaar gesteld waarvan € 2,5 mln t.b.v. apparaatskosten (PS 78/10). Bij het bestuursakkoord 2015-2019 is de ambitie met € 20 mln bijgesteld, zodat per saldo € 39

mln beschikbaar is. Een bedrag van € 2,93 mln is gereserveerd voor projecten die in voorbereiding zijn. Zodra definitieve besluitvorming over deze projecten heeft plaatsgevonden, zullen de middelen bij een volgend S&V-moment op de begroting geraamd worden.

Tweede tranche

In de tweede tranche zijn vier fondsen ingesteld. Deze fondsen zijn in 2017 geëvalueerd. Daaruit blijkt dat de fondsen bijdragen aan de uitvoering van het bestuursakkoord en voorzien in een maatschappelijke behoefte. De invoering en de uitvoering van de fondsen is effectief. De fondsen zijn ondergebracht in het begrotingsprogramma waaraan zij het meeste bijdragen:

Groen Ontwikkelfonds Brabant (GOB) (4 + paragraaf verbonden partijen)

Om het volledige Natuur Netwerk Brabant en daaraan gekoppelde ecologische verbindingzones te realiseren is op 1 mei 2014 het GOB opgericht. De omvang van het fonds bedraagt € 240 mln en de looptijd is 15 jaar. De middelen zijn volledig gealloceerd.

Innovatiefonds Brabant (5 + paragraaf verbonden partijen)

Om innovaties en technologische groei te versterken, participeert het fonds in innovatieve MKB- bedrijven en consortia van bedrijven en kennisinstellingen. De omvang van het fonds bedraagt € 125 mln en de looptijd is 24 jaar. Het fonds is sinds 2014 operationeel en ondergebracht bij de Brabantse OntwikkelingsMaatschappij (BOM). De middelen zijn volledig gecommiteerd in de vorm van leningen en daarmee gealloceerd.

Energiefonds Brabant (5 + paragraaf verbonden partijen)

Het fonds heeft als doel om energiebesparing en opwekking van duurzame energie aan te jagen en te versnellen door bij te dragen aan financiering van bewezen duurzame energietechnieken. De omvang van het fonds bedraagt € 60 mln en de looptijd is 24 jaar. Het fonds is sinds 2014 operationeel en ondergebracht bij de (BOM). De middelen zijn volledig gecommiteerd in de vorm van leningen en daarmee gealloceerd.

Energietransitie

Met Statenvoorstel 59/19 is besloten om de beschikbaar gestelde € 8 mln. in te zetten voor het uitvoeringsprogramma Energie 2020-2023.

Derde tranche

In het bestuursakkoord Beweging in Brabant zijn in de derde tranche middelen gelabeld voor de onderwerpen/thema's: transitie agrofood, energietransitie, energieneutrale woningen, ecologische structuurversterking, deltaprogramma, economische structuurversterking en Vrije tijd, Cultuur, Sport en Erfgoed.

Transitie Agrofood (7)

De beschikbare middelen zijn volledig toegekend op basis van het Uitvoeringsprogramma Agrofood en het aangenomen besluit op 7 juli 2017 'Versnelling transitie veehouderij (inclusief Stalderingsloket)'. Er resteert nog een bedrag van € 3,04 mln dat nog niet op de begroting is geraamd. Deze middelen zijn gereserveerd voor POP3 (toekomstbedrijven), project Translab en innovatie.

Er resteert nog een bedrag van € 3,04 mln dat nog niet op de begroting is geraamd. Deze middelen zijn gereserveerd voor POP3 (toekomstbedrijven), project Translab en innovatie.

Energietransitie en Energieneutrale woningen (6)

De beschikbare middelen zijn volledig gealloceerd. De gealloceerde middelen zijn inclusief risicoafdekkingen ad

€ 3,5 miljoen t.b.v. afdekking van de garantstelling in het kader van Geothermie en € 1,1 mln.

Participatiefonds Windmolenpark A16.

Ecologische structuurversterking

De beschikbare middelen zijn volledig toegekend.

Deltaprogramma (3)

De beschikbare middelen zijn volledig gealloceerd.

Economische structuurversterking (5)

Van de beschikbare middelen is ongeveer € 135 mln gealloceerd. De gealloceerde middelen zijn inclusief

diverse risicoafdekkingen van ruim € 16,7mln (€ 6 mln t.b.v. de MKB+ faciliteit, € 2 mln t.b.v. HTSM, € 1,66 mln t.b.v.

One Logistics, € 4,66 mln t.b.v. Nationale plan Photon Delta en € 2,46 mln. t.b.v. Innovation Agrifood (regiodeal) en MIT 2020 (€3,5 mln.). Voor het restant bedrag (€ 9 mln.) worden nog projectvoorstellen uitgewerkt, maar (de meeste) hebben nog niet het gewenste niveau van uitwerking. Het proces om te komen tot meer uitgewerkte/concretere voorstellen is in volle gang, we zijn volop bezig om samen met onze partners tot goede proposities te komen.

Cultuur en Samenleving (10)

Op basis van het Uitvoeringsprogramma Cultuur, Erfgoed en de Sportagenda is € 17,5 mln gealloceerd.

De niet gealloceerde middelen betreffen de bij bestuursakkoord '20-'23 vanuit Breedbandfonds geheralloceerde waarvan € 8 mln beschikbaar gesteld voor Vrijetijd, Cultuur, Sport en Erfgoed. Middels het nog vast te stellen beleidskader 2030 worden de middelen opgenomen in de begroting.

Wat mag het kosten?

Financieel meerjarenoverzicht van de investeringsvoorstellen uit de drie tranches van de investeringsagenda

Investeringsvoorstel (bedragen x € 1 mln)	Oorspr. bedrag	Max. beschikbaar	Realisatie t/m 2020	Raming 2021	Raming 2022	Raming 2023 e.v.	Gealloceerd. maar niet geraamd	Nog niet gealloceerd
Energietransitie 1)	€ 71,20	€ 59,20	€ 48,99	-/-€ 1,45	€ 0,20	€ 0,78	€ 10,00	€ 0,69
Landschappen van allure	€ 56,15	€ 53,90	€ 51,92	€ 0,00	€ 0,00	€ 0,00	€ 1,98	-/-€ 0,00
Brabant C/BHC (incl.correctie afwikkelingsverschil aangepast in 2019)	€ 50,00	€ 35,00	€ 22,33	€ 4,91	€ 3,83	€ 3,83	€ 0,10	-/-€ 0,00
Sportplan 2016	€ 40,00	€ 38,40	€ 38,40	€ 0,00	€ 0,00	€ 0,00	€ 0,00	€ 0,00
Grote erfgoedcomplexen	€ 61,50	€ 39,00	€ 28,15	€ 4,05	€ 3,20	€ 0,00	€ 3,60	-/-€ 0,00
Apparaatskosten 1e tranche	-	€ 7,44	€ 7,44	€ 0,00	€ 0,00	€ 0,00	€ 0,00	€ 0,00
Totaal 1e tranche	€ 278,85	€ 232,94	€ 197,23	€ 7,51	€ 7,23	€ 4,61	€ 15,68	€ 0,68

Groen Ontwikkelfonds Brabant 4) (incl.correctie afwikkelingsverschil aangepast in 2019)	€ 240,00	€ 235,00	€ 177,84	-/-€47,63	€ 18,05	€ 4,98	€ 81,76	€ 0,00
Innovatiefonds Brabant 2)	€ 125,00	€ 125,00	-/- € 20,40	€ 0,00	€ 0,00		€ 145,40	€ 0,00
Energiefonds Brabant 2)	€ 60,00	€ 60,00	€ 3,10	-/-€ 3,10	€ 0,00		€ 60,00	€ 0,00
Breedbandfonds Brabant /agenda digitalisering 6)	€ 50,00	€ 9,00	€ 0,91	€ 2,02	€ 0,75	€ 0,75		€ 4,57
Economische structuurversterking /digitalisering 6)		€ 25,00	€ 0,00					€ 25,00
Energietransitie 6) en 7)		€ 8,00	€ 0,00	€ 2,00	€ 2,00	€ 4,00		€ 0,00
Vrije tijd, Cultuur, Sport en Erfgoed 6)		€ 8,00	€ 0,00					€ 8,00
Apparaatskosten 2e tranche	€ 19,00	€ 4,00	€ 1,32	€ 0,24	€ 0,24	€ 0,96	€ 1,24	€ 0,00

Totaal 2e tranche	€ 494,00	€ 474,00	€ 162,77	-/-€46,47	€21,04	€ 10,69	€ 288,40	€ 37,58
Transitie agrofood	€ 15,00	€ 14,40	€ 10,82	€ 2,17	€ 0,00			€ 1,40
Energietransitie 4)	€ 20,00	€ 19,20	€ 13,49	€ 1,05	€ 0,00		€ 4,66	-/- € 0,00
Energieneutrale woningen	€ 8,00	€ 7,70	€ 5,94	€ 1,75	€ 0,00			€ 0,01
Ecologische structuurversterking	€ 50,00	€ 48,00	€ 22,50	€ 8,50	€ 8,50	€ 8,50		-/- € 0,00
Deltaprogramma	€ 30,00	€ 28,80	€ 28,80	€ 0,00	€ 0,00			€ 0,00
Economische structuurversterking 5) en 8)	€ 150,00	€ 144,00	€105,61	€ 13,40	-/-€ 0,80	€ 0,10	€ 14,30	€ 11,40
Cultuur en leefbaarheid	€ 20,00	€ 19,20	€ 13,90	€ 3,45	€ 0,50			€ 1,35
Apparaatskosten 3e tranche		€ 11,70	€11,70	€ 0,00	€ 0,00			€ 0,00

Totaal 3e tranche	€ 293.00	€ 293,00	€ 212,76	€ 30,33	€ 8,20	€ 8,60	€ 18,96	€ 14,16
--------------------------	-----------------	-----------------	-----------------	----------------	---------------	---------------	----------------	----------------

- 1) Exclusief Clean Tech fonds, deze is in 2013 betaald uit de algemene middelen. Restant € 10 miljoen is gealloceerd voor afdekking lening aan Biobasedfonds bij de BOM.
- 2) Bedragen zijn volledig gecommitteerd in de vorm van leningen aan de desbetreffende fondsen daarmee dus ook gealloceerd. De bedragen die in de realisatie en ramingen zijn opgenomen hebben betrekking op de verliesvoorziening en dekking van de fondsmanagementkosten. In geval van Innovatiefonds is er een positief beleggingsresultaat gehaald in 2015 dat in 2016 is verantwoord.
- 3) Het gedeelte dat nog niet is opgenomen in realisatie en raming is geïnvesteerd in grond en dus gealloceerd totdat de grond wordt verkocht of ingezet als ruilgrond.
- 4) het deel dat gealloceerd is heeft voor € 3,5 miljoen betrekking op de afdekking van de garantstelling in het kader van Geothermie en € 1,1 mln. Participatiefonds Windmolenpark A16
- 5) het deel dat gealloceerd is heeft betrekking op de afdekking van de risico's m.b.t verstrekte leningen aan (o.a.) MKB-Plusfonds, OneLogistics, HTSM, Photonica en MIT (€ 14,3 mln.)
- 6) Bij het bestuursakkoord 2019-2023 is € 41 miljoen verdeeld vanuit het Breedbandfonds/ digitalisering naar 3 programma's: Economische structuurversterking, Energie en Vrije tijd, Cultuur, Sport en Erfgoed.
- 7) Met Statenvoorstel 59/19 is besloten om € 8 miljoen in te zetten voor het uitvoeringsprogramma Energie 2020-2023
- 8) De nog niet gealloceerde middelen ad € 11,4 miljoen zullen aangewend worden t.b.v. het realiseren van de economische beleidsambities zoals benoemd in het Bestuursakkoord 2019-2023 "kiezen voor kwaliteit"

Europese programma's

Inleiding

Mede door inzet van de Europese programma's gaan we onze provinciale doelstellingen realiseren. De Europese subsidies zijn, met haar multipliereffect, zeer belangrijke impuls gelden voor de provincie Noord-Brabant en een katalysator bij het stimuleren van vooral het bedrijfsleven en Triple Helix partners om te innoveren en innovatiekracht te verbinden met de huidige actuele maatschappelijke opgaven waar we voor staan.

In 2021 start het nieuwe Meerjarig Financieel Kader 2021-2027 van de Europese Unie, met een nieuwe verdeling voor Europese fondsen zoals OPZuid, POP, Interreg, REACT-EU, het Just Transition Fund (JTF) en het Recovery and Resilience Facility (RRF). Naast de programma's waar we deelnemen in de governance kijken we ook kritisch naar andere Europese programma's die aansluiten bij de provinciale doelstellingen. Als provincie hebben wij de verantwoordelijkheid van managementautoriteit op ons genomen in de afspraken met het ministerie van Economische Zaken in het kader van de partnerschapsovereenkomst.

Door een sterke lobby vanuit de provincie op de extra middelen die de Europese Unie beschikbaar heeft gesteld om samen te werken aan het herstel van de Coronacrisis (REACT-EU) en de Green Deal (JTF en RRF) is het pakket aan Europese middelen voor Brabant groter dan ooit.

Om maximaal te profiteren van deze fondsen is het noodzakelijk de benodigde cofinancieringsmiddelen tijdig beschikbaar te hebben en de uitvoeringskosten op ons te nemen voor de komende programmaperiode. In 2020 is door GS besloten dat de cofinancieringsmiddelen gevonden moet worden binnen de bestaande programmabudgetten.

De motivatie is dat de EU middelen bijdragen aan onze eigen doelstellingen en door inzet van onze cofinancieringsmiddelen er extra middelen voor de doelstellingen beschikbaar komen.

Wat willen we bereiken?

Uitgangspunt is om optimaal en op een strategische manier gebruik te maken van de kansen die Europa ons biedt bij de realisatie van onze provinciale doelstellingen en daar de juiste randvoorwaarden voor te scheppen en de benodigde cofinanciering voor te organiseren. Dit geldt voor zowel de huidige als de nieuwe Europese programmaperiode.

Voor wat betreft de huidige programmaperiode 2014-2020 ligt de focus nu op het adequaat afronden van de programma's waarin we als provincie deelnemen. Gelijktijdig zetten we sterk in op de nieuwe kansen die Europa ons biedt en vervullen we een proactief rol bij de voorbereidingen, vormgeving en uitvoering van de nieuwe Europese programmaperiode 2021-2027.

I. Inzet op extra middelen uit de Europese Unie inzake

- Corona herstel (React EU)
- Green Deal (Just Transition Fonds)
- Green Deal (Recovery and Resilience Facility)

II. Voorbereiding nieuwe programmaperiode 2021-2027

- Majeure Europese programma's (OPZuid, POP/NSP, InterregVI A)
- Provinciale cofinanciering Europese programma's

III. Voortgang huidige Europese programmaperiode 2014-2020

- Subsidie instrumenten (Majeure programma's OPZuid, POP3, Interreg V)

- Bancaire instrumenten
- Beleidsinstrumenten

Wat gaan we daarvoor doen?

Ad I) Inzet op extra middelen uit de Europese Unie inzake:

>React EU ihkv Corona herstel

Voor de periode 2020 heeft de Europese Commissie een substantieel bedrag beschikbaar gesteld middels het ReactEU programma. Het nieuwe programma is gericht op crisisherstel en een groen, digitaal en veerkrachtig herstel en behoeft geen cofinancierings-verplichting (100 % EU). Het ReactEU-geld dient uiterlijk ultimo 2023 te zijn besteed in een extra prioriteit in het lopende OPZuid..

Om optimaal gebruik te maken van deze extra Europese middelen hebben GS van Noord-Brabant in 2020 een sterke lobby ingezet om zoveel mogelijk middelen uit dit coronaherstel programma naar Brabant te halen. Dit heeft ertoe geleid dat de drie zuidelijke provincies 49,5 mln. EU-middelen aangevuld met 6,7 mln. aan rijks cofinanciering uit het ReactEU naar Zuid-Nederland heeft weten te halen. Omdat deze middelen in 2023 al moeten zijn weggezet is direct begonnen met de inrichting van de uitvoering van het programma en is er een oproep gedaan aan het veld om goede projectideeën te ontwikkelen voor het nieuwe REACTEU-programma. Dit heeft in 2020 geresulteerd in 2 openstellingen.

Provincie Noord-Brabant zet de Europese herstelmiddelen vanuit ReactEU, gebaseerd op de Actie- en Investeringsagenda, in voor de digitalisering in de zorg, slimme steden (BrabantRing), versterking van de arbeidsmarkt (Brabant Leert), verduurzaming vastgoed en innovatieclusters.

Bij de eerste openstelling is 20 miljoen euro uit de subsidiepot naar Noord-Brabant gegaan. De deskundigencommissie heeft hierbij 14 Brabantse projecten positief beoordeeld.

De tweede openstelling is landsdelig (dus samen met de provincies Zeeland en Limburg) daarvoor is het resterend bedrag opengesteld van €13,5 mln (waarvan 50% bestemd voor Brabantse projecten).

De deskundigencommissie heeft inmiddels 14 projecten positief beoordeeld in Zuid-Nederland.

>Just Transition Fonds ihkv Green deal

De Europese commissie heeft ook extra miljarden ter beschikking gesteld via het Just Transition Fund (JTF) dat onderdeel uitmaakt van het Just Transition Mechanism binnen de Europese Green Deal.

Door een succesvolle lobby van GS van Noord-Brabant is er gerealiseerd dat er voor landsdeel Zuid drie COROP-gebieden zijn aangeduid die in aanmerking komen voor middelen uit het JTF. Zo is voor de provincie Noord-Brabant het COROP - gebied Moerdijk aangewezen en is een bedrag van 58 mln. toegewezen aan dit gebied.

Voor Brabant is de focus op de transitie naar een groene chemie in Moerdijk en een biobased economie in West-Brabant in brede zin. Daarbinnen is focus op de thema's circulair, depolymerisatie en biobased. Er staan binnen JTF in West-Brabant 3 programmatische lijnen centraal, te weten Productinnovatie Biobased & Circulair, Procesinnovatie Biobased & Circulair en Slimme logistiek en infrastructuur voor Biobase, Circulair en verduurzaming van de industrie in brede zin. In Q3 en Q4 van 2021 zal verder invulling worden gegeven aan het opstellen van de Territoriale Just Transition Plans (JTTPs) wat tot verdere detaillering in de aanpak en uitvoering voor de Corop-gebieden leidt voor 2022.

>Recovery and Resilience Facility i.h.k.v. Green deal

Het grootste onderdeel van het EU –herstelinstrument in reactie op de COVID-19 crisis (Next Generation EU) vormt de faciliteit voor herstel en veerkracht (Recovery and Resilience Facility, RRF). Doel van het RRF is het bevorderen van de economische, sociale en territoriale cohesie in de Europese Unie door het verbeteren van weerbaarheid en het aanpassingsvermogen van de lidstaten, het aanpakken van de sociale en economische impact van de crisis, en het steunen van de groene en digitale transitie. De omvang van de faciliteit behelst voor Nederland ongeveer zo'n 5 miljard Euro (excl. de benodigde cofinanciering).

Het kabinet heeft de Europese Commissie geïnformeerd over het proces rond het Nederlandse herstelplan. Er is voor gekozen om de indiening van het plan over te laten aan het nieuwe kabinet. De Provincie Noord-Brabant is hierover in gesprek met Den Haag voor wat betreft de Brabantse belangen.

Ad II) Voorbereiding nieuwe programmaperiode 2021-2027

> Majeure Europese programma's (OPZuid, GLB-NSP, InterregVI A)

Op dit moment zijn de voorbereidingen voor de nieuwe programmaperiode 2021-2027 reeds in volle gang. De kosten die hiermee gemoeid zijn worden gedekt uit de risicoreserve huidige Operationeel Programma.

>Majeure programma's (OPZuid, GLB-NSP, Interreg)

Bij de vormgeving van het nieuwe OPZuid, GLB-NSP en Interreg programma's 2021-2027 is de geactualiseerde Zuid-Nederlandse Regionale Innovatie Strategie (RIS3) als kader gebruikt bij de vormgeving van de verschillende Europese programma's

Bij de verschillende OP's die in nauwe samenwerking met de programmapartners zijn opgesteld en afgestemd met de externe stakeholders ligt het accent op een slimmer en groener Europa. Hiermee sluit het perfect aan bij onze provinciale doelstellingen en kunnen we door slimme programmering Europese middelen genereren die bijdragen aan het realiseren van onze doelstellingen.

De ontwikkeling van de programma's zijn reeds in een vergevorderd stadium. Het OPZuid programma en de Interreg programma's beschikken over een 99% versie van de OP's en de verwachting is dat deze eind van de zomer 2021 ter goedkeuring worden ingediend bij de Europese Commissie en dat de programma's begin 2022 van start kunnen gaan. Op dit moment wordt er hard gewerkt om project ideeën te matchen aan de verschillende Europese programma's zodat een vliegende start gemaakt kan worden in 2022.

Voor het vervolg van POP geldt dat er twee transitiejaren zijn en wordt de naam POP3+ gehanteerd. Eind 2021 dient Nederland het nationale Strategische Plan voor het GLB in bij de Europese Commissie en de provinciale regelingen worden in 2022 voorbereid. Het nieuwe GLB-NSP start in 2023 en loopt tot 2027.

> Provinciale cofinanciering Europese programma's

In het lopende Europese programma is de cofinanciering vooraf vrijgemaakt vanuit de begroting(s)programma's en de InvesteringsAgenda 3e tr. . In het nieuwe programma is er voor gekozen om de cofinanciering te dekken uit de beschikbaar gestelde middelen per programma. De motivatie is dat de EU middelen bijdragen aan onze eigen doelstellingen en door inzet van onze cofinancieringsmiddelen er extra middelen voor de doelstellingen beschikbaar komen. Omdat deze stelselwijziging procedureel een klein risico in zich heeft dat benodigde cofinancieringsmiddelen niet tijdig beschikbaar zijn, zal er in 2022 gezorgd worden voor een risicobuffer om te voorkomen dat potentieel EU middelen niet verloren gaan als gevolg van deze risico's. Hiermee zal dit geringe risico opgevangen worden zodat er, indien noodzakelijk, bijsturing kan plaatsvinden.

Een bijdrage voor de uitvoering van de programma's (Stimulus, Interreg-secretariaten, RVO) is naar schatting jaarlijks € 2,5 mln. De uitvoeringskosten van de EU programma's zullen de komende 7 jaar door

de provincie gedragen moeten worden. De eerste 2 jaar zal dit vanuit de restant middelen reserve Cofinanciering Europese programma's gedekt worden en de structurele dekking wordt meegenomen in het kader van "schoon opleveren"

Vanuit een eerste inventarisatie, op basis van de kansenkaart, is een inschatting te maken waar de eerste cofinanciering vandaan moet komen. Dit zal worden geëffectueerd als er voldoende duidelijkheid is.

Beleidskader/Uitvoeringsagenda	Beoogde Allocatie tbv Cofinanciering EU Programma's per jaar (2022-2023)
Energie	€ 750.000
Landbouw & Voedsel	€ 2.500.000
Natuur	€ 3.100.000
Economie, Kennis & Talentontwikkeling*	€ 2.900.000
Gezondheid	€ 400.000

* Het vermelde bedrag bij EKT is inclusief uitvoeringsagenda circulaire economie.

Ad III) Voortgang huidige Europese programmaperiode 2014-2020

>Subsidie instrumenten (Majeure programma's OPZuid, POP3, Interreg V)

Hieronder de majeure Europese programma's met hun huidige doelstellingen :

< OPZuid>

Het beschikbare EFRO-bedrag vanuit de EU voor de huidige programmaperiode bedroeg 114 mln voor de drie Zuidelijke provincies. De provincie Noord-Brabant heeft ruim 50% van dit bedrag ingezet voor projecten binnen Brabant. Het beschikbare EFRO-budget is nagenoeg volledig benut. De definitieve einddatum van de looptijd van de projecten uit dit programma loopt tot 2023.

< INTERREG VA>

De interreg programma's zetten in op grensvervaging en bevordering van samenwerking tussen regionale gebieden in verschillende landen. Interreg A is gericht op grensoverschrijdende samenwerking. De nadruk in de huidige programma periode ligt hierbij op de thema's innovatie, duurzaamheid en grensoverschrijdend arbeidsmarktbeleid. De beschikbare EFRO-middelen zijn in alle drie de Interreg A - programma's nagenoeg beschikt.

<Plattelandsontwikkelingsprogramma (POP3)>

Het POP3 programma richt zich op verduurzaming en innovatie van de landbouw en de daarmee verbonden thema's zoals transitie agrofood, water, natuur, milieu en plattelandsontwikkeling. Innovatie is hierin het sleutelwoord. Voor het POP3 programma is een EFRO- bijdrage van € 55,74 mln. beschikbaar voor de provincie Noord-Brabant. De beschikbaar middelen zijn ook hier nagenoeg beschikt.

< POP3+>

In verband met vertraging in de Brusselse besluitvorming vindt er een transitieperiode van 2 jaar plaats om

de nieuwe maatregelen die in het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid terugkomen te borgen en hierop alvast op voor te sorteren. Voor de periode 2021 wordt hiervoor een ELFPO bijdrage van +/- € 9 mln. naar voren gehaald en voor 2022 een ELFPO bijdrage van +/- € 8 mln. Voor de transitieperiode zijn de volgende focus doelen genoemd: klimaatdoelen, kringlooplandbouw en biodiversiteitsherstel. Zowel de landbouw transitie als de opgaven voor natuur, bodem en water zijn aan de orde.

> Bancaire instrumenten

Europees Fonds voor Strategische Investerings (EFSI)/InvestEU

De provincie heeft in augustus 2018 de mkb-plusfaciliteit opgezet om snelgroeiende en innovatieve mkb- en midcap ondernemingen in Brabant te kunnen voorzien van durfkapitaal. Het beschikbare bedrag aan publieke middelen voor participaties (equity) kan oplopen tot een totaal van €120 miljoen, waarvan € 30 mln. aan provinciale middelen, € 30 mln. aan rijksmiddelen en € 60 mln. aan middelen uit het Europees Fonds voor Strategische Investerings. Voor de leningenkant van de mkb-plusfaciliteit stellen de provincie en Invest-NL sinds januari 2020 ieder €30 mln. Beschikbaar. De aandelen- en leningenkant van de mkb-plusfaciliteit hebben in principe een looptijd van respectievelijk 20 en 17 jaar. In 2020 heeft de provincie de eerste twee co-investeringen gerealiseerd. Ook in 2022 is het instrument beschikbaar voor Brabantse bedrijven.

> Beleidsinstrumenten

<Vanguard Initiative>

Het Vanguard initiatief is een initiatief waarin ruim 39 Europese regio's samenwerken. Het initiatief is gericht op een "slimme" revival van de Europese maakindustrie (Smart Industries). In 2021 is de focus verder verbreed naar onderwerpen als Artificial Intelligence en Smart Health. Brabant participeert actief in dit Europese Samenwerkingsproject, gezien het grote belang van de Industrie-agenda in onze regio. In 2022 zullen we, naast de bestaande activiteiten, deelnemen aan activiteiten op het gebied van AI en Smart Health. Het is de bedoeling om op Smart Health een voorstel in te dienen met de collega's van LSH in het nieuwe fundinginstrument I-3 (Interregional Innovation Investments)

<Monitoring

Europese programma's>

Twee keer per jaar monitort Stimulus Programmamanagement van de provincie Noord-Brabant - in samenwerking met ERAC - de verlening van Europese subsidies aan projecten met begunstigden die zijn gevestigd in Zuid-Nederland. Deze gegevens worden ieder half jaar geactualiseerd en laten zien aan hoeveel Brabantse projecten vanaf het begin van de huidige programmaperiode 2014-2020 tot heden Europese subsidie is toegekend. Voor de rapportage klik hier

<Kansenkaart Europese programma's>

GS heeft de kansen voor Europese cofinanciering in kaart gebracht. . Na een korte blik op alle (belangrijkste) Europese programma's is per beleidskader (met onderliggende uitvoeringsagenda's) een koppeling gemaakt met de Europese subsidieprogramma's waarbij we een rol in de governance hebben (OPZuid, NSP-GLB en de Interreg'A programma's). Deze inhoudelijke kansen geven inzicht en kunnen behulpzaam zijn bij het plannen en programmeren vanuit de beleidsprogramma's, zowel inhoudelijk als financieel.

Wat mag het kosten?

Het Europese beleid kent een cyclus van 7 jaar. De huidige programmaperiode loopt van 2014 tot en met 2020. De beschikbare EU-middelen zijn bekend inclusief de percentages waarin ze als cofinanciering kunnen bijdragen aan ons provinciaal beleid en de verwachte kosten die zijn gemoeid voor de uitvoering van de programma's (zoals de afhandeling van de aanvragen en de monitoring).

Europese programma's 2014-2020 en transitieperiode					
(in € mln)	Financiële inzet Europese Programma's 2014- 2020	Bijgestelde ambitie inzet Europese programma's 2014- 2020	Beschikbare middelen a.g.v. dotaties reserve	Uitgaven t.l.v. reserve inclusief transitieperiode	Verwachte stand reserve einde transitieperiode
OP Zuid	27	27	29,5	32,7	-3,2
POP3	30	35	51,2	44,2	7
Interreg A	34	25	25,3	10,9	14,4
Uitvoering	12	16	15,8	18,9	-3,1
Totaal	103	103	121,8	106,7	15,1

Verantwoording restant reserve

Om de huidige Europese programmaperiode 2014-2020 goed af te sluiten en weer optimaal gebruik te maken van de kansen die Europa ons biedt in de nieuwe Europese programmaperiode 2021-2027 is GS van zins om het restant reserve van 15,1 mln. euro uit de vorige programmaperiode 2014-2020 als volgt in te zetten.

- 3.1 mln. voor afwikkeling openstaande/lopende projecten en technische bijstand programmaperiode 2014-2021

Voor de periode 2022/ 2023 worden de uitvoeringskosten gedekt (circa 2,5 mln per jaar) en de resterende middelen zullen worden ingezet om als risicobuffer te fungeren voor het eerder genoemde risico van de stelselwijziging.

Financiële begroting

Algemene grondslagen voor begroting en jaarstukken

Algemene grondslagen

De begroting is opgesteld met inachtneming van de voorschriften van het Besluit begroting en verantwoording provincies en gemeenten (BBV).

Volgens het BBV is het gemodificeerd stelsel van lasten en baten van toepassing. In overeenstemming met de BBV-regelgeving is het autorisatieniveau bepaald op het totaal van de lasten en het totaal van de baten per programma.

De begroting geeft in overeenstemming met de normen van het BBV een zodanig inzicht dat een verantwoord oordeel kan worden gevormd over de financiële positie en over de baten en lasten. De baten en lasten worden tenzij anders vermeld toegerekend aan het jaar waarop zij betrekking hebben.

Basis voor de ramingen in de begroting

De begroting 2022 bestaat uit de oorspronkelijke ramingen van ongewijzigd beleid met daarbij de effecten van de 2e bestuursrapportage 2021 die oktober 2022 door PS is/wordt vastgesteld.

Lastneming subsidies

De Commissie BBV heeft op 15 mei 2020 nadere richtlijnen gepubliceerd over de lastneming bij door provincies en gemeenten verstrekte subsidies. Deze richtlijnen leiden tot een wijziging in het moment van lastneming bij verstrekte subsidies in begroting en jaarrekening. De wijziging heeft betrekking op nieuwe subsidieverleningen vanaf 1 januari 2021.

De wijziging van de BBV-regelgeving geldt voor alle projectsubsidies waarvan de bijbehorende activiteiten in een later jaar starten of over meerdere jaren lopen en waarvan het subsidiebedrag boven het door PS vastgestelde grensbedrag uitkomt.

Dit grensbedrag is door PS bij de behandeling van de begroting 2021 op 13 november 2020 vastgesteld op € 2,5 mln.

Om te voorkomen dat er onnodig zware administratieve lasten ontstaan voor subsidieontvanger en subsidieverstrekker dient het grensbedrag niet te laag te worden vastgesteld. Door provincies is in eerste instantie in samenspraak met BZK en accountants een bandbreedte van tussen de 0,25 % en 0,5 % van de begrotingsomvang als richtlijn aangegeven voor de bepaling van het grensbedrag. Op 16 december 2020 is die bandbreedte - op basis van nadere afspraken tussen commissie BBV, accountants en IPO - gewijzigd naar tussen 0% en 0,25% van de begrotingsomvang.

Van projectsubsidies verleend ná 31 december 2020 waarvan de activiteiten in een later jaar starten of over meerdere jaren lopen en waarvan het subsidiebedrag hoger is dan het door PS-vastgestelde grensbedrag, worden de subsidieasten aan de verschillende begrotingsjaren toegerekend conform de door de subsidieontvanger aangeleverde bestedingsinformatie.

Om gedurende de looptijd een juiste toerekening te hanteren wordt op basis van de rapportage- en meldingsplicht aan de subsidieontvanger (standaard subsidieproces) bij materiële afwijkingen groter dan € 0,5 miljoen t.o.v. de cumulatieve bestedingsinformatie (Uit de meest recente beschikking na eventueel reeds eerder verwerkte aanpassingen), door de provincie de toerekening van de lasten in haar begroting c.q. jaarrekening bijgesteld en de subsidiebeschikking daarop herzien.

Investerings en afschrijvingen (uitwerking financiële verordening art.6)

Aan investeringen worden geen indirecte kosten c.q. rente toegerekend.

Kosten voor onderzoek en ontwikkeling worden niet geactiveerd.

Bijdragen aan investeringen van derden worden niet geactiveerd. Investeringsbijdragen van de provincie aan gemeenten en andere instellingen worden niet geactiveerd maar ineens ten laste van de exploitatie gebracht conform het besluit van PS bij Voorjaarsnota 2010.

Afschrijvingsbeleid

De materiële vaste activa met economisch nut en de investeringen in de openbare ruimte met maatschappelijk nut worden afgeschreven rekening houdend met de actuele regelgeving en overeenkomstig de normen gangbaar in het maatschappelijk verkeer.

De materiële vaste activa met economisch nut worden lineair afgeschreven in maximaal:

- a. 25 jaar : bedrijfsgebouwen
- b. 25 jaar : vervoermiddelen
- c. 15 jaar: · machines apparaten en installaties;
- d. 15 jaar: meubilair.

Activa met economisch nut en een verkrijgingsprijs van minder dan € 250.000 worden niet geactiveerd, uitgezonderd gronden en terreinen. Deze laatst genoemden worden altijd geactiveerd.

De materiële vaste activa in de openbare ruimte met maatschappelijk nut worden lineair afgeschreven in maximaal:

- a. 15 jaar wegen
- b. 15 jaar infra-projecten.

Financiële vaste activa

De kapitaalverstrekkingen aan de deelnemingen zijn gewaardeerd tegen verkrijgingsprijs. Indien de waarde van de aandelen onverhoopt structureel mocht dalen tot onder de verkrijgingsprijs vindt afwaardering plaats.

Uitzondering hierop zijn de deelnemingen NV BNG, NV Waterschapsbank, Enexis Holding NV, Publiek belang elektriciteitsproductie NV, NV Brabant Water, PZEM NV, NV Eindhoven Airport, BV TOM en CV TOM, Brabant Startup Fonds BV en Breedbandfonds Brabant. De kapitaalverstrekking aan deze deelnemingen is op € 0 gewaardeerd.

Nazorgfonds

Het nazorgfonds heeft een afzonderlijke jaarrekening. Hierin worden de activa en passiva opgenomen tegen nominale waarde met uitzondering van effecten. Deze effecten, die bestaan uit participaties in beursgenoteerde en niet-beursgenoteerde fondsen, worden gewaardeerd tegen marktwaarde.

Waardeveranderingen hiervan worden rechtstreeks verwerkt in de winst- en-verliesrekening. Na de sluiting van een stortplaats wordt voor de uitvoering van de nazorg in het Nazorgfonds een voorziening aangehouden. De provincie is na de sluiting wettelijk verantwoordelijk voor de uitvoering van de nazorg. Mocht die voorziening op enig moment ontoereikend zijn, dan dient de provincie de voorziening aan te vullen of zich daarvoor garant te stellen.

De waarderingsgrondslagen van het nazorgfonds zijn van invloed op de begroting en jaarstukken van de provincies. Een voorziening wordt binnen de begroting van de provincie gevormd indien de voorziening bij het nazorgfonds ontoereikend is.

Reserves (uitwerking financiële verordening art.7)

Reserves worden ingesteld, opgeheven en samengevoegd bij PS-besluit.

Voor elke nieuw in te stellen bestemmingsreserve wordt aan PS een instellingsbesluit voorgelegd met de volgende gegevens:

- doelstelling en gebruik;
- toegestane minimum en maximumstand;
- toevoegingen en onttrekkingen;

- bepalingen omtrent opheffing/looptijd reserve;
- eventuele rentetoevoeging.

Het college biedt PS één keer per bestuursperiode een nota reserves aan. Deze nota wordt door PS vastgesteld en behandelt:

- de vorming en de besteding van de reserves;
- de eventuele rentetoevoeging aan de reserve(s);
- de bepalingen omtrent de opheffing/looptijd van de reserves.

Indien een bestemmingsreserve voor een bepaald doel rekening houdend met de bepalingen voor opheffing/de aangegeven maximale looptijd niet heeft geleid tot de realisering van dat doel, valt de bestemmingsreserve vrij en wordt deze aan de algemene reserve toegevoegd.

Rente

Op de reserves wordt geen rente bijgeschreven.

De provincie hanteert een gesloten rentesysteem waarbij het saldo van de rentekosten en rente-inkomsten wordt opgevangen binnen de Dividend- en rentereserve.

De rentelasten van investeringen maken deel uit van het gesloten rentesysteem dat de provincie hanteert en komen in de begroting tot uitdrukking in het onderdeel algemeen financieel beleid.

Salariskosten en toerekening van organisatiekosten

De structurele salariskosten zijn gebaseerd op de toegestane formatiesterkte op basis van een 36-urige werkweek.

De huidige cao heeft een looptijd van 1 januari 2020 tot en met 31 december 2020. De looptijd van de huidige cao is verlengd met een jaar of tot er nieuwe afspraken zijn gemaakt.

Indexering

In het bestuursakkoord is in de financiële positie rekening gehouden met indexatie van de meerjarenraming.

Hieraan liggen de volgende beleidsuitgangspunten ten grondslag:

- Indexatie wordt toegepast op beleidsprogramma's en organisatiekosten die gefinancierd worden door algemene middelen
- Indexatie wordt toegepast op de relevante exploitatie-uitgaven van de begroting
- Indexatie is alleen van toepassing op structurele bedragen uit de begroting en er wordt een standaardverdeling voor loon en prijs gehanteerd.
- De indexatie voor loon en prijs is gebaseerd op relevante indexen uit het Centraal Economisch Plan, dat elk jaar in maart wordt gepubliceerd door Centraal Planbureau.
- De indexatie wordt elke jaar als onderdeel van de bestuursrapportage via een begrotingswijziging voor het jaar t+1 verwerkt.
- Voorstellen voor de toepassing van andere indexatiebedragen zijn mogelijk, als de toegepaste indexatie niet afdoende blijkt. Hiertoe worden onderbouwde separate voorstellen bij de bestuursrapportage aan uw Staten voorgelegd.
- Indexatie van structurele investeringskredieten vindt niet plaats op basis van het indexatiebeleid. Bij periodieke herijking worden de consequenties van loon- en prijsontwikkeling, ontwikkelingen en innovaties meegenomen. Deze herijking wordt middels een separaat voorstel aan uw Staten voorgelegd.

Exploitatiesubsidies 2022

De in de ramingen van de begroting opgenomen exploitatiesubsidies 2022 zijn in de bijlagenbundel bijlage 5b gespecificeerd opgenomen.

Algemene uitkering en decentralisatieuitkeringen van het provinciefonds

De raming van de algemene uitkering is gebaseerd op de meicirculaire 2020. De raming is bij de bestuursrapportage II-2020 bijgesteld en toegelicht. In begrotingsbedrag 2021 is het geraamde accres 2021 volledig meegenomen in tegenstelling tot voorgaande jaren. Voor de jaren 2020 en 2021 zijn afspraken gemaakt tussen Rijk en decentrale overheden als onderdeel van het compensatiepakket coronacrisis. Daarbij wordt door het bevriezen van het accres voor 2020 en 2021 meer stabiliteit en zekerheid geboden.

Decentralisatie-uitkeringen maken deel uit van het provinciefonds, maar hebben een eigen verdeling. De begrotingsbedragen 2022 zijn gebaseerd op de meicirculaire 2021.

Opcenten motorrijtuigenbelasting

De geraamde opcenten zijn gebaseerd op het meest recent houderschapsbestand van de belastingdienst en voorgenomen opcententarief van 2022, zijnde 79,6.

Begrotingsstructuur

Teneinde tot een betere sturing en verantwoording te komen is er met ingang van de begroting 2020 voor gekozen om over te gaan tot een compactere begrotingsstructuur. Het aantal programma's in de begroting is gewijzigd van 6 programma's met ca 20 onderliggende productgroepen naar 10 programma's. Beoogd wordt daarmee om een compactere en leesbare begroting aan PS voor te leggen, waarbij beter geformuleerde doelstellingen met passende kritieke prestatie-indicatoren het debat tussen PS en GS ondersteunen en PS faciliteren in hun kaderstellende en controlerende rol, om daarmee de sturings- en verantwoordingscyclus verder te verbeteren. Het begrotingsjaar 2021 is het 2e begrotingsjaar waarvoor deze structuur geldt.

I Financiële positie: Overzicht van lasten en baten

Autorisatie en overzicht van lasten en baten

In het overzicht van lasten en baten worden de lasten, de baten en het saldo van de begroting conform artikel 17 van het Besluit Begroting en Verantwoording provincies en gemeenten (BBV) gerecapituleerd. De door PS te autoriseren begrotingsbedragen zijn (in overeenstemming met de BBV-regelgeving) in één overzicht van lasten en baten opgenomen. De lasten en baten in dit overzicht sluiten aan bij de overzichten van lasten en baten zoals die bij elke begrotingsprogramma zijn opgenomen.

Een meerjarig overzicht van de lasten en baten in de begroting per programma is opgenomen in de bijlagenbundel-bijlage 1.

Een meerjarig gedetailleerd overzicht ingedeeld naar de voorgeschreven taakvelden is opgenomen in de door GS vastgestelde "Uitvoeringsinformatie 2022". Zie bijlagenbundel-bijlage 4.

Overzicht van lasten en baten begroting 2021 (BBV art.17)					
Bedragen x € 1.000		Lasten	Baten		Saldo
01	Bestuur en veiligheid				
	Programmalasten/programma baten	17.416	2		-17.414

Overzicht van lasten en baten begroting 2021 (BBV art.17)					
Bedragen x € 1.000		Lasten	Baten		Saldo
	Toegerekende organisatiekosten	5.706	0		-5.706
	<i>Totaal programma</i>	23.122	2		-23.120
02	Ruimte en wonen				
	Programmalasten/programma baten	23.320	0		-23.320
	Toegerekende organisatiekosten	5.748	0		-5.748
	<i>Totaal programma</i>	29.068	0		-29.068
03	Water en Bodem				
	Programmalasten/programma baten	35.854	5.922		-29.933
	Toegerekende organisatiekosten	4.509	0		-4.509
	<i>Totaal programma</i>	40.364	5.922		-34.442
04	Natuur en milieu				
	Programmalasten/programma baten	132.227	6.335		-125.892

Overzicht van lasten en baten begroting 2021 (BBV art.17)					
Bedragen x € 1.000		Lasten	Baten		Saldo
	Toegerekende organisatiekosten	8.561	0		-8.561
	<i>Totaal programma</i>	140.788	6.335		-134.453
05	Economie				
	Programmalasten/programma baten	39.669	578		-39.091
	Toegerekende organisatiekosten	6.205	0		-6.205
	<i>Totaal programma</i>	45.874	578		-45.296
06	Energie, circulaire samenleving en gezondheid				
	Programmalasten/programma baten	7.777	181		-7.595
	Toegerekende organisatiekosten	5.119	0		-5.119
	<i>Totaal programma</i>	12.896	181		-12.715
07	Landbouw en voedsel				
	Programmalasten/programma baten	1.943	953		-990

Overzicht van lasten en baten begroting 2021 (BBV art.17)					
Bedragen x € 1.000		Lasten	Baten		Saldo
	Toegerekende organisatiekosten	3.878	0		-3.878
	<i>Totaal programma</i>	5.821	953		-4.868
08	Basisinfrastructuur mobiliteit				
	Programmalasten/programma baten	172.607	2.410		-170.197
	Toegerekende organisatiekosten	10.970	0		-10.970
	<i>Totaal programma</i>	183.577	2.410		-181.167
09	Mobiliteitsontwikkeling				
	Programmalasten/programma baten	133.570	46.302		-87.268
	Toegerekende organisatiekosten	6.216	0		-6.216
	<i>Totaal programma</i>	139.786	46.302		-93.484
10	Cultuur, Erfgoed, Samenleving en Sport				
	Programmalasten/programma baten	56.664	651		-56.013

Overzicht van lasten en baten begroting 2021 (BBV art.17)					
Bedragen x € 1.000		Lasten	Baten		Saldo
	Toegerekende organisatiekosten	4.153	0		-4.153
	<i>Totaal programma</i>	60.817	651		-60.166
	Algemene dekkingsmiddelen				
-	Heffing opcenten motorrijtuigenbelasting	0	273.861		273.861
-	Algemene uitkeringen / decentralisatie-uitkeringen	0	277.780		277.780
-	Dividenden	0	15.481		15.481
-	Financieringsfunctie	724	40.0375		39.651
-	Overige algemene dekkingsmiddelen	1.898	916		-982
	<i>Totaal algemene dekkingsmiddelen</i>	2.622	608.414		605.791
	Overhead, VPB en stelposten				
-	Geraamde kosten van overhead	76.120	0		-76.120
-	Geraamde bedrag van de heffing van de vennootschapsbelasting	0	0		0
-	Stelposten (exclusief onvoorzien)	42.084	0		-42.084

Overzicht van lasten en baten begroting 2021 (BBV art.17)						
Bedragen x € 1.000			Lasten	Baten		Saldo
-	Onvoorzien		1.308	0		-1.308
	Totaal overhead, VPB en stelposten		119.512	0		-119.512
	Totaal algemeen financieel beleid		122.135	608.414		486.279
	Totaal lasten en baten		804.246	671.748		
	Totaal saldo van baten en lasten					-132.499
	Toevoegingen aan reserves		301.668			-301.668
	Onttrekkingen aan reserves			434.166		434.166
	Geraamd resultaat					0
Toevoegingen en onttrekkingen aan reserves						
Bedragen x € 1.000					Storting	Onttrekking
Programma Bestuur en Veiligheid						
Reserve VTH omgevingsdiensten						199
Programma Ruimte en Wonen						

Toevoegingen en onttrekkingen aan reserves				
Bedragen x € 1.000			Storting	Onttrekking
	Reserve ontwikkelbedrijf			734
	Reserve werklocaties			2.783
	Risicoreserve de Kempen			20
Programma Water en Bodem				
	Reserve DU bodem			1.503
	Reserve cofinanciering Europese programma's			319
	Reserve PMWP			23.163
Programma Natuur en milieu				
	Reserve natuurbeheer en ontwikkeling			63.077
	Reserve natuur en landschapsbeleid			15.757
	Reserve investeringsagenda			12.808
	Reserve PMWP			200
	Reserve cofinanciering Europese programma's			377
	Reserve Spaar- & Investeringsfonds/DU verkeer en vervoer			2.347

Toevoegingen en onttrekkingen aan reserves				
Bedragen x € 1.000			Storting	Onttrekking
	Reserve omgevingsdiensten			25.196
Programma Economie				
	Reserve Europese programma's			4.749
	Reserve Beleidskader economie 2030			12.438
	Reserve Investeringsagenda			2.978
Programma Energie, circulaire samenleving en gezondheid				
	Reserve Investeringsagenda			2.975
Programma Basis infrastructuur mobiliteit				
	Reserve Spaar- & Investeringsfonds/DU verkeer en vervoer			16.376
Programma Mobiliteitsontwikkeling				
	Reserve Spaar- & Investeringsfonds/DU verkeer en vervoer			91.361

Toevoegingen en onttrekkingen aan reserves				
Bedragen x € 1.000			Storting	Onttrekking
Programma Cultuur, erfgoed, samenleving en sport				
	Reserve instandhouding onroerend erfgoed			4.778
	Reserve Investeringsagenda			7.072
Algemeen financieel beleid				
	Algemene reserve			
	- Alg.reserve component Overheveling			25
	- Algemene reserve doorgeschoven ruimte		30.864	68.744
	- Algemene reserve BA middelen		72	72
	- Risicoreserve		213	319
Reserve Essent				
	- Immunisatieportefeuille		1.164	1.172
	- Investeringsagenda		915	4.255

Toevoegingen en onttrekkingen aan reserves				
Bedragen x € 1.000			Storting	Onttrekking
	- Balansverkorting		30.000	
	- Dividend en rentereserve			52.018
	Res.Co-financiering Europese programma's		0	
	Res.instandhouding onroerend erfgoed		3.582	
	Reserve natuur en landschapsbeleid		11.349	
	Reserve Ontwikkelbedrijf		4.007	
	Reserve natuurbeheer en ontwikkeling		72.235	2.824
	Reserve Spaar- & Investeringsfonds/DU verkeer en vervoer		100.499	10.413
	Risicoreserve grondportefeuille de Kempen		20	
	Reserve DU bodem		0	
	Reserve PMWP		0	
	Reserve omgevingsdiensten		26.024	800
	Reserve werklocaties		2.872	
	Reserve persoonlijk ontwikkelbudget		1.016	0

Toevoegingen en onttrekkingen aan reserves			
Bedragen x € 1.000		Storting	Onttrekking
	Reserve organisatieontwikkeling	1.647	
	Reserve ontwikkeling bedrijfsvoering	3.438	1.416
	Reserve regionaal programma Water en bodem	11.750	900
	Totaal stortingen en onttrekkingen	301.668	479.728
	Totaal lasten + stortingen in reserves (a)	1.117.165	
	Totaal baten + onttrekkingen aan reserves (b)		1.117.165
	Geraamd resultaat (b-/- a)		0

De toevoegingen en onttrekkingen aan de reserves vinden plaats overeenkomstig de door PS vastgestelde instellingsbesluiten van de reserves.

De onttrekkingen aan de reserves vinden plaats ter dekking van de uitgaven die bij de verschillende programma's in de begroting zijn geraamd.

II Uiteenzetting van de financiële positie

Inleiding

De belangrijkste verschillen tussen de begroting 2022 en de begroting 2021 zijn per programma toegelicht in de begroting.

Een gezonde financiële positie van de provincie komt in de begroting en meerjarenraming tot uitdrukking in een adequaat weerstandsvermogen en in een sluitende begroting.

Weerstandsvermogen

Voor een toelichting op het weerstandsvermogen wordt verwezen naar de paragraaf weerstandsvermogen en risicobeheersing. De verhouding tussen de beschikbare en de benodigde weerstandscapaciteit blijft binnen de voorgestelde bandbreedte.

Sluitende begroting en structureel evenwicht

Sluitende begroting

Uit de regel “Geraamd resultaat” in onderstaande tabel blijkt dat de begroting precies in evenwicht is. De lasten + de toevoegingen aan de reserves zijn gelijk aan de baten + de onttrekkingen aan de reserves. Daarmee is sprake van een sluitende begroting.

Structureel evenwicht

Om vast te stellen of er naast een sluitende begroting voor het jaar 2022 ook sprake is van een structureel evenwicht, schrijft het Besluit Begroting en Verantwoording (BBV) voor, dat een limitatief overzicht in de begroting wordt opgenomen van de incidentele lasten en incidentele baten. Dit limitatief overzicht van de incidentele lasten en baten zoals bedoeld in BBV artikel 19 is in de bijlagenbundel in bijlage 3 opgenomen.

Op basis van dit limitatieve overzicht zijn in onderstaande tabel de incidentele en structurele componenten van de lasten en baten inzichtelijk gemaakt.

Uit de tabel blijkt dat de begroting 2022 structureel evenwicht kent, de structurele baten van de jaren 2022 tot en met 2025 zijn hoger dan de structurele lasten.

N.B. Het BBV schrijft voor dat incidentele lasten en baten, lasten en baten zijn die niet langer dan drie jaar in de begroting voorkomen.

Dit BBV-voorschrift vereist verder dat wordt aangegeven welke toevoegingen en onttrekkingen aan reserves als structureel zijn te beschouwen. In het BBV wordt er in principe van uitgegaan dat alle toevoegingen en onttrekkingen aan de reserves incidenteel van aard zijn, maar afwijkingen op deze regel zijn mogelijk.

De toevoegingen en onttrekkingen aan de reserves in de begroting 2022 en de meerjarenraming 2023-2025 worden door de provincie als incidenteel beschouwd.

NB een overzicht van beoogde structurele toevoegingen en onttrekkingen aan reserves blijft daarom achterwege.

NB een overzicht van begroeg structurele toevoegingen en onttrekkingen aan reserves blijkt daarop achterwege.																
Structureel begrotingsevenwicht																
Bedragen x € 1.000		Begr.2021			Begr.2022		Begr.2023			Begr.2024			Begr.2025			
		totaal	waarvan:		totaal	waarvan:		totaal	waarvan:		totaal	waarvan:		totaal	waarvan:	
			incidenteel	structureel		incidenteel	structureel		incidenteel	structureel		incidenteel	structureel		incidenteel	structureel
L a s t e n - programma																
Bestuur en veiligheid		24.027	4.694	19.333	23.122	5.360	17.762	14.628	4.131	10.496	10.359	0	10.359	9.978	0	9.978

Ruimte en wonen		27.678	13.140	14.539	29.068	19.049	10.019	17.609	13.542	4.068	3.664	0	3.664	3.660	0	3.660
Water en Bodem		31.768	15.617	16.150	40.364	21.520	18.844	25.123	9.117	16.006	21.982	2.999	18.983	23.096	0	23.096
Natuur en milieu		155.151	28.484	126.667	140.788	17.230	123.558	104.685	7.714	96.971	93.267	7.450	85.817	72.662	0	72.662
Economie, kennis en talent-ontwikkeling		70.331	46.826	23.505	45.874	21.929	23.945	21.762	1.521	20.240	20.240	0	20.240	20.240	0	20.240
Energie		10.422	2.760	7.662	12.896	3.325	9.571	8.778	4.090	4.688	1.536	0	1.536	973	0	973
Landbouw en voedsel		23.025	16.854	6.171	5.821	1.074	4.747	1.158	169	989	891	0	891	35	0	35
Basisinfrastructuur mobiliteit		184.380	8.559	175.821	183.577	8.41	182.735	174.504	807	173.697	180.421	0	180.421	187.078	0	187.078
Mobiliteitsontwikkeling		77.510	62.307	15.203	139.786	109.832	29.953	126.046	84.896	41.150	130.671	82.774	47.897	109.795	67.146	42.649
Vrije tijd, cultuur, sport en erfgoed		62.616	15.901	46.714	60.817	12.902	47.915	46.965	3.066	43.899	41.157	0	41.157	38.532	0	38.532
Algemeen financieel beleid		120.465	38.186	82.279	122.135	36.045	86.090	189.945	34.028	155.917	228.998	79.797	149.201	256.307	83.804	172.502
Totaal lasten	A	787.373	253.329	534.044	804.246	249.106	555.140	731.203	163.081	568.123	733.186	173.020	560.166	722.356	150.951	571.405
B a t e n - programma																

Bestuur en veiligheid		2	0	2	2	0	2	2	0	2	2	0	2	2	0	2
Ruimte en wonen		4.085	4.085	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Water en Bodem		5.593	1.613	3.980	5.922	1.687	4.235	4.325	90	4.235	4.235	0	4.235	4.235	0	4.235
Natuur en milieu		13.615	8.215	5.400	6.335	1.064	5.271	6.150	879	5.271	5.271	0	5.271	5.227	0	5.227
Economie, kennis en talent-ontwikkeling		13.615	8.215	5.400	578	578	0	545	545	0	545	0	545	0	0	0
Energie		2.111	1.930	181	181	0	181	181	0	181	181	0	181	181	0	181
Landbouw en voedsel		8.983	6.225	2.758	953	507	446	1.039	169	871	857	0	857	0	0	0
Basisinfrastructuur mobiliteit		8.515	6.990	1.524	2.410	1.060	1.349	2.375	1.026	1.349	1.349	0	1.349	1.349	0	1.349
Mobiliteitsontwikkeling		22.895	7.304	15.591	46.302	30.934	15.368	54.453	43.415	11.038	35.803	21.863	13.940	4.166	0	4.166
Vrije tijd, cultuur, sport en erfgoed		676	25	651	651	0	651	651	0	651	651	0	651	651	0	651
Algemeen financieel beleid		614.685	9.717	604.968	608.414	20	608.394	612.202	0	612.202	622.233	0	622.233	630.323	0	630.323
Totaal baten	B	691.016	55.960	635.056	671.748	38.850	635.898	681.925	46.124	635.801	670.583	21.863	648.720	646.135	0	646.135

Saldo van baten en lasten B-/A		-96.358			-132.499			-49.279			-62.603			-76.221		
Stortingen in reserves	C	437.273	437.273	0	301.668	301.668	0	286.794	286.794	0	244.193	244.193	0	235.922	235.922	0
Onttrekkingen aan reserves	D	533.631	533.631	0	434.166	434.166	0	336.073	336.073	0	306.796	306.796	0	312.143	312.143	0
Geraamd resultaat (B-A+D-C)		0			0			0			0			0		
<i>Totaal structurele lasten</i>				534.044			555.140			568.123			560.166			571.405
<i>Totaal structurele baten</i>				635.056			635.898			635.801			648.720			646.135
Structurele baten -/- structurele lasten				101.012			80.758			67.678			88.554			74.730

Een limitatief overzicht van de incidentele lasten en baten en van de mutaties in de reserves is opgenomen in bijlagenbundel-bijlage 3.

Alle toevoegingen en onttrekkingen aan reserves worden aangemerkt als incidenteel.

Arbeidskosten gerelateerde verplichtingen

Inleiding

In het Besluit Begroting en Verantwoording provincies en gemeenten (BBV) is bepaald dat de arbeidskostengerelateerde verplichtingen van een jaarlijks vergelijkbaar volume onderdeel vormen van de uiteenzetting over de financiële positie in de begroting.

Deze verplichtingen zijn ook in de meerjarenraming opgenomen.

Bedragen zijn exclusief indexering (prijsspeil 2021).

Ambtelijk apparaat

Vakantiegeld

Vakantiegeld is onderdeel van het Individueel Keuze-Budget, dat binnen het kalenderjaar volledig moet zijn opgenomen. Daarmee is er ultimo van het boekjaar geen verplichting meer van opgebouwd vakantiegeld

Inkomensvoorziening vml. personeel via uitkeringsinstantie (werkloosheid, gedeeltelijke arbeidsongeschiktheid, suppletie)

De Provincie is eigenrisicodragers voor de WW- en de WGA-uitkeringen o.g.v. de Wet Inkomen en Arbeid.

Dat geldt uiteraard ook voor het bovenwettelijk deel van de WW. De uitkeringsinstanties die deze voorzieningen uitvoeren declareren de kosten maandelijks bij de provincie.

Voor 2022 e.v. jaren moet rekening worden gehouden met een totaal volume aan uitkeringslasten van ca. € 335.000, alsmede met de uitvoeringskosten die de uitkeringsinstantie in rekening brengt van ca. € 1.000.

Deze verplichtingen zijn meerjarig als volgt weer te geven:

Bedragen x € 1.000	2021	2022	2023	2024
uitkeringen	335	335	335	335
uitvoeringskosten	1	1	1	1

Bestuur

nvt

Geprognosticeerde balans

Geprognosticeerde balans

Onderstaand is die balans verkort weergegeven met daarbij de geprognosticeerde cijfers per 31 dec 2021 t/m 31 dec 2025.

Voor wat betreft de vaste activa en de lange passiva zijn deze geprognosticeerde cijfers gebaseerd op de in de BBV voorgeschreven verloopoverzichten.

Een gespecificeerd overzicht van het verloop van de boekwaarde van de vaste activa gedurende de periode 2020-2024, inclusief de daarbij gehanteerde afschrijvingsmethodiek, is opgenomen in de bijlagenbundel-bijlagen 7 t/m 9.

Verreweg het grootste deel van de vaste activa betreft de financiële vaste activa bestaande uit:

- aangeschafte obligaties (voornamelijk uit de opbrengst verkoop Essent);
- de balanswaarde van de deelnemingen (Bijlagenbundel-bijlage 9a);
- de verstrekte geldleningen (bijlagenbundel-bijlage 9c);
- de uitzettingen langer dan 1 jaar (bijlagenbundel-bijlage 9d)

Een gespecificeerd overzicht van het verloop van de passiva is opgenomen in de bijlagenbundel in bijlage 10 reserves, bijlage 11 voorzieningen en bijlage 12 opgenomen geldleningen.

Voor de vlottende activa en de korte passiva kent het BBV ten tijde van de begroting geen regelgeving. Op advies van het Ministerie van BZK is voor deze geprognoseerde cijfers het gemiddelde van de laatste drie jaarrekeningen aangehouden.

(Geprognosticeerde) Balans	Jaarrekening	Prognose begroting				Bedragen x € 1 mln
A c t i v a	per 31-12-20	per 31-12-21	per 31-12-22	per 31-12-23	per 31-12-24	per 31-12-25
<i>Vaste Activa</i>						
Immateriële vaste activa	1,9	1,4	1,0	0,7	0,3	0,0
Materiële vaste activa						
Inv. met economisch nut	75,8	82,5	76,1	72,3	66,4	63,5
Inv. met maatschappelijk nut	400,5	441,0	533,5	656,5	799,6	799,6
Financiële vaste activa						
Kapitaalverstrekking	69,2	66,2	66,2	66,2	66,2	66,2
Verstrekte geldleningen	2.027,0	2.019,1	1.972,0	1.909,0	1.762,3	1.565,7
Uitzettingen > 1 jr	638,5	583,7	583,7	581,2	418,2	456,2
Overige Fin.vaste activa	76,8	76,8	76,8	76,8	76,8	76,8
<i>Vlottende Activa</i>						
Voorraden	131,0	133,5	133,5	133,5	133,5	133,5
Uitzettingen < 1 jr	1.143,8	916,6	916,6	916,6	916,6	916,6
Liquide middelen	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Overlopende activa	175,1	149,6	149,6	149,6	149,6	149,6
Totaal Activa	4.739,8	4.470,6	4.464,0	4.562,4	4.452,6	4.227,8

P a s s i v a						
<i>Lange Passiva</i>						
Algemene reserve	268,3	195,3	157,3	133,7	125,0	121,0
Bestemmingsreserve Essent	2.773,0	2.729,5	2.678,3	2.641,4	2.610,5	2.588,0
Overige bestemmingsreserves	880,5	900,6	857,3	868,6	845,6	795,9
Voorzieningen	52,0	53,0	45,1	32,7	35,0	37,2
Opgenomen vaste geldleningen	2,6	2,6	2,6	2,6	2,6	2,6
<i>Korte Passiva</i>						
Netto vlottende schuld	240,3	215,6	215,6	215,6	215,6	215,6
Overlopende passiva	523,1	373,9	507,7	667,8	618,3	467,6
Totaal Passiva	4.739,8	4.470,6	4.464,0	4.562,4	4.452,6	4.227,8

Verleende garanties en waarborgen

Verleende garanties en waarborgen

Buiten de balans worden in de jaarrekening de borg- en garantstellingen toegelicht.

De gewaarborgde geldleningen en de door de provincie afgegeven garanties zijn opgenomen in de bijlagenbundel-bijlage 13.

Verleende garanties en waarborgen			
Bedragen x € 1.000	Jaarrek.2020	Begr.2021	Begr.2022
Gemeenschappelijk gewaarborgde geldleningen aan het Nationaal groenfonds*	4.625	1.520	2.332
Overige garantieverplichtingen**	80.812	80.812	80.692
	85.437	82.332	83.025

* De provincie Noord-Brabant heeft een aandeel van 13,1% in de gemeenschappelijk (met andere provincies) gewaarborgde geldleningen aan het nationaal groenfonds. Het aandeel van Noord-Brabant is in bovenstaande tabel vermeld. De specificatie is opgenomen in de bijlagenbundel-bijlage 13a Gemeenschappelijk gewaarborgde geldleningen.

** De hier opgenomen bedragen betreffen de door de provincie afgegeven garanties waarop de reeds gerealiseerde aanspraken in mindering zijn gebracht. De specificatie hiervan is opgenomen in de bijlagenbundel-bijlage 13b Garantieverplichtingen.

II Kengetallen financiële positie

Inleiding

Het besluit Begroting en Verantwoording provincies en gemeenten schrijft voor dat in de begroting en jaarstukken een reeks van verplichte financiële kengetallen moet worden opgenomen. Het opnemen van de kengetallen in de begroting past in het streven naar meer transparantie. Tevens wordt beoogd provinciale staten in staat te stellen gemakkelijker inzicht te krijgen in de financiële positie met het oog op hun kaderstellende en controlerende rol.

Daarnaast wordt met de invoering van de kengetallen een verbetering van de onderlinge vergelijkbaarheid en de signaalfunctie beoogd.

De voorgeschreven kengetallen betreffen:

1a Netto schuldquote*

1b Netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen*

2 Solvabiliteitsratio*

3 Grondexploitatie*

4 Structurele exploitatieruimte

5 Belastingcapaciteit

* Het BBV kent geen regels voor de presentatie van vlottende activa en korte passiva ten tijde van de begroting. De balanswaarde van de vlottende activa en korte passiva per 31 december 2021 en per 31 december 2022 t/m 31 december 2025 kan op basis van de huidige regelgeving niet eenduidig worden bepaald. Op advies van het ministerie van BZK is voor de waarden van de vlottende activa en korte passiva het gemiddelde genomen van de balanswaarde in de jaren 2018 t/m 2020.

Kengetallen financiële positie

Kengetallen financiële positie	Rek. 2020	Begr.2021	Begr.2022	Begr.2023	Begr.2024	Begr.2025
1a Netto schuldquote (ultimo jaar)	-136,8%	-153,1%	-137,6%	-111,7%	-106,0%	-129,5%

1b	Netto schuldquote gecorrigeerd voor verstrekte leningen	-378,4%	-445,3%	-424,4%	-391,6%	-368,8%	-371,8%
2	Solvabiliteitsratio	82,7%	85,6%	82,7%	79,9%	80,4%	82,9%
3	Kengetal grondexploitatie	1,3%	0,9%	0,3%	0,2%	0,2%	0,1%
4	Kengetal structurele exploitatieruimte	17,4%	14,6%	12,0%	9,9%	13,2%	11,6%
5	Belastingcapaciteit: Opcenten MRB	93,3%	95,2%	95,2%	95,2%	95,2%	95,2%

Een nadere uitwerking van de kengetallen is opgenomen in de uitwerking van de paragraaf weerstandsvermogen (bijlagenbundel-bijlage 16)

Ad 1a) Kengetal netto schuldquote

De provincie Noord-Brabant heeft een negatieve schuldquote, en dat is gunstig. Bij een negatieve schuldquote is er geen sprake van een netto schuldenlast ofwel de vorderingen zijn hoger dan de schulden. De provincie heeft vanwege de verkoop van de aandelen Essent voldoende middelen beschikbaar en hoeft geen leningen aan te gaan.

Ad 1b) Kengetal netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen

Om inzicht te verkrijgen in hoeverre sprake is van doorlenen wordt de netto schuldquote zowel in- als exclusief doorgeleende gelden weergegeven (netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen). Op die manier wordt duidelijk in beeld gebracht wat het aandeel van de verstrekte leningen is en wat dit betekent voor de schuldenlast.

Het verschil tussen 1a de netto schuldquote en 1b de gecorrigeerde netto schuldquote wordt veroorzaakt door het effect van de door de provincie verstrekte leningen (zie bijlage 9c Verstrekte geldleningen).

Ad 2) Kengetal Solvabiliteitsratio

Dit kengetal geeft inzicht in de mate waarin de provincie in staat is aan haar financiële verplichtingen te voldoen. Onder de solvabiliteitsratio wordt verstaan het eigen vermogen (= reserves) als percentage van het balanstotaal.

Met een solvabiliteitspercentage van 82,7% in 2022 komt de provincie uit op een gezonde vermogenspositie.

Ad 3) Kengetal grondexploitatie

In het kengetal voor grondexploitatie dienen gronden te worden opgenomen die als 'voorraad' bouwgronden op de balans zijn vermeld. Dit om inzicht te geven in de terug te verdienen boekwaarde van de gronden bij verkoop of exploitatie. Voor de berekening van dit kengetal worden de voorraden bouwgrond in exploitatie bij elkaar opgeteld en gedeeld door de totale baten uit de programmabegroting of jaarstukken en uitgedrukt in een percentage.

Ad 4) Kengetal structurele exploitatieruimte

De structurele exploitatieruimte wordt bepaald door het saldo van de structurele baten en lasten gedeeld door de totale baten en uitgedrukt in een percentage.

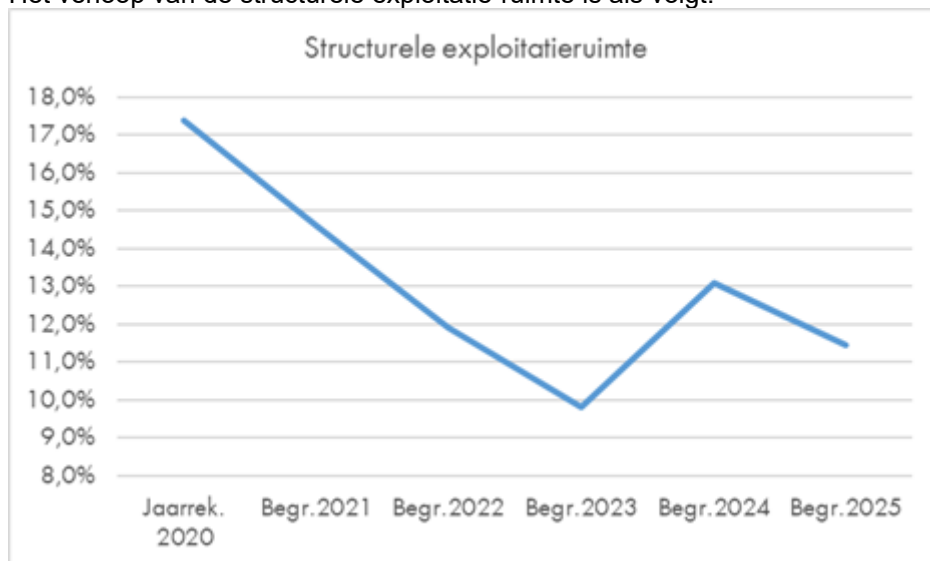
Kanttekening hierbij is wel dat Noord-Brabant alle mutaties in de reserves als incidenteel aanmerkt. Los van de regelgeving van het BBV hanteert BZK als toezichthouder de regel dat onttrekkingen aan reserves – die bedoeld zijn om afschrijvingslasten van investeringen te dekken – als structureel kunnen worden aangemerkt. Noord-Brabant heeft dat soort onttrekkingen wel, maar presenteert ze niet als structurele component. Als Noord-Brabant dat wel zou doen zou de structurele exploitatieruimte iets hoger uitkomen. Als de structurele baten hoger zijn dan de structurele lasten bevordert dat de wendbaarheid (flexibiliteit) van de begroting.

In het accountantsverslag bij de jaarstukken 2020 constateerde de accountant een forse terugval in het verloop van de structurele exploitatieruimte van de provincie (2020: 17,4%, 2021: 10,6%, 2022: 1,4% en 2023: 4,8%) (zie accountantsverslag 2020: blz.5 dashboard accountantscontrole).

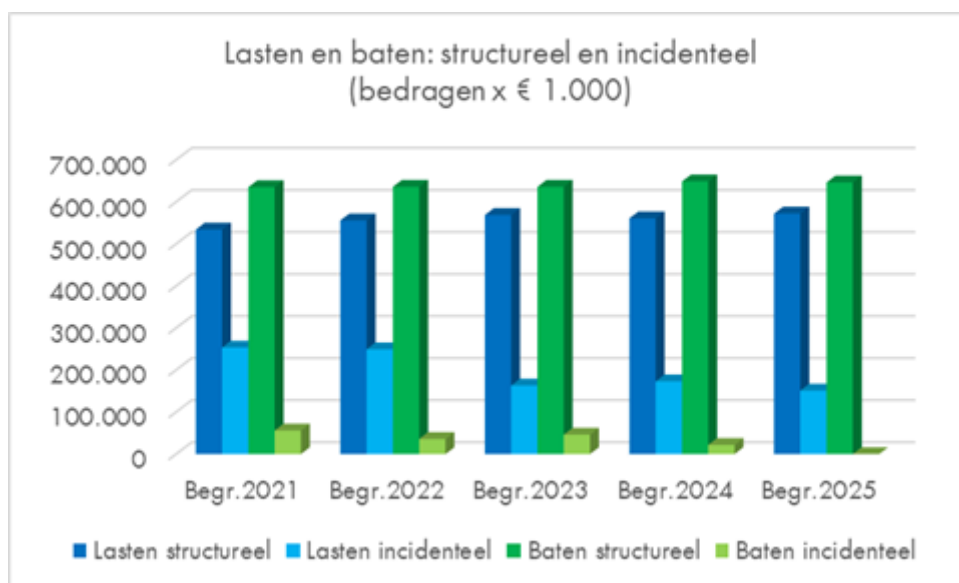
Bij de behandeling van de jaarstukken 2020 op 2 juli 2021 is aan PS toegezegd hierbij de begroting 2022 op terug te komen. Zoals uit bovenstaande tabel blijkt zijn de cijfers bij deze begroting 2022 (na verwerking

van de effecten van de 1e en 2e bestuursrapportage 2021) nu een stuk gunstiger en komt het percentage steeds hoger uit dan 9,5%.

Het verloop van de structurele exploitatie-ruimte is als volgt:

Onderstaand staafdiagram maakt het verloop van de meerjarige structurele en incidentele lasten en baten inzichtelijk.

Een nadere voorgeschreven specificatie van de incidentele lasten en incidentele baten in de begroting is opgenomen in de bijlagebundel: bijlage 2 en 3.

Ad 5) Kengetal Belastingcapaciteit

De belastingcapaciteit van provincies wordt berekend door het aantal opcenten in jaar t te vergelijken met het gemiddelde van het aantal opcenten van alle provincies van het laatst bekende begrotingsjaar en uit te drukken in een percentage.

Een nadere uitwerking van de kengetallen is opgenomen in de uitwerking van de paragraaf weerstandsvermogen (bijlagenbundel-bijlage 16).

